

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU ANTROPOLOJİSİ VE SOSYOLOJİSİ ANABİLİM DALI

ALEVİLERDE GEÇİŞ TÖRENLERİ: ADIYAMAN ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ
MURAT GÖKHAN DALYAN

2021, İSTANBUL

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU ANTROPOLOJİSİ VE SOSYOLOJİSİ ANABİLİM DALI

ALEVİLERDE GEÇİŞ TÖRENLERİ: ADIYAMAN ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ
MURAT GÖKHAN DALYAN

DANIŞMAN: PROF.DR. AHMET TABAKOĞLU

2021, İSTANBUL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
GİRİŞ	1
1.Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	1
3.Araştırmanın Modeli/Deseni	2
4.Çalışma Grubu (Katılımcılar)	3
5.Veritoplama Aracı	4
6.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	4
7. Yarı Yapılandırılmış Tam Katılımcı Gözlem Formu	5
8.Verit Analizi	6
9.Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	7
10.Adıyaman Alevileri ile İlgili Yapılan Bazı Çalışmalar	8

I. BÖLÜM

ADİYAMAN ALEVİLERİNİN TARİHSEL ALT YAPISI VE GELİŞİMİ

A. Alevilikle İlgili Bazı Kavramlar	10
1.Dede	11
2.Cem	11
3.Talip	11
4.Muhasip	11
5.Düşkün	13
B. Adıyaman Adı ve Kısa Tarihi	14
1.Babaî Ayaklanması	15
2. Köseadağ Savaşı'ndan Sonra Ortaya Çıkan Karışıklığın Bölgeye Yansıması	19
3.Şambayadlı Sahte Şah İsmail	21
4Adıyaman'daki Alevi Aşiretler	22
5. Alevi Aşiretlerin Ekonomik Faaliyetleri	28
6. Adıyaman Alevileri ve Misyonerler	30
7. Kurtuluş Savaşı Savunmasında Alevi Aşiretler	35
8.Cumhuriyet Devrinde Alevi Toplumu	37

II. BÖLÜM

ALEVİ TOPLUMUNDA GEÇİŞ TÖRENLERİ

A.Alevi Yerleşim Yerleri	53
B.Adıyaman Alevi Toplumuna Dair Gözlemler	54
C.Alevi Ailesi	56
D. Doğum Öncesi ve Sonrası İle İlgili Ritüeller	61

1.Doğumla İlgili İnanışlar	66
1.1.Bebek Sahibi Olabilmek İçin Yapılan Ritüeller	68
1.2.Doğumla İlgili İnanışlar	74
1.3.Hamilelikte Cinsiyet Tespiti	78
1.4.Aşerme	80
1.5.Çocuk Düşürme	82
2.Doğum	82
2.1.Doğum Sırasında Yapılan Ritüeller	85
2.2.Göbek Bağı	88
2.3.Eşin (Plasentanın) Düşürülmesi	90
3.Lohusalık Dönemi	90
4.Çocuğun Tuzlanması	95
5.Çocuğa İsim Konması	97
6.Kundaklama	102
7.Çocuğun Bakımı	102
8.Çocuğun Ayağına Köstek Bağlanması	113
9. Diş Çıkartma Hedik	113
B. Evlilik ve Düğün	114
1. Evlilik Yaşı	118
2.Kız İsteme	120
3.Başlık Parası	126
4.Alevilikte Kimlerle Evlenilmez	129
5.Evlilikte Ailelerin Durumu	130
6.Nişanlılık Dönemi	131
7.Beşik Kertme	139
8.Alevilerde Nikah	139
9.Başka Mezheplerle Evlilik	142
10.İl Dışı Evliliklerde	148
11.Levirat Evlilikler	149
12.Sorarat (Baldızla) Evlilik	150
13.Berdel Evliliği	151
14.Düğün	152
15. Kına	160
16.Çeyiz Serme	160
17.Kız Kaçırma	161
18. Çok Eşlilik	163
19.Evli Kadın Kaçma ve Kaçırılması	166
20.Gelinlik	168
21.Damatlık	175
22.Boşanma	177
23.Dulluk	181
24.Evlenen Kişilerin Yerleşim Meselesi	183
C.Ölüm ve Cenaze İşlemleri	184

1.Ölüm Anında Yapılan İşlemler	184
2.Cenaze İşlemleri	186
3.Cenaze'nin Yıkanması	188
4.Cenaze Namazı	189
5.Cenaze Defni İşlemi	191
6.Taziye İşlemleri	199
7.Kabirde Ateş Yakılması	205
8. Mevlit	207
9.Yas Törenleri	209
10. Ağıtlar ve Ağıtçılar	210
11.Ağız Açma	211
12.Mezar Taşı	211
12.1. Mezar Taşlarında Dua İsteği	217
12.2. Siyasi Mesaj İçeren Mezar Taşları	219
12.3.Şiir, Şarkı ve Popüler Kültür Mesaları İçeren Mezar Taşları	222
12.4. Özlem ve Ayrılık Acısı İçeren Mesaj Taşları	224
13.Definin İşlemi ve Kabir	227
14.Mezarlık Ziyaretleri	227
15.Mezarlara Ağaç Dikilmesi	229
16.Ölünün Eşyalarının Dağıtılması	231
D.Sünnet	232
1.Kirvelik	233
2.Sünnet Yaşı Ne Kadar Olmalıdır	237
3.Sünnet'in Aileler için Anlamı	238
4.Sünnet Düğünü	239
5.Sünnet Kıyafeti	242
6.Sünnette Akrabaların Görevleri	243
7.Sünnette Lokum	244
8.Sünnet Çocuğunun Türbelere Götürülmesi	245
9.Sünnet Sonrası Ziyaretler	246
10. Kirveliğin Bitmesi	247
Sonuç	250
Kaynakça	255

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Murat Gökhan Dalyan

Anabilimdalı : Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi

Danışman : Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU

Tez Türü ve Tarihi : Doktora-2021

Anahtar Kelimeler : Alevi, Adıyaman, Geçiş Törenleri

ÖZ

ALEVİLERDE GEÇİŞ TÖRENLERİ: ADIYAMAN ÖRNEĞİ

Adıyaman Alevilerinin varlığı, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türklerin Anadolu'ya girişiyle başlamıştır. Adıyaman'a yerleşen Türkmenler, ilk Alevi ayaklanması olarak kabul edilen Baba İshak İsyanı'nın ilk katılımcıları arasında yer almışlardır. Burada başlayan isyan, o zamanın büyük şehirleri olan Malatya, Sivas, Amasya başta olmak üzere diğer şehirlere de sıçramış ve bu şehirler, Adıyaman'daki Alevilerin etkileşim içinde bulunduğu Anadolu Alevilerinin yerleşim hattını oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti döneminde Adıyaman'daki aşiretler, Alevi aşiret ve nüfusun önemli bir kısmına ev sahipliği yapmıştır. Bunlar Rişvan Aşiretine bağlı Atmalı, Hıdırsorlu aşiretleri ile Kav ve Balyan aşiretleridir. Bu aşiretlerin Alevi nüfusunun büyük bir kısmı, Kav başta olmak üzere, Sünnilemiştir. Bu aşiretler, birlikte yaşadıkları veya bağlı oldukları gruplar içinde sürekli birbirleriyle çatışmıştır. Cumhuriyetin kurulmasının ardından, bu aşiretler yeni yönetim düzenine uyum sağlamışlardır. Soğuk savaşın neden olduğu kutuplaşmanın bir sonucu olarak Adıyaman'daki Aleviler ilk olarak sol siyasi yelpazede yer alarak sosyalist eğilimlere yönelmişlerdir. 1990'lardan sonra, bu sol eğilim bir şekilde Kürt milliyetçiliğine dönüşmüştür.

Ataerkil bir aile sistemine sahip Alevi toplumu, eğitim, kentleşme ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi nedeniyle bu özelliklerini kaybetme sürecine girmiştir. Ataerkil aile temelinde Adıyaman Alevilerinin evlilik, doğum, ölüm ve sünnet törenlerinin Rumeli ve Anadolu'nun diğer bölgelerine yerleşen Alevilerle ortak birçok özelliği bulunmaktadır. Bu bağlamda Adıyaman Alevileri Anadolu'da var olan bütünü küçük bir örneğidir.

Geçiş ayinleri, gelişen dünyada olduğu gibi milliyetçilik, göç, sanayi, eğitim, kentleşme, nüfus artışı ve aile bağlarının zayıflaması gibi nedenlerle değişimlere uğramıştır. Bu çalışmada geçmişte yapılan ritüeller ve evirilen süreç içinden günümüze yansımaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Adıyaman, Alevi, Geçiş Ritüelleri

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Murat Gökhan Dalyan

Field : Department of Middle Eastern Sociology and Antropology

Supervisor : Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU

Degree : Doktora-2021

Key Words : Alevi, Adıyaman, Rites of Passage

ABSTRACT

TRANSITION CEREMONIES IN ADIYAMAN'S ALEVIS

The existence of Adıyaman Alevis started with the entry of Turks into Anatolia after the Battle of Manzikert. The Turkmen who settled in Adıyaman were among the first participants of the Baba İshak Rebellion, which is accepted as the first Alevi uprising. The rebellion starting in at that time spread to other cities, especially Malatya, Sivas and Amasya, the big cities of that time, and they formed the settlement line of the Anatolian Alevis, providing a constant interaction opportunity with the Alevis in Adıyaman.

During the Ottoman Empire, the tribes in Adıyaman hosted an important part of the Alevi tribe and population. These are the Atmalı, Hıdırsorlu tribes, and the Kav and Balyan tribes of the Rışvan Tribe. A large part of the Alawite population of these tribes, especially Kav, has become Sunni. These tribes constantly were in clash with each other within the groups they communed with or belonged to. After the establishment of the Republic, these tribes adapted to the new administration. As the cold war caused polarization, Alevis in Adıyaman first took part in the left political spectrum and later socialist tendencies. After the 1990s, this left trend evolved into Kurdish nationalism.

Alevi society, having a patriarchal family system, has entered the process of losing these characteristics due to the diversification of education, urbanization and economic activities. On the basis of the patriarchal family, the marriage, birth, death and circumcision ceremonies of Adıyaman Alevis have many features in common with the Alevis settled in Rumeli and other parts of Anatolia. In this context, Adıyaman Alevis are a sample of the whole existing in Anatolia.

As in the developing world, rites of passage have undergone changes due to reasons such as nationalism, immigration, industry, education, urbanization, population growth and weakening of family ties. In this study, the rituals performed in the past and their reflections from the evolving process to the present are emphasized.

Keywords: Adıyaman, Alevi, Transition Rituals

ÖNSÖZ

Bu çalışmam sırasında bana her türlü desteği veren başta hocam Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu'na, ailem ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Ayrıca içtenlikleriyle yardımları ve dönütleriyle Suzan Yıldırım, Ali Polat, Hasan Karadağ, Ali oşkun, Aziz Akar, Hüseyin Erol ve İlkey Ayaz'ın şahsında bütün katılımcılarımıza ve öğrencilerime teşekkür ederim.

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amaç olarak Adıyaman Alevilerinin geçiş törenlerini betimleyerek ortaya koymaktır. Böylelikle daha çok sözlü ve davranış kültürüne sahip olunan bu ritüellerin kayda ve yazılı literatüre alınarak kaybolmasının önüne geçmektir. Söz konusu çalışma Alevilerin şehirleşmesine, eğitim düzeyinin artmasına ve siyasallaşmasına bağlı olarak değişen kültürel yapılarının ortaya konması açısından da önem arz etmektedir. Ayrıca çalışmamıza kaynaklık eden kültürel uygulamalar, siyasal söylemde bulunanların aksine Alevi toplumunun içinde yaşadığı toplumda bir bütünlük arz ettiğini göstermesi bakımından da büyük değer kazanmaktadır.

2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmamız, araştırma alanımız olan Adıyaman ili ile sınırlıdır. Bu konuda daha önce yapılan çalışmalar ve yazılı literatür daha çok sosyoloji ve din ve alanlarıyla ilgilidir. Bu nedenle söz konusu çalışmaların geçiş törenleri ile ilgili kısımları oldukça kısıtlı ve yüzeyseldir. Eldeki yazılı verilerin kısıtlı olması ve kayda alınmaması bizi mecburen kaynak kişilerle görüşmeye ve onlardan veri elde etmeye mecbur bırakmıştır. Kaynak kişilerle görüşmelerde Alevi nüfusun yoğunlaştığı bölgelerden özellikle şehir merkezinde özellikle Kav, Hıdırsor, Balyan Aşiretleri ile Karapınar Mahallesi ve civar köyleri seçilmiştir. Bu yöntemlerde ve görüşmelerde ise söz konusu topluluğun şehirleşmiş ve dahası siyasi olarak kemikleşmiş kesimlerine ulaşmakta sıkıntılar yaşanmıştır. Görüşmelerde Alevi toplumunun kılık kıyafet ve yaşam tarzında çağdaş ve medeni olarak kendilerini lanse etmelerine karşı gerçekleştirmek istediğimiz röportaj ve görüşmelerde amacımızın altında sürekli olarak siyasi bir amaç ve gaye şüphesiyle yaklaşmışlardır. Özellikle Kürt milliyetçiliğine yakın kesimlerde bu tür davranışlar görülmüştür. Bu nedenle bazı görüşmelerimizde katılımcılarımızın kimlik, yaş ve köy gibi kimlik ve yerleşim yerini belirten bilgileri bizimle paylaşmaktan kaçındıklarını gözlemledik. Bunu aşabilmek için kimiz zaman yaş ve doğum yerleri gibi bilgileri görmezden gelmek durumunda kaldık. Bazen de bu durumu aşabilmek adına görüşme yapılan ailelerin akrabalarına veya komşularına ulaşılarak veriler elde edilmeye çalıştık. Bu durum çalışmamızın en büyük eksikliğini oluşturmaktadır. Toplumun en canlı kültürü olan geçiş törenlerinin kadınlar tarafından yaşatıldığını var sayarsak cinsiyet farklılığının da konuyu kısıtladığı düşünülebilir. Oysa konumuzun bir benzerini çalışan Nimet Okan, kadın ve çocuklu olmasının dolaylı kaynak kişilere ulaşmada kendisine kolaylıklar

sağladığını belirtmektedir¹. Bu eksikliğini giderebilme adına çeşitli öğrenci arkadaşlarımız özellikle verilerimizin toplandığı, yoğun siyasi gelişmelerin ve seçimlerin yaşandığı dönemde oldukça duyarlı olan topluma ulaşmada bize oldukça yarar sağlamışlardır. Bu konuda kendilerine müteşekkirim.

Doğal gözlemlerle özellikle 2015 tarihinden itibaren Alevi nüfusun yoğun olduğu Karapınar mahallesinde ikamet edilerek çevre ile yoğun ilişkiye girilmiştir. Kişilerle yapılan görüşmelerin kayıt cihazına kaydedilmesinden rahatsız olan bazı görüşmecilerle cihaz kapatılarak görüşülmüş ve görüşmede notlar alınmıştır. Görüşülen konunun hassasiyetine binaen alınan notlar ve kayıt yapılan malzeme görüşülen kişilerin bilgisi dahilindedir. Ancak görüşmelerde esnek davranılmış görüşme konularının dışına çıkılmasına da müsaade edilmiştir. Anlaşılmayan yerlerde konuyu yönlendirmemeye gayret ederek açıklamalar yapılmıştır. Bununla birlikte farklı konular üzerinden de gidilerek yapılan görüşmelerin kontrolü sağlanmıştır. Bu bağlamda düğün ve dernekle ilgili kayıtların kılık kıyafet ile ilgili görüşmelerde teyidi yapılmıştır. Toplanan materyal çözümlenerek araştırmanın bulguları bölümünde kullanılmıştır. Kullanılan materyaller daha çok 2018 ve 2019 yılları arasında toplanarak derlenmiştir

3.Araştırmanın Modeli/Deseni

Nitel araştırmalar, insanların tutumlarını, davranışlarını görüşlerini, deneyimlerini ayrıntılı bir şekilde anlamayı, yorumlamayı ve betimlemeyi hedefleyen, derinlemesine incelemeye imkân sunan bir araştırma türüdür. Nitel araştırmalarda araştırılan olay, kişi veya olguların miktarı, ortalaması, sayısı gibi ölçülebilen nicel özellikler yerine, daha çok detaylı olarak ve anlamaya dönük olarak yapılan, “nasıl, niçin” gibi sorularla ortaya çıkarılmaya çalışılan araştırmalardır. Nitel araştırmada veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar aracılığıyla toplanır².

Bu araştırma, nitel bir araştırma olup elde edilen veriler doküman incelemesiyle analiz edilmiştir. Doküman incelemesi, belgeler, arşiv kayıtları ve çeşitli materyalin araştırma konusu veriyi toplama ve çözümlenme işlemine denir³. Karasar'a⁴ göre doküman incelemesi; doküman taraması olarak belirtilen, geçmişteki olguların izlerini taşıyan resim, film vb.

¹ Nimet Okan, “Alevilik ve Kadın/Alevilikte Kadın”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2014), s.11-13.

² Bruce L.Berg, Howard Lune, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Çev. H. T. Aydın, Konya: Eğitim Kitabevi. 2015, s.38-74; Sharan B. Merriam, **Case Study Research in Education: A Qualitative Approach**, San Francisco: Jossey-Bass, 2009, s. 3-19

³ Sait Gürbüz- Faruk Şahin, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri/ Felsefe-Yöntem Analiz**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 428-429

⁴ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 17. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2014, s.183.

yapıtları, olgularla ilgili olarak yayınlanmış kitap, dergi vb. birtakım yazılı materyalleri analiz etmek için kullanılan nitel bir veri toplama yöntemidir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenip analizini kapsar⁵. Dokümanlar araştırmayı yapan kişinin dıştan bir müdahalesi olmadan kaydedilmiş metinleri, videoları ve görselleri kapsamaktadır. Araştırmalarda kullanılacak dokümanlar; reklamlar, ajandalar, katılım kayıtları, davetiyeler, toplantı tutanakları, kılavuzlar, notlar, kitap ve broşürler, günlükler, dergiler, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, haritalar, çizelgeler, gazeteler, sanat eserleri, program detayları, radyo TV program senaryoları, örgütsel raporlar, anket verileri, çeşitli kamu kayıtları, not defterleri, fotoğraf albümleri gibi araştırmalarda kullanılmak üzere araştırmacılara veri sağlayan materyallerdir. Doküman analizi diğer araştırma yöntemlerine göre daha az maliyetli olması ve yeni verilerin toplanması mümkün olmadığında kullanılabilirliği yönüyle nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir⁶. Bu araştırmada söz konusu yöntemlerle Adıyaman Alevilerinin geçiş törenlerini betimleyerek açıklamaya ve böylelikle daha çok sözlü ve davranış kültürüne sahip olunan bu ritüellerin kayda ve yazılı literatüre alınarak kaybolmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Doğal gözlemlerde özellikle 2015 tarihinden itibaren Alevi nüfusun yoğun olduğu Karapınar mahallesinde ikamet edilerek çevre ile yoğun ilişkiye girilmiştir. Kişilerle yapılan görüşmelerin kayıt cihazına kaydedilmesinden rahatsız olan bazı görüşmecilerle cihaz kapatılarak görüşülmüş ve görüşmede notlar alınmıştır. Görüşülen konunun hassasiyetine binaen alınan notlar ve kayıt yapılan malzeme görüşülen kişilerin bilgisi dahilindedir. Ancak görüşmelerde esnek davranılmış görüşme konularının dışına çıkılmasına da müsaade edilmiştir. Anlaşılmayan yerlerde konuyu yönlendirmemeye gayret ederek açıklamalar yapılmıştır. Bununla birlikte farklı konular üzerinden de gidilerek yapılan görüşmelerin kontrolü sağlanmıştır. Bu bağlamda düğün ve dernekle ilgili kayıtların kılık kıyafet ile ilgili görüşmelerde teyidi yapılmıştır. Toplanan materyal çözümlenerek araştırmanın bulguları bölümünde kullanılmıştır. Kullanılan materyaller daha çok 2018 ve 2019 yılları arasında toplanarak derlenmiştir.

4.Çalışma Grubu (Katılımcılar)

Bu araştırma, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Adıyaman ilinde gerçekleşmiştir. Araştırmanın örneklem (araştırma grubunun) seçiminde iki durum göz önünde bulundurulmuştur. Birincisi araştırmanın yapılacağı ilin/şehrin kültürel özellikleri

⁵ Ali Yıldırım- Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 9.Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, s.217.

⁶ Bilgen Kıral, "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi", **Süirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi**, 15, Yıl 2020, s.172.

diğeri ise araştırmacı için kültürel değerleri araştırılmak istenen ilde yaşaması ve kolay örnekleme özelliğine sahip olmasıdır.

Araştırmanın örnekleme için il/şehir seçiminde kolay (kolay ulaşılabilir) örnekleme türü, görüşülen veya gözlemlenen kişilerin seçiminde ise amaçlı örnekleme türü kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme veya uygun durum örnekleme, verilerin erişilmesi için kolay olan bir durumun, grubun araştırmaya dahil edilmesidir⁷. Uygun durum çalışma grubu, araştırmacının verileri kolayca toplayacağı birey ve grupları tercih edebilmesidir⁸. Araştırmanın örnekleme, ulaşma ve erişim açısından kolay ulaşılabilir durum örneklemeyle araştırmacı amacı açısından örnekleme türü ise amaçlı örneklemedir. Büyüköztürk ve diğer yazarlara göre⁹ araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan amaçlı örnekleme, belli ölçütleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir. Amaçlı örneklemenin amacı, araştırmada çalışılan problemleri aydınlığa kavuşturacak zengin bilgi içeren durumları seçmektir. Bu anlamda, amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olmaktadır. Bu araştırmada Adıyaman Alevilerinin geçiş törenleri ele alındığı/araştırıldığı için görüşülen ve gözlemlenen kişilerin de Alevi olmasına dikkat edilmiştir.

Araştırma grubunun (katılımcılarının) cinsiyetlere göre dağılımında birbirine yakın oranlar olmasına özen gösterilmiştir. Bu bağlamda konu bazlı dokuz yüz civarındaki katılımcılarımızın döz yüz otuzunu kadın katılımcılarımız oluşturmuştur. Ayrıca araştırmanın çalışma grubunu (katılımcıların) oluşturuların seçiminde on sekiz yaşında üstünde olmasının üzerinde durulmuş ve toplumda bilinen, kültürel değerleri hakkında bilgi sahibi kişiler örnekleme alınmıştır. Ayrıca örneklemede kendi içinde özellikle geçmiş yaşantıların daha iyi anlaşılabilmesi için katılımcıların ileri yaşlarda olanlarına ulaşılmaya çalışılmıştır.

5. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın iki veri toplama aracı bulunmaktadır. Birincisi yarı yapılandırılmış görüşme formu, diğeri ise yarı yapılandırılmış gözlem formudur. Buna göre katılımcılara daha önceden hazırlanmış sorular sorulmuş ve alınan cevaplar çalışmamızda işlenmiştir.

⁷ Yıldırım- Şimşek, s.129-143.

⁸ Durmuş Ekiz, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 5. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık, 2017, s.99-106; Veysel Sönmez-Füsun G. Alacapınar, **Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama**, Ankara: Pegem Akademi, 2016, s.193.

⁹ Şener Büyüköztürk-Ebru akmak Kılıç, Özcan Akgün- Şirin Karadeniz ve Funda Demirel, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Pegem Akademi, s.81-103.

6.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu araştırmada nitel araştırma araçlarından görüşme ve gözlem tekniği kullanılmıştır. Akademik anlamda görüşme genel olarak araştırmacı ve katılımcının araştırma ile ilgili sorulara odaklanan konuşma olarak tanımlanmıştır. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Esnek bir yapıya sahip olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı önceden hazırladığı soruları içeren bir görüşme formu hazırlar. Bunun yanında araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak farklı sorularla görüşmenin akışına yön verebilir ve kişinin cevaplarını detaylandırmasını sağlayabilir¹⁰. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların nitelikli olması ve araştırma sorularını kapsaması için ayrıntılı bir alan yazın incelemesi gerçekleştirilmiştir. Görüşme sorularının kapsam geçerliliği için uzman görüşlerine başvurulabilmesinden¹¹ hareketle hazırlanan görüşme formu iki alan uzmanının değerlendirmesine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda sorularda çeşitli değişiklikler yapılarak görüşme formu hazır hale getirilmiştir.

Araştırmada, Adıyaman'da yaşayan Alevilerin geçiş törenleri hakkında duygu ve düşüncelerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular kapsam geçerliliği için dört alan uzmanının değerlendirmesine sunulmuştur. Uzman görüşleri ışığında sorularda çeşitli değişiklikler yapılmış ve görüşme formu kullanılmaya hazır hale getirilmiştir. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları açık uçlu soru içermektedir. Görüşme formunda yer alan sorularla katılımcılardan Alevilerin geçiş törenleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler ses kaydına alınmış ve daha sonra yazıya aktarılmıştır. Araştırmanın amacı bağlamında görüşülen Aleviler, daha sonra doğal ortamda yarı yapılandırılmış gözlem formuyla gözlemlenmiştir. Gözlem notlarından elde edilen veriler ortak temalar şeklinde belirlenmiştir.

7. Yarı Yapılandırılmış Tam Katılımcı Gözlem Formu

Araştırmanın diğer bir toplama aracı yarı yapılandırılmış doğal gözlem formudur. Gözlem, araştırmacıya veriye ilk elden ulaşma olanağı sağlayan, belirli bir durumda ve bir ortamda beliren davranışı tüm ayrıntısıyla tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Doğal ise araştırmanın araştırmak istediği alana girdiği, o alandaki kişilerle etkileşime girdiği gözlem türüdür¹². Bu araştırmada yarı yapılandırılmış katılımcı gözlem formu hazırlanmıştır.

¹⁰Abbas Türnüklü, "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme" **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 24 (24), 2000, s. 543-559.

¹¹ Salih Çepni, **Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş**, Trabzon: Celepler Matbaacılık, 2007, s. 177-264.

¹² Yıldırım- Şimşek, s.199-203.

Katılımcı gözlem, araştırmacının gözlediği durum veya yere gerçekten dahil olduğu ve doğal olarak etkileşimde bulunduğu dolayısıyla araştırmacının veri toplama sürecinin bir parçası olduğu gözlem çeşididir¹³.

Bu araştırmada öncelikle yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği için yarı yapılandırılmış katılımcı gözlem formu da oluşturulmuştur. Gözlemden elde edilen veriler görüşmelerden elde edilen verilerle karşılaştırılarak bulgular elde edilmiştir.

8. Veri Analizi

Bu çalışma, Adıyaman Alevilerinin geçiş törenlerini tespit edilmesine yönelik yapılmış nitel bir araştırmadır. Nitel veri analizi, araştırmacının verileri düzenlediği, analiz ve sentezlediği, önemli değişkenleri bulduğu ve elde ettiği bilgileri rapora yansıttığı bir süreçtir¹⁴. Yıldırım ve Şimşek'e göre¹⁵ nitel veri analizi araştırmacıya esneklik ve yaratıcılık sağlayan çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir veri analiz türüdür. Bu araştırmada, mobil öykü uygulamaları tek tek incelendiği için nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar"¹⁶. Doküman analizinde veri analizi; kullanılacak dokümanın seçimi ve dokümana ulaşılması ile başlamaktadır. Araştırmanın konusuna göre seçilen dokümanın sınırlamasına gidilmeli, dokümanın incelenecek olan kısımları belirlenmelidir¹⁷. Yıldırım ve Şimşek, nitel verilerin analizinde iki tür analiz yönteminin olduğundan ve bunların 'betimsel analiz' ve 'içerik analizi' olduğundan bahsetmiştir. Betimsel analizde analizler daha önceden belirlenen temalara yerleştirilir. Betimsel analizde daha yüzeysel analiz yapılırken içerik analizinde daha derinlemesine analiz yapılır. Betimsel analizde veriler önceden belirlenmiş kategorilere yerleştirilirken içerik analizinde kategoriler içeriklere göre oluşturulur. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır. Betimsel analiz dört aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşama araştırma sorularından ve araştırmanın kuramsal çerçevesinden oluşur. Bu sayede verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiş olur. Daha sonra araştırmacı oluşturmuş olduğu çerçeveye dayalı

¹³ Meral Cansız Aktaş, "Nitel Veri Toplama Teknikleri", Edit. Haluk Özmen ve Orhan Karamustafaoğlu, **Eğitimde Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Pegem Akademi, 2019, s. 113-140.

¹⁴ Robert C. Bogdan and Sari Knopp Biklen, **Qualitative Research for Education: Introduction and Methods**, Boston: Allyn and Bacon, 1992, s. 159-197.

¹⁵ Yıldırım- Şimşek, s.253-284

¹⁶ Yıldırım- Şimşek, s.217.

¹⁷ Kırıl, "s.182.

olarak verileri inceler ve düzenler. Bu süreçte veriler anlamlı bir şekilde ve mantıksal bir bütünlük içerisinde bir araya getirilir.

Araştırmacı düzenlemiş olduğu verileri tanımlayarak gerekli yerlerde doğrudan alıntılar yapabilir. Sürecin sonunda araştırmacı; bulguları yorumlar, ilişkilendirir, karşılaştırır ve anlamlandırır¹⁸. Bu noktalardan hareketle bu araştırmanın analiz yöntemi betimsel analiz olarak belirlenmiştir.

Adıyaman'da yaşayan Alevilerin örneklemine oluşturduğu araştırmada görüşme ve gözlemden elde edilen veriler çeşitli açılardan incelenmiş ve analiz edilmiştir. Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak için Alevilerle ilgili araştırma yapılmış o alanda yazılan kitap, tez, makale ve çeşitli çalışmalar incelenmiştir. İnceleme sonrası araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği için veriler iki kişi tarafından puanlandırılmıştır. Toplanan verilerin özelliklerinden yola çıkılarak araştırmacının kendi analiz planını oluşturması beklenir.

9.Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Bu araştırmada veriler, görüşme ve gözlem araçlarıyla toplanmıştır. Bunun yanı sıra diğer araştırma sonuçlarıyla görüşme ve gözlemden elde edilen bulguların karşılaştırılması yapılarak çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Çeşitleme gerçeğin farklı yönlerinin ortaya konulması için farklı algıların, deneyim ve bakış açılarının ortaya konulmasıdır. Başka bir deyişle üçgenleme birden fazla araştırma aracının kullanılmasıdır¹⁹. Araştırma verilerinin bulgu ve yorumları sonucunda bazı katılımcılarla katılımcı teyidi toplantısı yapılmıştır. Bu toplantı sonucunda katılımcılar, bulgular ve yorumların kendileriyle yapılan görüşme ve kendilerinin gözlemlenmesi verilerinin sonucu olduğunu, başka bir deyişle araştırmada elde edilen bu verilerin gerçeği/ doğruyu yansıttığını ifade etmiştir. Üye kontrolü veya üye sorgulaması olarak bilinen katılımcı teyidi, araştırma sonuçlarının gerçeği yansıtmadığıyla ilgili olarak katılımcılardan geri dönüt almaktır.²⁰ Bu araştırmada da görüşmeye bağlı olarak görüşülen katılımcılar (Aleviler) doğal ortamda gözlemlenerek araştırmanın geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Nitel bir araştırmada araştırmacı, görüşmeleri ve gözlemleri kaydederek bu ses ve gözlem kayıtlarından hareketle verileri yazıya aktarırsa bu, araştırmanın güvenilirliğini artırır. Ayrıca kodlayıcılar arası görüş

¹⁸ Yıldırım- Şimşek, s.253-284

¹⁹Yıldırım- Şimşek, s.301.

²⁰ Sabiha İşçi ve Özge Öztekin, "Nitel Verilerin Analizi", Sallattin Turan (Çev. Ed.). **Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber**, (Sharan B. Merriam). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2015, s. 161- 199.

birliğinin kararlılığı da araştırma güvenilirliğinin arttırmasında önemli rol oynar.²¹ Bu araştırmada görüşme, ses kaydına alınarak daha sonra ses kayıtları yazıya aktarılmıştır. Aynı şekilde yapılan gözlemler de kayıt altına alınmış daha sonra gözlemci notları ve yorumları bağlamında temalar çıkarılmıştır.

10. Adıyaman Alevileri ile İlgili Yapılan Bazı Çalışmalar

Çalışmamız öncesinde Adıyaman Alevileri hakkında bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların büyük bir bölümü incelendiğinde bunların daha çok dini ve mezhepsel yönleri, siyasi özellikleri ve otoriter yönlerinin incelendiği görölmektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların bazıları aşağıda verilmiştir.

1. Yılmaz Arı, “Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)”, (Yayınlanmamış **Doktora Tezi**, T.C. Erciyes Üniversitesi SBE, 2019).

Toplamda 225 sayfadan oluşan bu doktora çalışmasında Adıyaman ilindeki topluluğun dini ve sosyal hayatının merkezinde yer alan dini otoritenin işleyişi ve bu otoritenin zaman içinde uğradığı değişim/süreklilik ilişkisine değinilmeye çalışılmıştır. Bu konuda özellikle Alevilerin inanç ve yaşayışında önemli bir yeri ve mezhepsel inanın merkezinde olan dedelik kurumu, onu temsilen dedenin toplum üzerindeki etkileri, kontrol ve uzlaştırma fonksiyonları temel olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Son olarak sosyal değişme bağlamında, toplum üyelerinin özellikle kentlerde yaşayan genç bireylerin dedelere karşı algı ve tutumlarıyla dedeleri bir otorite olarak görüp görmedikleri incelenmiştir.

2. Fevzi Rençber, “Adıyaman’da Alevilik”, (Yayınlanmamış **Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, 2012).

Fevzi Rençber tarafından yapılan ve giriş hariç üç bölümden oluşan bu doktora tezinin ilk bölümünde Aleviliğin tarihçesi, Adıyaman tarihi, Adıyaman’daki Alevilerin nüfus durumu ve yerleşim yerlerinin coğrafi dağılımları verilmiştir. İkinci bölümünde bölge Alevilerinin inanç ve ibadet ilkeleri söz konusu edilmiştir. Üçüncü kısımda ise Alevilerin ahlâkî kuralları, örf-adetleri ve dinî kurumlarına değinilmiştir. Özellikle Adıyaman Alevileri konusunda ilk doktora tezlerinden birisi olan bu çalışmada evlilik, düğün, cenaze gibi sosyal konular hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

3. Mustafa Kılıç, “Adıyaman Ağuiçen Alevilerinde İnançlar Törenler ve Geçiş Dönemleri Üzerine Bir İnceleme”, (Yayınlanmamış **Yüksek Lisans Tezi**, Gaziantep Üniversitesi SBE, 2019).

²¹ Osman Birgin, “Geçerlik ve Değerlendirme Standartları. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir”, (Çev.Ed.). **Nitel Araştırma Yöntemleri/ Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni**. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016, s.244-268.

Söz konusu eser bizim çalışma konumuz ile benzer konuları taşımakta ve kıymetli bilgiler içermektedir. Giriş kısmı birinci bölümü geniş tutulan eser, özellikle Ağuiçen Alevi ocağına bağlı olan Alevileri çalışma merkezine almakla birlikte geneli temsil etmektedir. Çalışmamızdan farklı olarak konular genel başlıklar altında incelenmiş ve altı başlıklara indirgenmemiştir. Bununla birlikte çalışmamıza büyük katkı sağlamıştır.

4. Ali Tanrıverdi, “Adıyaman Alevi Köylerinde Yaşanan Sosyal Değişim Üzerine Nitel Bir Araştırma”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Üniversitesi SBE, 2019).

Son zamanlarda yapılan çalışmalardan olan bu tez içerdiği bilgiler açısından çalışmamızı beslemiş ve ulaştığımız bilgilerin teyidini yapmamıza yardımcı olmuştur. Bununla birlikte söz konusu çalışma daha çok sosyal değişim üzerine yoğunlaşmasıyla çalışmamızdan içerik olarak ayrılmaktadır.

5. Ali Aşkın, “İnanç Müziği Etnolojisi Çerçevesinde Adıyaman İli Bulam Kasabasında Alevi İnanç Müziği Geleneği”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İnönü Üniversitesi Üniversitesi SBE, 2019).

Bu çalışmanın örüntüsünde sosyal yaşam ve öğelerinden daha çok müzik ritimleri ve inanışları yer almaktadır. Çalışmamız açısından toplumun müzik yönünden bakış açısını yansıtması önemlidir

I. BÖLÜM

ADIYAMAN ALEVİLERİNİN TARİHSEL ALT YAPISI VE GELİŞİMİ

A. Alevilikle İlgili Bazı Kavramlar

Alevi kimliği veya ismi Anadolu'da Hz. Ali'ye mensup onu destekleyen veya ona hürmet eden kimseleri tanımlamak için kullanılmaktadır²². Bununla birlikte çalışmamızın içerisinde Aleviliğe ait kullandığımız bazı kavramları konunun daha iyi anlaşılabilmesi için kısaca açıklama gereği duyduk. Bu kavramlar Anadolu'nun diğer Alevi kesiminde kullanıldığı gibi Adıyaman'da da aynı anlam ve içerik içinde değerlendirilmektedir. Alevilik tanımını Adıyaman Alevileri adına Adıyaman kanaat önderlerinin kendi ifadelerinden derlemek istedik Buna göre:

“Hz. Ali'ye yandaş olan topluluğun İslam dini içerisinde kendine özgü ibadet ve evrensel düşüncesiyle oluşturduğu inanç sistemidir. Alevilik: Allah'a inanan, din olarak İslam'ı benimseyen, Hz. Muhammed (sav)'i peygamberi olarak tanıyan, Hak kitabı Kur'an'ı Kerim'i kabul eden, Hz. Ali'ye talip olan, On İki İmamların yolunu izleyen, dört kapı kırk makamdan geçerek insan-ı kâmil (olgun insan) olmayı amaçlayan, musahip edinerek ikrar ve görgüden geçen, Muharrem ve Hızır orucunu tutan, eşitliğe, paylaşımcılığa, hoşgörüye önem veren, evrensel düşünen toplumun kendi tarihsel kültürünü de katarak oluşturdukları sosyal toplumsal, dinsel inanç sistemine Alevilik diyebiliriz. Alevilik İslam'ın bätünü ve tasavvufi yorumu olarak da değerlendirilir.”²³

Adıyaman Alevi dedelerinden Ali Büyükşahin'e göre Alevilik tanımı *“Allah'a kul, Hz. Muhammed'e ümmet, Hz. Ali'ye talip olan, Kur'an-ı Kerim-i akıl mantık çerçevesi içinde batını (içsel) ve tasavvufî yönden yorumlayan, 4 kapı 40 makamdan (şeriat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarınının 10'ar makamı) geçerek olgun insan (insan-ı kamil) olmayı amaçlayan, Hak Muhammed Ali yoluna girmek için musahip edinerek erenler meydanında, Hak didarında, pir divanında, Mansur darında “darda” durarak ikrar veren, görgüden geçen,*

²² Fevzi, Rençber, “Alevî Ocakzadelerin Problemleri ve Çözüm Önerileri”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 6 Issue 4, (P. 681-692), s.682.

²³ Rençber, Fevzi, “40 Soruda Adıyaman'da Geleneksel Alevilik,” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2010, Sayı: 56, Alevilik Özel Sayısı, s. 395-405; Abdulmuttalip Arpa, “Alevilerin Kur'an Tasavvuru: Adıyaman Alevileri Örneği”, *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu Alewism From Past To Present I. International Symposium 03-05 Ekim / October 2013*, Editör Mehmet Yazıcı 2. Cilt, Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl 2014, s. 537-548.

Kerbela’da matemini, Muharrem orucunu, Hızır orucunu tutan, kırk sekiz cuma cemine katılan, kul hakkına saygı duyan; insan sevgisine önem veren ve Kabe’yi insanda gören eşitlikçi, paylaşımcı, toplumun kendi tarihsel kültürünü de katarak oluşturdukları toplumsal, sosyal, evrensel ve dinsel inanç sistemine Alevilik denilebilir.” şeklindedir²⁴. Alevi Dedesi Garip Bozkurt ise Alevi tanımlamasında kendisini ve görüşünü “*Ben bir ehlibeyt evladı olarak Aleviyim. Aleviliğin Hz. Muhammet’ten önce ve sonrada var olduğunu biliyoruz. “Levh-i kalem”den (Levh-i mahfuzu yazan kalem) beri için tasavvufi boyutunda Alevilerin var olduğunu biliyoruz. Aleviler Davut Peygamber zamanında belki mezamirlerdi (Dede’nin mezamirlikten kastettiği Davut Peygamber’e olan bağlılıktır), her şeyi nurlandırdığımız için hakkı da nurlandırdığımız için bir dönemde ışık taifesi (Hitit dilinde Işık insanı demektir) dediler. Daha sonrasında Hz. Peygambere gelindikten sonra yeşil imameler dediler. Sıffin’de Kızılbaşlar olduk. Göç ile birlikte Anadolu’ya geldiğimizde Horasaniler olduk. Ehl-i Beyt yandaşların, dört halife devrinde ve sonrasında Emirülmümin olduklarında Şerifi, Hüseyini ve Caferi olduk. Anadolu’ya geldiklerinde ve bir erk’in veya gücün altına girdiklerinde kızıl böklü veya kızıl taçlılar olduk. Yine Anadolu’da Kızılbaş Alevi’si olan Hacı Bektaş Veli 1448’lerden sonra ki düzenlemelerle Bektaşî olduk. İran tarafına giden Alevi kolu Şii oldu. İsmaililer oldu. Yani Alevilik bir yoldur, bir erkândır. Bu yola Hak-Muhammed-Ali yolu denilir ama bölgesel isimlendirmeler olmuştur. Göçlerden dolayı gittikleri yerlere başka isimler takmışlardır. Bir erk’in padişahın veya devletin himayesine girdiklerinde çoğu zaman kendilerini gizlemişler. Bazen de liderlerin isimleri altında tanımlanmışlar, neticede Kızılbaş Alevi’siyiz. Seyyid-i saadete bağlı olarak Kızılbaş Alevi’siyim”* şeklinde tanımlamaktadır²⁵.

1.Dede

Alevi toplumunda dini ve sosyal en önemli figür olarak toplumsal hayatı yönlendiren, emir ve yasakları belirleyen dini ritüelleri yöneten kişidir. “Dede” sözcüğü, Oğuz lehçesine ait olup, Türkçede dede, baba, ata, gibi anlamlarda kullanılmıştır. Dede kavramı Şamanizm dönemindeki Türklerdeki toplumdaki ulu kimseleri ve halka yol gösteren, tecrübeli ve bilgin kişiler için nitelemek için de kullanılmıştır. Dede’nin görevi kendisine bağlı olan taliplilerini eğitime, ayinleri yönetme, toplumsal adaleti sağlama gibi görevleri bulunmaktadır²⁶. Alevi toplumunun en önemli figürü olan dedelerin Ehlibeyt yani Hz. Muhammed’in soyundan

²⁴ Sabır Güler Sevli, “Etno-Dinsel Bir Kimlik Olarak Alevi Kürtlüğün İnşası”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBÜ, 2016), s. 136. Sevli’inin Adıyaman Alevileri ile tarih bilgisi ve okumaları son derece kısıtlı ve zayıftır. Bu nedenle Baba İshak isyanı ile verdiği bilgiler gerçeğe uymamaktadır. Bunu kendisinin tarih alt yapısının eksik olmasına bağlamaktayız.

²⁵ Aktaran: Ali Tanrıverdi, “Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği”, **Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi**, 3(5):2018, s. 145-146.

²⁶ Ahmet Taşgın, “Diyarbakır ve Çevresindeki Türkmen Alevilerinde Dini Hayat”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBÜ, 2003), s.63; Talip Tuğrul, “Alevilikte Dedelik Kurumu ve Ocak Kültü”, **İslam Düşüncesi Araştırmaları**, Edit. Abdülcelil Bilgin ve Yusuf Aydın, *Araştırma Yayınları*: 198, Ankara 2019, s.454.

geldiğine inanılmaktadır²⁷. Eski dönemlerde dedelerin ekonomik kaynaklarından birisi de toplumundan almış olduğu katkı paylarıdır. Baha Said, köyde veya toplulukta kesilen bir hayvanda bile dedenin hakkı bulunduğunu belirtmektedir²⁸.

Tarihsel anlamda günümüz Türk-İslam kültüründe var olan dedelerinin ilk örneği olarak Dede Korkut'tur. İlk dönem Türk-İslam boylarının sosyal, kültürel ve dini kavşağının köşe taşında bulunmaktadır. Dede Korkut, evliliklerin gerçekleşmesinde, şahıslara ad vermede, şöenlerde başköşede keçesine oturur ve saz eşliğinde bunları gerçekleştirir. Bu bağlamda Alevi dedeliğinin ilk örneklerinden birisidir. Günümüzde Alevi toplumunda kentleşmeye ve eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak daha çok köy ve kırsal alana uygun olan dedelik kurumu toplumda yavaş yavaş önemini yitirmektedir. Bunda üniversite eğitimi gören gençlerin etkilendikleri sol ve milliyetçilik akımıyla dedelik kurumuna yönelik sömürü düzeninin bir çeşidi olarak lanse edilip acımasızca eleştirilerinin önemi büyüktür²⁹. Hasan Karadağ, Alevi toplumunun gençlerinin çocuklarını Alevi ritüellerini öğrenmek için ceme veya diğer törenlerine götürmediklerini ve bu konuda ihmalde bulduklarını ve sadece Kürtlüğü önplana çıkarttıklarını belirtmektedir. Ona göre Sünni kesim çocuklarına oruç tutma, Cuma namazına götürme ve kuran öğretme konusunda geleneklerini Alevi topluma göre devam ettirmektedirler³⁰.

2.Cem

Sözlük anlamı Arapça toplanmak ve topluluk anlamına gelen cem, Alevi inancında ve kültürel yaşamına topluluğun Alevi inancına göre icra etmiş olduğu dini ritüelleri anlatmak için kullanılmıştır.

3.Talip

Bir Alevi ocağına mensup olan ve onun ritüellerini takip eden kimse için kullanılan terimdir. Talip bağlı olduğu ocağın ve dedenin emirlerine sıkı sıkı bağlı olan kimsedir. Talipler, bağlı oldukları ocağı kolay kolay değiştiremezler.

4.Musahip

Kelime anlamı dostluk ve arkadaşlık olarak verilen musahiplik Alevilikte oldukça önemli bir eşiği temsil eden bir yapıdır. Tarafların muhasip olabilmesi için tarafında evli olması şarttır. Diğer bir anlamı da yol kardeşliği de olan muhasipliğin çıkışı Hz. Muhammed'in hicret sonunda Medine'de oluşturduğu Muhacir ve Ensar kardeşliğine

²⁷ Mustafa Kılıç, "Adıyaman Ağıucen Alevilerinde İnançlar Törenler ve Geçiş Dönemleri Üzerine Bir İnceleme", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Üniversitesi SBE, 2019), s.39,59.

²⁸ Baha Said Bey, **Türkiye'de Alevi-Bektaşî, Ahi ve Nusayri Zümreleri**, Yay. Haz. İsmail Görken, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay., 2000, s. 38, 148-149.

²⁹ Tanrıverdi"Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği", s.146-147.

³⁰ Hasan Karadağ, 41, Büyükkırlı

dayanmaktadır. Alevi toplumunda bir nevi kefillik de olan muhasiplikte her muhasip toplumda ve toplumsal olayda kendi musahipinden sorumludur³¹. Dügün ve cenaze gibi geçiş törenlerinde musahip ailelerin musahipi oldukları ailelere iştirak etmeleri, hazırlıklarda ve gelen misafirlere yardımda bulunmaları, sorunları çözmeleri hatta bu özel günlerde bu işlerin bizzat yerine getirilmesi beklenilmektedir³².

5.Düşkün

Alevi toplumunda toplumun ve mezhebin gerektirdiği ritüellere karşı aykırı davranan veya uymayan kimseleri toplumdan geçici veya kalıcı olarak uzaklaştırılması uygulamasına verilen isimdir. Bir anlamda düşkün olan kişi Alevi toplumunda suçlu anlamına gelmektedir. Alevi toplumundaki en büyük toplumsal cezai müeyyidelerden birisi olan düşkünlük bireyi toplumdan dışlamak, görmezden gelmek ve toplumsal normların dışına itmek olarak görülmektedir. Bunlar arasında zina etmek, hırsızlık etmek, yalan söylemek, ehlibeyte dil uzatmak, sebepsiz yere hanımını boşamak, dedenin huzurunda çözülen bir sorunu daha sonra mahkemeye vermek gibi konular sayılabilir. Düşkün ilan edilen kimselere toplum içerisinde toplumsal katılımı gerektiren komşuluk ilişkisi, selam alıp verme, düğün, cenaze, nişan ve dini tören olan ceme katılımının yasaklanması ve cenaze işlemlerinin yapılmaması gibi kişiyi sosyal ilişkiden mahrum bırakan ve onu göç ettirmeye zorlayan ağır yaptırımlar uygulanır³³. Düşkünlük cezası sadece şahsın kendisini değil aynı zamanda musahipini de bağlamaktadır. Buna göre düşkün olan bir şahsın musahipi de düşkün sayılmaktadır. Adıyaman'ın dağlık köylerinde bir şahıs düşkün ilan edilince musahipi de aynı muameleyi görerek yedi yıl boyunca cem, taziye vs. toplumsal organizasyonlara alınmamış, bu sürenin ardından köyün rızası ile tekrar topluma dahil olmuştur³⁴ Günümüzde düşkünlük kavramı diğer Alevi ritüellerinde olduğu gibi anlamını yitirmeye ve özellikle genç bireyler için önemsenmemeye başlanan bir ritüel haline gelmeye başlamıştır.

³¹ Taşğın, *age.*, s.114; Ali Tanrıverdi, "Adıyaman Alevi Köylerinde Yaşanan Sosyal Değişim Üzerine Nitel Bir Araştırma", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi SBE, 2019), s. 49.

³² Selçuk Gündüz, "Toplumsal Bir Kurum Olarak Erzincan Alevilerinde Musahiplik", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi SBE, 2018), s.82.

³³ Ayhan Yalçınkaya, **Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 17, 1996, s.88-89; Baha Said Bey, *age.*,s. 38-39. Baha Said Bey, 1926 yılında düşkünlük sebeplerini "A. *Taaddüd-i Zevcat* [=birden fazla kadınla nikahlı olarak evli olma] , B. *Talak* [=nikahlı kadını boşama] , C. *Zina*, Ç. *Sirkat* [=hırsızlık] , D .*Kat* [=öldürme] , E. *Dede ve Meydan Erenlerine Yalan Söylemek*, F. "*Sır*"n İfşa Etme, G. *Vaktinde Baş Okutmamak*, H. *Pir ve Ocak Hakkını (senede 28 kuruş Ödememek*, I. "*Eş*" Günahından Sorumlu Olmamak, İ. *Yezit Ehli(Ehli Sünnet)'ne Yol Göstermek Yani Onunla Evlenmek*, J. *Gereğinde Sufi Dostlarından Yardımlaşma ve Dayanışmasını Esirgemek*" olarak özetlemiştir. Bkz aynı eser. s. 148-149.

³⁴ Tanrıverdi, *age.*, s.96.

B. Adıyaman Adı ve Kısa Tarihi

İnsanlığın en eski yerleşim yerlerinden birisi olan Adıyaman'da birçok medeniyet ve uygarlık yaşamıştır. Bunlar arasında Hitit, Asur, Babil, Urartu, Part, Roma, Pers, Bizans, Süryani, Ermeni, Pavlaki, Arap, Türk ve en son Kürtler sayılabilir. Günümüz Adıyaman'da bu medeniyetlerin izlerini çeşitli kalıntı ve kültürel miraslar üzerinde görebiliriz. Üzerinde birçok medeniyet yaşamış olmasından dolayı Adıyaman tarih boyunca çeşitli isimlerle adlandırılmıştır. Hititler döneminde Kummmuh, Kommagene ve Roma dönemlerinde döneminde “*Carbaniom*”³⁵, Bizanslılar döneminde “*Pordoniom*” olarak adlandırılmıştır³⁶. Süryaniler ise ilk dönemlerde Adıyaman'ın kuzey doğusunu “*Klevdiye*” olarak adlandırmışlardır³⁷. Ortaçağ'da ise bu yerleşim yeri son Emevi Halifesi Mervan döneminde onun komutanlarından Mansur b. Cavene b. Haris al- Amiri tarafından yeni oluşturulan yerleşim yerinin kalesine izafeten Mansur'un kalesi yani Hısn-ı Mansur olarak adlandırılmaya başlayacaktır³⁸. Ortaçağda bazen bu isim “*Hişn-Mansur*” olarak da isimlendirilmiştir³⁹. Şehir Adıyaman olarak adlandırılıncaya kadar gerek İslami gerekse Ermeni ve Süryani bütün kaynaklarda bu isimle veya yanlış yazılışı olan “*Hüsn-ı Masnur*” olarak tanımlanmıştır⁴⁰.

Adıyaman isminin nerden geldiği henüz tam olarak bilinmemekle birlikte bu ismin aslında bölgenin yeşilliği ve bitki örtüsünün meşhurluğu nedeniyle “*Vadiü'l-Leman*” yani yeşil vadi isminin bozulmasından meydana geldiği ifade edilmektedir. Yine diğer bir mübalağalı rivayete göre ilk Türk akınları zamanında Adıyaman Kalesi'ni fetheden “Yaman Bey” in adından geldiği söylenmektedir⁴¹. Bilge Umar, bu ismin İslam öncesinden kalma bir ismin Türkçeye uydurulmuş şekli olduğu kanısındadır. Ona göre kesin olmamakla birlikte bu isim Luwi dilinde “*Adaumana*” yani Ada-uma-(wa)na'nın “*Ana Tanrıça Halkının-Ülkesi*” isminin bozulmasından oluşmuş olabilir⁴². Ancak bu adlandırmaların somut bir kaynağı bulunmamaktadır.

³⁵ William Francis Ainsworth, **Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea, and Armenia, Vol. I.**, London: West Strand, 1842, s.267.

³⁶ John Freely, **Türkiye Uygurluklar Rehberi, V**, Çev. Tuncay Birkan-Gürol Koca-Aslı Biçen, 2. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2003, s. 259.

³⁷ Horepsikopos Aziz Günel, **Türk Süryanileri Tarihi**, Diyarbakır; 1970, s. 166.

³⁸ Abul Fazl Allami, **Aynü'l Akbari, III**, (**The Ain i Akbari**), Traslated. Colonel H.S. Jarrett, Calcuta: 1896, s. 78.

³⁹ Ernst Honigmann, **Bizans Devletinin Doğu Sınırı**, Çev. Fikret İşıltan, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.,1970, s. 39; Guy Le Strange, **Palestine under the Moslems : a description of Syria and the Holy Land from A.D. 650 to 1500**, Boston and New York: 1890, s.454.

⁴⁰ Süryani Mihael, **Vekayiname, II**, TTK'da Basılmamış Nüsha, Tarihsiz, s. 73; İbni Bibi, **El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l Alaiye (Selçuk Name)**, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1996, s. 297-299; Pars Tuğlacı, **Osmanlı Şehirleri**, İstanbul: Milliyet Yay., 1985, s. 7-9.

⁴¹ Mehmet Önder, **Şehirden Şehire Anadolu**, 2. Baskı, Ankara: İş Bankası Yay., 1997, s. 12-3; Şevket Sarı, **Adıyaman ve Kazaları**, Ankara: Yeniğün Matbaası, 1956,s.1-3.

⁴² Bilge Umar, **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993, s. 17.

Hısn-ı Mansur ismi, Osmanlı Devleti zamanında da kullanılmakla birlikte zamanla bölgeyi adlandırmada bölgeye Adıyaman' adı da kullanmaya başlamıştır⁴³. Görüldüğü gibi bu isimlendirme Osmanlılar ile başlamıştır. Çünkü bu isme ne orta çağda ne de ilkçağda rastlanmaktadır. Nitekim birçok arşiv belgesinde bölge direkt olarak Adıyaman ismiyle tarif edilmektedir⁴⁴. Buna ek olarak Adıyaman ismi, 17. Yüzyılda yaşamış olan Karacaoğlan'ın şiirlerinde geçmektedir⁴⁵. Bu da bu ismin yüzyıllardan beri kullanıldığını göstermektedir. 1800lerin başlarındaki hemen hemen birçok seyahatnamelerde ve misyoner raporlarında "Adıyaman" veya "Adıaman" olarak geçmektedir⁴⁶. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki bölge eşrafından Ermeni milletinden Arşag Boyacıyan, Pakhdikyan'a dayandırdığı savında "Adıyaman" adının yöreye burada yaşayan halkın uyanıklığı ve açıkgozlülüğü sebebiyle verildiğini belirtmektedir⁴⁷. 28.12.1928 tarihinde muhtelemelen ikili kullanımın belgelerdeki karışıklıklara yol açmasından ötürü bölgemizin adı Hısn-ı Mansur'dan Adıyaman'a çevrilmiştir⁴⁸. Yukarıda saydığımız isimlendirmeler dışındaki adlandırmalar Hısn-ı Mansur isminin ifadesinin bozulmuş şekliyle ibarettir.

Adıyaman tarih boyunca birçok medeniyete beşiklik yapmış olan bir coğrafyadır. Özellikle Fırat Nehri'nin geçit vermiş olduğu bir alana, uygun iklim ve verimli topraklara sahip olması onun özelliğini pekiştirmiştir. Taş devirlerinden itibaren sırasıyla Hitit, Urartu, Asur, Babil, Pers, İskender, Seloukos, Ermeni, Kommagene, Roma, Bizans, Arap, Emevi, Abbasi, Hamdani, yeniden Bizans, Selçuklu, Artuklu, Haçlı, Zengi, Anadolu Selçuklu, Moğol, Memlüklu, Dulkadirli, Osmanlı devletlerinin hakimiyetinde bulunmuş, bunların kültürel doku ve yapılarından etkilenmiştir.

1.Babaî Ayaklanması

Moğolların Orta Asya'da büyük bir askeri güç olarak ortaya çıkıp önlerine çıkan her türlü gücü, devleti yenilgiye uğratmaları ve ele geçirdiği bölgelerde istila faaliyetlerinde bulunmaları, buralarda yaşayan toplulukların başta Anadolu olmak üzere çeşitli bölgelere göç etmelerine neden olmuştur. Moğolların önünden kaçan Türkmenlerle birlikte, Horasan erenleri, babalar ve çeşitli tasavvuf çevreleri de Anadolu'nun hemen her bölgesine yayılmış olmakla birlikte Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde daha çok Samsat, Besni ve Maraş çevrelerine yerleşmişlerdir. Orta Asya'dan İran yoluyla Anadolu'ya gelen Türkmenler,

⁴³ Tuğlacı, s. 2.

⁴⁴ BOA. A.MKT.DV. 112/44; BOA.DH.MKT. 1763/33; BOA.Y.A.HUS. 358/2; BOA.HR.MKT. 247/2.

⁴⁵ Salim Sakaoğlu, "Karaca Oğlan'ın Şiirlerini Nasıl Yayınlamalıyız?", *Millî Folklor*, 2011, Yıl 23, Sayı 90, s.19.

⁴⁶ William Francis Ainsworth, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea, and Armenia, Vol. I.*, London: West Strand, 1842, s.267.

⁴⁷ Arşag Aboyacıyan, *Malatya Ermenileri Coğrafya, Tarih Etnoğrafya*, Çev. Sirvat Malhasyan, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2020, s.157.

⁴⁸ BCA. 230-0-0-0 / Nafia Vekaleti/149 - 57 - 6.

göçebe olup bölgede bulunan Ermeni, Süryani ve Pavlaki gibi diğer yerli halkla karşılaşmışlardır. Bu halk zümrelerinden Pavlakiler inanç bakımından Müslümanlara benziyordu. Bu zümrenin kalıntılarının bölgede bulunması ve zayıf İslam inancına sahip olan zümreleri etkilemesi bu isyana zemin hazırlamıştır. Çünkü Pavlakiler kendi aralarında Baba Resul'ün (Baba İlyas) halifesi olan Baba İshak'ın propaganda ettiği doktrine benzer “*Tanrı tarafından bir kurtarıcının gönderileceğine*” dair bir öğretiye inanıyorlardı. Bu yüzden burada oturan Hristiyan köylülere Baba İlyas'ın doktrini tanıdık gelmiştir⁴⁹. Selcen Özyurt Ulutaş'a göre Anadolu'ya gelen Halk İslâmı'nı yaşayan Türk aşiretlerinin karşılaştıkları Pavlikanizm de kendileri gibi Hristiyanlığın heterodoks bir yorumudur. Kısacası Anadolu'da Halk İslâmı, Hristiyanlık heterodoks inancının bulunduğu bir bölgede yayılmaya başlamıştır. Bu durumun ise yani iki halk inancının karşılaşması, bölgedeki ahali ile Türklerin arasındaki ilişkiyi kolaylaştırıcı bir unsur olmuş olabileceği vurgulanmaktadır⁵⁰.

Hatta bu Pavlakileri bir tarafa bırakıp Samsat'ta hüküm süren Kudüs Fatihî Selahattin Eyyubi'nin torunlarının bile tamamen İslam'ı özümseyemedikleri, Hristiyanlığın Kutsal Salbot Haçı'nın uğruna, inanmaktan geri kalmadıkları İbni Bibi'de kayıtlıdır⁵¹. İşte böyle bir bölgeye gelen yarı İslam ve Şamanî inançlarını koruyan göçebe Türkler ile diğerlerine ait inançlar birbirlerine karışmıştır. Bu esnada daha çok Şamanî inançlara bağlı İslamiyet'i henüz hazmedememiş olan bir Türk şeyhi bölgede sosyal, dini ve siyasi etmenleri de kullanarak peygamberlik iddiası ile rahatça Türkmenleri etrafına toplamıştır. Horasanlı Baba İshak, olarak da bilinen bu Türkmen şeyhi, halkı kendisine bağlamak için çeşitli kerametler göstermiştir⁵². Baba İshak'ın öğretilerinde yer yer Şamanizm kokan taraflar da vardır⁵³.

⁴⁹ Ahmet Yaşar Ocak, **Babaîler İsyanı (Aleviliğin Tarihsel Alt Yapısı veyahut Anadolu'da Türk İslâm-Heterodoksisinin Teşekkülü)**, 2. Baskı, İstanbul: Dergah Yay.,1996, s. 117; Coşkun Alptekin, **Türkiye Selçukluları**, 2., Baskı, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yay., 1983, s. 84; Lale Bulut, **Samsat Ortaçağ Seramikleri (Lüster ve Sıratlar)**, İzmir: 2000, s. 4.

⁵⁰ Selcen Özyurt Ulutaş, “XIV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Devletinde Alevî-Bektaşî Toplulukların Oluşumu ve Merkezi Yönetim İle İlişkileri (Sivas-Dobruca Örneğinde Karşılaştırmalı İncelenmesi)”, (**Basilmamış Doktora Tezi**, Ege Üniversitesi SBE, 2014), s.105-106.

⁵¹İbni Bibi, **El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l Alaiye (SelçukName), I-II.**, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1996, s. 31; Cem Tüysüz, “Türkmenler”, **Türkler**, IV, Ankara: TTK Yayınları, 2002, s. 566 - 567; M.Çağatay Uluçay, **İlk Müslüman Türk Devletleri**, İstanbul: M.E.B Yay., 1965, s.144; Refet Yinanç, **Dulkadiriler**, Ankara: TTK Yay., 1987, s. 84; Nesimi Yazıcı, **İlk Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yay., 2002, s.290; Saim Savaş, **XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik**, I. Baskı, Ankara: Vadi Yay., 2002, s. 24-25.

⁵² Ahmet b. Mahmut, **Selçuk Name II**, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1977, s.153; İbn Bibi, II, s. 31; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, 2. Baskı, İstanbul: Nakışlar Yayınevi, 1984, s. 421; Ali Sevim- Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi**, Ankara: TTK Yayınları, 1995, s. 470; Ahmet Yaşar Ocak, **Babaî İsyanı (Aleviliğin Tarihsel Altı Yapısı veyahut Anadolu'da Türk İslam-Heterodoksisinin Teşekkülü)**, 2.Baskı, İstanbul: Dergah Yay., 1996, s. 120-1; Bilge Umar, **Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi (Türkiye Türkleri Ulusunun Oluşması)**, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yay., 1998, s. 129-130; Yinanç, s. 85; Yazıcı, s. 290; Alptekin, , s. 84-85.

⁵³ Şamanizm Hakkında bkz. Abdülkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm (Materyaller ve Araştırmaları)**, Ankara: TTK Yay., 1972. Ulutaş Babai İsyanı'nın Alevi oluşuma katkısını “*Pavlikanlar, İmparatorun ve tüm devlet adamlarının şeytanın kulu olduğunu söylerken, Baba İlyas, Sultanın, Allah'ın yolundan ayrıldığını, dinen yasak olan şeyleri yaptığını ve bu yüzden zulmün arttığını iddia etmiştir. Özetle benzer iktisadî ve siyasi sebepler benzer sonuçları doğurmuştur. Bölgenin çetin şartları hayatı yeterince zorlaştırırken, merkezî devletlerin toprak, vergi ve benzeri uygulamaları, talepleri çevrede isyanların patlak vermesine neden olmuştur. Bu tarz isyanları meşrulaştıran ve kitleleri harekete geçiren yegâne unsur ise inanç olmuştur. Özellikle her iki ekoldeki güçlü Mehdi inancı bu hareketlerin temel tetikleyici unsuru olmuştur. Kızılbaşlık'ta*

Bu dönemde Anadolu Selçuklu tahtında daha önceki seleflerinin aksine dış ve iç politikada daha pasif sivil bir hükümdar olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev oturmuştur. Ülkenin içinde bulunduğu durum, Moğolların baskısı, Anadolu'ya ve bölgeye devam eden göçler, çeşitli kıtlık ve yetersizlikler başta Adıyaman olmak üzere bölgedeki halkta huzursuzlukların artmasına neden olmuştur⁵⁴. Tüm bu olumsuzluklar, Baba İlyas'ın Baba İshak adlı müridini Hısn-ı Mansur'a ve bu bölgedeki topluluklara göndererek kendine taraftar toplamasını sağlamıştır⁵⁵.

Bu huzursuzlukların Türkmen toplulukları üzerinde yarattığı etkiden faydalanmak isteyen Baba İshak ve beraberindekiler bunu kullanarak Türkmen kitlelerinin Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı isyan etmesine neden olmuş ve isyan, Kefersut bölgesindeki yerlerin yakılmasıyla başlamıştır⁵⁶.

İnanışa göre bir gün Baba İshak ikamet ettiği Adıyaman Samsat'ta kaybolmuş ve Amasya'da çobanlık yaparken görülmesi gibi birçok keramet göstermiştir. Bunun dışında bölgede hayvanlara bakımı, şefkati, dindarlığı ve inziva hayatı, kadın erkek herkesi kendine bağlamıştır. Zamanla ünü ve halk arasındaki popülerliği artan Baba İshak, müritlerinin artmasıyla bulunduğu köy yakınında bir zaviyeye çekilmiş ve orada sadece ibadetle meşgul

böyle bir sosyo-dini geçmiş üzerinde gelişmiştir. Hayat tarzlarını sürdürmede ısrarcı olan kitleler Osmanlı merkezi yönetiminin vergi, iskân gibi talepleri karşısında kurtarıcı Mehdi bekleyişine girmişlerdir. Kısacası bölgenin sahip olduğu tabiat şartları, iktisadî koşullar ve ahalinin yönetim alışkanlıkları Osmanlı devrinde de çevreyle-merkezin geçmişte olduğu gibi benzer sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. 1501 yılında Safevî Devletini kuran Şah İsmail ise, Osmanlı yönetiminden memnun olmayanların yeni Mehdîsi olmuştur. Bu nedenledir ki Şah İsmail ve Kızılbaşlık çok kısa bir süre zarfında kalabalıkların iltifatını kazanmıştır. Babaî inancının ve hareketinin temelindeki mesiyantik beklenti ve isyancı yapı, bu kimselerin kolaylıkla taraf seçmesine ve harekete geçmesine vesile olmuştur. Bu süreçte Kızılbaşlık ise yeni siyasî ve toplumsal hareketin dinî temeli, gerekçesi olmuştur.” sözleriyle ifade etmiştir. Bkz. Ulutaş, age., s.112.

⁵⁴ Zeynel Özlü, “Besni Kazasında Alevi Bektaşî Ocakları İle İlgili Bulgular”, **Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi** / 2012 / 63, s. 249-150.

⁵⁵ Bahtiyar Murat Aras, “Pazarcık Türkmen Alevileri”, **(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE, 2017)**, s. 25.

⁵⁶ Vahap Aktaş, “Safvetü's-Safa'ya Göre Anadolu'da Kızılbaş (Alevi) İnancının Teşekkülü ve Anadolu'da Kızılbaş (Alevi) – İktidar Münasebetleri (XIII.Yüzyıl)”, **(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2013)**, s.147. Bu konuda Selcen Özyurt Ulutaş'a göre “Baba İlyas, önce mevcut durumun tahlilini yapmış ardından da bu sorunları çözeceğini ve yanında yer alanların da maddî sıkıntılarının sona ereceğini ilan etmiştir. Onun bu ilanını daha gerçekçi ve etkili kılan ise belirtildiği üzere yaşayışı, hali, tavrı olmuştur. O vaatlerini ortaya atan ve sonradan taraftar kazanmaya çalışan biri değil, zaten var olan takipçilerinin, müritlerinin sıkıntılarını gören ve çözmeye çalışan biri olarak hareket etmiştir. Baba İlyas'a gönülden bağlı olan ve inanan kesimlerin onu bir kurtarıcı olarak görmeleri, “ben Mehdîyim” dediği andan itibaren ise çevresinin ona koşulsuz itaati oldukça normaldir. Belirtildiği üzere hem Baba'nın yaşayışı bunu mümkün kılmaktadır hem de çevresindeki konar-göçer zümrelerin inancı buna müsaittir. Ayrıca daha evvel de görüldüğü üzere bu muntakanın eski sakinleri, daha Türkmenler gelmeden evvel Baba İlyas'ın propaganda ettiği doktrine benzer biçimde “Tanrı tarafından bir kurtarıcının gönderileceğine” inanıyorlardı. Yine ona göre Babaî İsyânının, dinî argümanlara dayanmasına karşın bu toplumsal hareket kesinlikle kitabi İslâm anlayışına veya şehirli ahaliye yönelik bir başkaldırı değildir. Hareketin temel amacı ilahi görevli liderliğinde devletin zulmüne son vermek ve yerine adil bir düzen kurmaktır. Bu yönüyle A.Yaşar Ocak'ın ifadesiyle Baba Resûl İsyânı bütün safhaları ve liderinin nitelikleri itibarıyla mesiyantik bir harekettir. Çünkü her mesiyantik hareket mutlaka bir gayr-i memnunlar veya ezilenler, haksızlığa ve zulme uğrayanlar zümresine dayanmaktadır. Akabinde bu zümreler ilahi görevlinin onları zulümden kurtarıp daha iyi bir düzen kuracağına inanmaktadır. İlginç bir tesadüf müdür yoksa Baba İlyas'ın bilinçli bir tercihi midir bilmek mümkün değil ancak Pavlikanizmin kurucusu olan Konstantine Sylvanus gibi o da kendine merkez olarak Amasya'yı seçmiştir ve hareket buradan kuvvetlenerek büyümüştür. Bu noktada amaç Pavlikanizm ile Babaîlik arasında ortaklık aramaktan ziyade bölgede ortaya çıkan bu iki hareketin nedenlerini görmek ve Kızılbaşlığın nasıl bir ortamda geliştiğini anlayabilmektir. Bu maksatla her iki toplumsal olayın çıktığı sosyal zemine bakıldığında, gerek Pavlikanizm gerekse Babaîlik çevredeki zümrelerce başlatılmış hareketlerdir. Köylü yahut kırsal kesimdeki ahali bu hareketlerin öznesi durumundadır. Ayrıca her iki hareket kendi halk inançlarının içerisinde çıkmıştır. “ Geniş bilgi için bkz Ulutaş, s.110-111.

olmaya başlamıştır. Baba İshak her ne kadar Samsat'tan ve o havaliden ayrılmış ise de buralarda bulunan Harezmlilerle ve Türkmenlerle ilişkisini sürdürmüştür. Baba İshak bir müddet sonra Türkmenleri isyana davet etmiştir. Bunun üzerine Türkmenler ve Ağaçeriler başta olmak üzere ahali mallarını satıp, at ve silah alarak; Samsat, Kâhta, Adıyaman ve Urfa'yı yağmalayıp, kendilerine uymayanları öldürmeye başlamışlardır. Malatya Subaşı Muzafferiddin Alişir bunlara karşı harekete geçip kuvvetleriyle üzerlerine yürümüşse de iki defa üst üste yenilmiştir. Asiler, bu başarılarından sonra Sivas'a doğru yürüyüp, Sivas'ın etrafını yağmalamışlar, Amasya taraflarında bulunan Baba İshak'ın bağlı olduğu Baba Resul'ün yanına gitmek için harekete geçmişlerdir. Bunun üzerine Gıyaseddin Keyhüsrev, Mübarizüddin Armağanşah'ı isyanı daha büyümeden bastırması için bunların üzerine göndermiştir. Baba Resul'ün piyade hariç 6.000 atlı süvarisi olmasına rağmen Armağanşah, Baba Resul'ü yakalayıp Amasya Kalesi'ne asmıştır. Herkese ibret olsun diye cesedi üç gün orada kokuncaya kadar asılı kalmıştır. Kalede asılan ceset asılmasının üçüncü günü parça parça edilmiştir. Baba Resul'ün öldürülmesi üzerine Türkmenler galeyana gelerek Amasya'daki Armağanşah'ı öldürmüşlerdir. Baba Resul'ün (Baba İlyas) ölmediğine inanan Babaîler, Baba İshak önderliğinde Konya üzerine yürümüşlerdir. Necmeddin İshak, altmış bin kişilik ordusunda bulunan 300 ila 1.000 kişi arasındaki Hristiyan askerlerin ilk başta savaşa öncülük etmeleriyle Babaîler, Kırşehir'e bağlı Malya Ovası'nda mağlup edilmiştir. Öncü kuvvet olarak Selçuklu ordusuna alınan Hristiyan askerlerin gönderilmesinde Selçuklu askerlerinin Baba Resul'ün taraftarlarının dini bir nitelik taşıdıklarına inanmaları yatmaktadır.

Babai İsyanı, Selçukluların Moğollar karşısında ne kadar zayıf olduğunu ortaya çıkarmış ve Köseadağ mağlubiyetine zemin hazırlamıştır⁵⁷. Baba Resul'ün çocukları bu isyan sonunda çıkan kargaşada öldürülmekten kurtulmuşlardır. Onlara göre asıl suçlu Baba Resul'ün müritliğini yapan ve onun gücünü kullanmak isteyen Baba İshak'tı⁵⁸. Nitekim isyan sonrası yazılan bazı eserlerde Baba Resul'ün suçsuz olduğu asıl failin Baba İshak olduğu yönünde açıklamalar bulunmaktadır⁵⁹. Babai İsyanı'ndan önce Baba Resul'e Hacı Bektaş'ın da intisap ettiği bilinmektedir ancak o bu isyanın içinde yer almamıştır⁶⁰. Baba İshak İsyanı

⁵⁷ İbn Bibi, II, s. 12; Abdi-Zade Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, Sade.Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş), Ankara: 1986, s. 296; Ahmet b. Mahmut, s. 153; A. Sevim - E. Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 470; Yinanç, s. 2; Şerafettin Turan, **Türkiye-İtalya ilişkileri I (Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2000, s. 132; Yazıcı, s. 290-91; Ocak, s.123-2; Müverih Vardan, "Türk Fütuhât Tarihi (889-1269)", **Tarih Semineri Dergisi 1/2**, İstanbul: 1937, s. 228; Uluçay, s. 144; Yinanç, 85; Bulut, s. 5; A. Halil Berktaş-Ümit Hassan-Ayla Ödekan, **Türkiye Tarihi I (Osmanlı Devletine Kadar Türkler)**, Editör, Sina Akşin, 5.Baskı, İstanbul Temmuz: Cem Tarih Yayınları, 1997, s. 114; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal**, Ankara: TTK, Yay., 1988, s. 106, 110.

⁵⁸ **Menâkabbül-Kudsiye Fi Menasibi'l-Ünsi'yye (Baba İlyas-ı Horasâni ve Sülâlesinin Menkıbevi Taihi)**, Haz. İsmail E.Erünsal - Ahmet Yaşar Ocak, Ankara: TTK Yayınları, 1995, s. L, LI, LII-III.

⁵⁹ Vahap Aktaş, s.148-149.

⁶⁰ Ahmet Yaşar Ocak, "Babai İsyanından Kızılbaşlığa; Anadolu'da İslam Heterodoksisinin Doğuş ve Gelişim Tarihine Kısa Bir Bakış", **Belleten**, LXIV/239, TTK, Ankara Nisan 2000, s. 132-134.

dolayısıyla Amasya'ya giden Adıyaman bölgesindeki şahısların bir kısmı tekrar memleketlerine dönmüşlerdir⁶¹. Bir kısmı ise daha sonraki Moğol baskısından sonra Tunceli bölgesine giderek oraya yerleşmişlerdir⁶².

Baba İshak İsyanı buralarda o kadar tesir etmiştir ki Osmanlılar döneminde Yavuz Sultan Selim'in padişahlık döneminde hâlâ Dulkadir ve Ramazanoğulları arasında Baba İshak'a bağlı olanlara rastlanılmaktadır⁶³. Adıyaman'daki Aleviler bu Türkmen bakiyelerinin etkisiyle oluşmuştur. Bu isyanın yayıldığı Adıyaman, Elbistan, Malatya, Sivas, Amasya, Kırşehir, Çorum, Nevşehir, Kırşehir (Sivas o zamanlar Erzincan, Yozgat, Tokat gibi yerleri içeren büyük bir eyalettir.), yerleri daha sonra Osmanlı Dönemi dâhil Alevi yerleşim yerlerinin ana hatlarını oluşturmaktadır. Bu yerlerden daha sonraki dönemlerde Anadolu'nun diğer bölgelerine göçler yapılmış ve böylelikle yeni Alevi yerleşim yerleri oluşmuştur.

2. Köseadağ Savaşı'ndan Sonra Ortaya Çıkan Karışıklığın Bölgeye Yansıması

Baba İshak taraftarlarından bir kısmı isyandan sonraki süreçte Anadolu'da kalmış bir kısmı da Ardela'ya (Erbil) gitmiştir. Erbil'e gelenler, 16. yüzyılda Safevi Devleti'nin kurucuları olmuşlardır. Nitekim Safevi Devleti'ni kuranların Anadolu'nun orta ve güneydoğu bölgesine mensup yeni bir Türk topluluğu olduğu zannedilmektedir⁶⁴.

1243 yılında Köseadağ yenilgisi nedeniyle Selçukluların düştüğü durum, daha önce isyanları zorlukla bastırılan Türkmen unsuruna yeniden isyan etme cesaretini vermiştir. Köseadağ yenilgisinin haberinin bölgeye ulaşmasıyla beraber isyanda büyük zarar gören şehirler büyük bir korku ve heyecanla kaynamaya başlamış, bu şehirlerin ahalisi canını ve malını kurtarmak için kalelere kapanmış veya komşu ülkelere göç etmiştir. İşte bu yıllarda Elbistan, Malatya ve muhtemelen Adıyaman çevresinin de içinde bulunduğu yerler ile Türkmenlerin bulunduğu diğer Suriye şehirleri büyük zarar görmüştür⁶⁵. Bu dönemde Samsat, Suriye bölgesine ulaşan önemli yerleşim yerlerinden birisi olduğundan Moğol hâkimiyetinden önce Selçuklular tarafından kontrol edilmekteydi⁶⁶.

1243 Köseadağ mağlubiyeti ile Anadolu, Moğollar karşısında savunmasız düşmüştür. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra Selçuklular toparlanacakları yerde kendi aralarında taht kavgalarına başlamışlardır. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğulları Rükneddin ile

⁶¹ H. Ertuğrul - S. Eskiöğlü, **Bütün Yönleriyle Besni**, İstanbul: Türdav Yay., 1987, s. 27.

⁶² Munzur Çem, **Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, (Etnisite, Dini İnanç, Kültür ve Direniş)**, İstanbul: Vate Yayınları, 2011, s.115-116.

⁶³ Yusuf Ziya Yörük, **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998, s. 480

⁶⁴ V. Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, Çev.Azer Yaran, I. Basım, Ankara: 1988, s. 321; Faruk Sümer, **Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**, Ankara: TTK Yay., 1999, s. 3.

⁶⁵ Nejat Kaymaz, **Pervâne Mu'înü'd-din Süleyman**, Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay., 1970, s. 38.

⁶⁶ R. Stephen Humphreys, **From Saladin to the Mongols, The Ayyubids of Damascus 1193-1260**, Albany: New York Press, 1997, s.310.

İzzeddin'in taht mücadelelerinden bütün Anadolu gibi Adıyaman havalisi de nasibini almıştır. Bu taht mücadelesi, Selçukluların Moğollar karşısında daha da zayıflamasına sebep olmuştur. İzzeddin ile Rükneddin çekişmesinde, Rükneddin'e bağlı olanlar, Hısn-ı Mansur (Adıyaman) ve Malatya civarından İzzeddin'e bağlı oldukları gerekçesiyle birçok genç kız ve erkeği esir alarak götürmüşlerdir. Bu dönemde Alevi topluluklardan Ağaçeriler, Hısn-ı Mansur civarından yalnız bir köyden öküz, inek, merkep olmak üzere 7.000 hayvanı ve yine Hısn-ı Mansur ahalisinden 450.000 koyun ve keçiyi gasp etmişlerdir. Yine Rükneddin'e bağlı olanlar bu sayılanların dışında birçok mal ve eşya olarak Adıyaman'ı yağma ve talan etmişlerdir. Bir süre sonra bunlar, İzzeddin'e bağlı olan Ali Bahadır ismindeki bir bey tarafından bölgeden çıkarılmışsa da Rükneddin'in tarafını tutan Moğol Baycu'nun Malatya'ya gelmesi üzerine Ali Bahadır, Gaktai'ye (Kâhta) kaçmıştır⁶⁷. Müneccimbaşı bu mücadeleden tafsilatlı olmasa da bahsetmektedir.⁶⁸

Moğollar, Selçukluları mağlup ettikleri Köseadağ Savaşı sonrasında Anadolu'yu istila etmişler, her tarafı yağmalamışlar ve yakıp yıkmışlardır. Yine bu dönemde Moğol hükümdarı Hülagu, Anadolu'yu Selçuklu Sultanları arasında (Rükneddin ve İzzeddin) taksim etmiştir. Hülagu bu taksimatın ardından çıktığı Suriye seferi esnasından Harran, Urfa ve Adıyaman civarını almıştır. Hülagu, Fırat üzerine köprüler kurdurarak, Urfa hariç, Adıyaman ve havalisindeki birçok kale ve şehri ele geçirmiş ve buraları yağma ederek yakıp yıkmıştır. Aynı zamanda birçok kimseyi de kılıçtan geçiren Hülagu, Şam'a kadar ilerlemiştir. Suriye'de Ketboğa kumandasında bir kuvvet bıraktıktan sonra geri dönmüştür⁶⁹. Bu dönemden sonra artık bu bölgede Selçuklulardan bahsedilmeyecek çünkü onlar kendi aralarındaki mücadeleler ile meşgul olacaklardır⁷⁰.

Alevi topluluklarından Ağaçeriler, Sultan İzzettin Keykavus'la birlikte hareket ederek Moğollara karşı savaşmışlardır. Moğollar, bunun üzerine Türkmenlerin bu direncini kırmadan Anadolu'da rahat edemeyeceklerini anladıkları için 1260 yılında Hülagu 20.000 kişilik bir orduyu Ağaçerilerin üzerine yollamış ve Türkmenlerin büyük bir bölümünü kırmıştır⁷¹.

⁶⁷ Gregory Abu'l Farac, *Abul Farac (Barhebraeus) Tarihi*, I, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara: TTK Yay., 1988, s. 564; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 487-488; Samet Aliç, "Dulkadir Beyliği'nin Komşu Beylik ve Devletlerle Münasebetleri (1337-1522)", (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam SBE, 2017), s.18-19.

⁶⁸ Müneccimbaşı, *Anadolu Selçukileri*, Çev. H.Fehmi Turgal, Ankara: MEB Yay., 1943, s. 64.

⁶⁹ İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, c XII, Çev. Abdülkerim Özaydın, İstanbul: Bahar Yayınları, 1987, s. 462-3; *Tarihi Muhtasaruddüvel*, s. 39; Simbat, *Başkumandan Simbat Vekâinâmesi*, Çev. Hrant D. Andreasyan, TTK Kütüphanesi'nde Basılmamış Nüsha, s. 88; Abdülkadir Yuvalı, *İlhanlılar Tarihi I Kuruluş Devri*, Ankara: Erciyes Üniversitesi Yay., 1994, s. 84-85; P.M. Holt, *Haçlılar Çağı (11.Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğru)*, Çev. Özden Arıkan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1994, s. 91; İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında, I*, İstanbul: Elâzığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yay., 1958, s. 116; Jean-Paul Roux, *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, Çev. M. Kabalcı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2001, s. 308; Vardan, s. 233.

⁷⁰ Alaaddin Melik Ata Cüveynî, *Tarih-i Cihan Güşa, III*, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1988, s. 152-160.

⁷¹ Aras, s.29.

Alevi Türkmenler, Adıyaman'ın içinde bulunduğu Dulkadirli topraklarında varlığını devam ettirmiştir. Safevi Devleti'nin kurulmasından sonra bu bölgedeki Türkmenler ona intisap etmişlerdir. Bu sayede Safeviler güçlenmiş ve önemli bir nüfuz kazanmışlardır. Hatta Alâüddevle Bozkurt Bey, halkının Şah İsmail'e katılmasını önlemek amacıyla birçok tedbir almışsa da tam olarak başarılı olamamıştır. Alevi Türkmenler, bu dönemde mensubu oldukları güçle bile çatışmaktan geri kalmamışlardır. Bununla birlikte Dulkadirlilere mensup olan zümreler Safevi devlet teşkilatında önemli görevlere ve mevkilere gelerek bu devlete hizmet etmişlerdir⁷². Bölgenin Alevi Türkmenlerle meskûn olması Yavuz Sultan Selim döneminde bölgede ortaya çıkan isyanların temelini oluşturduğu öne sürülen güçlü savlardandır⁷³. Nitekim Alevi büyüklerinden Baba Zünnun ve Kalenderoğlu İsyancıları bölgedeki halk tarafından ilgi görmüştür. Bu isyanlar neticesinde Adıyaman, Besni, Gerger, Kâhta'da geniş şekilde tahribat olmuş ve bu sebeple bölgenin sosyo-ekonomik yapısı zayıflayınca, 1530 yılında üçüncü kez tahrir yapılmak zorunda kalınmıştır⁷⁴. Adıyaman, Maraş ve Malatya bölgelerinde bulunan bu kitlelerin her zaman Alevi kültür ve düşüncelerine duyarlı oldukları görülmüştür. Nejat Birdoğan'a göre Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki Aleviler, özellikle Yavuz Sultan Selim dönemindeki siyasi uygulamalardan dolayı çevredeki ve daha sonra bölgeye göç eden Şafi unsurlarca dönüşüme uğramışlardır⁷⁵.

3. Şambayadlı Sahte Şah İsmail

Adıyaman ve çevresindeki Alevi toplumu, Yavuz Sultan Selim zamanından sonra da önemli oranda bulunmaktadır. 1573 yılında Kâhta bölgesindeki köylerin büyük çoğunluğunun Alevi olduğu, daima yol kesip adam öldürerek eşkıyalık yaptıkları anlaşılmaktadır. Nitekim bu durum Osmanlı Arşivi'ndeki belgelere de yansımıştır⁷⁶. Günümüzdeki Adıyaman Alevilerinin, arşiv belgesinde zikredilen bu dönemden kalan halk kitleleri olduğu düşünülebilir. Nitekim 1577 yılında İran'da II. Şah İsmail'in ölümünden sonra Şambayadî Türkmenlerinden bir şahıs kendisini “Şah İsmail” olarak tanıtarak etrafına birçok kimseyi toplamış ve bölgede kargaşa çıkartmıştır. Boz-ok'ta Kızılbaz halifesiyile müttefikan Hacı Bektaş Ocağı'nda kurbanlar kesip meşhur asi ve eşkıya Ebu Riş-oğlu'yla haberleşip, Hısn-ı Mansur alaybeyinin çayırını basarak zorla atlarını alarak nüfus katletmekten geri kalmamıştır. Onun bu faaliyetleri Zulkadriye Beylerbeyi ve Elbistan Kadısı tarafından Serdar Lala Mustafa Paşa'ya iletilmiştir. Bu dönemde Sahte Şah İsmail, etrafına topladığı adamlarla yol kesme ve

⁷² Aras, s.31-36.

⁷³ Aras, s.36-37.

⁷⁴ Göknur Akçadağ, “16. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağı'nda Eşkıyalık Hareketleri: Malatya Sancağı Örneği”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, Ocak-2012, s.53.

⁷⁵ Nejat Birdoğan, **Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı (İçerik ve Köken)**, İstanbul: Mozaik Yayınları, 1995, s.322.

⁷⁶ BOA. A.{DVNSMHM.d. 22/65.

yağma gibi faaliyetlerde bulunarak bölgede terör estirmiştir. Kendisine vezir olarak Han Piri isminde birini seçen Sahte Şah İsmail, Beziki, Rişvanlı, Eşkanlı, Eğribüklü, Kömürlü, Kalcaklı, Çakallu, Cihanbeyli, Mihriman, Solaklı, Şeyh Haletli (Heleteli), Havili ve Karasaz gibi Türkmen aşiretlerini etkilemiştir. Bu aşiretler bu nedenle ona adaklar ve sadakalar göndermişlerdir. Faaliyet alanını gün geçtikte artıran Şambayadlı Şah; Malatya, Elbistan, Boz-ok, Arguvan, Birecik Antep ve hatta Adana bölgelerinde faaliyette bulunmuştur. Adıyaman bölgesinde bulunan Şambayatlıların bir kısmı Yavuz Sultan Selim zamanında Adana civarlarına yerleştirilmişlerdi. Bugün Adana’da Şambayat isimli bir yerleşim yeri bulunmaktadır. Muhtemelen Şambayadlı Şah İsmail buradaki kardeşlerinin de desteğini sağlamak için bu bölgeye gitmiştir. Yapılan tahkikatlarda Osmanlı Devleti, yerel yetkililere bu taifelerden suçsuz olanlara kesinlikle herhangi bir zarar verilmemesini de ayrıca tembih etmiştir. 1582 yılında Malatya kadısının adamlarından Abdi Kethüda, askerî kuvvetlerle Şah ve adamlarının üzerine giderek bunları dağıtmıştır. Bunun üzerine aşiretler, Sahte Şah’ın yanından ayrılarak sağa sola dağılmışlardır. Sahte Şah ise Siverek taraflarına kaçmış ve bir müddet sonra da izini kaybettirmiştir⁷⁷.

4.Adıyaman’daki Alevi Aşiretler

Babai İsyanı ve Şah Kulu Ayaklanmasının Türkmenlerin kalıntısı olan Adıyaman Alevileri, Osmanlı Devleti döneminde genel olarak kendi aralarında çatışmalar yaşamış, kervan soyma, adam öldürme gibi olaylara karışmışlardır⁷⁸. Bu Şii Türkmen geçmişlerinden dolayı Garip Bozkurt Dede gibi bazı Alevi dedelerine göre günümüzdeki Adıyaman halkının büyük bir bölümü esasen Alevi iken daha sonradan Sünnileşmiştir. Buna rağmen 19 ve 20. yüzyılda var olan Alevi aşiretleri varlıklarını büyük ölçüde korumuşlardır. Bu bağlamda Adıyaman’da Hıdırsor, Balyan ve Kav aşireti olmak üzere üç ana Alevi aşiret bulunmaktadır. Diğerleri bu üç aşiretin şemsiyesi altındaki farklı fraksiyonlarıdır. Bu aşiretler aşağıda örnekleri verileceği üzere birçok kez birbirleriyle çatışmışlar ve bu çatışmalarda komşu Sünni aşiretlerle iş birliği yapmaktan çekinmemişlerdir. Bu konuda özellikle Hıdırsor Aşireti, Mülükan, Rişvan ve Atmalı gibi Sünni aşiretlerle birlikte hareket ederken Kav Aşireti, Alevi Balyan ve Sünni İzol Aşireti ile birlikte hareket ederek birçok çatışmaya neden olarak Adıyaman’daki asayişin bozulmasında etkili olmuşlardır. Bu nedenle Osmanlı Devleti

⁷⁷ Faruk Söylemez, “Anadolu’da Sahte Şah İsmail İsyanı”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 17 Yıl: 2004/2 s.78-79.

⁷⁸BOA.A.{DVNSMHH.d.22/65.BOA.TS.MA.e.672/25;BOA.İ.MVL.475/21524;A.}MKT.UM.573/76;BOA.MVL.647/75.;BOA.DH.TMIK.M.174/43;BOA.BEO. 2313/173435; BOA.ŞD. 1483/1; BOA.DH.TMIK.S. 92/22; Kanadıkırık, s.47, 107, 118; *The Missionary Herald of The American Board*. Vol.LVIII. November, 1862., No.11., s 358; Numan Aras, “Ondokuzuncu Yüzyılda Malatya Sancağı Besni Kazasının Tarihi-Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı”, (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2006), s.s.165; *Diyârbekir Vilayet Gazetesi*, 24 Cemaziyelahir 1286, No.9.s.1; Durmuş Kandıra, “84 Numaralı Mühimme Defteri”, (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, SBE,1995), s.70.

tarafından söz konusu aşiretlerin iskan edilmesine çalışılmıştır⁷⁹. Rişvan Aşireti'nin önemli kollarından olan Alevi Hıdırsor Aşireti, XVIII. yüzyıldan itibaren yerleşik hayata geçmeye başlamıştır. Konargöçer hayat tarzını devam ettiren ve küçükbaş hayvan besleyen aşiretler, yaz mevsiminde serin olan yükseklerdeki yaylalara (yayla), kış geldiğinde daha ılık olan ova ve vadilerdeki kışlaklara göç ederek ekonomik faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. İlk etapta söz konusu aşiretin Yusuf Şahin (Şehin) Oymağı'nın on sekizinci yüzyılda sekiz köyde yerleşik olarak iskân olmasıyla söz konusu aşiretin yerleşik hayata geçip tarımla uğraşmaya devam etmesi daha sonraki yüzyıllarda da sürmüştür⁸⁰.

Bu aşiretlerden Hıdırsor Aşireti, isminden dolayı direkt olarak Aleviliğe vurgu yapan Adıyaman'daki tek aşirettir. Bu ismin nerden geldiği ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte bu ismin “Hızır Zor veya Hıdır Zor” isminden mülhem olduğu akla daha yatkın görünmektedir. Nitekim Osmanlı arşivindeki kullanım da yukarıdaki adlandırmanın türevleri şeklindedir. Bu ismin bu şekilde kullanılmasının dil biliminin temel yasalarından birisi olan en az çaba yasasından kaynaklandığı düşünülmelidir. Kürt milliyetçileri tarafından kullanılan uzun isimleri kısaltmak için “hıxor” kullanımı Alevi kökenine dair bilinçaltına yapılan ilk çağrışımдан uzaktır. Hıdırsor Aşireti, büyük bir çoğunluğu Sünni olan Rişvan Aşireti'nin bir kolu olarak varlığını sürdürmüştür. Söz konusu Hıdırsor Aşireti'nin Bulam (Pınarbaşı) bölgesinde yaşayan kesiminin bir kısmı Sünnilemiştir. XX. yüzyılın başlarında Alevi olan bu toplulukla bağlı olduğu Sünni aşiret içinde kız alışverişi yapılmamaktadır⁸¹. Bu durum Hıdırsor Aşireti'nin mensup olduğu Rişvan Aşireti ile iletişimde ve birliğinde kopmalar meydana getirmiştir. Bu durum yarısı Alevi yarısı Sünni olan Kavlara göre Hıdırsorluların neden bağlı buldukları kendi aşiretlerinden tarihi bağlarını kopartarak ayrıştıklarını ortaya koymaktadır. Oysa Kav Aşireti içinde Sünni ve Alevi kesimleri arasında evlilikler geçmişten günümüze hala devam etmektedir. Hıdırsor Aşireti'ne bağlı olan köyler ve yerleşimciler Adıyaman'ın Batı ve Kuzey mahalleleri ile özellikle Karapınar Mahallesi'ne yerleşmiş ve üyeleri daha çok Pir Sultan Abdal Derneği ve Alevi Kültür Derneği'ne bağlıdır. Karapınar Mahallesi'ndeki cemevini de bu aşiretin üyesi olan Alevi Kültür Dernekleri kurmuştur⁸².

Adıyaman'da bulunan bir diğer Alevi aşiret, Balyan Aşireti'dir. Yüzyıl önce tamamı Alevi olan bu aşiretin büyük bir bölümü daha çok Malatya'nın güneydoğusundaki bölgede

⁷⁹ BOA.A.}MKT.MHM. 2/53; Seydi Vakkas Toprak, 1835 Tarihli Nüfus Sayımına Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Hısnmansur (Adıyaman), Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Yayınları Yayın No: 16, 2018, s.147-149.

⁸⁰ Toprak, s. 146.

⁸¹ E. W. Charles Noel, Kürdistan 1919, Binbaşı Noel'in Günlüğü, İstanbul: Avesta Yayınları, 2014, s.69-70.

⁸²Hamit Aktürk, “Toplumsal Değişme ve Alevi Dernekleri-Adıyaman Örneği-“, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, 2013), s. 289.

bulunmaktadır. Nole'e göre 1919 yılında yirmi sekiz köyü bulunan bu aşiretin asıl yerleşim yerleri Akçadağ ve Malatya bölgesidir. Adıyaman'da ise dört köyü bulunan bu aşiretin daha sonraki dönemlerde bu bölgedeki nüfusları artmıştır⁸³. Bu aşiretin bir kısmı günümüzde başta Cafana köyü olmak üzere Sünnileşmiştir. Bu aşiret Rişvan Aşireti'ne bağlı olan Atmalı Aşireti ile yüzyıl öncesinde çatışma halindedir⁸⁴. Bu aşiretin büyük bir çoğunluğu Cem Vakfi çevresinde toplanmış ve örgütlenmişler, günümüzde daha çok Adıyaman'ın Besni ve Gölbaşı ilçeleri ve bağlı köylerde ikamet etmektedirler⁸⁵.

Balyan nahiyesine bağlı olan köyler, Kadıruşağı, Haçova, Seyduşağı, Cafana, Kırlangıç, Kilise, Mamazar, Budalauşağı, Zeydan, Göçeng, Meled Geliri, Hin Keğ (Eskiköy) Kel Halil, Çıklık, Yukarı ve Aşağı Porğa, Zerni, Bugezi, Küren, Su Çırıkı, Rafa, Kutaklar, Perhemçik, Kozluk Veri Küğ (Yukarı Köy) ve Kozluk Vari Küğ (Aşağı Köy)'dür⁸⁶.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Adıyaman'daki Aleviler ve Sünnilerin özellikle günümüzde bundan siyasi yarar ve çıkar sağlayanların iddia ettiğinin aksine son derece iyi ilişkilere sahip olduğu görülmektedir. Alevi ve Sünni aşiretler birlikte müttefiklikler oluşturmuş ve zaman zaman mezheptaşlarına dahi saldırılarda bulunmuşlardır.

Adıyaman'daki aşiretler arasında yaşanan çatışmaların hemen hemen tamamı Rişvan ve Kavi Aşireti arasında yaşanmıştır. Özellikle devletin gücünü arkasına alan Kâhta bölgesi aşiretlerinin Adıyaman yönüne doğru topraklarını ve nüfuz alanlarını genişletmek ve mal mülk kazanmak istedikleri görülmektedir. Bu konuda Rişvan Aşireti'nin Sünni Zerükan/Zirevkan kısmı ve bağlıları, Alevi Hıdırsor, Tokaris (Akıncılar) aşiretleri ve Samsat bölgesi ağaları bir birlik oluştururken Alevi-Sünni karışık olan Kav Aşireti, Sünni İzol Aşireti, Sünni Mırdes Aşireti ve Alevi Balyan Aşireti birlik oluşturarak çatışmalara katılmışlardır. Görüldüğü üzere Adıyaman'da geçmiş zamanlardan beri Alevi-Sünni ayrımı bulunmamaktadır.

Günümüzde Adıyaman ve çevresinde yaşayan "Kav" veya "Gav" şeklinde telaffuz edilen Kavi Aşireti'nin isminin tutuşturucu olarak kullanılan "Kav", güçlü kuvvetli anlamındaki "Kavi"den kaynaklandığı belirtilmektedir. Anadolu'da geniş bir alana yayılan aşiret mensupları Diyarbekir, Rakka, Çemişkezek, Amasya, Sivas, Malatya, Kırşehir, Bozok, Çarsancak (Diyarbekir), Mecidözü (Amasya), Eğin, Behisni, Taş-ili ve Tokat taraflarında

⁸³ Noel, s.148-149.

⁸⁴ Noel, s.83.

⁸⁵ Aktürk, s.289.

⁸⁶ Alboyacıyan., s.130-131.

konargöçer bir yaşam sürmüşlerdir⁸⁷. Kav adının nereden geldiği ve nasıl türediği konusunda tam bir ortak anlayış bulunmamaktadır.

1723 yılında "İfrâz-ı Zulkadriye tevâbi'i olub Maraş sancağında Hısn-ı Mansur kazasında sâkin olmak üzere" ve "Kavi, yörükân-ı Maraş sükkân-ı (sakinler) kasaba-i Hısn-ı Mansur" olarak kaydedilmiştir.⁸⁸ Yine, Ocak 1812 tarihli belgede Hısn-ı Mansur çevresinde yerleşik olan Kav Aşireti'nin Yörükân-ı Maraş yani Maraş bölgesi aşiretlerinden olduğu belirtilmiştir. Söz konusu belgede aynı ismi taşıyan mukataanın 1750 kuruşa Silahşöran-ı hassadan Mehmed Said tarafından iltizama verildiği görülmektedir⁸⁹. Kav Aşireti'nin, Adıyaman bölgesinin en eski Alevi aşiretlerinden biri ve Dulkadiroğlu Beyliği'nin bir parçası olduğu görülmektedir. Nitekim Kav Aşireti'nin önde gelenlerinden İlyas Bey, Dulkadiroğullarından Alâüddeve Bozkurt ile Ali Bey zamanlarından itibaren Akgever ile Karti köylerini evladiyet üzerine vakfetmesinden anlaşılmaktadır⁹⁰.

Bu aşiret, Aleviler arasında şehirleşme bakımından en erken şehirleşen aşirettir. Kav Aşireti'nin Sünnileşmesinin uzun bir zamandan beri devam ettiği düşünülmelidir. Zira bu dönemden sonra Alevilerin kullanılmaktan imtina ettikleri Ömer gibi isimlerin kullanıldığı

⁸⁷ Türkay, age., s. 497. Bazı görüşmecilerimizin "Kav" veya "Kavi" adının "Kayı" adının ağız bozulmasından kaynaklandığı şeklinde ifadeleri bulunmaktadır. Bölgedemizde Kayı Aşireti Osmanlı Devleti'nin Adıyaman bölgesiyle ilgili ilk kaydı şöyledir: Osman Bey, 1277 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in maiyetine girmiş ve bunun bir nişanesi olarak bir oğlunu onun himayesine vermiştir. III.Gıyaseddin Keyhüsrev de Osman Bey'in bu oğluna Kâhta bölgesinde Pağnik bölgesini iktâ olarak vermiştir. Sicilli Osmani'de ise bu şehzadenin sınır bölgesinde Anadolu Selçuklu Devleti'ne isyan eden Şerefeddin Hızır adlı birinin isyanı üzerine Selçuklu Sultanı'nın sınır bölgelerinden rehinelere aldığı belirtilmektedir. Bu nedenle Osmanoğullarından da rehine talep edilerek Kâhta Kalesi'ne gönderilmiştir. Bu şehzade bir karışılıktan faydalanarak rehinlikten kurtulmuş ve kendisine Bivi nahiyesi (Bivi Kâhta'da bir köy) verilmiştir. Kendisi ve oğulları uzun bir süre burada hüküm sürmüşlerdir. Anonim Tevârih-i Ali Osman'da bölgemizin de bulunduğu Malatya ve Besni topraklarını Yıldırım Beyazıt'ın Türkmenlerden aldığı kayıtlıdır. Yıldırım Beyazıt'ın bölgemizi ve Malatya'yı ele geçirmesi üzerine bu şehzadenin evlatlarından Halil Bey, Baban Bey ve Ahmet Bey, padişahın huzuruna çıkarak kendilerini tanıtmış ve Yıldırım Beyazıt'tan ikram ve iltifat görmüşlerdir. Bkz. Söylemez, s.123; Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, c.1., İstanbul 1996, s.12; *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, (Haz.: Atsız), İstanbul 1961, s. 78-79; Neşri, *Kitab-ı Cihannüma*, I, (Haz. M.Altay Köymen - Faik Reşit Unat), Ankara 1995, s. 341; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II, Türkiye Yayın Evi, İstanbul 1971, s. 121; Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, (Çev.Turgut Akpınar), İletişim Yay., İstanbul 1995, s. 60; İshak Suguroğlu, *a.g.e.*, s. 132; Ahmet Akgündüz, "Osmanlı Kanunnâmeleri (Doğu Şişitleri ve Tarihi Seyri)", *Türkler*, X, Ankara 2002, s. 38; Donald Edgar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, s. 89; Oruç Bin Adil El-Kazzaz, *Oruç Bey Tarihi*, Haz. Atsız, İstanbul 1972, s.57; *Anobim Tevârih-i Âli Osman*, Neşr. F. Giese, Haz. Nihat Azamat, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1992, s.37; Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, c.1., İstanbul 1996, s.12.

⁸⁸ Muhammet Nuri Tunç, **18. Yüzyılda Adıyaman (Hısn-ı Mansur, Behisni, Gerger, Kahta ve Samsat) İdari, Sosyal ve İktisadi Tarihi**, İstanbul: Kitabevi Yay., 2019, s. 280.

⁸⁹ **BOA.TSMA.E.0953/83.**

⁹⁰ Muhammet Nuri Tunç, **Hurufât Defterleri'ne Göre Hısn-ı Mansur Kazası (Adıyaman)**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019, s. 105.

görülmektedir⁹¹. Yine bu aşiretin üyelerinin Adıyaman merkezinde mescit, bağları, bahçeleri ve mülkleri bulunmaktadır⁹².

Malatya sınırı olan kuzey ve doğu tarafındaki dağ köylerinde yaşayan Kav Aşireti, Adıyaman'ın doğu ve kuzey mahallelerine yerleşerek Adıyaman'ın ilk cemevi olan Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'na ait cemevini kurmuşlardır⁹³.

18. yüzyıldan itibaren Kav Aşireti ile Rişvan Aşireti arasında başlayan aşiret kavgası 20. yüzyılın ilk yarısına kadar devam etmiştir. Bu çatışmalarda İzol, Balyan ve Kavi bir taraf olarak görülürken Rişvan, Kefozi, Mülükan, Kelerli ve Hıdırsorlular diğer taraf olarak çatışmanın içerisinde yer almışlardır. Bu çatışmalarda dikkat çekici olan Alevi unsurların farklı taraflarda yer alarak birbirleriyle çatışmalarıdır.⁹⁴ Bu çatışmalar Adıyaman'da mezhepsel çatışmadan ziyade aşiretseldir. Bu durum soğuk savaşa kadar devam edecektir. Soğuk savaşın getirmiş olduğu siyasal söylem, taraflar arasında fitne ve ayrılık tohumlarının ekilmesine neden olmuştur.

Geçmiş dönemlerdeki Alevi aşiretlerin farklı cenahlarda ve müttefiklerle birbirleriyle çatışmalarının izlerini günümüz örgütlenmelerinde ve sosyal yaşamında görmek mümkündür. Eski dönemlerde taraflar arasında ilişkiler oldukça zayıf ve belirgin ölçüde soğuk iken son dönemlerde özellikle Alevilik bilincinin artması aşiretlerin birbirine olan yaklaşımını yumuşatmıştır. Bununla birlikte evliliklerde ve ilişkilerde tarafların daha çok kendi içlerindeki evlilikleri tercih ettikleri görülmektedir. Kavlılar kendilerini özgür ve hiçbir güce boyun eğmeyen bir aşiret olarak tanımlarken Hıdırsorluları daha kapitalist ve maddiyata düşkün olarak tanımlamışlardır. Kavlılar özellikle kendi aralarında çok fazla tefecilik ve faizcilik olaylarının yaygın olmadığı konusunda övünmektedirler. Hıdırsorlular ise Kavlıları kavgacı olarak tanımlarken özellikle geçmişte büyük sorun yaşamış oldukları Balyanlıları ise birlik olamama ve bir araya gelememe konusunda küçümsemektedirler. Onlara göre “*Fırat ki ne zaman bu şir Balyan o vakit bu aşir*” yani Fırat ne zaman süt akarsa o zaman Balyan bir aşiret şeklinde davranmayı öğrenecektir. Balyan Aşireti üyelerinin özellikle kalıpcılık, betonculuk, beden işçiliği ve diğer işlerde yoğun bir işgücüne sahip olarak ekonomik alanlarını arttırmalarının Hıdırsorluların dikkatini çektiği gözlemlenmiştir.

⁹¹ Tunç, **Hurufât Defterleri'ne Göre Hisn-ı Mansur Kazası (Adıyaman)**, s.105-107.

⁹² Tunç, **Hurufât Defterleri'ne Göre Hisn-ı Mansur Kazası (Adıyaman)**, s.123,265; Bununla birlikte Adıyaman Alevilerinin Kahta, Besni gibi şehirlerde de mescit, tekke, zaviyeler kurdukları anlaşılmaktadır. Bk. Muhammet Nuri Tunç, 18. Yüzyılda Adıyaman, s. 106, 129-130; Muhammet Nuri Tunç, **Hurufât Defterleri'ne Göre Behisni Kazası (Besni)**, İstanbul: Libra Yay., 2021, s. 92, 121, 286.

⁹³ Aktürk, s.289.

⁹⁴ Bu aşiretlerin birbirleriyle yaşadıkları çekişmeler ve çatışmalar için bk. Muhammet Nuri Tunç, "18. Yüzyılda Adıyaman'da Asayiş Sorunu ve Nizâmı Sağlama Faaliyetleri", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl 12, S. XL, Haziran 2019, s. 446-491.

Sünni bir Kav Aşireti mensubu olan Yunus Işık, Hıdırsorlular ile aralarında keskin farklılıklar bulunduğunu onların inanç konusunda kendilerinden daha zayıf olduklarını belirtmektedir. Yine ona göre iki aşiretin devlete olan sempati ve sıcaklık bakış açısında da bu durum geçerlidir. Ona göre Kav Aşireti'nden olan korucu sayısı Hıdırsor'dan daha fazladır. Kendilerine Alevi akrabaları “*Kökünüze kurban olun.*” diyerek geçmişlerinin Alevi olduklarını hatırlatmaktadırlar⁹⁵. Bu aşiret mensupları, Alevi taziyelerinde Sünni ritüellerini Hıdırsorlulara göre daha fazla gerçekleştirmektedirler⁹⁶. Kav Aşireti'nden Murat Yolun, dedelerinden beri Alevi olmalarına karşı Hıdırsorlulara karşı eskiden yaşanan çekişme ve kavgalardan dolayı bir mesafe olduğunu belirtmektedir⁹⁷.

Balyanlılar ve Hıdırsorlular arasında geçmişten kaynaklanan arazi ve yayla anlaşmazlıkları bulunmaktaydı. Bu sorun, günümüzde son bulmuş olmakla birlikte tarafların birbirlerine bakışında bunların izini görmek mümkündür. Hıdırsorlular, özellikle Balyanla geçmişte çatışmış olan Tilkiyan ve Azikanlılar, onları küçümsemek için “Ne olacak Balyanlı”, “Balyanlı değil mi, kafası fazla çalışmaz.” gibi ifadeler kullanırken Balyanlılar da söz konusu aşireti tanımlamak için ve birbirlerine şaka yollu takılmak için “Az Dız (Azikanlılar Hırsız)” tabirini kullanmaktadırlar. Balyanlılar yapısal olarak daha açık, buğday tenli, saçları kumrala yakın iken Azikanlılar ve Tilkiyanlıların ise daha çok uzun boylu, esmer, ufak gözlü kimseler oldukları görülmektedir.

Balyanlı Elif Arslan'a göre Balyanlılar ile Hıdırsorlular arasında evliliklerde bazen kavgalar ve sorunlar çıkmaktadır. Bu nedenle Balyanlılar genellikle kendi aralarında veya Balyan aşiretini oluşturan üç kardeşten birine mensup olan köylerden kız aldıklarını belirtmektedirler. Yine ona göre evliliklerde kendi aşiretlerini öncelik tuttıklarını belirtmektedir⁹⁸. Erdal Akın da Hıdırsorlularla geçmişten gelen bir anlaşmazlık ve farklılıklarının olduğunu belirtmektedir⁹⁹.

Hıdırsorlu Mehmet Yorulmaz, Balyan Aşireti ile kendi aşireti arasında eskiden yayla ve otlak anlaşmazlığı yaşandığını ve bu nedenle her iki aşiret arasındaki çatışmalarda ölümlerin yaşandığını belirtmektedir. Ona göre çatışmada daha fazla Balyanlı ölmesine rağmen kendilerinin kurnaz davranarak yetkililere daha fazla zayıat verdiklerini söyleyerek kan bedeli karşılığında bugünkü Tilkiyan köyünün bulunduğu yer ve Balyanlılara ait diğer arazileri elde ettiklerini belirtmektedirler. Bununla birlikte geçmişten gelen anlaşmazlık ve kendileri tarafından küçümsenmelerine rağmen Balyanlıların çok çalışkan olduklarını bu

⁹⁵ Yunus Işık, -Memur-, “Kav Aşireti”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Ekim 2020.

⁹⁶ Yunus Işık, -Memur-, “Kav Aşireti”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Ekim 2020.

⁹⁷ Murat Yolun, “Kav Aşireti”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 10 Haziran 2020.

⁹⁸ Elif Arslan- Güvenlik Görevlisi- “Balyan Aşireti”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Mart 2017.

⁹⁹ Erdal Akın, -Öğretmen Adayı- “Balyan Aşireti”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Mart 2017.

sayede servetlerini ve mal varlıklarını arttırdıklarını belirtmektedir. Bu çalışkanlıkları sayesinde başta Mersin olmak üzere diğer şehirlerde yayıldıklarını ifade etmiştir¹⁰⁰.

Hamit Aktürk de aşiretler arasında buna benzer sonuçlara ulaşmıştır. Ona göre, Kav Aşireti'ne mensup olanlar Hıdırsorlulara nazaran kendilerini ağa olarak görmemişler, özgür ruhlu olarak görmüşlerdir. Yine ona göre Hıdırsorlular siyasi olarak Kavlılar ise Alevilikleriyle daha fazla ön plana çıkmaktadırlar¹⁰¹.

5. Alevi Aşiretlerin Ekonomik Faaliyetleri

Adıyaman'daki aşiretlerin genelinde olduğu gibi Hıdırsor, Kav ve Balyan aşiretlerinin de temel ekonomik faaliyetlerini XIX ve XX. yüzyılın başlarında tarım ve hayvancılık oluşturmuştur. Buna göre özellikle Kav ve Hıdırsorlular kış mevsimlerinde güneye yani Suriye'nin içlerine kadar iner, havaların ısınmasıyla birlikte tekrardan kuzeye doğru yaylalarına çıkarlardı. Bu gidiş gelişleri sırasında kimi zaman ekili alanlara, yerleşik topluluklara ve yolculara zararlar vermişlerdir. Bazı durumlarda da yolculukları sırasında saldırıya uğrayarak mallarını ve hayvanlarını kaybetmişlerdir. 1701 yılında Adıyaman bölgesinden Suriye'ye kışlamak için yola çıkan Rişvan Aşireti, Rakka bölgesinde bazı bedevilerce saldırıya uğramış ve yedi sekiz adamını kaybetmiştir. Bunun üzerine Hısn-ı Mansur Naibi İbrahim tarafından İstanbul'a söz konusu olay hakkında bilgi verilerek sorumluların cezalandırılması istenmiştir¹⁰². Suriye'nin I. Dünya Savaşı'nın ardından elden çıkmasıyla güneye yapılan göçler mecburen kısıtlanmıştır. 1950'lere kadar Adıyaman bölgesindeki göçebe Hıdırsor Aşireti başta olmak üzere, küçükbaş hayvancılıkla uğraşan aşiretler, yazları Adıyaman'ın kuzeyindeki Akdağ, Ulubaba, Recep, Pınarbaşı (Bulam) bölgelerine çıkar ve havaların soğumasına kadar bu bölgelerde kalırlar, sonbaharın başlarına doğru havaların soğumasıyla birlikte ovaya doğru inerlerdi. Adıyaman ovalarında bir iki ay daha kalan göçebeler havaların daha da soğumasıyla birlikte Fırat boylarına ve buradan Bozova ve Halfeti bölgelerine inerler ve buralarda kışı geçirdikten sonra tekrar yaylalarına doğru yola koyulurlardı¹⁰³.

Adıyaman'da hayvancılıkla geçinen aşiretlerin hayvanlarını götürdükleri diğer bir yayla ise Beydağı'dır. Benneyan'a göre Ağrılılar için Ağrı Dağı, İç Anadolu için Erciyes neyse bu havali için de Beydağı ve Akdağ çevresi o derece önemlidir. Benneyan, karların erimeye, otların güvermeye başlamasıyla birlikte Adıyaman bölgesinden Alikan, Mülukan, Teşikan, Kav ve Hıdırsor aşiretleri bu dağ ve çevresinde hayvanlarını dört beş ay yayladından

¹⁰⁰ Mehmet Yorulmaz, "Balyan Aşireti", Konulu Görüşme, Gömükhan Köyü: 10 Mart 2020.

¹⁰¹ Aktürk, s.291.

¹⁰² Seçkin, s.256-257.

¹⁰³ Mehmet Sadık Gürsoy, **Ben ve Ailem**, Adana: 2016, s. 85.

sonra sert rüzgârların esmesi ve ilk karların atıştırmasıyla kışlaklarına indiklerini belirtmektedir¹⁰⁴.

Yaylaların tasarrufu ve kullanımı ile ilgili durumlarda köylüler ve aşiretler arasında çatışmalar yaşanmıştır. 10 Haziran 1892 tarihinde Kâhta köylüleri Zaman köyünden Deli Osman ve çocuklarının kendilerine ait olan yaylalarına el koyduklarını, karşı çıkanları kurşunladıklarını ve evlerini yıkıp kendi evlerini yaparak bölgeye kimseyi yanaştırmadıklarından dolayı şikâyetle bulunmuşlardır¹⁰⁵. Bir başka örnekte 1898 yılında Hıdırsor Aşireti ile Kurucaovalılar arasında yayla anlaşmazlığı mahkemelik olmuştur. Yayla konusunda Hıdırsor Aşireti'nden Hacı Ağa'nın oğlu Kahraman Ağa, mahkeme heyetinden Abdülkadir Efendi'nin Kurucaovalılardan rüşvet aldığını iddia ederek yeni bir davanın açılmasına neden olmuştur¹⁰⁶.

Aşiretlerden bazı kimselerin zaman zaman yaylalarına veya kışlaklarına giderken beraberlerindeki fazla tereyağını ve benzeri ürünleri Adıyaman'da emaneten verdikleri görülmektedir. Bu konuda Göçebe Hıdırsor Aşireti'nden Kösreoğlu Hüso yaylaya giderken Ali İbn-i Veli'ye emanet ettikleri tulum içindeki 461 kg tereyağını alamadığı için söz konusu kişiyi 1899 yılında dava etmiştir¹⁰⁷.

Adıyaman Alevileri günümüz siyasal söylemlerinin aksine toplumla entegre olmuş, haklarını yerel mahkemelerde arayan bir topluluktur. Bununla ilgili birçok mahkeme kaydı bulunmaktadır. 1903 yılında Hıdırsor Aşireti'nden Yukarı Şeyhler köyü halkından Arslan Musti ve Mehmed Evsi Kam kaybettikleri katırları için mahkemeye başvurarak çalınan hayvanlarını geri almışlardır¹⁰⁸. Yine 1899 yılında Pişnik köyünde husumetli taraflar aralarındaki davalarını yerel mahkemeye taşımışlardır¹⁰⁹.

Günümüzde Adıyaman Alevileri, eğitim, şehirleşme ve sanayinin gelişmesine bağlı olarak kırsal ekonomiden ilk başlarda sanayi işgücüne ve daha sonrada sermaye ilişkilerine girmeyi başarmışlardır. Özellikle yüksek kâr marjı bulunan kırsal alanda yoğun bir şekilde gerçekleştirilen tütün üretimi ve ticareti kendilerine sanayide ve ticarete yeni alanlar açmıştır. Tütünün yüksek getirisi nedeniyle bugün şehir merkezinde yaşayan bireyleri dahi halen köylerinde tütün ekimine devam etmektedirler. Bugün Alevi toplumunda tarım dışında Balyanlıların inşaat işinde, Kavlıların tütün ticaretinde ve bir kısım Hıdırsorluların ise sermaye ve riba işlerinde ön plana çıktığı görülmektedir. Bu konuda özellikle Türmüz köyleri

¹⁰⁴ Arşag Alboyacıyan, *age.*, s.24.

¹⁰⁵ BOA.BEO.17/1214.

¹⁰⁶ Gökdeniz, s.91-92.

¹⁰⁷ Gökdeniz, s.200-201.

¹⁰⁸ Kanadıkırık, s.177-178.

¹⁰⁹ Gökdeniz, s.98.

olarak da bilinen K., B.K., Ş, G. gibi köyler ön plana çıkmıştır¹¹⁰. İlk riba hareketlerinin ise tütün kâğıdı üzerinden geliştiği hikâye edilmektedir. Daha sonra bu işlem için araba satışları ve diğer unsurlar kullanılmıştır. Günümüzde sermaye birikimine bağlı olarak fabrika sahibi, kamuya binlerce araç kiralayan, önemli meşrubat ve gıda mümessilleri bulunan aileler bulunmaktadır. Bu malikler arasında Hıdırsorlular ezici bir çoğunlukta bulunmaktadır. Son olarak Adıyaman bölgesinde en fazla berber dükkânı ve tek el bayisi Karapınar Mahallesi'nde bulunmaktadır.

6. Adıyaman Alevileri ve Misyonerler

Misyonerlerin Süryaniler ve Ermeniler dışında ilgilendikleri diğer bir topluluk ise Müslüman Alevilerdir.¹¹¹ Misyonerlere göre Kürtler, Sünniler ve Alevi/Kızılbaşlar olmak üzere iki kısımdır. Kürtlerin gerçek meslekleri onlara göre sözde soygunculuk ve hırsızlıktır. Onlar için Sünni kesim bağnaz ve misyonerlik faaliyetlerine düşman olarak görülürken Alevi Kürtler inançlarında barındırdıkları çeşitli uygulamalar ve pagan inanışları¹¹² onları, geçmişinde Hristiyan gelenekleri barındıran bir topluluk olarak tanımlanmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda şaraba batırılan ekmeğin dede tarafından müritlerinin ağzına konulma ritüeli onları Alevilerin eski dönemlerde Hristiyan olduğu konusunda düşüncelere itmiştir¹¹³. Kabileler halinde örgütlenen bu halk genellikle hayvancılıkla uğraşmakta olduğundan göçebe bir yaşam tarzına sahiptir. Bütün kilim ve giysilerini kendi yapan Kızılbaşlar onlara göre sadece ismen Müslüman olmakla birlikte ritüellerinin içlerinde Hristiyanlık kalıntıları bulunan bir topluluktur. Alevi Kürtler, dede adını verdikleri şeyhlerine bağlı olup onun her dediğine ve söylediğine büyük saygı gösterirlerdi. Panteizm (tüm tanrıcılık) yaygın olup ağaçları, hayvanları ve diğer bazı doğadaki varlıkları kutsal saymakla birlikte Hristiyanlığa da saygı göstermektedirler¹¹⁴. Yine onlara göre Aleviler geçmişte Hristiyan olan ancak kılıç zoruyla sözde Müslümanlığı kabul etmiş olan bir topluluğun üyeleri olarak Hristiyanlığa oldukça yakın olan kişilerin başında gelmektedirler. Müslümanlara karşı sempati duymadıkları gibi Hz. Muhammed ve Kuran'ın Allah tarafından gönderilmediğini düşünüyorlardı. Müslümanların oruçlarını tutmadıkları gibi abdest de almıyorlar ve ibadetlerini yapmıyorlardı.

¹¹⁰ Yılmaz Kurtar, Berber, "Aleviler ve Ticaret", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Şubat 2021.

¹¹¹ **Report of the American Board of Commissioners for Foreign Mission, Present at the Meeting Held At Cleveland, Ohio, October 1-3**, s. 56.

¹¹² William E. Strong, **The Story of The American Board; An Account of The First Hundred Years of American Board of Commissioners for Foreign Mission**, Boston: 1910, s.223-224; C.H.Wheeler, **Letters From Eden; Reminiscences of Missionary Life In The Turkey**, Boston: Boston: American Tract Society, 1868, s.100.

¹¹³ James L. Barton, **Daybreak in Turkey**, Boston: The Pilgrim Press, 1908, s.60; **Report of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, Presented at the Meeting held at Cleveland, Ohio, October 1-3, 1861**, Boston: 1861, s.56.

¹¹⁴ C.H. Wheeler, **Ten Years on The Euphrates; Primitive Missionary Policy Illustrated**, New York : American Tract Society, 1868, s.46-47; Henry J. Van Lennep, **Bible Lands: Their Modern Customs and Manners Illustratiye of Scripture**, NewYork: 1875,s. 369.

Onlara göre Aleviler “*Ali*” ismini “*İsa*” ismini Sünnileri kandırmak için bir paravan olarak kullanılmaktadırlar. Ali isminin üç harfli olmasının asıl nedeni de budur. Alevilerin kitapları olan Buyruk’un içinde Eski Ahit’ten birçok ritüel olduğu gibi diğer kitapları olan Yusuf Kitabı’nda da Yeni Ahit’ten birçok uygulama bulunmaktadır. Bunun dışında onlar arasında Sünnilerde bulunan çok eşlilik ve azgınlık (?) bulunmamaktadır. Dedelerine son derece bağlı olan bu topluluk kendi inançlarından dönen ve ölen adamı lanetliyorlardı. Misyonerlere göre kendilerini soyan Sünni kardeşlerinin aksine onlar kendilerine oldukça kibar davranan kişilerdir¹¹⁵.

Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunan misyonerler Alevi kökenli Osmanlı vatandaşları ile de ilgilenmişlerdir. 30 Temmuz 1860 tarihinde George Nutting, Urfa bölgesindeki sıcaklardan kaçmak ve daha rahat bir yaz dönemi geçirmek için Adıyaman’a gelmiş ve buradaki misyonerlik gezileri sırasında Alevilerle karşılaşmıştır. Ona göre Adıyaman’daki Alevilerin nüfusu 15.000’den aşağı değildir. Bu durum onu oldukça heyecanlandırmıştır. Zira görüştüğü ve gözlemediği Alevilerin bir gün Hristiyanlığın dünyaya egemen olacağı düşüncesine sahip olmaları ve İsa’nın Allah’ın Aslanı olduğunu ifade eden bir deyiş veya ilahi gibi bazı dini inanışlarındaki izler, Nutting’de onların Hristiyan kökenli olduklarını düşündürmüştür. Onların eğitimlerini ve dini ritüellerini şarkı ve ilahilerle icra eden alçak gönüllü insanlar olarak görmüş ve ilahilerinden bir kısmını tercüme ederek üstlerine onlar hakkında bilgiler vermiştir. Hatta ona göre Alevilerde bir kimse, birini yaralasa ancak bunu itiraf etmese toplum tarafından cezalandırılmamaktadır. Bu bağlamda adamın birinin oğlu bir başkası tarafından öldürülse, katil bunu itiraf etmediği müddetçe cezalandırılmayacağını söylemektedir. Yine o, Alevilerin kendisine "*Biz aslan kanı içtik, bir gün bütün milletler bir dine inanacak ve kurt ile kuzu beraberce yaşayacaktır.*" dediğini belirtmektedir.

Bu nedenle Amerikalı Misyoner Nutting, aslında etnik kökenleri hakkında pek de fazla bilgi sahibi olmadığı bu topluluğa kayıtsız kalamayarak hemen çalışmalara başlamış ve Alevilerin bulunduğu köylere misyoner öğretmen göndermiştir. Misyoner öğretmen, onlara Protestanlığın inanç ve akidelerini anlatarak onun ifadesine göre büyük bir ilgi uyandırmayı başarmıştır. Hatta Adıyaman’ın kuzeyindeki bir Alevi yerleşim yerinde bazı insanlar, geçirildikleri misyonerlik faaliyetlerinden sonra mensup oldukları inanca karşı memnuniyetsiz, Protestanlığın ve İncil’in doğruluğuna güvenmeye başladıklarını ifade etmişlerdir. Nutting, başta Farkikan olmak zere çeşitli köylerden gelen Alevi Kürtlerle

¹¹⁵ **The Missionary Herald: Containing The Proceeding At Large of The American Board of Commissioners for Foreign Mission; With A View of Other Benevolent Operations for The Year 1857.**, Vol. LIII, Boston: 1857, s.83, 144, 219-220,394

görüşmeler yapmış ve bundan oldukça keyif almıştır. Yanına misyoner okullarından yetişen Nersis, adlı öğrencisini alarak vakit kaybetmeden Aleviler arasında misyonerlik faaliyetlerinde bulunmak için üç dört köyü ziyaret etmiş ve onlar arasında geceyi geçirmiştir. Bu ziyaretleri sırasında şehrin 10 km kuzey batısındaki Farkıkan adlı Alevi köyünü ziyareti sırasında, aşiret liderinin yetmiş adım uzunluğunda ve yirmi adım genişliğinde kıl siyah çadırında aşiret lideri Ali Molla ile görüşmelerde bulunmuştur. Ali Molla, Amerikalı misyoner George Nutting'e, kitaba dayanarak ders verme yeteneğinden yoksun olan bağlı bulunduğu Alevi dedesinden şikâyet ettiği gibi bu nedenle onunla ilişkisini kestiğini belirtmiştir. Misyonerlerle görüşmesinden sonra artık yağmadan, uyuşturucu maddelerden ve dini ikiyüzlülükten vazgeçeceğine bundan sonra yeni bir yaşam tarzına başlayacağına söz vermiştir. Nutting daha bu görüşmeden sonra sözü edilen Alevi dedesini ziyaret etmiştir. Alevi dedesinin çadırında toplanan kadın ve erkeklerin saz eşliğinde topluca cem törenine şahit olmuştur. Cem töreni sonunda kadın ve erkeklerin ellerini ve kollarını öptüğünü görmüştür. Hatta cemdekiler Amerikalı Misyoner Nutting'in de ellerini ve kollarını öpmüşlerdir. Ona daha önceden cem törenlerini gizli yaptıklarını ancak şimdilerde isteyen herkesin törenlerine tanıklık edebildiğini açıklamışlardır. Daha sonra Alevi dedesiyle yaptığı görüşmede ve izlenimlerinde onu orta boylu, gri sakallı ve ortalama bir zekâyâ sahip saygıdeğer görünmeyen bir adam olarak tasvir etmektedir. Dede, görüşmelerinde Nutting'e uzun zamandır İncil dinleyen müritlerinin kendisine buğday, koyun, keçi, şarap vb. nesnelere vermedikleri yönünde şikâyette bulunmuştur. Bunun üzerine Nutting, dedeye topluluğunun makul istekleriyle başa çıkmasını ve onlara törenlerinin dayanağı olan kitabı göstermesini tavsiye etmiştir. Dede kitabın kendi köyünden yirmi mil kuzeydeki (muhtemelen Şahlar köyü) bir köydeki daha yetkin dedede bulunduğunu belirtmiştir. Alevilerin ilgileri üzerine misyonerler oldukça mutlu olmuşlardır. Zira Aleviler eğer Sultan'dan Protestan olmaları ve bu konuda rahatsız edilmeyecekleri konusunda izin alabilirlerse; vergilerini ödeyeceklerini, adam öldürmeye devam etmeyeceklerini ve bütün kurallara uyacaklarını misyonerlere ifade etmişlerdir. Aleviler, misyonerlere bu konudaki ısrarlarının gerekçelerini *“Eğer adil bir çatışma olursa Müslümanlardan korkmayız, biz onlardan daha güçlüyüz. Onlar dağlarda bize hiçbir şey yapamazlar. Ancak bu konuda ve silahlarımızı kullanmada İncil elimizi kolumuzu bağlıyor, bu nedenle bize Sultan'dan bir ferman lazım”* sözleriyle açıklamışlardır. Nutting, kendilerine karşı çıkan Sünnilere rağmen Alevilerin misyon için önemli bir potansiyel taşıdıklarını düşünmüştür. Ülkedeki özgürlük ortamından faydalanarak onlara resmi olarak da

ulaşmak için her türlü olanağı kullanmak istemiştir. Bu nedenle aynı yıl Hatt-ı Hümayun'a dayanarak Alevilerin Protestan olmalarını sağlayan bir ferman elde etmeyi arzulamıştır¹¹⁶.

Amerikalı misyonerler Alevilerin sadece dinsel ve mezhepsel özellikleriyle ilgilenmemiş aynı zamanda aşiretler arasındaki çatışmalarına da şahit olmuşlardır. 13 Temmuz 1879 tarihinde Antep'te bulunan Trowbridge, Adıyaman'a gelerek buradaki cemaat içindeki "Geç Erkekler Birliğinin daveti üzerine kilisede ayin düzenlemiştir. Amerikalı Misyoner Trowbridge'nin şapeldeki vaazı sırasında şapelin hemen yakınlarında on beş silah sesi duyulmuştur. Bunun üzerine kadınlar bağrışmış ve misyoner vaazını kesmek durumunda kalmıştır. Kadınlar şapelden çıkarak evlerine yönelmiş ve çocuklarının güvenliği kaygısına düşmüşlerdir. Silah seslerinin ardından bir kişinin feci şekilde yaralandığı ve olayların şehrin dağ kesiminde yaşayan ve fırsat buldukça birbirlerini öldürmekten çekinmeyen aşiretler arasındaki kan davasından kaynaklandığı Protestan Pastoru Kevork tarafından Amerikalı misyonerlere bildirilmiştir. Ona göre şehir sokaklarında çatışan tarafların birinde 25 kişi diğer tarafta ise 8 kişi yaşamını yitirmiştir. Aralarındaki kan davası nedeniyle bu iki aşiret birbirine acımasızca saldırmaktadır. Hatta aralarındaki çatışmaları hükümet dahi önleyememektedir. Bu nedenle katiller rahat bir şekilde yakalanmadan ortalıkta dolaşabilmektedirler. Muhtemelen Kavi ile Zerükanlı Kürt aşiretleri arasında yaşanan bu çatışmalar, Amerikalı misyoner ve Adıyaman Pastoru Kevrok'u endişelendirmiştir. Bu durumda Ermeniler her zamanki gibi kiliselerine doluşarak bu çatışmaların zararlarından kurtulmaya çalışmışlardır. Burada yapılan ayin sırasında Müslümanların da vaazlarını dinlediklerini not etmişlerdir¹¹⁷.

Osmanlı Devleti, Müslümanlar arasında misyonerlik faaliyetlerinde bulunulmasını yasaklamasından dolayı misyonerler istedikleri amaçlara ulaşamamışlardır. Bununla birlikte misyonerlerin Alevilere yönelik ilgileri sürekli olarak canlı kalmış ve fırsat bulduklarında onlarla iletişime geçmeye çalışmışlardır. Nitekim bu olanağa cumhuriyet döneminde bir parça da olsa ulaşmayı başarmışlardır. Nitekim 2000'li yıllardan itibaren özellikle Alman ve Amerikan vakıflarının etkisiyle Anadolu'ya gönderilen Protestan misyonerler faaliyetlerinde artışlar görülmüştür. *Aleks ve Markus'un kurdukları Adıyaman Sevgi Protestan Cemaati vardır. Bu cemaatin üyelerini İstanbul'daki İncil Bilgilendirme Merkezi ile irtibatlandırıyorlar. Bu merkezden, adreslere mektupla birlikte İncil ve kitap*

¹¹⁶ Hans-Lukas Kieser, "Muslim Heterodoxy and Protestant Utopia. The Interactions between Alevi And Missionaries in Ottoman Anatolia", *Die Welt des Islams*, New Series, Vol. 41, Issue 1, (Mar., 2001), s.95; Hans Lukas Kieser, **İskalanmış Barış: Doğu Vilayetleri'nde Misyonerlik, Etnik Kimlik ve Devlet 1839-1938**, Çev. Atilla Dirim, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005,s.109-110; **Report of the American Board of Commissioners for Foreign Mission, Present at the Meeting Held At Cleveland , Ohio, October 1-3 1861**, s.56. Goerge Nutting'e göre Aleviler aynı misyonerler ve diğer hristiyan topluluklar gibi gelecekte hristiyanların dünyaya hakim olacağını öngörmektedirler. Bkz. aynı eser, s.56. Farkikan Köyü'nün şimdiki adı Kayaönü'dür.

¹¹⁷ **The Misyonyary Herald**, Volume LXXV. June, 1879. Number 6., s. 224-225.

gönderilmektedir". Uslu'nun katılımcılarından birisi de aynı yöntemin kendisine de uygulandığını ve adresine Hristiyan dinine ait materyaller postalandığını, İncil içerisinde dolar çıktığını ifade etmiştir. "Kendilerine yakın buldukları kişilere yurt dışına gönderme sözü veriyorlar, hatta bunlardan birini Almanya'ya göndermişlerdir" diyerek, misyonerlerin Urfa, Antep ve Diyarbakır gibi çevre illerde de faaliyet yaptıklarını ifade etmiştir. Alex olarak bilinen kişinin organize ettiği ve Mikko adlı grubun sunduğu konser, yeni yaptırmış olduğumuz Cem Evinde düzenlenmiştir. Bunun da ekonomik nedenleri vardır" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. 2005 yılında ise cemevinde konser düzenlemişlerdir. KONSERE katılan kişiler üzerinde anket uygulamak suretiyle insanların temayüllerini öğrenerek ona göre strateji belirleyip, bu kişilerle irtibat kurmayı amaçlamışlardır. Adı Alex olarak bilinen kişiye "Bu konserlerden neyi amaçlıyorsunuz?" diye bir soru yöneltilmişti. Bana, "Bu konserlerin çok önemli olduğunu, yeni inanılı olanlarla diğerlerini tanıştırmayı ve kaynaştırmayı amaçladıklarını" söyledi. Ayrıca "Bu konserler bir güç gösterisi ve bizim reklamımızdır." şeklinde bir cevap aldım. Bununla birlikte kendilerine dini duyarlılığı zayıf olan Alevilerden bazılarını rehber olarak seçmekte, bürolarında ücret karşılığı çalıştırmaktadırlar. Ayrıca, gayrimüslim vatandaşlarımız üzerinde de çalışma yapmaktadırlar. Şu anda Ortodoks Hristiyan vatandaşlarımız olan Süryani ve Ermenileri Protestan mezhebine geçirmek için çalıştıkları ifade edilmektedir. Bir diğer husus da Ermeni ve Süryani iken Müslümanlığı benimsemiş olanlara yönelmekte ve onlara "Siz daha önce Hristiyan dinine mensuptunuz, şimdi ise İslam'ı seçip İslam dinini benimsemiş gözüküyorsunuz. Size bu din zorla mı kabul ettirildi, yoksa kendi isteğinizle mi Müslüman oldunuz? Sizin aslınız Ermeni ve Süryani'dir; dolayısıyla Hristiyan'sınız, Müslüman olmakla siz hem ırkınızı hem de dininizi kaybediyorsunuz. Şu anda siz Türk gözüküyorsunuz." şeklinde telkinde bulunduktan sonra, İslam dini hakkında Müslümanlığı sonradan benimseyen vatandaşlarımıza telkinlerini bu şekilde sürdürdükleri söylenmektedir. "İslam dini dünyada anarşi ve terör yaratan bir din olarak tanımlanmakta ve insanları kurtuluşa götürmekte yetersiz kaldığı için kötü bir imaja sahiptir. Ayrıca nerede anarşi ve terör varsa mutlaka Hristiyan devletler buna müdahale etmekte ve insanlara müjdeyi götürmektedirler: Bugünkü Ortadoğu'daki insanların kurtuluşu ancak müjde sayesinde olacaktır. Bu savaşlar, insanların İsa Mesih'i anlamalarına yardımcı olacaktır."¹¹⁸. Bunlara ek olarak bu misyonerlik örgütleri bölge insanının kendi kültüründen ve devletine olan mensubiyetinden uzaklaştığı takdirde ona Avrupa ülkelerinin ve özellikle de Almanya'nın

¹¹⁸ Şükrü Uslu ve Çalışma Ekibi, "Malatya ve Adıyaman Çevresinde Misyonerlik", **Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik**, Kasım 2005, s.188-198.

kapılarını açacakları yönünde propaganda çalışmalarında bulunmaktadır. Bu konuda Amerikan Pcusa ile Alman Protestan örgütleri birlikte çalışmaktadırlar. Buna göre:

1. Pcusa; Alman misyonerleri Kürt tarihi, kültürü ve dini özellikleri hakkında eğitecektir.

2. Kürtler ve Almanlar arasında arkadaşlıklar kurulmasına çalışılmalıdır.

3. İngilizce kurslar, sosyal eğitim kursları, manevi bakım konusunda yardım verileceği gibi Kürtlerin Alman makamlarındaki istekleri konusunda yardımcı olunacaktır.

4. Kürtlerin Hristiyanlaştırılması için eldeki misyonerlik kitap vb. materyalin paylaşılmasına karar verilmiştir.

Yukarıdaki bu maddeler dışında 1980'lerin sonundan itibaren henüz Kürtler için insan hakları konusunda güçlü lobi ve avukatlık kurumları olmamasına rağmen misyonerlik örgütleri bu eksikliği başka yönden gidermek için çalışmalarını yoğunlaştırmış ve günümüz seviyesine çıkartmışlardır¹¹⁹.

Bu misyoner kişilerden Markus Bühler, 2011 yılında yanında rehber olarak kullanmış olduğu Ferhat adlı bir yardımcısıyla birlikte Adıyaman Üniversitesi'ndeki ofisime gelerek bizi ziyaret etmiştir. Bu kişi daha önce yayınlamış olduğumuz Adıyaman Ermeni ve Süryanileri ile ilgili çalışmalarımızı ve Adıyaman tarihi adlı kitabımızı okuyarak özellikle Adıyaman çevresinde yaşayan Aleviler ile ihtida etmiş vatandaşlarımız hakkında bilgi almak istemiştir. Yaptıkları çalışmalar neticesinde Almanya'da Stuttgart'ta Alevi Protestan Derneğini kurmuşlardır¹²⁰. Alevi toplumuna yönelik misyonerlik faaliyetleri günümüzde de devam etmektedir.

7.Kurtuluş Savaşı Savunmasında Alevi Aşiretler

Adıyaman'da halk arasında birçok kişinin dedesinin Yemen'deki isyanı bastırmak için gittiklerine dair hikâyeleri bulunmasına rağmen bunlar kayda geçirilmemiştir. Bu bağlamda Balyan Aşireti'nden Nursel Çitil, dedesinin 1900'lerin başında Yemen'e isyanı bastırmaya gittiğini ancak harekât sırasında esir düşüp kaçarak memleketine bin bir zorlukla geri döndüğünü belirtmektedir¹²¹.

Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecinde ortaya çıkan ayrılıkçı hareketlerden Kürt Teali Cemiyeti, 1919 yılında Balta Limanı semtinde cemiyet başkanı Seyyid Abdülkadir ve üyeleri Osmanlı Devleti'nden ayrı, müstakil bir idare kurmak için tartışmışlardır. Hareketlerinin başarıya ulaşması için kimlerin kendilerine destek vereceği konusunda yaptıkları tartışmalarda

¹¹⁹ Duncan Hanson, "Europe", Edit. Scott W. Sunquist-Caroline N. Becker, **A History of Presbyterian Missions 1944-2007**, Geneva: Geneva Press, 2008.s. 273-74.

¹²⁰ Haşim Aslan, **Alevilik, (Yayınlanmamış Lisans Tezi**, Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 2014), s.15.

¹²¹ Nusel Çitil, -Memur-"Balyan Aşireti", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 20 Şubat 2017.

Hacı Bedir Ağa'dan Osmanlı ve Türkiye'nin aleyhine olan bu harekâta destek alamayacakları konusunda hemfikir olmuşlar ve onu karşı safta görmüşlerdir¹²². Muhtemelen yine de şanslarını denemek için Binbaşı Noel'in önderliğinde bağımsız bir Kürdistan kurmak amacıyla harekete geçmişlerdir. Bu konuda Malatya Mutasarrıfı Bedirhani Halil Rami, Hacı Bedir Ağa gibi bölge ileri gelenleri ile Malatya mülki idarecisi sıfatıyla görüşmelerde bulunmuştur¹²³. Hacı Bedir Ağa, Binbaşı Noel'in Osmanlı Devleti'nin resmi valisi olan Halil Rami Bey'le birlikte gelmesinden ve onların niyetlerinden haberdar olmadan görüşmüş olmalıdır. Nitekim daha sonraki gelişmeler bunu doğrulayacak niteliktedir. Bununla birlikte Malatya'dan Binbaşı Noel'in entrikalarına karşı Hacı Bedir Ağa'nın devletin yanında durması ve herhangi bir olumsuz tavır takınmaması için Malatya'da ve bölgede manevi olarak büyük nüfuz sahibi Meclis-i Mebusan Malatya Mebusu Keşşaf Efendi başkanlığında nasihat heyeti gönderilmiştir¹²⁴. Zira Keşşaf Efendi 1912 yılındaki seçimde Behisni ve Kâhta kazalarında yapılan mebus seçimlerini kazanan Haşim Bey ile Keşşaf Efendi bölgede tanınan şahsiyetlerin başında gelmektedir¹²⁵. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, bölgedeki gelişmeleri takip etmektedir. Nitekim 11 Ağustos tarihli belgede Kâhta ve Pütürge halkının zararlı fikirlere ve cemiyetlere katılmaması için nasihat edilmesi istenmiştir¹²⁶.

Bu konuyla ilgili olarak dedesi Şükrü Yaşar ve dedesinin abisi Hami Növe (Nebi) hakkında Mustafa Tunç ve Şeyh Mehmet Yaşar şunları kaydetmektedir: “Dedemiz Kav Aşireti'nin lideri olarak bölgenin ileri gelenleriyle birlikte buna karşı çıkararak canları pahasına buna izin vermeyeceklerini, Noel ile birlikte olanları da düşman sayacaklarını belirterek Noel ile birlikte hareket edecek kimseleri üstü kapalı tehdit etmişlerdir”¹²⁷. Ali Galip'in Malatya'da yakalanması için Elazığ'daki 15'inci Alay Komutanı Yarbay İlyas'a emir verilmiştir. Ancak o, üzerlerine gönderilen kuvvetlerden kurtulabilmek için Fransızların kontrolündeki Rakka'ya kaçmayı başarmıştır¹²⁸.

Adıyaman bölgesindeki aşiretler, her ne kadar kendi bölgeleri işgal edilmemişse de Fransızlar tarafından işgal edilen Urfa ve Antep gibi şehirlere askeri kuvvet olarak yardımda bulunmuşlardır. Aziz Akar'a göre bağlı buldukları Kav Aşireti'nden 73 kişi Antep'teki

¹²² Ziya Şakir, **Saltanatın Son Günleri**, No.19, İstanbul: Tarihsiz s.4.

¹²³ Aynur Durmuş, “Milli Mücadele Yıllarında Diyarbakır'da Kürdistan Devleti Kurulması Çalışmaları Ve Malatya Mutasarrıfı Bedirhanî Halil Rami”, **Millî Mücadele'de Güney Bölgesi Sempozyumu 25 - 27 Aralık 2013 / Gaziantep Bildiriler**, Yayına Hazırlayanlar Erdem Ünlen, Orhan Neçare, Yunus Emre Tansü, Mehmet Biçici, Ankara 2015, s.375.

¹²⁴ Adnan Işık, **Malatya 1830-1919**, İstanbul: 1998, s.510.

¹²⁵ **BOA.DH.ŞFR.421/16**. Keşşaf Efendi aynı zamanda Malatya bölgesindeki İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir üyesidir. Oğlu Bekir Kirişçi'nin milletvekili adaylığındaki bilgilerden elde etmekteyiz. Bkz. **BCA.490-1-0-0 / Cumhuriyet Halk Partisi / 312 - 1273 - 1**

¹²⁶ **BOA.DH.ŞFR.102/105**.

¹²⁷ Şeyh Mehmet Yaşar, -“ Kav Aşireti” Konulu Görüşme, Adıyaman: 12 Şubat 2017; Mustafa Tunç, Emekli Müfettiş, -“ Kav Aşireti” Konulu Görüşme, Adıyaman: 12 Şubat 2017.

¹²⁸ Aynur Durmuş, s. 377, 390; **Türk İstiklal Harbi IV'üncü Cilt Güney Cephesi**, Ankara: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2009, s.15.

çatışmalara gönüllü olarak katılmıştır¹²⁹. Mücadeleye katılan Şeyh Mehmet Yaşar'ın babası Şeyho Yaşar, beraberindekilerle birlikte Fransızlara karşı Antep Savunmasına destek vermişlerdir.¹³⁰. Bunun dışında Milli Mücadele'nin görüşmelerinde de Sünni ve Alevi olmaksızın bir arada devletin yanında durmuşlardır. Bu konuda 1 Mart 1923 yılına ait telgrafta Adıyaman ve Kâhta halkı sadrazama gönderdikleri telgrafta “*Kâhta ve Hısn-ı Mansur kazâları rüesâ ve ahâli-i İslâmiyyesi taraflarından makam-ı celil-i sadaret-i uzmaya keşide olunan 1 Mart 1336 tarihli telgrafnâme sûretidir. Paris 'te bulunan Şerif Paşa'nın Kürt istiklâlî nâmına Kürt murahhası sıfatıyla sulh konferansı nezdinde teşebbüsâtta bulunduğunu haber aldık. Merkûm evvel emirde Kürtlerin vekâletine hâiz değildir. Bu sûretle mürâcaâtı bir süsten ibarettir. Osmanlı hükümetini zaten Kürt ve Türk teşkil eder. Bu iki unsur bidayeten birleşmiş ve Osmanlı Hükümetini vücûda getirmiştir. Osmanlı Hükümeti bu anasının birleşmesinden hasıl olmuştur ki yek diğerinden iftiraka imkân yoktur. Şerif Paşa ile emsâlinde ibaret birtakım hâinlerin memleketlerimizde bir hizmetçi kadar itibarı yoktur. Bunların teşebbüsâtını bütün şiddetimizle red ve camia-i Osmaniyeden ayrılmayacağımızı beyân ederiz*” ifadeleri bulunmaktadır¹³¹. Bu telgrafa Adıyaman (Hısn-ı Mansur) Müftüsü Hakkı, Belediye Başkanı Ahmet, Beziki Aşireti Reisi Hüseyin Ağazade Şeyh Hasan, Mülûkan Aşireti Reisi Hüseyinağazade Ali, Hıdırsor Aşireti Reisi Aliagazade Abuzer, Kavi Aşireti Reisi Nebiağazade Mehmet (Hami Növe), Kâhta ilçesinde Mirdes Aşiret Reisi Hacı Abuzerzade Emin, Rişvan Aşireti Reisi Hacı Hüseyinbezzade Hacı Bedir imza koymuşlardır¹³². Mahmut Goloğlu'na göre söz konusu kişiler bu telgrafları çekmekle tam bir vatansever olduklarını göstermişlerdir¹³³.

8. Atatürk Döneminden Günümüze Alevi Toplumu

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde ülkede meydana getirmiş olduğu yenilikler ve inkılaplar Adıyaman Alevileri tarafından da ilgi ile karşılanmış ve onu Hz. Ali ile eşdeğer tutmuşlardır. Ülkenin sıkıntılı olduğu dönemde büyük bir özveri ve fedakârlıkla ülkeyi kurtarması onu mistik bir figür haline getirmiştir. Yine Adıyaman Alevileri için Mustafa Kemal Atatürk,

¹²⁹ Aziz Akar, “Kav Aşireti”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021. Milli mücadele döneminde ve sonrasında Alevi toplumu genel olarak devletin yanında yer alırken şahsi menfaat güden birkaç eşkiya grubunun ortaya çıktığı, kervanları soyduğu ve adam öldürmelerine karıştığı da bilinmektedir. Konuyla ilgili bkz. **BOA.DH.EUM.AYŞ.35/52; DH.EUM.AYS. 21/78; DH.ŞFR.632/26; BCA.30-10-0-0 / Muamelat Genel Müdürlüğü / 104 - 682 – 20; BCA.30-10-0-0 / Muamelat Genel Müdürlüğü105-686-9.**

¹³⁰ Mustafa Tunç, Emekli Müfettiş, -“ Kav Aşireti” Konulu Görüşme, Adıyaman: 12 Şubat 2017.

¹³¹ Hamdi Doğan, “Milli Mücadelede Adıyaman ve Çevresi”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012 11(2), s.567.

¹³² Mahmut Goloğlu, **Milli Mücadele Tarihi-III 1920 Üçüncü Meşrutiyet, Birinci Büyük Millet Meclisi**, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2010,s.95-96. Goloğlu aşiret ve reisleri ile bilgi verirken yanlış okuma yapmıştır. Biz bunu düzleterek yeniden verdik.

¹³³ Mahmut Goloğlu, **Milli Mücadele Tarihi**, 4, s.109.

onların saklandıkları yerlerden ve dağlardan şehirlere inmelerini sağlayan; onlara başta eğitim ve sağlık alanlarında olmak üzere çeşitli haklar sunan ve devletle kendilerini bir araya getiren kişidir. Bu nedenle Atatürk'ün partisi olan CHP'ye uzun yıllar içten bir bağlılıkla destek vermişlerdir. Özellikle yaşlı kesimlerde Atatürk'e ayrı bir sevgi duyulmaktadır¹³⁴. Bunda Atatürk'ün Aleviler tarafından hoşlanılmayan şer'i kanunlar ve kendilerine göre Sünni hegemonyanın toplumsal kurallarının baskısından kurtardıklarını düşünmelerinin etkisi büyüktür. Bu nedenle Cumhuriyet'in ilk yıllarında Alevi lider ve kanaat önderleri Atatürk'ün ilkelerine karşı çıkmamaları yönünde uyarılmışlardır¹³⁵. Gözlemlerimizde bu sevginin özellikle yaşlı kesimde devam ettiği görülmektedir. Eski dönemlerde bu sevginin bir tezahürü olarak evlerde Atatürk'ün resimleri bulundurulmaktaydı. Günümüzde cem evlerinde Hz. Ali ile Atatürk'ün resimleri her zaman yan yana asılmaktadır. Ancak Kürtçülüğün yayılmasına bağlı olarak gençler arasında Kürtçü siyasi faaliyetlere ve önderlere kayma yaşanmaya başlamıştır. Bunda CHP döneminde yapılan Dersim hareketini kendi amaçları için kullanan milliyetçilerin üniversite eğitimi sırasında Alevi gençlerine ulaşmalarının önemi büyüktür. Bununla birlikte zaman zaman politik söylemlerde bulunan kişiler, karşısındakine göre konum ve söylev belirlemekte ve Atatürkçülüğü kullanabilmektedir.

Adıyaman Alevi toplumu 1946'ya kadar CHP bünyesi içinde faaliyet göstermiştir. Hüseyin Doğan, Alevi toplumunda önemli bir figür olarak Şeyh Sait Ayaklanması'nın bastırılmasında Elazığ'da bulunan kuvvet komutanı Nurettin Paşa'nın Kafkas Müfrezesiyle birlikte Bingöl'e kadar giderek çatışmalara bizzat katılmıştır. Bu çatışmalardaki başarısından dolayı çeşitli taltif ve telgraflarla ödüllendirilmiştir¹³⁶. Hüseyin Doğan, Alevilere yönelik Şeyh Sait Ayaklanmasının şeriat taraftarlarının lehine Alevilerin aleyhine olduğu yönünde propagandada bulunarak cumhuriyete sahip çıkmaları gerektiği yönünde çalışmalarda bulunmuştur¹³⁷. Bu durum diğer bölgelerdeki Alevi toplulukları için de geçerlidir¹³⁸.

Fakirî adlı bir Alevi halk ozanı:

Bu macera Kerbela günüdür,
Bu devranı döndürenler Ganidir,
Bu kafir Yezid'in eski kinidir,

¹³⁴ Tanrıverdi, s.98-99, 178-180.

¹³⁵ Mustafa Uğur Canpolat, "Construction of Cultural Differences Through Traditional Rituals and Music: The Case Study of Alevis in Adıyaman", (Unpublished Master Thesis Social Anthropology Programme, Vytautas Magnus University Faculty of Social Sciences Department of Sociology, Kaunas 2019, s.21.

¹³⁶ BCA.490-1-0-0 / Cumhuriyet Halk Partisi / 312 - 1273 - 1; Baki Öz, Kurtuluş Savaşı'nda Alevi Bektaşiler, İstanbul: Cumhuriyet Yayını, 1997, s.46-47.

¹³⁷ Erdal Gezik, Dinsel, Etnik ve Politik, Sorunlar Bağlamında Alevi Kürtler, Ankara: Kalan Yayınları, 2000, s.70-71.

¹³⁸ Krisztina Kehl-Bodrogi, Kızılbaşlar/ Aleviler, (Çev. Oktay Degirmenci & Bilge Ege Aybudak) İstanbul: İdea Ayrıntı Dizisi: 11, 2012, s.57, 82.

Hak yardımcısı olsun Gazi Kemal'in sözleriyle Şeyh Said olayıyla Yezid'in Kerbela Olayı arasında bağ kurmuş ve isyanı aynı kefeye koymuştur.¹³⁹

1946 yılında toplumun önemli bir figürü olan Ağuıçen Ocağı'ndan Hüseyin Doğan'ın, Demokrat Parti'ye geçmeden önce Malatya bölgesinde 50.000 oyu olduğu ve İsmet İnönü'den sonra en güçlü oy potansiyeline sahip olan kişi olduğu rapor edilmiştir. Bu nedenle 1950'de İnönü, onunla görüşerek CHP'de siyaset yapmasını istemiş ve o da Alevi toplumunu CHP'ye oy vermesi için teşvik etmiş ve aldığı oylarla Malatya milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. Bir müddet sonra parti içi çekişmelerden dolayı ve Demokrat Parti'den aldığı davet üzerine Demokrat Parti'ye geçmiştir¹⁴⁰. Oğlu İzzetin Doğan'a göre Adnan Menderes kendi partilerine geçmesi için Hüseyin Doğan Dede ile bizzat konuşmuştur. Ona göre Menderes'in; Alevilere gerekli hakların verileceği, yanlışlıkların giderileceği sözünü vermesi üzerine Hüseyin Doğan Dede, İsmet İnönü'ye "Paşam ben sizin partinizden ayrılıyorum." diyerek partiden ayrılıyor. Hüseyin Doğan Dede, Cumhuriyet Gazetesi'nde CHP'den istifasını gazeteye gönderdiği mektupta: "*Memleketime, gücüm nispetinde daha faydalı olmak gayesiyle bugünden itibaren bağımsız kalmağı münasip gördüm. Bunun için C.H.P. den istifa ettim, istifamın sayın gazetenizde neşrini saygı ile rica ederim. Malatya milletvekillerinden Hüseyin Doğan.*" sözleriyle açıklamıştır¹⁴¹. Bu durum daha önce toplumda etkili olan aşiret bağlarının yerini mezhepsel düşünce ve bağlılığın aldığı göstergesi olarak büyük bir öneme sahiptir. Yani bu dönemle birlikte dinsel önderler ön plana çıkarken aşiret liderleri artık ikinci plana düşmeye başlamıştır denilebilir.

Hüseyin Doğan Dede, CHP'den istifa ettikten 6 ay sonra 30 Mart 1951'de Demokrat Parti'ye katılmıştır. 1957 seçimlerine kadar Demokrat Parti'de siyaset yapan Doğan Dede, 1957 seçimi öncesine kadar, Demokrat Parti'nin muhafazakâr İslamcı kesimin oylarını alabilmek için İslamcı söylemlerde bulunması, bu dönemde ezanın Arapçaya çevrilmesi, ilköğretim ve lise müfredatına zorunlu din derslerinin getirilmesi, Alevilerin Demokrat Parti'den kopmasına neden olmuştur. Doğan Dede, İslamcı söylemleri ve Nurcular tarikatına verdiği siyasi tavizlerden dolayı Adnan Menderes'e mektup yollayarak durumdan şikâyet etmiş ve siyasetten çekilmiştir. Oğlu İzzetin Doğan'a göre 27 Mayıs 1960 İhtilali'nde o mektubu bir Albay, Hüseyin Doğan Dede'nin yüzüne okuyarak evindeki soy şeceresine de kısa bir süreliğine el koymuştur. İhtilalden sonra Sivas'a sürgün olarak yollanmıştır. Hüseyin

¹³⁹ Öz, s. 87.

¹⁴⁰ Mehmet Serkan Şahin, *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1923-1950)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2016), s.40; İsa Tolga Çıplak, *Demokrat Parti Döneminde Aleviler ve Bektaşiler'in Siyasi ve Sosyo-Kültürel Faaliyetleri (1950-1960)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi SBE, 2017), s. 79

¹⁴¹ Çıplak, s. 79-80.

Doğan Dede, son zamanlarını İstanbul'da geçirerek 1983 yılında vefat etmiştir. Doğan Dede'nin CHP'den ayrılıp Demokrat Partiye geçmesi o dönemden günümüze kadar Aleviler tarafından ikrarından (Alevilikte ve Bektaşilikte inanç yoluna verilen yemininden) döndü şeklinde yorumlanmıştır¹⁴².

Malatya'nın Alevi köyünde doğan ve Alevi olan Cemal Özbey, şehir merkezine giderek üniversite eğitimi almış ve avukat olmuştur. Cemal Özbey ülkenin en güçlü partisi konumunda olan DP'yi başlangıçta desteklemesine rağmen, sonradan DP'ye muhalefet eden politikayı benimseyerek partiyi kapatan davacı avukat olmuştur. Bu yaşanan durumlar Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Alevilerin yapamayacağı şeylerdi.¹⁴³ Çünkü bu olaylara kadar Cemal Şener'e göre Aleviler ile Cumhuriyet'i kuran kadrolar arasında adı konmamış bir amaç birliği vardı. Saltanatın kaldırılması, Halifeliğin kaldırılması ve şer'i düzenin kaldırılması sırasında birbirlerinin yanındaydılar¹⁴⁴. Kuruluşundan bir müddet sonra zamanla Demokrat Parti'nin dini argümanlar kullanması ve bazı konularda öncülük etmesi Alevileri kendinden soğutmuş ve rakip partilerin yanında yer almalarına sebep olmuştur. Cemal Şener'e göre 1960 darbesini Alevilerin desteklemesinin temel nedeni eskiye dönüleceğinden duyulan korkudur¹⁴⁵.

Demokrat Partili dönem Alevilerin kırsaldan kente göç ettiği bir dönem olmuştur. Köylerde Dede ve talip ilişkisi devam ederken kentlere göçün artması Dedelikle talipleri arasındaki ilişkiyi bozmuştur. Bu dönemden sonra müritlerinin ardından Alevi Dedeleri de şehirlere göç edip iş arar duruma düşmüştür. Bu durum Türkiye genelinde Alevilerin Sünni İslam ile tanışmasını sağlamıştır. İlk başlarda şehirlerde Alevi Dedesi olmadığından Alevi toplumundan birisinin yakınlarından biri vefat edince onun cenazesini kaldıranlar imamlar olmuştur. İsa Tolga Çıplak'a göre Demokrat Partili dönem Alevilere çağ atlatmıştır. Çünkü

¹⁴² Çıplak, s.80. Hüseyin Doğan Dede, Demokrat Parti'nin gerçekten ülkeye huzur ve dirlik getireceğine inanmıştır. Bu durumu Çıplak "...Hüseyin Doğan Dede, Malatya'da sadece Alevilerin değil Sünni kesiminde saygı ve hürmet gösterdiği bir şahsiyetti. Hatta Siyasal İslamcı yazarlardan Malatyalı Hüseyin Üzmez 26 Nisan 2008'da yazın hayatına son verirken, son yazısını Hüseyin Doğan Dede'nin üzerine Demokrat Parti dönemi faaliyetlerini anlatır şekilde yazmıştır. Metin şöyledir: "1950'de ortaokulu birincilikle bitirmiştım. DP (Demokrat Parti) iktidara geçeli altı, yedi ay kadar olmuştu. Prof. İzzettin Doğan'ın rahmetli babası, Doğan Dede, DP Milletvekili idi. Biz Çavuşoğlu Mahallesinde, Rahmetli Osman dayımın evinde, kira vermeden oturuyorduk. Fakir bir aile çocuğuydum. Rahmetli anam, Malatya Mensucat Fabrikasında işçi olarak çalışırdı. Beni okutacak güçte değildi. O zaman da bugünkü gibi Alevi kardeşlerimiz CHP'ye oy verirlerdi. Alevilerin en ileri gelenlerinden, bir Haçıvalı Abo Dayı vardı. Çocukları Hasan'la Hüseyin Kapıkıran'lar ortaokulda benim sınıf arkadaşlarımdı. Abo Dayı ve hanımı Emine hala, beni öz çocuklarından ayrı tutmazlardı. Kendi çocuklarına ne alırlarsa, bana da onu alırlardı. Öz teyzem Zeynep'le Abo Dayıgilden başka kimse bize sahip çıkmazdı. Çoğu geceler onlarda kalırdım. ...Misafir (Hüseyin Doğan Dede): "Bu delikanlı da mı oğlun?" diye Abo Dayıya sordu. Abo Dayı, öz evlatlarından daha yakını olduğumu söyledi. "İnşallah duanız bereketi ile bu çocuk, ileride çok büyük bir adam olacaktır" dedi. Lengerli Şapkalı benimle çok ilgilendi. Çok güzel ve etkili konuşuyordu. Rahmetli Menderes'i övmekten de geri durmuyordu. Alevilerin Demokrat Parti'ye oy vermeleri gerektiğini ısrarla belirtiyordu. Abo Dayı, Menderes Ezanı Arapçaya çevirerek, bütün Sünnilerin oylarını aldığından bahsetti. "Bırakın, biz de CHP'ye rey verelim" dedi. Doğan Dede bana döndü. Ne düşündüğümü sordu. Sorusuna karşılık ben de kendilerine, Menderes'in namaz kılip kılmadığını sordum. Kılmıyormuş. İlaveten kendisinin de kılmadığını söyledi." sözleriyle açıklamaktadır. Bkz. aynı eser.

¹⁴³ Çıplak, s.112.

¹⁴⁴ Cemal Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, İstanbul: Ant Yayınları, 1998, s. 24-25.

¹⁴⁵ Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, s. 26-27.

Aleviler kırsalda yaşarken artık şehirlerde okumuş aydın kesim olabilme imkânına sahip olmuşlardır. Nitekim 1960 askeri darbesinin ertesinde 100 kişilik yüksek memurların imzasından oluşan metni Milli Birlik Komitesi'ne sunabilmişlerdi¹⁴⁶.

Alevi toplumunun şehir merkezinde daha fazla yer alması ve ticari hayata atılması muhtemelen bu dönemden sonra gerçekleşmiştir. Abdurrahman Abacı'ya göre şehirde sadece bir iki aile vardı ve geri kalan önemli bir kesim köylerde yaşardı. Daha sonraları ise köylerde yaşayanlar zamanla şehre göç etmişler ve ticari faaliyetlere katılmışlardır. Onun bu ifadeleri yukarıdaki söylemleri doğrulamaktadır¹⁴⁷.

1960'lardan sonra Aleviler kendilerini sol ve sosyalist siyasal akımın içinde bulmuşlardır. Bu bağlamda Türkiye İşçi Partisi gibi sol yelpazede duran partileri desteklemiş ve kurucuları arasında yer almışlardır. Sol akımın kaynağı olan Leninist ve Marksist akımlar daha sonraları güç kazanacak olan Kürt milliyetçiliğine zemin hazırlayarak Alevilerin siyasal yüzlerinin bu tarafa doğru dönmesine neden olacaktır¹⁴⁸. Reha Çamuroğlu'na göre bu ilişki sayesinde sol frekansın sembolü olan kalın bıyık Alevilik kültüründen alınmış ve bir sembole dönüşmüştür¹⁴⁹. Ancak burada unutulmaması gereken Joseph Stalin'in de benzer bir bıyığa sahip olmasıdır. Benzerliğin şüphesiz bıyığın bir sembole dönüşmesine yardımcı olduğu düşünülebilir.

Demokrat Parti sonrasında Aleviler, ilk defa mezhepsel olarak Birlik Partisi adında siyasi bir parti kurmuşlardır¹⁵⁰. Parti yöneticileri Alevi toplumunu partilerine yönlendirebilmek için Alevi kanaat önderleri olan dedeleri kullanarak oy potansiyellerini arttırmak istemişlerdir¹⁵¹. 17.10.1966 tarihinde siyasal olarak yeni kurulmuş olan ve sembol olarak Hz. Ali'yi bir aslan, etrafındaki on iki imamı ise on iki yıldızın simgelediği bir Alevi siyasal partisi olan Türkiye Birlik Partisinin karşılık bulmuş olduğu iller arasında Adıyaman da yer almıştır. Nitekim üç ay sonra partinin teşkilat kurmuş olduğu on iki il arasında Adıyaman da bulunmaktadır. Parti, toplumun ilgisini çekebilmek için Feyzullah Çınar, Aşık Mahsuni, Nesimi, Mahmut Erdal gibi Alevi ozanların bulunmuş olduğu Devrimci Ozanlar Derneğinin düzenlediği sazlı sözlü etkinliklerle kendilerine yönelik teveccühün artmasına çalışmıştır. 1969 yılındaki seçimlerde Alevilerin oylarını alabilmek için Adıyaman'da önemli

¹⁴⁶ Çıplak, s.111.

¹⁴⁷ Abdurrahman Özabacı, "Adıyaman'da Pazar Duası Kültürü", Konulu Görüşme, Turgut Reis Mahallesi: 21 Haziran 2018.

¹⁴⁸ Irene Melikoff, **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe**, Çev. Turan Alptekin, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2010, s. 354-355; Helga Rittersberg Kılıç, "Development and Reformulation of a Returnee Identity as Alevi", **Alevi Identity, Cultural, Religious and Social Perspectives**, Edited by Tord Olsson, Elisabeth Özdalga and Catharina Raudvere, Swedish Research Institute in İstanbul: Francis & Taylor, 2005, s. 90-91.

¹⁴⁹ Reha Çamuroğlu, "Resmi İdeoloji ve Aleviler" **Birikim Dergisi**, Sayı 105-106- Ocak/Şubat 1998, s. 114.

¹⁵⁰ Çıplak, s.111.

¹⁵¹ Kelime Ata, **Alevilerin İlk Siyasal Denemesi (Türkiye) Birlik Partisi (1966-1980)**, Ankara: Kelime Yayınevi, 2007, s. 97-98.

bir nüfuzu olan Doğan ailesinden Kazım Doğan, Maraş'tan; Enver Doğan, Adıyaman'dan milletvekili adayı gösterilmişlerdir. Bu seçimde Adıyaman bölgesinden %1.7 oranında oy almışlardır. Bu seçimde Adıyaman bölgesinde birinci parti %31.2 ile CHP ve ikinci parti %28,1 ile AP'dir (Adalet Partisi). Bu sonuçlardan anlaşılacağı üzere Alevi toplumu büyük oranda hâlâ CHP'yi desteklemektedir.

Bu parti Türkiye İşçi Partisi başta olmak üzere sol partilerle birlikte çalışmıştır. Bunda TİP'in siyasal eylemlerinde Alevi özdeyişlerini kullanmasının etkisi büyüktür¹⁵². İşçi Partisi'nin Alevi deyişlerini kullandığı gibi Türkiye Birlik Partisi de İşçi Partisi'nin sol düşünce yapısını ve ideolojisini kendisine yakın bulmuş ve benzer söylemlerde bulunmuştur. Taraflar arasındaki söylem ve ideolojideki bu yakınlaşma TİP'in kapatılmasından sonra Birlik Partisi'nin, İşçi Partisi'nin Meclis'e girmesi için kapılarını açmasıyla sonuçlanacaktır. 1973 yılında Türkiye Birlik Partisi, dokuz ilde İşçi Partisi adaylarına kontenjan açmıştır. Adıyaman'ın da dâhil olmuş olduğu bu illerde adaylara birinci sırada yer verilmiştir. TİP'in eski yöneticilerinden Ali Haydar Yıldız, Adıyaman birinci sıra milletvekili adaydır¹⁵³. Türkiye'de Birlik Partisinin kurulmasından sonra tarafların politik söylemleri Alevi-Sünni politik ayrımını keskinleştirmiştir¹⁵⁴. 14 Ocak 1973 tarihinde Türkiye Birlik Partisi, Adıyaman'da %0.7 oranında oy almıştır¹⁵⁵. Bu dönemde %32,7 oy oranı ile CHP, Adıyaman'da birinci parti konumunda bulunmaktadır. Görüldüğü üzere Türkiye Birlik Partisi'nin azalan oyları CHP'ye kaymıştır¹⁵⁶.

Alevi toplumunun oylarına yönelik kurulan ikinci parti olan Barış ve Demokrasi Partisi'nin Adıyaman'dan aldığı oy, ülkenin diğer yerleriyle karşılaştırıldığında Tokat ve Tunceli'den sonra Erzincan'la birlikte en yüksek üçüncü oranı oluşturmuştur¹⁵⁷. Bu partiye rağmen genel olarak Aleviler, söylemleri kendilerine daha yakın geldiği için sol siyasi akımın içinde yer aldılar. Cemal Şener'e göre 1980 öncesi olaylar neticesinde karakol ve cezaevine bir bireyi düşmeyen aile yok gibidir. Solculuk ve sol siyasi akımı Alevi derneklerine gençler

¹⁵²Murat Yümlü, "Türkiye'de Alevi Siyaseti Örneği Türkiye Birlik Partisi (1966-1981)", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, 2008), s.83; Bülent Bingöl, *Türk Siyasal Yaşamında Birlik Partisi-Türkiye Birlik Partisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2008), s.65-67; Mehmet Ertan, *The Circuitous Politicization of Alevism: The Affiliation Between The Alevis and The Left Politics (1960-1980)*, (Unpublished degree of Master of Arts, Boğaziçi University SSE, 2008), s.42-43; Ata, s. 170, 184.

¹⁵³ Bingöl, s.145-151; Ertan, "The Circuitous Politicization of Alevism: The Affiliation Between The Alevis and The Left Politics (1960-1980)", s. 58; Ata, s.243.

¹⁵⁴ Esmâ Aygün, "Türkiye'de Öteki Kavramı ve Birlikte Yaşama Kültürü: Alevi-Sünni İlişkileri", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi SBE, 2013), s.63-65.

¹⁵⁵ Ertan, "The Circuitous Politicization of Alevism: The Affiliation Between The Alevis and The Left Politics (1960-1980)", s.59.

¹⁵⁶ Ata, s.257.

¹⁵⁷ Mehmet Ertan, "Alevism in Politics: Possibilities and Limits of Alevi Identity Politics", (Unpublished degree of Doctor of Philosophy, Boğaziçi University AE., 2016), s.248.

vasıtasıyla girmiş ve böylece geleneksel otoritenin sorgulandığı bir dönem başlamıştır¹⁵⁸. Özellikle Pir Sultan Abdal Derneği, Alevi toplumunda daha solda yer alan kesimin yer aldığı bir dernek olarak ön plana çıkmıştır¹⁵⁹. Devleti sembolize eden karakol ve cezaevi gibi binaların bu siyasi ortamda Aleviler üzerinde olumsuz etki yapması oldukça kolaydır.

Ülkemizdeki sağ sol tartışmaları her yeri olduğu gibi Adıyaman'ı da etkisi altına almıştır. 1969 yılında Adıyaman Lisesi'nin bir hocasının komünist olduğu gerekçesiyle evi taşlanmış ve yine aynı gerekçe ile lise müdürünün ve birçok öğretmenin kapıları boyanmıştır. Cami kapılarına, bazı öğretmenlerin komünist olduklarından bahisle, namaz kılmalarına mani olunmasını isteyen yaftalar asılmıştır. Bir eğitim müfettişinin, köylülere, öğretmenlerinin komünist olduğunu belirterek onu dövmelerini tembih ettiği yönündeki iddia CHP Milletvekili Kamil Kırıkoglu tarafından 24.3.1969 TBMM'de gündeme getirilmiştir.¹⁶⁰

17 Mart'ta Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan'ın Sivas Gemerek'te yakalanmaları üzerine THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) örgütünün üç kurucusundan birisi olan Sinan Cemgil ve arkadaşları Nurhak bölgesine de bir gerilla kampı kurarak burada Malatya NATO Kürecik Radar Üssü'nü havaya uçurmak için plan yapmışlardır. Ancak Gölbaşı'nın İnekli köyüne geldiklerinde köyün muhtarı tarafından yerel yetkililere ihbar edilerek etrafları sarılmış ve Adıyaman'da 30 Mayıs 1971 yılında Deniz Gezmiş'in arkadaşları Sinan Cemgil, Alpaslan Özdoğan ve Kadir Manga girdikleri çatışmada öldürülürken Mustafa Yalçın ile Hacı Tonak sağ yakalanmıştır¹⁶¹. Bu darbeden sonra THKO'nun Adıyaman-Malatya faaliyetleri Malatya/Akçadağ-Gölpınar köyü doğumlu olan Teslim Töre tarafından idare edilmiştir. Antep, Adıyaman ve Malatya ile güçlü bağlantıları olan örgüt 1974-1976 yıllarında kırsal bu bölgelerde rakipsiz olarak silahlı eylemlerle ülkeyi komünistleştirmek ve "Faşizm Bir Tek Dil'den Anlar: Örgütlü ve Kitleysel Şiddet" düsturları uyarınca dağlarda silahlı eğitimlerine devam etmiş, köylülerden kooperatifler kurmaya çalışmış ve TÖB-DER'in bölgedeki yönetimini elinde tutarak ülkücülerle çatışmıştır. Bu çatışmalarda özellikle Adıyaman-Tokat ve Antep doğumlular öldürülmüştür. Yasal düzlemde ise GEB'i (Genç Emekçiler Birliği) kurarak buralarda etkin olmaya çalışmışlar ve Türkiye genelinde üçü Adıyaman, Karapınar ve Gölbaşı'da olmak üzere 25 şube açmışlardır. Bu örgüt daha sonra önce THKO-MB (Mücadele Birliği) adını almış daha sonra TKEP haline dönmüştür. 1980 yılına kadar özellikle dağ köylerinde dolaşp etrafına militan toplayarak silahlı eğitimlerini sürdürmüştür. 24 Nisan 1980

¹⁵⁸ Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, s. 39.

¹⁵⁹ Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, s. 41-42. Adıyaman'daki Türkiye Komünist Partisi örgütü ve teşkilatı 1980lerde Ömer Ağın'a bağlıydı. Bkz. Ömer Ağın, **Kürtler, Kemalizm ve TKP**, 2006: , Basım Yeri Belirtilmemiş, s. 304.

¹⁶⁰ **Tutanaklar, M. Meclisi B** : 68 24 . 3 . 1969 O : 1.

¹⁶¹ Nurettin Çalışkan, **ODTÜ Tarihçe:1956-1980**, İstanbul: Propananda Yayınları, Eylül 2015.

tarhinde TKP/B'liler ile birlikte Besni'nin Karalar köyünde bir kongre düzenlemişlerdir. Bu kongrede devrim için silahlı mücadelenin yanı sıra doğudaki Kürtlere ulaşabilmek için kendilerine bağılı Kürdistan Özerk Örgütü adlı bir örgüt kurma kararı alınmıştır. Bu örgüt 1982 yılında Elazığ'da Kürdistan Komünist Partisi ismini almıştır.

THKO-MB 4 Nisan 1981 tarihinde Besni'de bir polis otomobiline saldırı düzenleyerek bir polisi şehit etmiş, ikisini de yaralamıştır. Bunun üzerine yapılan operasyonlarda büyük darbe almıştır. Sıkıyönetim komutanlığı tarafından Gaziantep, Araban, Yavuzeli, Maraş, Pazarcık, Afşin, Elbistan, Adıyaman ve Besni köylerine operasyonlar yapılarak 54 kişi ele geçirilmiştir. Özellikle Besni kırsalındaki mağaralarda ele geçirilen roketatarlar ve iki füzeli 120 mm katyuşa roketler Türkiye'de ilk defa ele geçirilmiştir. Bu olaydan sonra TKEP, bu tarz dikkat çekecek eylemler yapmaktan çekinmeye ve özellikle doğuda Kürt ve büyük şehirlerde işçiler üzerine odaklanmaya çalışmıştır. Bu temasları sayesinde TKEP, TKP ve PKK ile ilişki kurmuştur¹⁶². Bu durum daha sonra bölgede sol anlayışın Kürt milliyetçiliğine evrimleşmesine ve onlara destek vermesine neden olacaktır. Aynı zamanda bugün Adıyaman'da özellikle dağ köylerinde ve bazı kesimlerde Kürtçülüğün solculuk veya komünistlik olarak görülmesinde Deniz Gezmiş, Mahir Çayan ve Sinan Cemgil'in kurmuş olduğu örgütün bu bölgelerdeki çalışmasının etkisi büyüktür.

1990'ların başında Adıyaman'daki Alevilerin önemli bir bölümü SHP'ye oy vermiştir¹⁶³. Tabii ki bu akım daha sonraki dönemde CHP'ye yönelecektir. 1990'ların ortalarından itibaren ise yavaş yavaş bu akımın bir kısmı Kürt milliyetçiliğine kayacaktır. Bunda özellikle PKK'nın Alevileri kazanmak için yaptığı birçok olayın katkısı olduğu söylenebilir. Özellikle Sivas olaylarından sonra PKK'nın Erzincan Başbağlar köyünü basıp insanları katletmesi "*Sivas katliamının intikamını aldık*" sloganıyla bunu Dersim, Sivas, Erzincan, Malatya, Adıyaman ve Elazığ gibi Alevi nüfusun yoğun olduğu yerlerde propaganda aracı olarak kullanması neticesinde Kürt Alevilerin bir bölümünün örgüte sempati duydukları ifade edilebilir¹⁶⁴. Bu yeni dönemde PKK, Alevi hareketini sahiplenme stratejisi geliştirerek, başta Tunceli olmak üzere, Kürt kökenli Alevi nüfusun bulunduğu Malatya, Sivas, Elazığ, Adıyaman gibi illerin kırsal alanındaki faaliyet ve eylemlerini yoğunlaştırmıştır. Bu amaçla 1992 sonlarında kuruluş çalışmalarına başlanan ve özellikle Avrupa'daki göçmen

¹⁶² Vehbi Ersan, **1970'lerde Türk Solu**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014. 1974 yılı affından sonra THKO üyelerinin hapisten çıkmasıyla birlikte var olan mevcut artmıştır. Daha sonra yeniler ile eskiler arasında Sovyetler birliğinin emperyalist olup olmadığı konusunda antlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Artık Halkın Mücadele Birliği adını alan grup ile TKHO arasında karşılıklı olarak birbirlerine silah kullanmayacaklarına dair protokol imzlamış olmalarına rağmen birbirlerine karşı kullanmış oldukları hakaretimiz ifadeler nedeniyle çatışmalar meydana gelmiştir. Çatışmalarda daha sonra TKEP ismini alacak olan gruptan 6 diğer gruptan da 2 olmak üzere toplamda 8 kişi ölmüştür.

¹⁶³ Harald Schöler, **Particilik, Hemşerilik, Alevilik**, Çev. Yılmaz Tonbul, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s. 181.

¹⁶⁴ Yılmaz Ceylan, "Yeni Bir Kimlik Hareketi: Anadolu Aleviliği", **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Nisan 2015 YIL -7, S.13, s.218;

işçiler arasında faaliyet yürüterek kısa zamanda önemli mesafeler kat eden “Kürdistan Aleviler Birliği” (KAB), 1994 başında faaliyete geçirilmiştir¹⁶⁵. İrene Melikoff’a göre Alevilerin Kürt ayrılıkçıların yanında yer almasının nedeni, Kürt ayrılıkçıların Alevileri kendi taraflarına çekebilmek için kullandıkları argümanlarla birlikte Alevilerin kendilerini her zaman baskıya uğrayan azınlıklar arasında görmeleri ve bundan dolayı merkezi güce karşı çıkan Kürtleri "kader yoldaşları" görme eğiliminden kaynaklanmaktadır¹⁶⁶.

Alevi toplumunun sol yelpaze tarafından siyasileştirilmesi, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yavaş yavaş dini otoritenin ve yelpazenin ikinci plana düşmesine neden olmaya başlayacaktır. Özellikle son dönemlerde toplum içinde yapılan Kürt milliyetçiliği propagandaları, şehirleşme ve eğitim seviyesinin artması Alevi toplumunun sosyal ve dini hiyerarşisini de önemli ölçüde sarsmıştır. Bu konudan faydalanmak isteyen PKK da, sol geçmişten gelen bir hareket olarak Alevileri kendi safına katabilmek için Kürdistan Alevileri Birliği’ni kurarak taraftar bulmaya çalışmıştır¹⁶⁷. Kürtçülük yapanlar bununla da kalmamış Alevileri Atatürkçü oldukları için eleştirmekten de geri durmamışlardır¹⁶⁸. Özellikle bu konuda ileri sürdükleri en önemli tez Atatürk döneminde yapılan Dersim harekâtlarıdır.

Aleviler arasında solculukla ekilen Kürt milliyetçiliği ilk başta gençler arasında kendine yer bulmuş daha sonra üst tabakalara ulaşmıştır. Nitekim önemli bir Alevi dede ailesi olan Büyükhahinlerden Veli Büyükhahin, 2011 yılında BDP’den bağımsız milletvekili adayı olarak Kürt milliyetçilik söylev ve motiflerini ön plana çıkartmıştır¹⁶⁹. Takip eden yıllarda açılım süreciyle birlikte bu duygu ve düşünce hızla artmış ve bu sürecin akabindeki ilk seçimde milliyetçi partiye yönelik toplumda büyük bir rağbet oluşmuştur.

Alevi toplumu geleneksel olarak CHP’ye oy vermekle birlikte üniversite ortamında ideoloji sahibi olan genç bireylerin etkisiyle artan Kürt milliyetçiliği CHP oylarından Kürt partilerine doğru bir kayışı başlatmıştır. Özellikle çözüm süreci olarak adlandırılan dönemde bu akım hızlanmıştır. Bu bağlamda 2015 seçimlerinde yapılan planlama ile her evde yaşlılar CHP’ye gençler ise HDP’ye oy vermiştir. Dönemin CHP milletvekili adayı olan Selçuk Tabak, seçim öncesi tarafımıza yapmış olduğu açıklamalarda dağ tarafındaki bazı geleneksel Alevi köylerinde çalışmalarda bulunurken aracının ve kendisinin tacize uğradığını belirtmiştir¹⁷⁰. Nitekim seçim sonuçlarında Adıyaman’daki bazı sandıklarda bulunan CHP

¹⁶⁵ Muhittin İmıl, “Ulus İnşa Sürecinde PKK ve Din İlişkisi”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, 2016), s.264-265.

¹⁶⁶ Melikoff, s. 347.

¹⁶⁷ Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, s. 46.

¹⁶⁸ Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, s. 68.

¹⁶⁹ <https://www.facebook.com/buyuksahinveli/>

¹⁷⁰ Selçuk Tabak, -Doktor- Syasetçi- “2015 Seçimleri”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Ocak 2020.

müşahitlerinin ve üyelerinin kendi partilerine oy vermediği ortaya çıkmıştır¹⁷¹. 1 Kasım 2015 tarihinde toplumun bir üyesi olan Sıddık Şahin, birinci sıra milletvekili adayı olmasına rağmen milletvekili seçilememiştir. 15 Temmuz 2016 tarihinden sonra başlatılan güvenlik soruşturmaları sonucunda FETÖ dışında Kürt milliyetçiliği ile olan iltisakları iddiasıyla açığa alınan veya görevden atılan öğretmenlerin büyük bir kesimi söz konusu toplumun üyesi olması geçim kaygısı nedeni ile eğitimi bir sektör olarak gören toplumda büyük bir travma yaratmıştır. Ayrıca devlet memur alımlarında güvenlik soruşturmasının yapılması özellikle genç kesimde tedirginlik uyandırmıştır. Bu durum toplumun bir bölümünün siyasi söylemlerinde yüzeysel de olsa CHP'yi tekrar ön plana çıkarmasına neden olmuştur.

1990'ların başında, geçmişteki olayların da etkisiyle Aleviler Kürt milliyetçiliğinin propaganda etkisiyle de bu akımı kullanarak Alevi görüş ve inanışlarına yer açmak için kullanmayı amaçlamışlarken özellikle 2000'li yıllardan sonra Kürt milliyetçileri, Aleviliği kendilerine yer açmak için kullanmayı amaçlamışlardır. Bununla birlikte Alevi toplumunun belli bir kesimi Kürt milliyetçiliği ile beraber yürürken bu beraberliğin geleceğinin dikenli ve belirsizliklerle dolu olduğunun bilincinde oldukları da bir gerçektir. Kürt ayrılık hareketinin başarıya ulaşması halinde bu topluluğa dil dışında inanç ve kültür olarak uyum sağlayamayacaklarının ve birçok sıkıntı yaşayacaklarının farkındadırlar. Her kurulan veya kurulması amaçlanan milli devletin tek tip anlayışa sahip, dışa ve içe karşı üniter bir yapıda olacağını farkında olanlar eğer böyle bir durumla karşılaşıldığında tercihlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşamak olacağını belirtmekten ve itiraf etmekten çekinmemektedirler. Yıllar önce İrene Melikoff da benzer sonuçlara ulaşmıştır¹⁷².

Adıyaman'da diğer bölgelerin aksine politik dönemler dışında keskin bir Sünni ve Alevi ayrımı olmamıştır. Türkiye'nin başka bölgelerine göre Alevi Sünni evlilik oranı oldukça yüksektir. Alevi dedelerinin en önemli köylerinden olan Şahlar köyündeki dedeler ile Sünni olup Adıyaman'da bir dönem bir tarikatın önemli kişilerinden olan Ünsallar akraba olup birbirlerine kız alıp vermişlerdir¹⁷³. Dönemsel siyasi dizayn çalışmalarını ve çarpıtmalarını arındırdığımız takdirde Aleviler ve Sünniler arasında herhangi bir incitici

¹⁷¹ <https://www.evrensel.net/haber/300715/chp-myk-secimlerde-chpye-oy-vermeyen-uyelerini-ihrac-etti>

¹⁷² "Bir gün Erzurum'da Sivas bölgesinden bir Alevi gençle karşılaştım. Aynı yerde, Siirt Kürtlerinden -Kürtlerin çoğu gibi safii mezhebinden koyu bir Müslüman ve Kürt milliyetçisi- eski bir öğrencime de rastladım. Aynı inançta olmasalar da, aynı "ülke"den olmaları dolayısıyla onları tanıştırdım. Önce, aynı lehçeler konuştukları için birbirlerini anlamamalarına, sonra da birbirlerine karşı dost olmayışlarına şaşırđım. Genç Alevi'ye göre, onu, kalıtsal (hereditaire) bir düşmana, bir "Yezid"e takdim etmiştim. Siirtli gence gelince, "ne Kürt, ne Müslüman" olan din düşmanı birinin karşısında bulunuyordu". Bkz. Melikoff, s.349.

¹⁷³ Mehmet Ali Yıldız, "Adıyaman Alevileri ve Milliyetçilik", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 18 Ocak 2018.

ayrımın olmadığı her iki tarafça belirtilmektedir. Bölge insanı aslında var olan sorunların daha çok ekonomik kaynaklı olduğunu ifade etmektedir¹⁷⁴.

Adıyaman Aleviliğinin siyasi ve sosyal anlamdaki en büyük sınavı, sosyalizm ve eşitlik uğruna sürekli olarak karşısında durmuş ve çatışmış olduğu milliyetçiliktir. Özellikle Kürt milliyetçiliği Alevi toplumunu saran, sosyal ve kültürel dokuları etkileyen bir unsur olmuştur. Baran Önder'e göre toplumda bunun güzel göstergesi, düğünlerin önemli bir bölümünde PKK marşlarının çalınması ve halaylarda birden ortaya PKK'yı sembolize eden bayrak ve renklerin çıkmasıdır. Yine ona göre bu Kürt milliyetçiliğinin kültürün kritik noktalarına sızma başarısıdır¹⁷⁵. Buna ek olarak Adıyaman Alevi toplumunda özellikle eğitilmiş ve politik duyarlılık düzeyi yüksek olan kesimler, Hızırsor veya Hıdırsor aşiretinin ismini bilinçli olarak Kürt milliyetçilerinin kullanmaya düşkün oldukları "X" harfini kullanarak Xırsor şeklinde aslından çarpıtılmış bir şekilde kullanmaktadırlar. Bunun gizli amacı olarak bu aşiret ismini yaşadıkları toplumun kullanımından farklılaştırarak Kürt milliyetçiliğine özgü bir duruma dönüştürmek olduğu kanaatindeyiz. Zira bu kavram günümüz politik düzleminden uzak dönemler olan 19. yüzyıl arşiv belgelerinde direkt olarak Hızırsor veya Hıdırsor olarak geçmektedir.

Görüşmelerimizde ve izlenimlerimizde Adıyaman Alevilerinin özellikle Malatya ve Gaziantep Kürt milliyetçileri ile bu konuda benzer anlayışa sahip olduklarını ancak diğer bölgelerle Kürt milliyetçiliğinde anlaşmış olsalar bile sosyal ve dini yaşamdan dolayı sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedirler. Dini hassasiyet ve baskı konusunda Şafi Kürtlerini, Türklerden daha katı olarak görmektedirler. Bu duygu ve düşünceleri Kürt milliyetçileri ile aralarındaki kader birliğindeki kimsenin konuşmak istemediği en önemli açmaz olarak durmaktadır. Hatta katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğu sözde bir devlet kurulsaydı bile tercihlerinin Türkiye tarafında kalmak olacağını belirtmektedirler. Onlara göre Şafi Kürtler, Hanifi olan Türklerden daha tutucu ve baskıcıdır. Öyleki, Şafi Kürtlerin kendilerinden aynı görüşe sahip ve siyasi partiye oy vermiş olmalarından dolayı rahat bir şekilde kız alırken kendilerine aynı şekilde kız vermemekte ve yaşam tarzlarını eleştirmektedirler. Bu durum onlara geçmişin yaşanmışlıklarını bir kez daha hatırlatmaktadırlar¹⁷⁶. Çelişkili olan bu durumun ve Alevilerin aslında Kürt ayrılıkçıların yanında olmalarının nedeninin geçmişten gelen yaşanmışlıklarından ve protest kültürüne sahip olmalarından kaynaklandığı

¹⁷⁴ Alev Karaduman, *Anlıyorum Ama Konuşamıyorum*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

¹⁷⁵ Alev Karaduman, *age.*, s.

¹⁷⁶ Hasan Karadağ, "Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Ağustos 2018; Hüseyin Erol, - Akademiye- "Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 29 Nisan 2021; İmam Ocak, "Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler", Konulu Görüşme, Adıyaman: 17 Temmuz 2017; Suzan Yıldırım, - Memur- "Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler", Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021; Mehmet Ali Yıldız, "Adıyaman Alevileri ve Milliyetçilik", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 18 Ocak 2018.

düşüncesindeyiz. Bir anlamda Aleviler sosyal ve kamu alanlarındaki özgürlükleri destekleyerek kendilerine biraz daha fazla alan açmak istemektedirler.

Bu bağlamda Alevi ritüellerinin artık belli bir kesim için simgesel bir bağdan öteye geçmediği görülmektedir. Nitekim Adıyaman'da Alevi toplumunun geleneklerini unutmaya ve ritüellerini terk etmeye başladığının en önemli göstergesi mezhepsel olarak toplumda oldukça önemli bir yeri olan musahiplik kurumunun zedelenecek artık neredeyse hiç uygulanmamaya başlamasıdır. Yine toplumun günümüzdeki en büyük problemlerinden birisi olarak görülen faizcilik neticesinde musahipler birbirlerine bile senet imzalatır hale gelmişlerdir¹⁷⁷.

1970lerden itibaren ülkede gelişen Dev-Sol akımıyla birlikte Adıyaman Alevileri de bu akımdan etkilenmiştir. Özellikle Dev-Sol'un ve fraksiyonlarının etkisi ile CHP kadar da olmasa kendisine yer bulmuştur. Özellikle aşırı solun açılımlarından biri olarak öne sürdüğü Kürt açılımı bu katılımın teşvik nedenlerinden olmuş ve Kürt milliyetçiliğinin alevi toplumunun tabanında yer edinmesine yardımcı olmuştur. Sol taban tarafından hazırlanan Kürt milliyetçiliği Alevi toplumun bu yöne doğru kayışını hızlandırmıştır. Bununla birlikte 1990'ların başında Adıyaman'daki Alevilerin önemli bir bölümü SHP'ye oy vermiştir¹⁷⁸. SHP'nin kapanmasından sonraki dönemde SHP'ye yönelen siyasi akım CHP'ye yönelmiştir. 1990'ların ortalarından itibaren ise yavaş yavaş bu akımın bir kısmı Kürt milliyetçiliğine kaymıştır. Bunda özellikle PKK'nın Alevileri kazanmak için yaptığı birçok eylemin katkısı olduğu söylenebilir. Özellikle Sivas olaylarından sonra PKK'nın Erzincan Başbağlar köyünü basıp insanları katletmesi “*Sivas katliamının intikamını aldık*” sloganıyla bunu Dersim, Sivas, Erzincan, Malatya, Adıyaman ve Elazığ gibi Alevi nüfusun yoğun olduğu yerlerde propaganda aracı olarak kullanması neticesinde Kürt Alevilerin bir bölümünün örgüte sempati duydukları ifade edilebilir¹⁷⁹. Bu yeni dönemde PKK, Alevi hareketini sahiplenme stratejisi geliştirerek, başta Tunceli olmak üzere, Kürt kökenli Alevi nüfusun bulunduğu Malatya, Sivas, Elazığ, Adıyaman gibi illerin kırsal alanındaki faaliyet ve eylemlerini yoğunlaştırmıştır. Bu amaçla 1992 sonlarında kuruluş çalışmalarına başlanan ve özellikle Avrupa'daki göçmen işçiler arasında faaliyet yürüterek kısa zamanda önemli mesafeler kat eden “Kürdistan Aleviler Birliği” (KAB), 1994 başında faaliyete geçirilmiştir¹⁸⁰. İrene Melikoff'a göre Alevilerin Kürt ayrılıkçıların yanında yer almasının nedeni, Kürt ayrılıkçıların Alevileri kendi

¹⁷⁷ Tanrıverdi, “Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği”, s.159, 184.

¹⁷⁸ Harald Schüler, **Particilik, Hemşerilik, Alevilik**, Çev. Yılmaz Tonbul, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s. 181.

¹⁷⁹ Yılmaz Ceylan, “Yeni Bir Kimlik Hareketi: Anadolu Aleviliği”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Nisan 2015 YIL -7, S.13, s.218;

¹⁸⁰ Muhittin Imil, “Ulus İnşa Sürecinde PKK ve Din İlişkisi”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, 2016), s.264-265.

taraflarına çekebilmek için kullandıkları argümanlarla birlikte Alevilerin kendilerini her zaman baskıya uğrayan azınlıklar arasında görmeleri ve bundan dolayı merkezi güce karşı çıkan Kürtleri "kader yoldaşları" görme eğiliminden kaynaklanmaktadır¹⁸¹.

Alevi toplumunun sol yelpaze tarafından siyasileştirilmesi, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yavaş yavaş dini otoritenin ve yelpazenin ikinci plana düşmesine neden olmaya başlayacaktır. Özellikle son dönemlerde toplum içinde yapılan Kürt milliyetçiliği propagandaları, şehirleşme ve eğitim seviyesinin artması Alevi toplumunun sosyal ve dini hiyerarşisini de önemli ölçüde sarsmıştır. Bu konudan faydalanmak isteyen PKK da, sol geçmişten gelen bir hareket olarak Alevileri kendi safına katabilmek için Kürdistan Alevileri Birliği'ni kurarak taraftar bulmaya çalışmıştır¹⁸². Kürtçülük yapanlar bununla da kalmamış Alevileri Atatürkçü oldukları için eleştirmekten de geri durmamışlardır¹⁸³. Özellikle bu konuda ileri sürdükleri en önemli tez Atatürk döneminde yapılan Dersim harekâtlarıdır.

Aleviler arasında solculukla ekilen Kürt milliyetçiliği ilk başta gençler arasında kendine yer bulmuş daha sonra üst tabakalara ulaşmıştır. Nitekim önemli bir Alevi dede ailesi olan Büyükaşahinlerden Veli Büyükaşahin, 2011 yılında BDP'den bağımsız milletvekili adayı olarak Kürt milliyetçilik söylev ve motiflerini ön plana çıkartmıştır¹⁸⁴. Takip eden yıllarda açılım süreciyle birlikte bu duygu ve düşünce hızla artmış ve bu sürecin akabindeki ilk seçimde milliyetçi partiye yönelik toplumda büyük bir rağbet oluşmuştur.

Alevi toplumu geleneksel olarak CHP'ye oy vermekle birlikte üniversite ortamında ideoloji sahibi olan genç bireylerin etkisiyle artan Kürt milliyetçiliği CHP oylarından Kürt partilerine doğru bir kayışı başlatmıştır. Özellikle çözüm süreci olarak adlandırılan dönemde bu akım hızlanmıştır. Bu bağlamda 2015 seçimlerinde yapılan planlama ile her evde yaşlılar CHP'ye gençler ise HDP'ye oy vermiştir. Dönemin CHP milletvekili adayı olan Selçuk Tabak, seçim öncesi tarafımıza yapmış olduğu açıklamalarda dağ tarafındaki bazı geleneksel Alevi köylerinde çalışmalarda bulunurken aracının ve kendisinin tacize uğradığını belirtmiştir¹⁸⁵. Nitekim seçim sonuçlarında Adıyaman'daki bazı sandıklarda bulunan CHP müşahitlerinin ve üyelerinin kendi partilerine oy vermediği ortaya çıkmıştır¹⁸⁶. 1 Kasım 2015 tarihinde toplumun bir üyesi olan Sıddık Şahin, birinci sıra milletvekili adayı olmasına rağmen milletvekili seçilememiştir. 15 Temmuz 2016 tarihinden sonra başlatılan güvenlik soruşturmaları sonucunda FETÖ dışında Kürt milliyetçiliği ile olan iltisakları iddiasıyla açığa

¹⁸¹ Melikoff, s. 347.

¹⁸² Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, s. 46.

¹⁸³ Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, s. 68.

¹⁸⁴ <https://www.facebook.com/buyuksahinveli/>

¹⁸⁵ Selçuk Tabak, -Doktor- Syasetçi- "2015 Seçimleri", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Ocak 2020.

¹⁸⁶ <https://www.evrensel.net/haber/300715/chp-myk-secimlerde-chpye-oy-vermeyen-uyelerini-ihrac-etti>

alınan veya görevden atılan öğretmenlerin büyük bir kesimi söz konusu toplumun üyesi olması geçim kaygısı nedeni ile eğitimi bir sektör olarak gören toplumda büyük bir travma yaratmıştır. Ayrıca devlet memur alımlarında güvenlik soruşturmasının yapılması özellikle genç kesimde tedirginlik uyandırmıştır. Bu durum toplumun bir bölümünün siyasi söylemlerinde yüzeysel de olsa CHP'yi tekrar ön plana çıkarmasına neden olmuştur.

1990'ların başında, geçmişteki olayların da etkisiyle Aleviler Kürt milliyetçiliğinin propaganda etkisiyle de bu akımı kullanarak Alevi görüş ve inanışlarına yer açmak için kullanmayı amaçlamışlarken özellikle 2000'li yıllardan sonra Kürt milliyetçileri, Aleviliği kendilerine yer açmak için kullanmayı amaçlamışlardır. Bununla birlikte Alevi toplumunun belli bir kesimi Kürt milliyetçiliği ile beraber yürürken bu beraberliğin geleceğinin dikenli ve belirsizliklerle dolu olduğunun bilincinde oldukları da bir gerçektir. Kürt ayrılık hareketinin başarıya ulaşması halinde bu topluluğa dil dışında inanç ve kültür olarak uyum sağlayamayacaklarının ve birçok sıkıntı yaşayacaklarının farkındadırlar. Her kurulan veya kurulması amaçlanan milli devletin tek tip anlayışa sahip, dışa ve içe karşı üniter bir yapıda olacağını farkında olanlar eğer böyle bir durumla karşılaşıldığında tercihlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşamak olacağını belirtmekten ve itiraf etmekten çekinmemektedirler. Yıllar önce İrene Melikoff da benzer sonuçlara ulaşmıştır¹⁸⁷.

Adıyaman'da diğer bölgelerin aksine politik dönemler dışında keskin bir Sünni ve Alevi ayrımı olmamıştır. Türkiye'nin başka bölgelerine göre Alevi Sünni evlilik oranı oldukça yüksektir. Alevi dedelerinin en önemli köylerinden olan Şahlar köyündeki dedeler ile Sünni olup Adıyaman'da bir dönem bir tarikatın önemli kişilerinden olan Ünsallar akraba olup birbirlerine kız alıp vermişlerdir¹⁸⁸. Dönemsel siyasi dizayn çalışmalarını ve çarpıtmalarını arındırdığımız takdirde Aleviler ve Sünniler arasında herhangi bir incitici ayrımın olmadığı her iki tarafça belirtilmektedir. Bölge insanı aslında var olan sorunların daha çok ekonomik kaynaklı olduğunu ifade etmektedir¹⁸⁹.

Adıyaman Aleviliğinin siyasi ve sosyal anlamdaki en büyük sınavı, sosyalizm ve eşitlik uğruna sürekli olarak karşısında durmuş ve çatışmış olduğu milliyetçiliktir. Özellikle Kürt milliyetçiliği Alevi toplumunu saran, sosyal ve kültürel dokuları etkileyen bir unsur olmuştur. Baran Önder'e göre toplumda bunun güzel göstergesi, düğünlerin önemli bir

¹⁸⁷ "Bir gün Erzurum'da Sivas bölgesinden bir Alevi gençle karşılaştım. Aynı yerde, Siirt Kürtlerinden -Kürtlerin çoğu gibi safii mezhebenden koyu bir Müslüman ve Kürt milliyetçisi- eski bir öğrencime de rastladım. Aynı inançta olmasalar da, aynı "ülke"den olmaları dolayısıyla onları tanıştırdım. Önce, aynı lehçeler konuştukları için birbirlerini anlamamalarına, sonra da birbirlerine karşı dost olmayışlarına şaşırđım. Genç Alevi'ye göre, onu, kalıtsal (hereditaire) bir düşmana, bir "Yezid"e takdim etmiştim. Siirtli gence gelince, "ne Kürt, ne Müslüman" olan din düşmanı birinin karşısında bulunuyordu". Bkz. Melikoff, s.349.

¹⁸⁸ Mehmet Ali Yıldız, "Adıyaman Alevileri ve Milliyetçilik", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 18 Ocak 2018.

¹⁸⁹ Alev Karaduman, *Anlıyorum Ama Konuşamıyorum*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

bölümünde PKK marşlarının çalınması ve halaylarda birden ortaya PKK'yı sembolize eden bayrak ve renklerin çıkmasıdır. Yine ona göre bu Kürt milliyetçiliğinin kültürün kritik noktalarına sızma başarısıdır¹⁹⁰. Buna ek olarak Adıyaman Alevi toplumunda özellikle eğitilmiş ve politik duyarlılık düzeyi yüksek olan kesimler, Hızırsor veya Hıdırsor aşiretinin ismini bilinçli olarak Kürt milliyetçilerinin kullanmaya düşkün oldukları "X" harfini kullanarak Xırsor şeklinde aslından çarpıtılmış bir şekilde kullanmaktadırlar. Bunun gizil amacı olarak bu aşiret ismini yaşadıkları toplumun kullanımından farklılaştırarak Kürt milliyetçiliğine özgü bir duruma dönüştürmek olduğu kanaatindeyiz. Zira bu kavram günümüz politik düzleminden uzak dönemler olan 19. yüzyıl arşiv belgelerinde direkt olarak Hızırsor veya Hıdırsor olarak geçmektedir.

Görüşmelerimizde ve izlenimlerimizde Adıyaman Alevilerinin özellikle Malatya ve Gaziantep Kürt milliyetçileri ile bu konuda benzer anlayışa sahip olduklarını ancak diğer bölgelerle Kürt milliyetçiliğinde anlaşmış olsalar bile sosyal ve dini yaşamdan dolayı sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedirler. Dini hassasiyet ve baskı konusunda Şafi Kürtlerini, Türklerden daha katı olarak görmektedirler. Bu duygu ve düşünceleri Kürt milliyetçileri ile aralarındaki kader birliğindeki kimsenin konuşmak istemediği en önemli açmaz olarak durmaktadır. Hatta katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğu sözde bir devlet kurulsaydı bile tercihlerinin Türkiye tarafında kalmak olacağını belirtmektedirler. Onlara göre Şafi Kürtler, Hanifi olan Türklerden daha tutucu ve baskıcıdır. Öyleki, Şafi Kürtlerin kendilerinden aynı görüşe sahip ve siyasi partiye oy vermiş olmalarından dolayı rahat bir şekilde kız alırken kendilerine aynı şekilde kız vermemekte ve yaşam tarzlarını eleştirmektedirler. Bu durum onlara geçmişin yaşanmışlıklarını bir kez daha hatırlatmaktadır¹⁹¹. Çelişkili olan bu durumun ve Alevilerin aslında Kürt ayrılıkçılarının yanında olmalarının nedeninin geçmişten gelen yaşanmışlıklarından ve protest kültürüne sahip olmalarından kaynaklandığı düşüncesindeyiz. Bir anlamda Aleviler sosyal ve kamu alanlarındaki özgürlükleri destekleyerek kendilerine biraz daha fazla alan açmak istemektedirler.

Bu bağlamda Alevi ritüellerinin artık belli bir kesim için simgesel bir bağdan öteye geçmediği görülmektedir. Nitekim Adıyaman'da Alevi toplumunun geleneklerini unutmaya ve ritüellerini terk etmeye başladığının en önemli göstergesi mezhepsel olarak toplumda oldukça önemli bir yeri olan musahiplik kurumunun zedelenecek artık neredeyse hiç

¹⁹⁰ Alev Karaduman, *age.*, s.

¹⁹¹ Hasan Karadağ, "Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Ağustos 2018; Hüseyin Erol, - Akademiye- "Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 29 Nisan 2021; İmam Ocak, "Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler", Konulu Görüşme, Adıyaman: 17 Temmuz 2017; Suzan Yıldırım, - Memur- "Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler", Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021; Mehmet Ali Yıldız, "Adıyaman Alevileri ve Milliyetçilik", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 18 Ocak 2018.

uygulanmamaya başlamasıdır. Yine toplumun günümüzdeki en büyük problemlerinden birisi olarak görülen faizcilik neticesinde musahipler birbirlerine bile senet imzalatır hale gelmişlerdir¹⁹².

¹⁹² Tanrıverdi, “Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği”, s.159, 184.

II. BÖLÜM

ALEVİ TOPLUMUNDA GEÇİŞ TÖRENLERİ

Yaşayan bir organizma olan toplumun devam edebilmesi için sürekli olarak yeni bireylerle beslenmesi ve güçlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle azınlık, çoğunluk, etnik veya mezhepsel hangi topluluk olursa olsun, bireylerinin ve üyelerinin sürekli olarak artmasını ister. Bu anlayış uyarınca Alevi toplumunda da yeni bireylerin topluma katılması için doğum ve evlilikler önemsenmiştir. Kendi içinde göreceli olarak kapalı bir toplum olan Adıyaman Alevileri mümkün mertebe varlıklarını devam ettirebilmek adına geleneksel kurum ve uygulamaları sürdürmeye çalışmaktadırlar. Kendilerine ait olan ritüeller gelişen dünya, medya ve şehirleşmeye bağlı olarak yavaş yavaş kaybolmakta ve küresel kültüre yenik düşmektedir. Bu durum genel olarak bütün Anadolu kültürü içinde geçerli olan bir durumdur.

A.Alevi Yerleşim Yerleri

Adıyaman merkez, Besni, Çelikhan, Gölbaşı, Kâhta ve Tut ilçelerinde Alevî köyleri ve yerleşim birimleri bulunurken Samsat, Sincik ve Gerger ilçelerinde Alevî yerleşim birimi bulunmamaktadır¹⁹³. Yılmaz Arı, merkez ilçe, kasaba, köy ve diğer yerleşim yerlerinde yaklaşık altmış üç bin civarında Alevi nüfusun olduğunu belirtmektedir. Bu sayı merkez nüfusun % 23, 3'üne tekabül etmektedir¹⁹⁴.

Tarihsel veriler ışığında Alevi nüfusun göçebe ve yerleşik olarak iki kısma ayrıldığını görmekteyiz. Buna göre özellikle Hıdırsor Aşireti ve Balyan Aşireti'nin göçebe unsurları bulunurken özellikle Kav Aşireti'nin ise daha çok Adıyaman ilinin kuzey ve kuzey doğusundaki dağlık alanlarında yerleşik olduğu görülmektedir. 1900lere kadar büyük oranda Adıyaman merkez ve ova köylerinde bulunmayan Aleviler, bu tarihten sonra göçebelikten yavaş yavaş yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır. İlk dönemler kışlak ve yaylak olarak sürdürülen yaşam tarzı giderek yerleşik bir hal almaya başlamıştır. Bu duruma Adıyaman'ın nerdeyse ova köylerinin büyük bir kısmına sahip olan Mehmet Ali Akın ve Mehmet Gürsoy'un Paşamezrası, Aktaş gibi topraklarını önce yarıcılık yaparak daha sonra da dostluk, kirvelik gibi çeşitli bağlarla satın alarak yerleşmişlerdir. Alevilerin Adıyaman ova köylerine

¹⁹³ Fevzi Rençber, "Adıyaman Alevilerinin Coğrafi Dağılımları ve Demografik Yapısı", *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*, VII/1 (Bahar 2014), s.8; Yılmaz Arı, "Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, 2019), s.100.

¹⁹⁴ Arı, "Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)", s.100.

yerleşmeleri bu şekilde 1970'lere kadar sürmüştür. Bu yıllara kadar göçebe nüfusun neredeyse tamamı artık yerleşik hayata geçmiştir¹⁹⁵.

Şehir merkezinde bulunan Karapınar Mahallesi ise Alevi toplumu için önemli bir yerleşim ve kültür yeridir. Bunda Alevi kültür dernek ve kurumlarının önemli bir bölümünün bu mahallede bulunmasının önemi büyüktür. Bu mahalle bir dönem için şehrin gettosu olarak da adlandırılabilir. Köylerden veya kırsal alanlardan göç eden kesimlerden özellikle Hıdırsorlular ilk başlarda şehirde hemşerilerinin ve mezhepdaşlarının bulunduğu Karapınar Mahallesi'ne yerleşmişlerdir. İlk dönemler şehrin dışında kalan bu mahalle zamanla aradaki boş arsaların ve tarım arazilerinin yerleşime açılmasıyla birlikte 40 ile 50 yıl içinde şehirle bütünleşmiştir. Son yirmi otuz yıl içinde dikey yapılaşma ve site yapılaşması ile birlikte Sünniler de bu bölgeye yerleşmeye başlamıştır. Aynı şekilde varlıklı olan Alevi vatandaşlar da bu bölgeden kentin daha cazip ve emlak değeri yüksek olan yerleri tercih başlamışlardır. Günümüzde mahallenin iç kesimleri artık kırsaldan yeni gelenler için şehirdeki ilk yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır. Dış kısımları özellikle üçüncü çevre yoluna yakın bölümleri emlak değeri yüksek yerler olarak göze çarpmaktadır.

B. Adıyaman Alevi Toplumuna Dair Gözlemler

Günümüzde toplumsal yaşamda özellikle gençler arasında kılık kıyafet anlamında ayırt edici bir özellik bulunmamaktadır. 50 yaş ve üzerindeki bir Alevi ile Sünni arasında kılık kıyafet olarak en büyük fark özellikle kırsal bölgelerde Sünni bireyin başında terlik veya takke gibi bir kıyafetle dolaşması, Alevi vatandaşımızın ise, sekiz köşe kasketli olmasıdır. Kadınlara gelince, kırsal alanda Alevi kadınları başlarına kofî adı verilen geleneksel bir başlık takmaktadırlar. Kofî başlık taşıma işlemi gittikçe düşmektedir. Sünnilerde ise kofî kullanama oranı oldukça düşük olup Alevilerden farklı olarak kofinin üzeri ve yanları bir yazma veya başka bir başörtüsü ile sarılmaktadır. Bu durum özellikle bir kısmı Sünni olan Kavililerde daha yaygındır. Sünnilerde baş örtüsü, yazma, izar adı verilen çarşaf ve manto gibi örtünme ve dış kıyafetler kullanırlarken Alevilerde özellikle dış kıyafetler kullanılmamaktadır. Bununla birlikte özellikle eğitim seviyesi düşük, 40 yaş üstü ve kırsal kökenli kadınlar başlarını "leçek" adı verilen başı örtme şekli yani boynu ve kulakları açıkta bırakan bir baş örtüsü bağlama şeklini kullanmaktadırlar. Başörtüsü için genellikle mor, turuncu, siyah, lacivert ve kahve rengi renkler tercih edilmektedir. Alevi kadınlar özellikle beyaz eşarp veya yazma takmamaya özen gösterirler ancak bu durum Sünnilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde geçerli bir uygulama değildir.

¹⁹⁵ Mehmet Sadık Gürsoy, **Ben ve Ailem**, Adana: 2016, s. 13,17,56.

Eğitim oranı ve Şehirleşme oranının artmasına bağlı olarak kadınlarda baş açık oranı yukselmiŐtir. Toplumun ne tam köylü olmuş ne de tam ŐehirleŐebilmiŐ olan kesimlerinde genellikle sağ rengi olarak gençlerde koyu sarı, kıızıl ve kestane tonları tercih edilirken yaŐlılarda kına ve oksijen sarısı kullanılmaktadır. Kırsal kesimle ilişkisi olan ve eğitim seviyesi düşük olan kadın kesimi genellikle dđđn, sünnet ve nişan gibi nedenlerle boyanan sağlara yönelik bakım yapılmadığından saçlarının dip boyasının gelmesinden de anlaşılabilir. Yeni nesilde bu tür göze çarpan farklılıklar bulunmamaktadır. Terman köyünden Seher Hanım, kendi köylerinde Alevi kıızlarının evleninceye kadar eşofman, pantolon veya benzeri kıyafetleri giydiklerini, evlendikten sonra Şalvar giymek zorunda olduklarını belirtmektedir. Nitekim gözlemlerimizde de Karapınar Mahallesinde tarif edildiği Şekilde aynı kılık kıyafet giyen kadınlar bulunmaktadır¹⁹⁶. Kılık kıyafet olarak kumaş pantolon veya Şalvar (genellikle kırmızı veya mavi renkler) zerine kısa kollu tişört veya bluz toplumda kadınlar tarafından kullanılan tipik giysilerdir.

Toplumda sakal bıyık açısından orta yaŐın üzerindeki kişiler genellikle sakalsızdır. Bıyığı olanlar ise eğer altmış yaş üstü ise ve kırsal alanda yaşayan bireylerse genellikle Hulusi Kentmen gibi kalın kaytan bıyıklıdır. Gençlerde ise özellikle top sakalın çēitli örnekleri görülmektedir. Özellikle eğitim seviyesi yükseldikçe bu oran artmaktadır.

Adıyaman Alevi toplumunda memuriyet olarak devlet kadrolarında iş bulabilmek adına daha önceden kendileri ile haŐır neŐir olan meslekler olan öğretmenlik, hemŐirelik gibi meslekler yaygınlık göstermiştir. Bunda bu mesleklere çabucak atanabilme ve bunların bölgelerinde ilk tanınan memurluklar olması önemli bir etken olmuştur. Daha sonraki dönmelerde statüsü ve getirisi fazla olan doktorluk, avukatlık ve mühendislik gibi meslekler ön plana çıkımaya baŐlamıŐtır¹⁹⁷.

Ticari iŐletme ve faaliyetlerde öncelik olarak kendi çevrelerinden alışveriş yapmayı seven toplumun en ilginç özelliklerinden birisi de özellikle yapı ve inşaat alanında olduğu önemli oranda artan kalifiye eleman sayıdır. Bu konuda Balyanlılar önemli bir oran teşkil etmektedirler. Adıyaman bölgesinde en fazla icra edilen mesleklerden birisi de berberliktir. Karapınar Mahallesi'nde Adıyaman bölgesindeki berberlerin oranına göre çok fazla berber dükkânı bulunmaktadır. Toplum içinde özellikle dağlık bölümde tütün ticareti yapanların büyük bir bölümü İstanbül, Adana, Mersin ve diğer batı Őehirlerinde son zamanlarda kaçak

¹⁹⁶ Seher (?), "Kılık Kıyafet", Konu Görüşme, Terman Köyü:12 Nisan 2017.

¹⁹⁷ Fatma (?), "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Sakine Kahraman, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Mehmet Yıldırım, "Çocuk Bakımı" Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, "Çocuk Bakımı" Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020.

tütün dükkânlarının açıldığı bilinmektedir. Ayrılıkçı faaliyetlerinden dolayı hapis yatan ve tütüncülükle uğraşan bireylerin dahi büyük bir bölümünün ticaret yaptığı yerler ülkenin doğu kısmı değil batı illeridir. Bu illerde yakınları aracılığıyla açtıkları dükkanlarda yetiştirdikleri tütünleri direkt satma olanağına sahip olarak daha fazla kazanç elde edebilmektedirler. Ancak bunun tamamına yayılan bir uygulama olmadığını da belirtmek gerekmektedir.

Alevi toplumunda eski Türklerde ve Asya ülkelerinde görülen önderler ve atalar kültürünün bir yansıması olarak¹⁹⁸ ölen dede veya pirlere için hemen türbe veya yatır yapılarak bunlar ziyaretgahlara dönüştürülür. Dönüştürülen bu yapılardan halk tıbbi, psikolojik ve dini dileklerde bulunmaktadır. Ata kültüründe (tapımında) Ata, bireyin veya bir grup insanın, soyundan geldiğine inandığı mitolojik kişidir. Atalar üstünde odaklanmış ritüelleri ve onların çevresinde oluşmuş inanç sistemini anlatan bir sistemdir. Ata kültürü, özellikle tarımla uğraşan ilkelerde ata ruhunun üreme, verimlilik gibi konularda etkin görülmesi nedeniyle, atalara yapılan ibadet, sunulan kurbanlarda ortaya çıkmıştır.¹⁹⁹ Alevi toplumunun Sünnilere göre türbe ve yatır kavramlarına duyulan inanç ve yeni yatır oluşturma kültürü daha baskındır. Özellikle son elli yılda vefat eden Kamber Dede, İbrahim Dede ve Aziz Dede adlarına yeni türbeler oluşturulmuştur. Toplumda eğitim seviyesi ve kültür düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun bireylerin büyük bir kısmı söz konusu “inanç ve yatır” olduğunda bir şekilde saygılarını belli etmeden geçemezler.

C.Alevi Ailesi

Aile kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. Aile bireylerin toplumsal birey olarak yeniden üretilmesini sağlayan kurum²⁰⁰ veya toplumu oluşturan en küçük yapı taşı olarak tanımlanmaktadır. Breton'a göre aile çocuğun bedensel değişikliklerinin ve dünyayla ilişkisinin biçimlendiği çok güçlü bir sosyalleşme yeridir²⁰¹. Gary Becker ise yeni bir aile

¹⁹⁸ Bertrand Russell, **Evlilik ve Ahlak**, Çev. Vasıf Eranus / Yay., Birinci Baskı, İstanbul: Say Kitap Pazarlama, Ocak 1983, s.23.

¹⁹⁹ Kudret Emiroğlu- Suavi Aydın, **Antropoloji Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003, s.80. Yaşlılar erkinin egemen olduğu küçük akraba birimlerinde bu erkin inanç boyutunu, yaşlıların canlılarla atalar arasındaki ilişkide gördükleri köprü görevi güçlendirir. Ahlak, gelenek ve ritüellerin koruyucusu konumundaki yaşlılar, ata ruhlarının ödül ve cezalandırma işlevlerinin yürütücüsü konumundadırlar. Ölülerin canlıların dünyasının parçası olduğu toplumlarda ata kültürü ölü gömme biçimlerinden soyun devamına ilişkin kabul ve davranış kalıplarına kadar etkisini gösterir. Anadolu'da ve komşu bölgelerde soy ve aile temelinde ocak'ın kutsallığı ve devamlılığı atalarla ilişkilendirildiği gibi, Oğuz, Kazak, Altay, Gürcü, Ermeni toplumlarında da toplumsal bölümlenmiş ve bunun dayanağını oluşturduğuna inanılan tarihsel süreç, ortak ata mitleriyle açıklanır. Ortak ata miti, aynı zamanda ilk insanı ve diğer insan topluluklarıyla bağlantıları da açıklar ve örneğin aynı toplumlarda Müslümanlık ve Hıristiyanlığın kabulünden sonra Adem veya bu dinlerin peygamberlerine bağlanan ulus/toplum seçereleri oluşturulmuştur. Bkz. aynı eser.s.80.

²⁰⁰ Cornelius Castoriadis, **Toplum, İmgeleminde Kendini Nasıl Kurar? 2. Cilt: Toplumsal İmgelem ve Kurum**, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011, s.243.

²⁰¹ David le Breton, **Acının Antropolojisi**, Çev. İsmail Yerguz, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2005, s.105. Yine ona göre aile “Yıllar boyunca, aile içi ilişkiler, eğitsel amaçlı olsun olmasın, algı ve heyecan alanını belirlerler, bu alanda eğiticidirler ve bireyin kendisine ya da başkalarına yönelik ifadesini biçimlendirirler. Özellikle annenin yüzü, ses tonu, ilgi düzeyi birlikte etkili olurlar ve çocuğun dil deneyimini yavaş yavaş geliştirirler. Anne acıyı adlandırır ve onu bir simge alanının içine dahil etmeye çalışır. Tavri teşvik edici ya da caydırıcıdır, acıyı yatıştırır ya da şiddetlendirir... Aile ve okul eğitimi erkek çocuk

teorisi ifade ederek aileyi farklı nitelikte mallar, yetenek, sağlık, kendine saygı ve çocuklar, saygınlık, arzu, duyu hazzı gibi mallar üretmek için para ve zaman bakımından belli miktarda kaynağı kullanan bir firma olarak kabul eder²⁰².

Bir başka tanımda aile, birçok sosyal işlevlerin yerine getirilmesine olanak sağlar. Bunlar kısaca kendini meydana getiren kadın ve erkeğe gereksedikleri farklı rolleri vermek, çocukların bakım ve yetiştirilmesini sağlamak, bir kuşaktan diğerine kültürü aktarmada hareket noktası meydana getirmek, karı koca arasındaki cinsel ilişkiyi toplum tarafından kabul edilir kılmak olduğu söylenebilir²⁰³. Bir başka tanımda aile ve akrabalar kriz döneminde birbirlerine yardım eden topluluk üyeleridir. Özel yaşamın olmadığı, sıkı akraba bağları olduğu, açık alanda eşler ve arasında ve ebeveynler ile çocuklar arasında yakın ilişkinin bulunmadığı "Açık Nesil Aile" tipi²⁰⁴ eski dönemlerde yani otuz kırk yıl öncesi Alevi toplumunda en yaygın olan aile tipidir. Adıyaman Alevilerinin de tarihsel zaman diliminde sürekli olarak birbirleri ile otlak ve diğer nedenlerden dolayı çatıştıkları hatırlanacak olursa neden geniş ve kalabalık aile yapısına sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Peter L.Berger'in de genel anlamda bahsettiği otoriter ve emirleri kesin ve ona karşı çıkılmasının kutsal otoriteye karşı çıkılması olan baba figürünün²⁰⁵ bir benzeri Alevi toplumunda da bulunmaktadır.

için acı karşısında direnci ön plana çıkarır, kız çocukta ise duygusallığa önem verir. Genellikle acısına teslim olma eğilimindeki kız çocuğu teselli etmek yaygın bir tavrıdır. Duyarlık dışı çekiciliğinin bir özelliğidir, erkek çocuk ise "adam olduğunu göstermek" zorundadır ve yetişkinlerin koydukları kurallara karşı çıkmamalıdır. Acı karşısında erkek "kadın" durumuna düşmemek için dişlerini daha fazla sıkmak zorundadır genellikle. Ama, sadece sürekli bir mücadele içinde olan eğitsel etkiler nedeniyle de olsa bu şema çok da kesin değildir." bzk aynı eser s.105-106.

²⁰² Pierre Dardot - Christian Laval, s. 268.Peter L. Berger'e göre aile toplumda insan cinselliğinin kurumsallaşmasıdır. Bkz. Peter L. Berger, **Kutsal Şemsiye Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları**, Çev. Ali Çoşkun, 4. Baskı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011, s. 67.

²⁰³ Calvin Wells, **İnsan ve Dünyası**, Çev. Erzen Onur, İstanbul: Remzi Kitabevi,1972, s. 73.

²⁰⁴ Diana Gittings, **Aile Sorgulanıyor**, Çev. Tuna Erdem, İstanbul: Pencere Yayınları, 2012, s.17. 9. Yüzyıl ortalarındaki Lancashire'de yapılan araştırmada akrabaların özellikle kriz dönemlerinde birlikte yaşayarak birbirlerine nasıl yardım ettiklerini ortaya çıkmıştır. Bkz aynı eser.

²⁰⁵ Berger, s.102-103. Bertrand Russell, ailenin görevlerini modern toplumla birlikte devletin ele aldığı "Çağımızda ailenin durumu, devletin eylemiyle, en son sağlam kalesinde de zayıflatılmıştır. O görkemli günlerinde aileyi, aynı evde birlikte oturan yaşlı aile büyüğü, bir dolu yetişkin oğul, bunların karıları ve çocukları belki de çocuklarının çocukları oluşturmaktaydı. Hepsi tek bir ekonomik birlik içinde toplanmışlardı ve dış dünyaya karşı çağdaş militarist ulusların vatandaşları kadar karşıydılar. Bugünse aile daralarak anne ve baba ve küçük çocuklardan oluşmaktadır. Hatta küçük çocuklar devletin buyruğuyla, zamanın büyük bir bölümünü okulda geçirmekte ve burada anne babalarının isteklerini değil devletin onlar için uygun gördüklerini öğrenmektedirler. (Burada din bir oranda istisna olmaktadır.). Devlet çocuğun her türlü tıbbi gereksinimini sağlamakta ve eğer ana-baba yoksulsa çocuğu beslemektedir, Böylece babanın işlevi en aza indirilmekte, bunların bir çoğunu devlet üstlenmektedir. Gelişmiş uygarlıklarda bu kaçınılmazdır. İlkel koşullarda, tıpkı kuşlarda ve antropoid maymunlarda olduğu gibi, ekonomik nedenlerle çocuk ile anneyi tehlikelerden korumak için baba gereklidir. Babanın ikinci işlevini devlet uzun süre önce üstlenmiştir. Babası ölen bir çocuk tıpkı babası yaşamakta olan bir çocuk gibi, artık öldürülmektedir. Babanın ekonomik işlevi ise devam etmektedir. Hele hali vakti yerinde ailelerde babanın bu işlevi ölümüyle, sağlığında Olduğundan daha etkili bir şekilde gerçekleşmektedir zira, sağlığında bir parçasını bile yiyemediği tüm parasını çocuklarına bırakmaktadır. Babalarının kazandıkları parayı kendilerine dayanak yapan kişiler için babanın ekonomik yararı sürmektedir" sözleriyle belirtmektedir. Bkz. Russal, s.18-19, 117.

Geçmiş aşiret yapısına sahip olan Alevi toplumunda akrabalık ilişkileri ve aile yapısı oldukça güçlüdür²⁰⁶. Geçmişini ve kökenini güçlü aşiret geçmişinden alan Alevi aile yapısı genel görünüm olarak ataerkil aile yapısına sahiptir. Bu nedenle özellikle kırsal alanda ailede son söz en yaşlı erkek üyenindir. Yaşlı erkek ailenin diğer ailelerle olan ilişkisini düzenler, çocuklarının kiminle evleneceğine, hangi adı alacaklarına, kimlerle dostluklar kurulacağına, arazilerin ve diğer kıymetli malların elden çıkartılıp çıkartılmamasına karar verendir²⁰⁷. Genellikle o hayattayken mallar diğer aile bireyleri arasında bölünmemiştir. Bunun dışında düğün törenlerinde gelinin kucağına özellikle erkek çocuk oturtulması ve genç çiftin ilk çocuklarının erkek evlat olması için yapılan dilek ritüeli Alevi ailesinin ataerkil olduğunun birçok göstergesinden biridir. Zira kırsal alanda açık ve şehirde gizli bir şekilde erkek çocuk isteği soyun devamını sağladığı için önemsenmektedir²⁰⁸.

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Adıyaman Alevi toplumunda da kırsal yaşamın ve geçmiş aşiret döneminin getirmiş olduğu alışkanlıktan dolayı aileler geleneksel aile yapısında bulunmaktadır. Bu nedenle yeni evlenen gençler özellikle kırsal alanda birkaç yılını aileleriyle birlikte geçirmektedirler²⁰⁹.

Eski dönemlerde, özellikle bir erkek veya genç çocuk geçerken yaşlı kadınlar ayağa kalkar ve genç kızlar ise o bölgeden uzaklaşarak göze çarpmamaya çalışmışlardır. Evlerde bir erkek çocuk su istediğinde annesi ona su getirmektedir. Doğumlarda bile kız çocuktan ziyade erkek çocuk olduğunda daha çok sevinilmekte ve bebeklere getirilen hediyelerde değeri fazla

²⁰⁶ Russal, geniş ve ataerkil aile için “Çeşitli zamanlarda ve çeşitli yerlerde birçok farklı aile toplulukları var olmuştur. Bunlar içinde en geniş yeri ataerkil aile tutar. Tek eşli ataerkil aile, çok eşli aileye, giderek üstün gelmiştir. Batı uygarlığında, Hristiyanlık öncesi dönemden bu yana, var olan cinsel ethikin ilk amacı kadının namusunu korumak olmuştur, zira onsuz babalık belirsizleşeceği için ataerkil aile de var olamazdı. Buna, erkeğin de namusu üzerinde durulması doğrultusunda Hristiyanlıkça eklenen ne varsa ruhsal kaynağını çilecilikten (zühdiye) almıştır. Ayrıca bu güdü kadınların oldukça kısa süre önce haklarına kavuşmalarıyla daha etkili hale gelen, kadın kıskançlığı tarafından da körüklenmiştir. Ne var ki bu son etmen geçici gibi görünüyor, zira olayları şöyle bir tartarsak, kadınların, her iki cinse de özgürlük getirecek bir sistemi, şimdiye dek kadınlara konulan yasakların erkeklere de uygulanmasını isteyene, tercih etme eğiliminde olduklarını saptarız.” Şeklinde açıklamada bulunmaktadır. Bkz. Russell, s.10.

²⁰⁷ Bu konuda Harold Barclay, “Yaşlı Adam’ın olası tiranlığını görürüz. Ataerkil sistemin belli bir rasyonalitesinin olduğu ileri sürülebilir; zira bu sistem içinde, en uzun yaşamış olan, dolayısıyla en fazla tecrübeye ve aynı zamanda atalarının bilgeliğini öğrenmek için en fazla fırsata sahip olduğu varsayılan yaşlılar öne çıkar. Fakat “yaşlı” statüsündeki herkesin otomatik olarak her zaman üstün olduğunu varsaymakta bir irrasyonalite vardır. Patriarklar veya yaşlılar her zaman için bir sülalenin dedesi konumundadırlar. Kişi baba tarafından akrabalık terimleriyle hitap etmediği kişilere itaat etmekle yükümlü değildir” bkz Harold Barclay, **Efendisiz Halklar, Bir Anarşi Antropolojisi**, Çev. Zariye Biliz, İstanbul: Versus Yayınları, 2010, s. 173.

²⁰⁸ Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Aktaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Çabuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ayşe Dünder, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Nejla Çapuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zeynep Mutlu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

²⁰⁹ Kudret Büyükkaya, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Abuzer Büyükkaya, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zahide Gemici, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

olan hediyeler erkek çocuklarına getirilmektedir²¹⁰. Hatta bazı ailelerde erkek çocuk olduğu için kurbanlar kesilmektedir²¹¹.

Kırsal alanda Alevi toplumun ataerkil aile yapısına sahip olduğunun en güzel örneklerinden bir tanesi de kocasından boşanan bir kadının baba evine çocuksuz dönmesidir. Zira evine dönen kadın anne ve babasının çocuğudur. Ancak ondan olan baba tarafınıdır²¹². Bu durum bilindiği üzere klasik ataerkil aile yapısının geleneklerinden birisi olarak kabul görmektedir²¹³. Bu nedenle özellikle kırsal alanda ve yaşlı kesimde kızlara da pay verilmeye başlamakla birlikte erkek önceliği olduğundan malların erkek evlatta kalması istenmektedir²¹⁴. Fatma Koçak'a göre ailelerin erkek çocuk istemesindeki en önemli gaye kız kardeşini koruması ve sahiplenmesi açısından istenmektedir²¹⁵. Mahmut Arslan ise toplumun erkek çocuğu önemsemesini "*Oğlan olması ocağın sönmemesi için istenirdi. Erkek çocuk olmayınca soyun devamının olmayacağı düşünülürdü. Kız çocukları evlenip başka eve giderler, baba ve anne erkek çocukla yaşar diye erkek çocuk istenir*" sözleriyle açıklamaktadır²¹⁶. Bununla birlikte günümüzde ekonomik yaşamın kolaylaşması, eğitim ve iletişim olanakların artması bu yapıyı ve düşünceyi şehir merkezinde sarsmaktadır.

Alevi toplumun ataerkil yapısına sahip olduğunun kültürel dışavurumlarından birisi de eski dönemlerde ailede yemeğe ilk başlayan kişinin evin erkeği veya en büyüğünün olmasıdır²¹⁷. Yine eski dönemlerde eve yabancı bir misafir geldiğinde kadınlar ve erkekler ayrı ayrı bölümlere alınmakta ve erkeklerin hizmetini genç erkekler, kadınlarınkini ise genç kızlar görmektedir. Bugün bile kırsal bölgelerde bu durum hala geçerli olmakla birlikte bu anlayış giderek zayıflamaktadır. Bu anlayış uyarınca eve yabancı bir erkek geldiğinde evde

²¹⁰ Yeter Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç,"Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Kadime Konaca, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Sakine Bayram, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Özlem Yıldırım, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Kezban Kara, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

²¹¹ Zeliha Buğdaci, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

²¹² Hasan Karadağ, -Öğretmen-, "Evlilik ve Düğün" , Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2017; Kemal Güzel, -Dede- "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019.

²¹³Conrad Philip Kottak, **Antropoloji - İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış-**, Çev. Komisyon, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2002, s. 295.

²¹⁴ Mehmet Ali Kılınç, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019

²¹⁵ Fatma Koçak, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

²¹⁶ Mahmut Arslan, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

²¹⁷ Aynı Zeliha Şahin, "Misafirlik Kültürü", Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü:07 Kasım 2018; İmiş Koca, "Misafirlik Kültürü", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:10 Kasım 2018. Nesil gençleştikçe ataerkil aile yapısından sapmalar olduğu görülmektedir. Nesil gençleştikçe ataerkil yapının gereği olan yemeğe ilk başlayanın baba olma ritüeli yerini birlikte yemeğe bırakmaktadır. Bkz. Zühre Tanrıverdi, "Yemek Kültürü", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Elif Tanrıverdi, "Yemek Kültürü", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Leyla Bozan, "Yemek Kültürü", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Sultan Çoban, "Yemek Kültürü", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Feride Aslan, "Misafirlik Kültürü", Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018; Rabia Selçuk, "Misafirlik Kültürü", Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018; Fidan Göksu, "Misafirlik Kültürü", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:10 Kasım 2018; Zeynep Güven, "Misafirlik Kültürü", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:10 Kasım 2018.

hane reisi olmadığında eve misafir kabul edilmemektedir²¹⁸. Yine eski dönemlerde genç erkekler, bir saygı ifadesi olarak babalarının yanında veya görebileceği mekânlarda sigara içemez, tespîh çekemez ve ayak ayaküstüne atamaz. Buna uymayan erkek bireylere iyi gözle bakılmamaktadır²¹⁹.

Eğitim seviyesinin artması, miras kavgaları ve şehre göç, aşiret kökenine sahip olan ataerkil Alevi ailesinin bölünerek çekirdek aileye dönüşmesine neden olduğu gibi ailenin kurallarının esnemesine neden olmuştur. Bu bağlamda erkek bireylerin evlendikten sonra kayınpederlerinin köylerine göç etmesi veya onun yakınına yerleşmesi hoş karşılanmamaktayken ekonomik zorunluluklar, eğitim ve şehirleşme bu katı kuralı esnetmiştir. Kömür bölgesinden Ali Polat, kendisinin ve eşinin çalışmasından dolayı çocuklarına bakabilmek için kayınbabasının evinin üst katına taşınmıştır. Bu durum ilk zamanlarda ailesi tarafından tepki ile karşılanmış ise de kendilerinin köyde oturması ve torunlarına bakamayacaklarından dolayı Ali’yi haklı bulmuşlardır. Bir başka örnekte Hüseyin Karakuş, bu durumu “*Eskiden oğlanın babasına (evine) çok gidip geliyorlardı. Şimdi gelinin babasının evine çok gidip geliyorlar. Eskiden böyle değildi. Eskiden bir ay geçerdi öyle (kızın ailesine) gidiliyordu. Şimdi bir gün, iki gün geçmeden babasının evine gidiyorlar*” sözleriyle açıklamaktadır²²⁰. Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı üzere artık ataerkil aile bağları çözülmektedir.

Alevi toplumu eskiye doğru gidildikçe geleneksel ailenin ve toplumun güçlü ve sosyal ilişkileri canlı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak eğitim, şehirleşme, ekonomik yaşam koşullarının çeşitlenmesi gibi nedenlerden ötürü aile bağlarında ve komşuluk ilişkilerinde zayıflamalar görülmeye başlamıştır. Bu ilişkilerin ortadan kalkmasında Avrupa’da olduğu gibi devletin sosyal yardımlarının ve ailelerin gereksinimlerini karşılamada (nafaka, burs, sosyal yardımlar gibi) yakınlarının yerini almasının önemi büyüktür²²¹. Bu bağlamda kendi içinde yaşayan toplum eski dönemlerin aksine yayla ve arazi kavgalarında yakınlarının ve komşularına ihtiyaç duyanlar şimdi bu sorunlarını halletmek için devleti yargı

²¹⁸ Rabia Tanrıverdi, “Alevilikte Misafirlik” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 2 Mart 2019; Hanım Çetinkaya, “Alevilikte Misafirlik” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 2 Mart 2019; Kader Çelik, “Alevilikte Misafirlik” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 2 Mart 2019; Leyla Durmuş, “Alevilikte Misafirlik” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 2 Mart 2019; Elif Kuda, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü:07 Kasım 2018; Aynı Zeliha Şahin, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü:07 Kasım 2018; Hasan Bilgiç, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018; Halil Biltekin, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Besni: 15 Kasım 2018 Besni; Mehmet Aslan, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018; Mehmet Topçu, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018; Hanım Tabcu, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018; Rabia Aslan, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü:07 Kasım 2018; Zeynep Yıldız, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü:07 Kasım 2018.

²¹⁹ Hüseyin Dedeoğlu, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

²²⁰ Hüseyin Karakuş, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

²²¹ Pierre Dardot - Christian Laval, **Dünyanın Yeni Aklı Neoliberal Toplum Üzerine Deneme**, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 387, 2012, s. 264.

ve kolluk kuvvetlerini kullanmaktadırlar. Devlet'ten önce Dede, toplumda eğitimci, yargıç ve dini önder vasıflarını kendinde birleştirmiş bir figürdür. Ancak Cemal Şener, 1997 yılında kaleme aldığı yazısında artık dedelik kurumunun vasfını çoktan yitirdiğini ve güç kaybına uğradığını belirtmiştir²²². Ancak bütün sorunların bu şekilde çözüldüğü yönünde genel bir ifade de bulunmak gerçekçi değildir. 2019 yılında Garip Bozkurt'un huzurunda bulunduğumuz bir sırada bir alacak verecek hadisesinde dede, alacaklının borçludan faiz yoluyla elde etmiş olduğu bütün malvarlığından başka evini de elinden almak istemesine kızmış ve “*ben vermiyorum*” diyerek tepki koymuştur. Bunun üzerine alacaklı, borçlunun evini almaktan vazgeçerek gerisin geriye çekilmek durumunda kaldığına şahitlik ettik. Garip Bozkurt, Alevi toplumunda pratikte olmasa bile Adıyaman bölgesinde geçmişin idealleri üzerine yaşamaya çalışan son dedelerden birisidir. Onun bu tür çabalarına rağmen toplumda menfaatini ve çıkarını toplumun üzerinde gören birey sayısı da hayli fazladır.

A.Doğum Öncesi ve Sonrası İle İlgili Ritüeller

Bir topluluğun devamı için en çok arzulanan olayların başında ailede ve toplumda sürekli olarak artan bireylerin var olması gelmektedir. Bu sayede toplum sürekli olarak ölen bireylerinin yerine yenisini koyabilmekte ve yaşamını devam ettirebilmektedir. İlkel topluluklardan günümüz modern insana kadar bütün toplumlar, varlıklarını yeni bireylerle güçlendirmek adına eldeki imkânları ölçüsünde doğumları teşvik etmiştir. Bu üretkenliği artırabilmek adına toplumlar bazen yaşam deneyimleri yoluyla bazen de gelenekler vasıtasıyla üretkenliği desteklemişlerdir. Bunun içinde gözlem ve deneyime bağlı olarak yazılı kültüre bağlı olamadan çeşitli normlar belirlemişlerdir. Bu normlar topluluğun gelişmişlik düzeyine bağlı olarak artabilmekte veya azalabilmektedir.

Alevi toplumunda çocuk sahibi olmak önemli bir sosyal eşiği temsil etmektedir. Başta ailede sevinç kaynağı olmakla birlikte özellikle anne adaylarının ailede kabulünde ve sosyal statüsünün değişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Toplumda ve ailede eski dönemlerde kırsal alanlarda çocuk sahibi olma zürriyetin devamını sağlamak, aileyi toplumda söz sahibi ve güçlü kılmak dışında aileye katılacak yeni bir işgücü olarak görüldüğünden kırsal alanlarda oldukça önemsenmiştir²²³. Nuriye Şahin gibi katılımcılarımızdan bazıları ve özellikle yaşlı

²²² Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, s.35.

²²³ Fatma Çabuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdika Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Şengül Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Nejla Çapuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zühre Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Güllü Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hüsnüye Çapuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Medine Küçükocak, “Doğum

katılımcılar, çok çocuk sahibi olmanın toplumda söz sahibi, itibar sahibi ve arkası olmak anlamına geldiğini belirtmektedirler²²⁴. Hanım Göksu da bu duruma dikkat çekerek” *Çocuğun az olması ya da hiç olmaması aile içinde utanç kaynağı olabiliyor bazen çünkü insanlarımız çok çocuklu aileleri daha güçlü ve yenilmez buluyor yani çocuğun fazla olması hem anne ve hem de baba için güç anlamı taşıyor. Az çocuk sahibi olan ailelerden korkulmaz ve o aile güçsüz bulunur. Ama çok çocuklu ailelerden her zaman çekinilir ve korkulu yani güç sembolü taşır çocuklar*” sözleriyle açıklamaktadır.²²⁵. Aziz Mama, erkek çocuğu olmayan ailelerin toplumda eksik görüldüğünü belirtmektedir²²⁶. Bu ifadeler aynı zamanda toplumun birbirine üstünlük kurmak için çocuk sahibi olmaya çalıştıklarını ve yarıştıklarını düşündürmektedir. Ancak değişen dünya ve kültürle birlikte toplumda birbirlerine üstünlük kurma konusunda bedensel güç dışında eğitim ve kapitalist sistemin etkili olduğu anlayışın yaygınlaşmasıyla birlikte toplumda çok çocuktan ziyade eğitilmiş ve bakımlı çocuk isteği daha ön planda bulunmaktadır. Nitekim gözlemlerimiz ve katılımcılarımız özellikle şehirli ve eğitilmiş olan kesimi bu durumu teyit etmektedirler. Nitekim Mehmet Bilir’e göre erkek çocuk isterinde devletin eski zamanlarda güçlü olmaması ve sorunların toplum içinde güce dayalı bir şekilde çözümlenmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Yine ona göre devlet güçlü olduğu için şimdilerde cinsiyetin önemi yoktur²²⁷.

Toplumda evlilik ritüelinden kısa bir süre sonra genç çiftlerden hemen çocuk sahibi olmaları beklenmektedir. Bu istek kırsalda daha erken, yoğun ve güçlüdür. Çocuğu olmayan genç çiftler bu baskıdan kurtulmak için bazı dönemler stres yaşamaktadırlar. Bu stres onların çocuk sahibi olma hayallerini doğal olarak geciktirmektedir. Bu tür doğal yoldan çocuk sahibi

İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Aktaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Fatma Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Abuzer Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Şhriban Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Fatma Okuç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Hanım (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017.

²²⁴ Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Rahime (?), 60, Karapınar ; Emine (?), 48, Karagöl Köyü; Sakine Bayram, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Özlem Yıldırım, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Kezban Kara, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

²²⁵ Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

²²⁶ Aziz Mama, “Evlilik ve Doğum”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

²²⁷ Mehmet Bilir, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

olamayan aileler, Zeynal Abidin, Gazihan Dede ve Abuzer Gaffari gibi türbelere giderek bu yatırlardan dileklerde bulunmaktadırlar.

Türbeler dışında eski dönemlerde çocuk sahibi olamamanın ana kaynağının kadınlarda olduğu düşünüldüğünden erkeklerin ikinci bir eş almasına toplum tarafından ses çıkarılmamakta ve bunun bir hak olduğu inancı bulunmaktadır. Yatırlara gitmelere, ikinci bir eşe ve son dönemlerde tıbbi müdahalelere rağmen toplumda çocuk sahibi olamayan çiftlere toplum acımakta ve bu konuda ellerinden gelen her türlü yardımı esirgememektedirler. Bu tür ailelere toplum tarafından acınarak ve üzülerak yaklaşmaktadır. Bu ailelerin arkasından “*Kör Ocak*”, “*Ocağı Tütmez*”, “*Dumanı Tütmez*”, “*Bacası Tütmez*”, “*Meyvesiz Ağaç*” veya “*Kapısı Kilitli*” gibi çeşitli tabirler kullanılmaktadır. Bu adlandırmalara ve tabirlere rağmen toplumda çocuk sahibi olmayan kimselerin yüzüne çocuksuz veya kısır olduklarını söylemek, ima etmek ayıp ve yersiz hareketler olarak görülmektedir. Kör ocak olarak tanımlanan aileler, miraslarının başkalarına gitmemesi ve çocuk özlemlerinin giderilmesi için özellikle erkeğin yakın akrabalarından birisinin çocuğunu doğum sonrasında hemen anneden alınarak kendilerine verilmesiyle bu isterileri karşılanmaktadır²²⁸. Toplumda bu şekilde birçok örnek bulunmaktadır. Bu konuda Selvi Selçuk, kendi kuzenlerinden birisinin bu şekilde bir evlatlık

²²⁸ Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Ayşe Dündar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zübeyda Doğan, “Evlilik ve Doğum”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Ötayan Taşar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019; Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Rahime (?), 60, Karapınar Mahallesi; Fatma (?), Karapınar Mahallesi; Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Hanım (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017; Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Kadime Konaca, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Emine (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Ceylan Kupal “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019; Elif Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 20 Kasım 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Abuzer Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Şehriban Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Fatma Okuç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Halil Oğuz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Ayn Zeliha Gözübüyük, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü: 05 Kasım 2019; Emine Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklık: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Gaffure Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Cuma Pektaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019. Zahide Durmaz, kendi köyünde birkaç ailenin kumlarıyla birlikte yaşadığını belirtmektedir.

aldığını belirtmektedir²²⁹. Gaffure Göksu da amcasının çocuğu olmadığından dolayı kızını kendi baldızına vermiştir²³⁰. Evlatlık edinen aileler genellikle akrabalarından evlatlık aldıklarından çocuklar yetişkinlik çağlarına ulaştıklarında onlara gerçek anne babalarını açıklamaktan çekinmemektedirler. Bunda akraba olmalarından dolayı çocukların kendilerini terk etmeyeceği ve ailelerin çocukları kendilerinden almayacağı inancı etkilidir²³¹. Bununla birlikte çocuğu olmayan bazı ailelerin evlatlık almadıkları da bilinmektedir²³².

Toplumun geçmişinin çatışmalardan geçen ve mücadeleci bir kimliğe sahip olduğu göz önüne alındığında çocuksuz olan ailelere toplumun bu olumsuz bakış açısında bu ailelerin korunmasız zayıf ve güçsüz olarak görülmesinin aslında tarihsel bir temeli olduğu görülmektedir²³³. Kırsal alanda yaşayan veya köken bağı güçlü olan bireyler evlatlık tercihinde akrabalarını birinci olarak öncellerken eğitilmiş ve genç nesil, çocukları olmadığı zamanyakın akrabadan ziyade resmî kurumlardan çocuk alabileceklerini fade etmektedirler²³⁴. Bunda artan bireysellekle evlat edinilen çocuğun kendilerinden başka kimsenin (akrabanın) tesiri altında kalmasının istenmediği veya çevresel etkenleri ortadan kaldırılmak istendiğinin etkisi olduğu düşünülebilir.

Eski dönemlerde erkek çocuğa verilen önem ve değerden dolayı bir ailede ne kadar kız çocuğu fazla olursa olsun erkek olmadığı zaman bu aileler de “*Kör Ocak*”, “*Kapısı Kilitli*” aileler sınıfına dahil edilmişlerdir²³⁵. Zeliha Çoşkun, “*Eskiden bir ailenin beş kızı dahi olsa erkek çocuğu olmadığı için çocuksuz sayılırdı*” sözleriyle bu anlayışı açıklamaktadır²³⁶.

Ancak günümüzde kız- erkek çocuk ayrımı ortadan kalkmaktadır. Hatta günümüzde kız çocuklarına yönelik istek daha fazla artmaktadır. Yine katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğu daha iyi ekonomik koşullar sağlanabileceği ve iyi eğitim alınabileceğinden dolayı çocuk sayısının az olmasının yerinde olduğunu belirtmektedirler.

Alevi toplumunda kadının çocuğu olmuyorsa ya babasının evine geri gönderilir veya kocasının yeni bir kadını üstüne kuma almasına izin verilmiştir. Eski dönemlerde ve kırsalda

²²⁹ Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

²³⁰ Gaffure Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

²³¹ Tevrat Apaki, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü: 18 Şubat 2018.

²³² Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Aktaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdika Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

²³³ Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

²³⁴ Ceylan Kupal, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019.

²³⁵ Emine Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

²³⁶ Zeliha Çoşkun, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018. Türbelere özellikle erkek çocuğun olması için gidilmektedir. Bkz. Sıdika Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

bu konuda özellikle kadınlar sorumlu görülmüştür²³⁷. Bu anlayış uyarınca uzun bir süre çocuğu olmayan gelinler bir an önce çocuk sahibi olmaya çalışmışlardır. Bu süre uzadıkça kadınlar stres altına girmişlerdir. Çocuk doğduktan sonra gelinin ailedeki konumu yükseldiği gibi gelinler kendi üzerlerindeki ayrılık ve kuma getirilmesi korkusundan da kurtulmuş olmaktadır²³⁸. Özellikle çocuğun erkek olması kız çocuğundan daha fazla istenen bir şeydir²³⁹. Gazi Çetin, ilk çocuğunun erkek olmasının kendisini daha fazla sevindirdiğini belirtmektedir²⁴⁰. Yine Mehmet Çayır, ilk çocuğunun erkek olmasının kendisini mutlu ettiğini ifade etmektedir²⁴¹.

Genel olarak doğumla ilgili inanışlar ve ritüeller, doğum öncesi ve sonrası olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. İlk kısımdaki inanışlar daha çok gebeliğin gerçekleşebilmesi yapılan işlemleri ve inanışları kapsarken doğumdan sonraki ritüeller ise daha çok çocuğun hayatta kalması ve yetişkin birey hâline gelinceye kadar aile ve çevresi tarafından gerçekleştirilen eylemleri kapsamaktadır.

Adıyaman Alevilerinde Anadolu kültüründe olduğu gibi bir anne adayını bir kadının gebe olup olmadığı “*Misafir bekliyor musunuz?*”, “*Bir şey var mı?*” “*Amca mı?*”, “*Dayı mı?*”, “*Teyze mi?*” “*oluyorum gibi sorular sorularak bu durumun olup olmadığı sorulmaktadır*²⁴². Özellikle genç çiftlerden veliliklerinin ilk birkaç ayından sonra sürekli olarak çocuk sahibi olmaları istenmektedir. Bunun içinde toplumsal baskı olarak birçok sorular sorulmakta ve nasihatler verilmektedir. Bunlara örnek olarak “*niye çocuğunuz olmuyor?*”, “*kısır mısınız?*” “*sorun sende mi kocan da mı?*”, “*bildiğimiz bir türbe var çocuğu olmayanlar gidiyor?*”, “*Filanca kadın iyi şifalı otlar hazırlıyor?*”, “*erkenden çocuk sahibi olun yoksa ileride çocuğunuz olmaz?*” gibi ifadeler verilebilir²⁴³. Çocuk sahibi olmaları için yapılan

²³⁷ Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Münevver Çelik, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

²³⁸ Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; İnci Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

²³⁹ Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Münevver Çelik, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

²⁴⁰ Gazi Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

²⁴¹ Mehmet Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; İslim Çayır “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

²⁴² Zeynep Akile Yılmaz, “Adıyaman’da Yaşayan Alevilerin Doğum, Evlilik ve Ölüm İle İlgili İnanç ve Uygulamalarının Dinler Tarihi Açısından İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 12 Sayı: 63 Nisan 2019, s.1315.

²⁴³ Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017

; Fatma Tekdemir, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017

; Elif Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017

bu tür toplumsal baskı ve uygulamaların benzerleri Anadolu'nun diğer bölgelerindeki Alevi toplumu için de geçerlidir²⁴⁴.

1.Doğumla İlgili İnanışlar

Dünya üzerinde var olan bütün toplumlarda dünyaya yeni bir bireyin gelmesi yani doğum oldukça önemsenen ve kutsanan bir olgudur. Bu nedenle her toplum bireylerinin artması için çeşitli kendine göre özellikle kırsal alanda ritüeller uygulamakta ve buna titizlikle uymaktadır. Aynı durum Alevi toplumu içinde geçerlidir. Emine Yavcık'e göre bir ailenin çok çocuğunun olması o ailenin toplumda o kadar saygın olmasını beraberinde getirmektedir. Özellikle kırsal alanda tarımla uğraşan ailelerde ne kadar çok çocuk o kadar iş gücü demektedir²⁴⁵. Bu nedenle özellikle kırsal alanlarda eğitim seviyesinin düşük olduğu köylerde aileler özelinde Alevi toplumunda her ailenin ve genç çiftin çocuk sahibi olmasını teşvik edilmektedir²⁴⁶. Bu nedenle toplumda doğal yollardan çocuk sahibi olamayan veya modern tıptan yaralanma imkânının olmadığı dönemlerde insanlar, çocuk sahibi olabilmek için çeşitli türbelere giderek onlara adaklar sunmuşlardır. Bu sayede çocukları olduğunda ise hangi türbeye gitmiş iseler o türbenin sahibinin ismini çocuklarına vermişlerdir. Çocuk sahibi olmak isteyenler Ape Aziz (Aziz Amca), Seyyid Doğan Dede, Kamber Dede, Mısırlı Ahmet, Tokmak Dede, Ulu Baba, Gazihan Dede, Abuzer-i Gıffari, Mahmut El Ensari türbelerine gitmektedirler. Bu türbelere mezhep ayrımı olmadan toplumun her kesimi gitmektedir. Meryem Akar, kendisinin iki çocuğu doğumdan sonra vefat ettiği için Malatya'da buluna Al Hoca (Ali Hoca)'ya gittiğini ve Yeter Arık da aynı nedenden dolayı Malatya'ya ve Kâhta'daki türbelere gittiğini belirtmiştir. Buradan bakıldığında türbelere yalnız çocuk sahibi olmak için gidilmediği aynı zamanda çocukları hayatta kalmayan ve küçük yaşta aileler içinde bir şifa ve beklenti kaynağıdır²⁴⁷. Ayn Zeliha Gözübüyük, annesinin uzun bir zaman çocuğu olmadığı için Gazihan Dede türbesine çocuk dilemek için gitmiş ve buradan dileğinin gerçekleşmesi

²⁴⁴ Okan, s.181-182.

²⁴⁵ Emine Yavcık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 23 Ekim 2019.

²⁴⁶ Emine Yavcık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 23 Ekim 2019.

²⁴⁷ Sultan Doğan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Yeter Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Meryem Akar, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Gaffure Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Hanım Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Halil Oğuz, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Emine Yavcık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 23 Ekim 2019; Ali Tanrıverdi, s.108. Alevi toplumu ile Sünni toplumunun türbe ve yatırlara yönelik bakış açıları birbirlerine yakınlıklarının da göstergesidir. Lütfi Kaleli'nin kitabında yer vermiş olduğu türbelerin çoğu tarafların ortak saygı gösterdikleri yatırlardır. Bkz. Lütfi Kaleli, **Alevi Kimliği ve Alevi Örgütlenmeleri**, İstanbul: Can Yayınları 124, 2000, s. 23-24, 27,

için bir kaşık almıştır. Kendisinin doğumuyla annesi, türbeye dileği gerçekleştiği için aldığı kaşıkla birlikte yedi kaşık götürmüş ve bırakmıştır²⁴⁸.

Çocuğu olmayan ve çocuk sahibi olmak isteyen çiftler türbelere gidip burada dileklerini dilemelerinin ve adaklarını adamalarının ardından çocuk sahibi olunması halinde kendilerine bu sevinci yaşattığı için söz konusu yatırın sahibinin adı çocuğa verilmektedir. Bu durum Sünni ve Alevilerde ortak yapılan ritüellerden birisi olarak bölgedeki çocuklara verilen isimlerde önemli bir yer tutmaktadır²⁴⁹. Bu isimlerin ya tek ya da ikinci isim olarak mutlaka konulması gerektiğine dair güçlü bir inanç bulunmaktadır. Çocuğa isim konulmasından sonra teşekkür ve şükür ifadesi olarak dileği gerçekleşen aile doğumdan sonra türbeye bir adak getirir burada keser, bunu lokma olarak fakirlere ve çevredekilere dağıtır. Modern tıpta bilindiği üzere stres, çocuk sahibi olmak isteyen çiftler üzerine bir baskı unsuru oluşturarak kadınlarda yumurtlama düzeninin bozulmasına ve erkeklerde sperm sayısının ve kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Türbe ziyaretlerinde kabirdeki zatın kendilerine yardımcı olacağı düşüncesi çiftler üzerindeki stresi azaltmaya yardımcı olduğu ve hormonlarının normal düzeye ulaşmasına psikolojik olarak yardımcı olduğu düşünülebilir.

Çocuk sahibi olmak isteyen aileler türbeler dışında yaşayan ve toplumca kabul gören dedelerin de duasını alarak amaçlarına ulaşacaklarını düşünmektedirler. Adıyaman Çelikhân Üryan Hızır Ocağı'nın pirligini yapan Ali Büyüksahin bölgede itibar gören ve çok sevilen dedelerdendir. Ayrıca bu ocak; çocuğu olmayan veya erkek çocuk isteyenler tarafından, yine sara ve akıl hastalıklarına şifa bulma niyetiyle ziyaret edilmektedir²⁵⁰. Charles Lindholm erkek çocuk isteğini Ortadoğu'nun her yerinde, erkek çocuğun doğumunun sevinç nidalarıyla, kız çocuğununkinin ise matem sessizliğiyle karşılanması hiç de şaşırtıcı değildir ifadeleriyle açıklamaktadır²⁵¹. Sakine Taymaz, başta olmak üzere birçok katılımcımız bu durumun Alevi

²⁴⁸ Ayn Zeliha Gözübüyük, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü: 05 Kasım 2019.

²⁴⁹ Emine Güneş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Yavuz Uysal, **Adıyaman Türbeleri & Memoratlar**, Konya: Palet Yayınları, 2020, s. 23-24.

²⁵⁰ Fevzi Rençber, "Adıyaman Yöresi Alevî Ocakları", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** [2013] sayı: 35, s.166. Çocuk sahibi olmak için türbelere gitme geleneği din ayrımı göstermeksizin birçok toplulukta bulunmaktadır. Yine Nasturiler arasında çocuk sahibi olamayan çiftler çocuk sahibi olmak için Nasturilerce aziz ve büyük bir münzevi olarak tanınan Mar Abdîşu Kilisesi'ne gelerek burada dua ederlerdi. Bu duanın ardından kilisenin yakınlarında bulunan delikli taştan geçmeye çalışırlardı. Eğer delikten geçiş kolay gerçekleşirse duaların kabul olduğuna hükmedilirdi. Ancak delikten geçilemiyorsa bu durum olumsuz bir hal olarak yorumlanır, kiliseye adak adanır ve belirli bağışlarda bulunurdu. Adak bağışlanmasının ardından keşişlerin doğru açıyı göstermesiyle kişi delikten geçirdi. Bkz. W.A. Wigram- Edgar T. Wigram, **İnsanlığın Beşiği Kürdistan'da Yaşam**, Çev. İbrahim Bingöl, İstanbul: Avesta Yayınları, 2004.s. 372-375) Urmiye bölgesindeki Nasturilerin tıbbi ve sosyal yaşamında bazı kiliselerin hastalıkların tedavisine iyi geldiğine inanılırdı. Bu nedenle halk tarafından kiliselerin yolu tutulurdu. Bazı kiliselerin kronik romatizmaya iyi geldiğine inanılır veya buralarda, erkek çocuk isteyen kadınlar tarafından adaklar adanırdı. Halk da dileklerinin gerçekleşmesi için kiliselerin kapılarını ve eşiklerini öperdi. Seir şehrinde bulunan Mar Sergis, erkek çocuk isteyen Nasturilerin uğrak yeri olarak popülerdir. Bu kiliseye adakta bulunanlar dilekleri gerçekleştiğinde bir koyun getirirlerdi. Bu kurban Kilisenin kapısında papaz tarafından kesilerek eti dağıtılırdı. Kurbanın bir budu ve derisi Papaza bırakılırdı. Böylelikle adak yerine getirilmiş olurdu. (P., 1901, 428-433).

²⁵¹ Charles Lindholm, **İslami Ortadoğu, Tarihsel Antropoloji**, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2004, s. 388.

toplumu için de geçerli olduğunu belirtmektedir²⁵². Bilindiği üzere erkek çocuk isteği dünya üzerinde birçok ataerkil toplum ve uygarlıkta var olan bir istektir²⁵³.

Toplum tarafından ocak olarak kabul edilen ailelerden bir eşya ve nesne alınmasının da çocukları olmayan veya doğup da kısa sürede vefat eden ailelere iyi geldiği düşünülmektedir. 1960'larda Bulam/Çelikhan bölgesine Mehmet Sadık Gürsoy kirvelik için geldiğinde yaşlı bir kadın tarafından durdurulup kendisinden tespihi istenmiştir. Yaşlı kadın “Sen, *Rişvan Aşireti'nin Reisi Hışırımı Yusuf Ağalardan dolayı ocağın bir bireyisin. Bizim inançlarımıza göre size ait olan bir eşya evimize uğur getirir. Çocuğu olmayan ve doğduktan sonra da çocukları yaşamayan problemlili kadınlara deva olur. Ben onların elçisiyim. O yüzden istedim*” ifadesinde bulunmuştur²⁵⁴.

1.1.Bebek Sahibi Olabilmek İçin Yapılan Ritüeller

Alevi toplumunda evlenen genç çiftlerden öncelikle beklenen şey bir an önce çocuk sahibi olmalarıdır. Bu nedenle için genç çiftin aile ve akraba ziyaretlerinde sürekli olarak kadın bireyler tarafından genç çifte çocuklarının olup olmadığı “*bir şey var mı?*” gibi ifadelerle sıkıştırılır veya dolaylı olarak artık amca, dayı veya büyük ebeveyn olmak istedikleri söylenerek çocuk sahibi olmaları için teşvik edilmektedirler. Genç çiftlerin birkaç yıl boyunca çocuklarının olmaması durumunda aile çevresi, çiftten birinin veya her ikisinin de

²⁵² Sakine Taymaz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021; Aliye Hanım Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

²⁵³ Erkek çocuk isteği birçok toplumda yaygın bir gelenektir. İlkçağ döneminde Aristoteles ve de Talmud kitabı, erkek isteyenlerin yataklarını kuzey-güney ekseninde yerleştirmelerini önermiştir. Anaksagoras'ın, cinsel ilişki esnasında erkeğin sağ tarafa yatarak doğacak çocuğun erkek olmasını sağlamaya dair inancı o denli olmuştur ki, yüzyıllar sonra Avrupa'da bazı Fransız aristokratları sol hayalarını aldırıştır. Asya ülkelerinden Japonya'da bu amaçla bir topluluk dahi kurulmuştur. Japon Cinsiyet Seçme Topluluğu erkek çocuk yapma olasılığını artırmak için kalsiyum kullanımını teşvik etmektedir, ama kalsiyumun ne kadar etkili olduğu tam olarak kanıtlanamamıştır. 1991 yılında iki Fransız jinekolog tarafından yayımlanan bir kitapta tam tersine, döllenmeden önceki altı hafta boyunca potasyum ve sodyum yönünden zengin, kalsiyum ve magnezyumca fakir beslenmenin kadınların yüzde seksen erkek çocuğa hamile kalmasını sağladığı öne sürülmüştür. Denetleyiciler adlı bir firma da erkek çocuk sahibi olmak isteyen müşterileri için bir cinsiyet belirleme setini elli dolara satışa sunmuştur. Doğanın akışına uygun olarak bir müddet sonra firma iflas etmiştir. Matt Ridley'in çalışmasında cinsiyetin nasıl belirlendiğini ve bu konuda yapılan çalışmaları “Büyük savaşlar sırasında ve sonrasında, adeta ölen erkeklerin yerini doldursun diye savaşan ülkelerde normalden daha fazla erkek çocuk doğmaktadır (bu çok da anlamlı değildir: Savaştan sonra doğan erkekler, savaşta dul kalmış kadınlarla değil kendi akrabalarıyla çiftleşecektir). İlerlemiş yaşlarda baba olanların kız çocuğu olma olasılığı daha fazladır, fakat ilerlemiş yaşlarda anne olanların erkek çocuk doğurma olasılığı daha yüksektir. Bulaşıcı sarılık ya da şizofreni hastası olan kadınların kız doğurma ihtimali biraz daha fazladır. Tıpkı sigara ya da alkol kullanan kadınlar gibi. 1952 yılında Londra'da yaşanan yoğun sisin ardından doğum yapan kadınlar da daha fazla kız çocuk sahibi olmuştu. Yanı sıra test pilotlarının, istirdiye avcılarının, papazların ve anestezi uzmanlarının karıları da daha fazla kız çocuk doğurmuştur. Avustralya'nın, içme suyunu yağmurdan elde eden bölgelerinde, barajları dolduran ve etrafı çamur deryasına döndüren şiddetli yağmurlardan üç yüz yirmi gün sonra doğan erkek çocukların oranında çok belirgin bir düşüş gözlenir. Multiple sklerozis rahatsızlığı olan ya da çok az miktarda arsenik alan kadınlar daha fazla oranda erkek çocuk sahibi olur. Annede yüksek seviyede gonadotropin hormonu bulunmasının kız çocuk oranını, babada ise yüksek seviyedeki testosteron hormonunun erkek çocuk oranını yükselttiğine dair pek çok kanıt vardır. Gerçekten de, Valerie Grant'ın kuramı cepheden dönen asker etkisinin hormonal bir açıklaması olabileceğini akla getirir: Öyle ki *savaş dönemlerinde kadınlar daha egemen rollere* bürünür, bu da hormon düzeylerini ve erkek çocuk doğurma eğilimlerini etkiler. Birçok türde hormonlar ve sosyal mevki birbiriyle yakından ilişkilidir; dolayısıyla, tıpkı daha önce gördüğümüz sosyal mevki ve bebeklerin cinsiyet oranı ilişkisinde olduğu gibi. Hormonların nasıl etkili olduğunu kimse bilmemektedir, fakat rahim ağzındaki mukusun kıvamını ya da vajinanın asidite oranını değiştiriyor olmaları mümkündür. Ta 1932 yılında tavşanların vajinasına karbonat koymanın yavrularının cinsiyet oranını etkilediği fark edildi” sözleriyle açıklamaktadır Bkz. Matt Ridley, **Kızıl Kraliçe, Cinsellik ve İnsan Doğasının Evrimi**, Çev. Erhun Yücesoy, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009, s.148, 150-151.

²⁵⁴ Gürsoy, s.129.

bir rahatsızlığı olup olmadığı konusunda söylentiler çıkartarak çocuk sahibi olmaları için baskı uygulamaktadırlar²⁵⁵. Toplumda çocuğu olmayan kimselere acınılmakta ve onların bir an önce çocuk sahibi olmaları istenmektedir²⁵⁶. Zira çocuk sahibi olmak, bir kadına başta gelin gittiği aile olmak üzere toplumda saygınlık ve statü kazandırmaktadır. Bunun nedenleri arasında kadının dünyaya getirdiği çocuk sayesinde gelin geldiği evi ve kocasını bırakmayacağı, topluma yeni bireyin gelmesine vesile olarak ailedeki birey sayısının artışına katkı sağlayarak soyun devamını sağlayacağı gibi birçok gizli neden bulunmaktadır. Nitekim Dede Korkut hikâyelerinden Boğaç Han'da da bu duruma güçlü bir vurgu bulunmaktadır²⁵⁷.

Yukarıdaki toplumsal nedenler ve ailelerin baskısı veya kendi istekleriyle artık çocuk sahibi olmak isteyen genç çiftler, çocuk sahibi olma durumları uzadıkça bunu sorun haline getirmektedirler. Modern tıbbın uygulamalarına başvurulmakla birlikte çocuk sahibi olabilmek için çeşitli türbe ve ziyaretlere gidilerek burada kurban adanmakta, şeker, bisküvi ve lokma dağıtılmaktadırlar²⁵⁸. Aynı şekilde Romanya'daki Türkler de Alevilikte önemli bir yeri olan Sarı Saltık'ı bu amaçla ziyaret etmektedir²⁵⁹.

Modern tıbbın her yere ulaşamadığı dönemlerde gebe kalmak isteyen kadınlar ve çocuk sahibi olmak isteyen aileler “*ara ebe*” adı da verilen tecrübeli yaşlı ve bu konularda uzman olan kadınlara başvurmuşlardır. Onları tavsiyelerine göre ilişki sırasında pozisyon alıp çocuk sahibi olmaya çalışmışlardır²⁶⁰. Bu uygulamaların bazıları direkt olarak bedensel hareketlerle ilgili olup bir kısmı ise geleneksel tıpla ilgilidir. Geleneksel tıbbın kullanılmasını gerektiren en büyük neden kadının kısırlığına çeşitli hastalıkların neden olduğu düşüncesidir. Bu nedenle pir, ebe veya başka adlar altındaki yaşlı kadınlar, geçmiş atalarından öğrendikleri

²⁵⁵ Songül Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

²⁵⁶ Elif Kaçar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

²⁵⁷ Kılıç, s.102.

²⁵⁸ Elif Kaçar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018. Çocuk sahibi olmak için gidilen ziyaretlerden birisi de Zey (İndere) Köyü'ndeki Şeyh Abdurrahman-i Erzincani Türbesi'dir. Bu türbeye çocuk adaylar veya başka dileklerde bulunanlar ziyaret çevresindeki kayanın üzerindeki taşın oyuklarına küçük çakıl taşları atarak taşın oyuğun içinde kalmasına çalışmaktadırlar. Ziyarete gelenler taşın oyuğun içinde kalması halinde arzuladıkları emellere ulaşacakları yönünde bir işaret olarak görülmektedirler. Taşın hedefi tutmaması veya oyukta içine geçmemesi halinde dilleğin gerçekleşmeyeceğine inanılmaktadır. Bkz. Kılıç, s.105-105.

²⁵⁹ Mehmet Naci Önal, “Dobruca'daki Türk-Müslüman Topluluğunun Medeniyeti Üzerine Sözlü Kaynaklar (Tarihi Mukayeseler Açısından Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri)”, (Yayınlanmamış **Tarih Tezi, Bükreş** Üniversitesi Tarih Fakültesi, 1995), s.25.

²⁶⁰ Dilber Tekdemir, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017;Fatma Tekdemir, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Zeliha Buğdaci, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Çabuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Ayşe Dünder, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zühre Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Güllü Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hüsnüye Çapuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Medine Küçükocak, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

yöntemlerle kısır kadını tedavi etmeye çalışmışlardır. Günümüzde modern tıbbın kabul görmesiyle bunların büyük bir bölümü kaybolmuştur. Buna rağmen derlediğimiz birkaç tanesi toplum hafızasında hâlâ kendisine yer bulmaktadır. Buna göre:

- Gebe kalmak isteyen kadın “ara ebe” veya “Pir”e giderek ondan kendisine şifa bulmasını ister şifacı kadın ebe gümecini sütle pelte veya bulamaç haline gelinceye kadar kaynatır ardından da hazırlan bulamacı kısır kadının göbeğine koyar ve birkaç gün boyunca bunu tekrar eder.
- Anne adayı kadın bir patlıcanı közleyip soyar ve ikiye ayırarak göbeğinin üzerine koyar ve patlıcanın sabaha kadar orada kalmasını sağlar.
- Anne adayı kadının vücudunda iltihap olduğundan hamile kalamadığı inancı varsa soğan kaynatılarak suyu kendisine belirli aralıklarla içirilir, tedavi olunacağına inanılır. Diğer bir yöntemde ise soğan ile kuru incir birlikte kaynatılarak anne adayına içirilerek tedavi edilmektedir.
- Anne adayı bamya, ebe gümeci, zeytinyağı ile muhallebi kıvamına gelinceye kadar kaynatılır ocaktan alınmaya az bir süre kaldığında karışıma un konulur. Karışım soğumadan sırtüstü yatırılmış kadının küçük karın bölgesine sarılır. Bu şekilde kadın sabaha kadar sırtüstü bekler, sabah kalkar bir duş alır ancak işlemin başarıya ulaşması için kadının soğuğa çıkmaması gerekmektedir.
- Gebe kalınmamasına rahimdeki bir hatalığın veya iltihabın neden olduğu yönünde bir belirti veya inanç bulunuyorsa közlenmiş soğan veya kabak bir tülbentle sarılarak akşamdan itibaren rahme konulur ve sabaha kadar çıkarılmaz. Bu işlemde maddenin içeri kaçmaması için tülbentin bir kısmı dışarıda tutulmaktadır. Bu işlemde közlenmiş sebzelerin rahimdeki iltihabı çekip çıkaracağına inanılmaktadır.
- Gebelik için yine patlıcanla saman ısıtılarak birbirine karıştırılır ve anne adayının göbeğinin üzerine zerk edilir.
- Eski dönemde çocukların altına serilen killi toprak veya diğer adıyla höllük toprağı bir tavada veya sacda ısıtılarak kısır kadının göbeğinin üzerine konulur ve bir sağıla sarılır. Bu işleme birkaç gün boyunca devam edilmektedir²⁶¹.
- Kısır kadın sürekli olarak su ısıtılır ve bir leğen içinde suyun üzerinde birkaç hafta boyunca oturtulur ve ısınan vücut soğumadan kurutulur²⁶².

²⁶¹ İlkay Ayaz, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı-Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020.

²⁶² Dilber Tekdemir, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, “Doğum

- Temiz bir yerden alınan saman suda belli bir süre kaynatılır daha sonra çok fazla soğumadan anne adayını bu suyun içinde belli bir süre oturtulmaktadır.
- Doğadaki bazı bitkilerden bir çeşit karışım yapılarak cinsel organa yerleştirilerek tedavi edilir²⁶³.
- Çocuk sahibi olmak isteyen kadına deve eti yedirilmelidir.
- Çocuk sahibi olmak için türbelere gidip dua edilerek türbenin suyundan içildiği takdirde çocuk sahibi olunmaktadır²⁶⁴.
- Kısır kadına beyaz soğan suyu içilir, arta kalan posası beyaz bir tülbentle sarılır ve rahmin üzerine konulur.
- -Kırk türbeye gidilir veya gidenlerden toprak getirilir, kırk kaşık suyla karıştırılarak bir parça ekmek banılarak yenilir ve karışımın büyük bir bölümü de çocuk sahibi olmak isteyen kadının üzerine serpilir.
- Yeni doğum yapmış olan kadının idrarını yapmış olduğu toprak alınarak kısır kadının başından aşağı serpilir veya dökülür. Lohusa yoksa çocuğu henüz bebek olan kadının idrarının karıştığı toprakla kısır kadına aynı işlem yapılmaktadır.
- Çocuk için gidilen bir türbe veya ziyaretten bir tülbent veya benzeri nesne getirilir çocuk oluncaya kadar geri götürülmez ancak çocuk olduğu takdirde yeni bir tülbent veya alınan eşya geri götürülür.
- Hacdan yedi adet buğday tanesi getirilir ve bu kısır kadına yedirilir.
- Güneş doğmadan sabahın erken saatlerinde tabiattan ebe gümeci, palamut, papatya, karahindiba gibi kırk farklı çeşit bitki, ot veya çiçek toplanarak bunlar bir kazanda kaynatılır ve kısır kadın bunun buharının üzerine oturtulur ve bu işlem sonunda rahminin açılarak gebe kalacağına inanılır.
- Fatma Ana Otu veya Meryem Ana Otu suya konularak özü çıkartılır ve içilir²⁶⁵.
- Kısır kadın bu sefer su yerine süt üzerine oturtulur ve aynı işlem tekrarlanır²⁶⁶.
- Çocuğu olmayan veya çok düşen kadınlar türbelere veya ocaklara giderek burada bir gece gecelerler, türbeye veya söz konusu ocağa gidemeyenler ise buradan getirilen toprağı başlarının altına koyarak bir gece geçirirler.
- Yatırlara kurban ve adak adanır²⁶⁷

İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; İlkay Ayaz, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020.

²⁶³ Sakine Taymaz “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

²⁶⁴ Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

²⁶⁵ Dilber Tekdemir, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

²⁶⁶ İlkay Ayaz, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020.

Türbe ziyaretinden sonra çocuk sahibi olan çiftler adaklarını adadıkları türbeye getirerek keser, yakın dost ve akrabalarına dağıtmaktadırlar. Bu türbelerden Gazihan Dede Türbesi çocuk ve özellikle de erkek çocuk isteyen kimselerin gittiği ve adak adağı bir türbedir. Bu ritüelde çocuk sahibi olmak isteyen kadın türbeye ve buraya gelen misafirlerin yemeklerinde kullanılmak üzere türbeye vakfedilmiş olan kaşıklardan birini emanet olarak alır ve çocuğunun doğumundan hemen sonra kurbanıyla birlikte aldığı kaşıkla birlikte yeni bir takım türbeye getirerek bırakmaktadır²⁶⁸.

Çocuk sahibi olabilmek için türbelerden kaşık almak dışında ağaçlara (özellikle alıç ağacına) çaput bağlama, türbeden bir parça bez kesip alma ve bunu bir şekilde üzerine dikme, muska yapma, türbe civarından toprak alıp bunu suyunu içme gibi ritüeller gerçekleştirilmektedir. Dilekleri gerçekleştiği veya çocukları olduğu zaman aldıkları beze karşı bir top bez veya yazma gibi adadıkları nesnelere götürmektedirler²⁶⁹. Anadolu'da çaput bağlama ve yaşlı ulu ağaçlara saygı gösterme geleneğinin Orta Asya'daki Şaman kültüründen

²⁶⁷ Hanım Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Aliye Hanım Tanrıverdi, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Naciye Polattaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

²⁶⁸ Özgül Yeşilyurt, "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017.

²⁶⁹ Zeynep Kapıcı, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Büyükkırıklı Köyü: 10 Ekim 2017; Zahide Aslan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Hüseyin ?, İkametgah Karapınar; Rıza Tanrıverdi, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Hasan Şahin, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Bağlar Köyü: 08.11.2018; Fatma Yılmaz, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Mehmet Adak, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Hüseyin Turan, Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Garip Bozkurt, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Nuriye (?), "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Sabri (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 7 Eylül 2018; Mehmet (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 7 Eylül 2018; Abdurrahman Doğan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Fehmi (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Zeynep Ala, Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 7 Eylül 2018; Kazım Mama, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Şehriban Aktaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Cansu Gülmez, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019; Naki (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Haydar Mama, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Abuzer Çelik, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Mehmet Doğan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Fatma Fırat, "Batıl İnanışlar " Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Şükrü Aslan, "Doğum ve Lohusalık " Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Suna Güngördü, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Saadet Karagöz, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yedioluk Köyü: 10 Nisan 2018; Sait Çiftçi, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Mustafa Ara, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Fatma Adak, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Sultan (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Mehmet Koç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Bağlar Köyü: 08.11.2018; Yusuf Ezen, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Gazi Mama, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Elif (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Nigar Ulaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Sadık Avcı, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Mehmet Yaprak, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Hüseyin Hazar, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.; Ali Yeşilyol "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.; Ali Tosun, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Çamlıca Köyü: 12.10.2018; Ali Turan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Bağlar Köyü: 08.11.2018; Cem Bilgiler, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni: 12 Kasım 2019; Bedriye Esen, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Bağlar Köyü: 08.11.2018; Mahmut Aslan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Enver Çetin, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019.

kaynaklanan bir uygulama olduğu bilinmektedir²⁷⁰. Hatta bazı ağaçlara sadece saygı gösterilmeyip kendisi için kurban kesildiği de bilinen bir uygulamadır²⁷¹. Bu durum Adıyaman Alevileri için de geçerli bir uygulamadır. Büyü ve yaşlı ağaçlara saygı duyulduğu gibi kimi rüyalara giren uğurlu kabul edilen ağaçların altında kurban kesildiğini katılımcılarımızdan bazıları belirtmektedir²⁷². Saygı duyulan ağaçlardan bir tanesi Recep köyünün karşısındaki kıyıda bulunan ulu çınardır²⁷³. Yine Özlem Karakoç, kendi köyleri olan Kuru Köyü yakınlarında bir tarlada bulunan ulu bir ağacın yanından veya önünden araba veya başka bir vasıtayla geçerken mutlaka saygıdan selam verildiğini belirtmektedir²⁷⁴. Toplumca kutsal sayılan ağaçlardan alıç ağacını kim keserse o kimsenin mutlaka başına bir ceza veya musibet geleceği inancı bulunmaktadır²⁷⁵.

Çocuk için türbe ziyaretlerine özellikle çocuğu küçük yaşta ölen veya sürekli düşük yapan kadınlar tarafından sıklıkla gerçekleştirilmektedirler. Bu amaçla kullanılan türbenin suyu yüzü hürmetine gebe kaldıklarında çocuklarının hayatta kalacağı inancıyla gerçekleştirilmektedirler²⁷⁶.

Toplumda kısırlık ve çocuk sahibi olamamak olumsuz karşılanan bir durumdur. Bu durum karşısında yeni evli çiftler ve özellikle kırsal alanda yaşayan geleneksel aile yapısına sahip olanlar çocuk yapma baskısı karşısında, çocuk sahibi olmaktadırlar. Çocuk sahibi olmanın uzaması halinde bu baskı artmakta ve aileler strese girerek çeşitli ritüeller gerçekleştirilmektedirler. Bu uygulamalarda dikkat çekici olan hadise çocuk sahibi olamamanın nedeninin kadınlarda aranılarak uygulamaların büyük bir bölümünün kadınlar üzerinde gerçekleştirilmesidir. Yani çocuksuzlukta kırsal alanlarda ve eski dönemlerde kusur

²⁷⁰ Mehmet Karaaslan, “Kaşgay Türklerinde Geçiş Dönemleri Doğum- Evlenme- Ölüm”, (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, 2010), s.55; V.V. Bartold, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, Çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2010, s. 100, 346, 360; Uysal, s.45-46. Bu konuda Nejat Birdoğan, Alevilerde var olan uygulamaların Şamanist inancın devamı olarak görmektedir. Bunu “*Mezarlara ve ağaçlara nezir olarak paçavra bağlamak en iptidai Şamanizm’in geleneklerinden biridir ve bütün Müslüman Türklerin halk tabakası içinde dini bir vazife imiş gibi telakki edilmektedir. Şamanist bu “nezir”i dağ, orman, ağaç, su kaynakları, umumiyetle “yer su” dediği tanrıya bağışlar, “yer su” ruhları merhametli ve koruyucu ruhlardır; az şeye kanaat ederler. Darılmadıkça kanlı kurban istemezler. Müslüman Türkler ise bununla bir velinin ruhundan istimdat ederler. Yani “yer su” tanrıları gerçek veya uydurma velilerin mezarlarına yerleşerek eskiden şamanlık devrinde hakkettikleri paçavraları almakta devam ediyorlar...İslam dininin gerçek talimatından habersiz olan halk kitlesi, aydın din adamı ve rehberler bulunmadığı için, manevi ihtiyaçlarını din perdesi altındaki Şamanizm kalıntılarıyla tatmin etmeye mecbur oluyor. Üfürükçülük, kocakarı tedavileri, mezarlardan medet ummak, nezir olarak paçavralar bağlamak, doğum buhranlarını alkarısının marifeti sanmak ve saire Şamanizm’in en zararlı kalıntılarıdır” sözleriyle dile getirmektedir. Bkz. Birdoğan, s. 413-414, 422.*

²⁷¹ Abdülkadir İnan, **Eski Türk Din Tarihi**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976, s.38-40.

²⁷² Zeynep Demirbaş, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 12 Ekim 2017; Murtaza Beştaş -Esnaf-, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Ekim 2017; Kasım Şer, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017. Zeynep Demirtaş, rüyalarına giren ulu ağaçların altında kurban olarak tavuk kesildiğini belirtmektedir.

²⁷³ Molla Ali Söncü -Emekli- “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Ekim 2017.

²⁷⁴ Özlem Karakoç, -Mühendis-, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Ekim 2017

²⁷⁵ Mahmut Batur- Esnaf- Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ataköy: 5 Ekim 2017; Muzaffer Batur- Esnaf- Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ataköy: 5 Ekim 2017

²⁷⁶ Zahide Aslan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Suna Güngördü, 59, İkametgah Karapınar

kadınlarda aranmaktadır. Bu durum ve inanış Arguvan Alevilerinde geçerlidir²⁷⁷. Dünya üzerindeki diğer toplulukların kadın üyelerinde olduğu gibi²⁷⁸ Alevi toplumunda da kısırlıklar ile ilgili törenler ve uygulamalar kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Toplumda bu olumsuz hadisleri ortadan kaldıra bilmek için birçok ritüel türetilmiştir. Bunlar arasında çocuk sahibi olamayan veya gebe kalmak isteyen veya istenen kadının vücut ısısını arttırılması gibi uygulamalar bulunmaktadır. Bunun için gebe adayı bir leğen sıcak su içinde belirli bir müddet oturtulmaktadır. Bu işlemin ardından gebe kalınacağına inanılmaktadır. Diğer bir yöntemde ısıtılan kum veya toprakla aday tedavi edilmeye çalışılmaktadır. Bu yöntemde çocuk sahibi olmak isteyen veya kısırlığı tedavi edilmek istenen kadın sacda veya tavada ısıtılan kumla belde aşağısı kaplanarak rahim ve karın bölgesi ısıtılarak tedavi edilmeye çalışılmaktadır. Bu uygulamanın ardından gerçekleşen ilişkide çocuk sahibi olunacağına inanılmaktadır²⁷⁹. Bu uygulamada muhtemelen gebelik için en uygun dönem olan yumurtlama döneminde olan kadınların vücut ısısının arttığı halk arasında geleneksel yollardan öğrenilmiş ve ısıtılmış kumla vücut ısısı arttırılarak yumurtlama gerçekleştirilmek istenmektedir.

Bu şartlar altında meydana gelen hamileliklerde çocuğun sağlıklı bir şekilde dünyaya gelebilmesi için birtakım yasak ve kurallar bulunmaktadır.

Bütün bu uygulamalara rağmen toplumda uzun bir süre çocuğu olmayan aileler çocuk özlemini gidermek için genellikle kardeşlerinden çok çocuğu olan veya durumu olmayanın yeni doğan bir çocuğunu evlatlık olarak alınmaktadırlar. Buna genellikle dede ve nenelerin bulunmuş olduğu büyük bir aile meclisinde karar verilmektedir. Bu durumu kolaylaştıran en büyük neden ailenin çocuksuz olması ve özellikle sahip oldukları mal varlığını aile içinde tutmak önemli rol oynamıştır. Bu durumda aileler evlatlık verilen çocuğa bu durumu belli bir yaşa gelinceye kadar haber vermezlerdi. Sünnetinde ve düğününde sülale bu tür çocuğa sahip olan aileye daha fazla özen gösterir, daha fazla değerli takılar sağlar ve daha fazla katılımlar sağlamaktadır. Evlatlık alan aileler ile çocuğun ailesi genellikle birbirine yakın veya altlı üstü evlerde oturmaktadırlar²⁸⁰.

1.3.Doğumla İlgili İnanışlar

Her toplumda olduğu gibi Alevi toplumunda da hamilelikle ilgili uyulması veya uyulmaması gereken birtakım uygulamalar ve inanışlar bulunmaktadır. Bütün bu ritüeller

²⁷⁷ Ayhan Gaspak, “Malatya Yöresi Alevilerinin Dini İnanç ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma (Arguvan Örneği)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi SBE, 2017), s.113.

²⁷⁸ Bronislaw Malinowski, *Kuzeybatı Malenazy'a'da Vahşilerin Cinsel Yaşamı*, Çev. Saadet Özkal, İstanbul: Kocabalı Yayınları, 1992 s. 50.

²⁷⁹ Özgül Yeşilyurt, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017.

²⁸⁰ İlkay Ayaz, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü:20 Mayıs 2020.

halkın uzun yıllar yaşadığı deneyimlerin bir ürünüdür. Buna göre hamileler bebeklerini korumak ve sağlıklı bir şekilde dünyaya getirmek için bunlara uyulmalıdır. Bunların başında hamilelik döneminde bebeğe zarar gelmemesi için anne adayları mümkün mertebe bol geniş kıyafetler giymeli, kendisini ve bebeği sıkacak olan lastikli kıyafetler olmak üzere bu tür elbiselerden uzak durmalı²⁸¹. Bütün bu işlemler bir kadının adetinin kesilmesi, midesinin bulunmasından, başının ağrısından, olmayacak şeyleri canının çekmesinden ve karnının büyümeye başlamasının ardından başlamaktadır²⁸².

Toplumda anne adaylarının sağlıklı bir şekilde çocuk sahibi olabilmeleri için uyulması gereken birçok inanış bulunmaktadır. Bu bağlamda hamileler, çocuklarının yüzünde ben gibi izlerin oluşmasını istemiyorlarsa çiğ ciğere dokunmamaları gerekmektedir. Aksi takdirde çocuğun benli olacağına inanılmaktadır. Bazı durumlarda benli doğan çocuğun annesinin ciğere olan temasından kaynaklandığı ifade edilmektedir.

Hamilelerin gebelik sürecinde dikkat etmesi gereken ve girmemesi istenen mekanlardan birisi de türbelerdir. Türbelerin bulunduğu alana veya mekâna anne adayları gidebilir ancak türbenin içine girilmemelidir. Buna dikkat etmeyenlerin çocuğunun düşeceği, sakat doğacağı veya yüzünde lekelerin ve benlerin oluşacağına inanılmaktadır²⁸³.

Katılımcılarımızdan Tevrat Apaki de ciğerin hamilelere olan etkisi hakkında “*ben oğluma hamile iken ciğere dokundum sonra da bacağımı kaşdım. Oğlum doğunca aynı yerde*”

²⁸¹ Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Coşkun, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017. Doğumun kolay geçmesi ve çocuğun sağlıklı olması için çeşitli ritüellerin yapılması ilkel kabilelerde bile aynıdır. Bunun için hamilelere daha uygun giysiler hazırlanır ve çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bkz. Bronislaw Malinowski, **Büyük, Bilim ve Din**, Çev. Saadet Özkal, İstanbul: Kabcacı Yayınları,1990,s.210-211; Bronislaw Malinowski, **Kuzeybatı Malenazy’a da Vahşilerin Cinsel Yaşamı**, s.170-171.

²⁸² Aliye Hanım Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

²⁸³ Mülkiye Taştan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Ötayan Taşar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019; Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Emine (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Fatma (?), Karapınar Mahallesi; Sultan Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Fatma Özel, 37, Adıyaman; Güler Yıldız, 59, Adıyaman; Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Emine Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; . Tevrat Apaki, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Rıza Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Özgül Yeşilyurt, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Fatma Tanrıverdi, 53, Karapınar Mahallesi; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Fatma (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019.

iz var” sözleriyle bu duruma olan inancını belirtmektedir.²⁸⁴ Zahide Durmaz, başta olmak üzere katılımcılarımız ciğer dışında, ete, kanlı et ve sakatatlara da dokunmanın ya da aşeren kadının aşerdiği yiyeceği yiyememesinin de aynı etkiyi yaptığını belirtmektedir. Kendisi hamileliği sırasında dalak yediği için doğumdan sonra çocuğunda izler olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca hamile iken patlıcan yemenin de çocuğun benli olmasına yol açacağını belirtmiştir²⁸⁵. Cemile Demirel ise, hamilelere patlıcan yedirilmesinin bebeğin kara veya aşırı esmer doğmasına yol açtığını ifade etmiştir²⁸⁶.

Yeter Arık, koyun dalağına dokunan hamile kadının dokunduktan sonra elini vücudunun neresine atarsa atsın çocuğunun vücudunun aynı bölgesinde doğum lekeleri olacağını belirtmektedir²⁸⁷. Hanım Göksu, dalağa ek olarak çiğ ete de dokunulmasının aynı sonuca neden olduğunu eklemektedir²⁸⁸. Katılımcılarımızdan bazıları kemik iliğine de hamilelerin dokunmaması gerektiğini belirtmektedirler. Hamilelerden birisi bir iliğe dokunup daha sonra da elini boynuna dokundurduğunda boynunda leke çıkacağı inancı bulunmaktadır²⁸⁹.

Hamileler ilerleyen dönemlerde cenazelere ve taziyelere götürülmemekte ve onların götürülmeleri de hoş karşılanmamaktadır.²⁹⁰ Ayrıca mezarlıkların ve kabristanların da hamileler iyi gelmediği inancı mevcuttur²⁹¹. Tuba Akgün’e göre mezarlığa giren hamile kadının çocuğu sakat doğmaktadır²⁹². Bazı katılımcılarımıza göre ise bu yasak hamile iken

²⁸⁴ Tevrat Apaki, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

²⁸⁵ Zübeyda Doğan, “Evlilik ve Doğum”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Abuzer Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Şehriban Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Fatma Okuç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Kadime Konaca, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Çabuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdika Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

²⁸⁶ Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017

²⁸⁷ Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Nuriye Şahin, Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

²⁸⁸ Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

²⁸⁹ Hanım (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017.

²⁹⁰ Hanım Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Nejla Çapuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

²⁹¹ Sakine Bayram, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Özlem Yıldırım, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Kezban Kara, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çabuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdika Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

²⁹² Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

mezarlığa gitmenin günah olmasından kaynaklanmaktadır²⁹³. Cemile Demirel, hamile kadınlar mezarlığa gittiklerinde ölümler kadının hamile olduğunu hissediyorlar. Ölümler aynı zamanda kadını çıplak olarak da görmektedirler. Bundan dolayı hamileler mezarlığa gitmemelidir²⁹⁴. Anne adayları illaki mezarlığa gitmesi gerekiyorsa yanında birisi bulunur ve içeri girmesine izin verilmez²⁹⁵. Katılımcılarımızdan Hanım Alkoç ve Kadime Konaca, hamilelerin güle de dokunduklarında çocuğun bedeninde leke çıktığını ifade etmektedirler²⁹⁶. Fatma Hanım, gül dışında dokunulması yasak olan birkaç bitki daha olduğunu fakat kendisinin hatırlamadığını belirtmektedir²⁹⁷.

Hamile kadınların önünde kurban veya hayvan kesilmemesine dikkat edilmektedir. Bu tür durumlarda gebe kadınların bunu görmesi engellenmeye çalışılmaktadır. Akdi takdirde doğacak çocuğun hırıltı nefes alması gibi çeşitli hastalıklara neden olacağı yönünde inanışlar bulunmaktadır. Birgül Yeşilyurt, gebe olan yengesinin bir keçi kesilirken orada bulunmasından dolayı doğan çocuğunun sürekli hırıltılı bir şekilde nefes aldığını belirtmektedir²⁹⁸.

Hamile olan kadınlar sağlıklı bir şekilde bebeklerini dünyaya getirebilmek için hamilelik dönemlerinde kapı eşiğinde veya aralığında oturmamalı ve geceleri dışarı çıkmamalıdır. Bu tür uygulamaların anneye ve bebeğe zarar vereceğine inanılmaktadır²⁹⁹. Ayrıca gebe kadınların tek başlarına kalıp vehme veya korkuya düşüp bebeklerini yitirecekleri inanışından dolayı evde veya başka mekânda tek başlarına bırakılmamasına ve yanında mutlaka birinin olmasına özen gösterilmektedir³⁰⁰.

²⁹³ Şengül Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Ayşe Dündar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Nejla Çapuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

²⁹⁴ Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

²⁹⁵ Nejla Çapuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

²⁹⁶ Kadime Konaca, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

²⁹⁷ Fatma (?), “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019.

²⁹⁸ Özgül Yeşilyurt, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017. Gebelik ile ilgili hamilelerin kaçınılması gereken yiyecek ve gıdalar hakkında toplumlar kendi coğrafi şartlarına göre bir takım ön yargı ve tedbirlere sahiptirler. Bu durum yüzyıllar boyunca halkın yaşamış olduğu tecrübe ve inançlarla ilgilidir. Bu bağlamda Malenazyâ’daki hamile kadınların bu süreçleri boyunca tüketecekleri veya tüketmelerinin yasak olduğu yiyecekleri için Malinowski, “çoğunlukla meyveden oluşan tatlı yiyecekleri. Muz, mango, Malaya elması, Güney Denizi bademi, papaya (ağaç kavunu), ekme ağacı ve natu meyveleri ona yasaktır. Bu tabu çocuğun ilerdeki sağlığıyla ilgilidir. “Eğer gebe kadın kavaylıya yerse çocuk şiş karınlı olur; içi dışı dolu olur ve çok geçmeden de ölür.” Bu nedenle gebe bir kadının gıdaları sıradan sebzelerle (kaulo) sınırlıdır, yani yam, taro, bezelye, tatlı patates ve diğer bahçe ürünleri. Et ve balık da yiyebilir, ama belli balık türleri yasaktır, mercan kayalıklarında deniz dibindeki su kaynaklarında yaşayan bütün türler. Yerliler, bu balıkları saklandıktan yerden çıkarmak ne kadar zorsa çocuğu çıkarmanın da o kadar zor olacağını söylerler. Keskin, sivri veya zehirli yüzgeçleri olup balıklar için tehlikeli olan balıklar gebeye tabudur. Bunlardan yiyecek olursa çocuğu kötü huylu olur ve sürekli ağlar” şeklinde açıklamalarda bulunmaktadır. Bkz. Bronislaw Malinowski, **Kuzeybatı Malenazyâ’da Vahşilerin Cinsel Yaşamı**, s.179-180.

²⁹⁹ Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

³⁰⁰ Kılıç, s.113.

Hamile kadınların kime uzun baksa çocuklarının ona benzeyeceği inancı bulunmaktadır. Bu nedenle toplumda hamile kadınların çocuklarının iyi huylu ve güzel olması için kötü nesnelere ve kişilere uzun süre bakmasına izin verilmez. Buna özellikle çocuğun şekillenmeye başladığı hamileliğin belli olmaya başladığı ilerlediği dönemlerde daha fazla dikkat edilmektedir.³⁰¹ Bu inanış uyarınca Hanım Ayık, hamilelerin fare ve tavşan gibi hayvanlara bakmaması gerektiğini aksi takdirde doğacak bebeğin bu tür hayvanlara benzeyeceği yönünde büyüklerinin kendilerini uyardıklarını belirtmektedir³⁰². Günümüzde bu tür inanç ve uygulamalara eğitilmiş bireyler eğitim düzeyine bağlı olarak pek fazla rağbet göstermemektedirler. Ancak kırsalda yaşayan ve yaşlı bireylerde bu tür inançlar hala güçlü bir şekilde hissedilmektedir³⁰³.

Doğum öncesi gebe kadının saç kesildiği takdirde çocuğunun kel olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle gebelerin saçlarının kesilmesi uygun görülmediği gibi uyurken sırt üstü yatmasının karabasanlara neden olacağından bebeğe ve kendisine iyi gelmeyeceğine inanılmaktadır. Bu nedenle kadınlara yan yatış pozisyonu önerilmektedir³⁰⁴. Hamilenin sırtüstü yatmasının zararlı olacağı inanışı bilimsel olarak da rahmin bütün ağırlığını bel kemiğinin ve kaslarının üzerine vermesine ve ana kan damarlarının sıkışmasına neden olarak hamilelik için büyük bir risk taşıdığı kanıtlanmıştır³⁰⁵.

Hamilelikte sırtüstü yatmak rahmin tüm ağırlığını bel kemiğinin ve sırt kaslarının üzerine vermesine ve ana kan damarlarının sıkışmasına neden olmaktadır. Son olarak, gebe kadınların gaz yapan karbonhidratlı, aşırı baharatlı, acı ve ekşi yiyeceklerden kaçınması istenmektedir³⁰⁶. Ayrıca hamile kadınların saçlarını boyaması ve kesmesi günah olarak nitelendirilmektedir³⁰⁷.

1.3.Hamilelikte Cinsiyet Tespiti

Geleneklerin hüküm sürdüğü teknolojinin gelişmediği ve ultrasonun olmadığı dönemlerde gebe kadınların çocuklarının cinsiyetinin ne olacağı konusunda birtakım genellemeler ve inanışlar bulunmaktadır. Buna göre hamilelik döneminde gebe kadının karnı

³⁰¹ Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

³⁰² Hanım Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

³⁰³ Ceylan Kupal, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019.

³⁰⁴ Kılıç, s.113.

³⁰⁵ https://www.anneysen.com/hamilelik/makale/saglik-hadi-yataga-hamilelikte-rahmat-uyku-pozisyonlari_10537

³⁰⁶ Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

³⁰⁷ Telli Yumuşak, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Büyükkırklı Köyü: 10 Ekim 2017.

sivri ve dik ise çocuğun erkek olacağına, eğer karnı yuvarlak veya yassı ise doğacak olan çocuğun kız olacağına inanılmaktadır. Yine cinsiyet belirlemede gebe kadının hamileliğinin ilerlemesine bağlı olarak güzelleşmesi hâlinde bebeğin erkek tam tersine eğer gebe kadının gittikçe çirkinleşmesi halinde doğacak çocuğun kız olacağına işaret olarak görülmektedir³⁰⁸. Gebe kadının istemsiz veya farkında olmadan süpürgeye oturması çocuğun kız olacağına bir işarettir³⁰⁹. Bu nedenle hamile kadının süpürgeye oturması toplumdaki erkek çocuk isteğinden dolayı hoş karşılanmamaktadır³¹⁰.

Gebe kadının kalçasının da dışa doğru büyümesi,³¹¹ yüzünde ben veya leke çıkması doğacak çocuğun kız olacağına delalet etmektedir³¹². İlk defa doğum yapacak olan kadının iki kaşının arasında bulunan damarı yeşil ise çocuğun cinsiyetinin erkek olacağına inanılmaktadır³¹³. Ayrıca anne karnında bebeğin sürekli olarak sağ tarafa tekme atarsa erkek, sürekli olarak yılan gibi dolanması kız olacağına işaret etmektedir³¹⁴. Hamile kadının haberi olmadan bir minder altına bıçak bir diğerinin altına makas bırakılır hamile kadın bıçağın olduğu minder üzerine oturursa erkek, diğerinin üzerine oturursa kız olacağına

³⁰⁸ Mülkiye Taştan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Ötayan Taşar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019; Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Hanım (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017; Ayşe Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Aliye Hanım Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Ayn Zeliha Gözübüyük, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü: 05 Kasım 2019; Gaffure Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Cuma Pektaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Emine Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Songül Özdoğan, “ Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Çoşkun, “ Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, “ Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, “ Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, “ Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Songül Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü: 18 Şubat 2018; Fatma Tanrıverdi, 53, Karapınar Mahallesi. Bu inanış Kaşkay Türklerinde olduğu gibi Nevşehir başta olmak üzere Anadolu’nun birçok bölgesinde görülmektedir. Bkz. Karaaslan, s.76-77

³⁰⁹ Bu nedenle hamile kadının süpürgeye oturması erkek çocuk isteğinden dolayı hoş karşılanmamaktadır³⁰⁹. Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019

³¹⁰ Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019;

³¹¹ Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017. Çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi için Türkmenistan’da hamilenin sağ tarafında hareketlilik varsa bebeğin erkek, sol tarafta hareketlilik varsa kız olacağına inanılmaktadır. Ayrıca hamile kadının karnı sivriyse erkek, yanlara doğru yayılmışsa kız çocuğunun olacağı inanışı vardır. Gelinin kucığına verilen erkek bebeğin doğacak çocukların ilkinin erkek olacağı inanışı mevcuttur. Bu inanış Adıyaman Alevilerin de mevcuttur. Gaspak, s.125.

³¹² Pınar Ülgüp, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

³¹³ Pınar Ülgüp, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

³¹⁴ Kadime Konaca, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

inanılmaktadır³¹⁵. Ayşe Arık'a göre hamilelik döneminde bir kadının için ferah ve rahat olması çocuğunun erkek olacağına delalet etmektedir³¹⁶. Hamile kadın bebeği sağ tarafında hissediyorsa bebek erkek, sol tarafında hissediyorsa kızdır. Yine bebek anne karnında çok oynarsa erkek az oynarsa kız olduğu inancı bulunmaktadır³¹⁷.

Adıyaman bölgesine ve toplumda kadının komple kilo alması kız, sadece göbek yani karın bölgesi şişiyorsa veya sivri ise erkek olacağına delalet etmektedir. Toplumda cinsiyet belirlemede kullanılan diğer bir ölçüt ise hamile kadınların ten ve güzelliklerindeki değişimlerdir. Anne adayları hamilelik döneminde daha da güzelleşmesi ve teninin berraklaşması halinde erkek, çirkinleşip güzelliğini kaybetmeye başlamış ise çocuğunun kız olacağı yönünde bir inanış bulunmaktadır. Bu inanışa göre kızlar güzelliklerini annelerinden aldıkları için böyle bir durum meydana gelmektedir³¹⁸.

1.4.Aşerme

Hamilelik dönemlerinde belirli besinlere karşı aşırı isteklilik duyulan ve halk arasında adı aşerme olan durumun tıbbi olarak kesin sebepleri tam bilinmemekle beraber, gebelikte meydana gelen hormonal değişikliklerin veya kan şekeri seviyesindeki değişimlerin önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Gebeliğin ilk üç ayında daha çok gerçekleşen yiyeceklerin tat ve doku özelliğine bağlı olarak aşermeyle ilgili birçok inanç bulunmaktadır³¹⁹. Aşerme veya Adıyaman yöresinde kullanılan bir başka tanımıyla sütü çekmesidir ki; bunda aslında aşerilen yiyeceği veya maddeyi anne değil çocuğun isteği şeklinde de tanımlamak mümkündür. Toplumda aşeren kadına canının çektiği yiyecek veya gıda verilmediği takdirde kadının bebeğini düşüreceğinden, bebeğin sakat veya vücudunun çeşitli yerlerinde lekeler çıkacağından korkulmaktadır. Bu nedenle kadının aşermesi hâlinde yakınları ve aile bireyleri onun bu isteğini yerine getirmek için seferber olmaktadır³²⁰. Aşeren kadının aşerdiği

³¹⁵ Hanım Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Berfin Aksoy, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019

³¹⁶ Ayşe Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Sultan Doğan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

³¹⁷ Fatma (?), "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019.

³¹⁸ Tevrat Apaki, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü: 18 Şubat 2018; Emine Yavcık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 23 Ekim 2019; Elif Tanrıverdi, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 20 Kasım 2019; Aliye Hanım Tanrıverdi, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Berfin Aksoy, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Sakine Bayram, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Özlem Yıldırım, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Kezban Kara, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

³¹⁹ Habibe Şahin- Dilek Ongan- Neriman İnanç- Mürüvvet Başer- Salime Mucuk, "Gebelerin İnanışları: Besin Seçimi Bebeğin Cinsiyetini ve Fiziksel Özelliklerini Etkiler mi?", Aile ve Toplum, Yıl: 11 Cilt: 5 Sayı: 19 Ekim-Kasım-Aralık 2009, s.

³²⁰ Hüseyin Kaya, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Zübeyda Doğan, "Evlilik ve Doğum", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Ayşe (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı",

yiyeceğin kendisine verilmediği veya temin edilemediğinde bebeğin gözünün seğireceğine veya şaşı olacağına inanılmaktadır³²¹. Selvi Selçuk, bunlara ek olarak aşeren kadının aşerdiği yiyeceği elde edemedi takdirde doğumunun güç olacağı konusunda bir inanç olduğunu belirtmektedir³²². Bazı durumlarda aşeren kadın aşerdiği yiyecekleri kaynanasına ve diğer aile bireylerine söyleyemediği için yakın bir arkadaşına veya akrabasına ifade ederek temin etmeye çalışmışlardır³²³. Toplumda genel olarak aşerilen yiyeceğin gebe kadına verilmesinin büyük bir sevap olduğu inancı bulunmaktadır³²⁴. Zahide Durmaz, aşeren kadının aşerdiği yiyeceği elde edemediği zaman hamilenin avuç içini yalayarak doğacak olan çocuğunda iz kalmasını önlediğini belirtmiştir³²⁵.

Kömür taraflarında daha önceleri aşeren gelinler, geniş aile içinde yaşadıklarından bunu kaynanalarına ifade etmekten çekinmişlerdir. Bu durumlarda eşleri gizlice onların aşerdikleri yiyecekleri kendilerine ulaştırmaya çalışmışlardır. Genel olarak aşerilen meyve ve yiyeceklerin başında karpuz, elma, erik ve turşu gelmektedir³²⁶. Makbule İnce turşu aşeren annelerin çocuklarının kız ve hırçın olacağı yönünde bir inanın olduğunu belirtmektedir³²⁷. Toplumda yukarıdaki yiyecekler dışında baklava, helva, halka tatlısı, çeşitli reçeller, otlu veya kavurmalı yapılan hitap, kırmızı et, kömbe en çok aşerilen yiyecekler olduğu görülmektedir. Toplumda en çok aşerilen yiyeceklerin genel özelliğinin tatlı ve ekşi özelliğinin baskın olması Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi “*Ye tatlıyı doğur atlıyı veya Ye tatlıyı doğu Hakkı'yi*” ve “*Ye ekşiyi doğur Ayşe*”yi özdeyişinde olduğu gibi inanışlar bulunmaktadır. Bunun dışında doğacak çocuğun mümkün merteye güzel ve iyi huylu insanlarla karşılaşması arzu edilirken çirkin ve kötü nefesli olduğuna inanılan kişilerin kötülüğünden ve kem

Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Fatma Çabuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırlı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Kılıç, s.110.

³²¹ Fatma Okuç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Şehriban Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Abuzer Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

³²² Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019

³²³ Songül Özdoğan Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

³²⁴ Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Coşkun, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017

³²⁵ Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

³²⁶ Emine Yavcık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 23 Ekim 2019.

³²⁷ Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019.

gözlerinden korunması için mümkün mertebe gebe kadınların bu tür insanlarla bir araya gelmemesine kaçınılmaktadır.³²⁸.

1.5.Çocuk Düşürme

Toplumda aileye yeni bireylerin katılması, sülalenin çoğalması sürekli arzulanan bir olgu olmuştur. Bundan dolayı gençler sürekli olarak çocuk yapmaya çeşitli vesilelerle teşvik edilmişlerdir. Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere bilerek çocuk düşürmek toplumda iyi karşılanmamaktadır. Öte yandan dolayı fakirlikten ve yokluktan dolayı bazı kadınlar gebeliklerini sonlandırmak zorunda kalmışlardır. Bunun için eski devirlerde tabiatta bulunan çeşitli yeşil otlar yiyerek gebeliklerine son vermişlerdir. Hülya Bahar Canlı'nın kayınvalidesi ve kayınvalidesinin annesi çimen tarzı bir ot yiyerek çocuklarını düşürmüşlerdir³²⁹. Ot yemek dışında toplumda yük taşımanın ağır kaldırmanın çocuk düşürmeye neden olduğu bilinmektedir³³⁰.

2.Doğum

Doğum, toplumlarda yeni bireyin aileye katılmasıyla ailenin mutluluklarına yeni bir mutluluğun ve umudun katılması olarak yorumlanmaktadır. Bununla birlikte doğumun birçok belirsizlik ve zorluklar barındırdığı da bilinen bir gerçektir. Zira birçok kadın doğum sırasındaki yanlış uygulamalar ve kötü hijyen koşullarından dolayı ya ölmekte ya da zor doğum yapmaktadırlar. Bu nedenle toplumda kadınların kolay doğum yapması için birtakım egzersizler ve tavsiyeler bulunmaktadır. Bunların başında hamilelikte alınan kilolara dikkat ederek fazla kilolardan kaçınmak, temiz hava almak, yürüyüş yapmak ve yiyecek ve içeceklere dikkat edilmesi gelmektedir³³¹. Bunun dışında özellikle birden fazla düşük yapmış kadınlar bu tür uygulamalara dikkat ettikleri gibi türbe ziyaretlerinde bulunur ve bazıları da

³²⁸ Fatma (?),“Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019;Güler Yıldız, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019. ; Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Gülşen Büyükkahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2017.

; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019;Kılıç, s.108-109. Tatlı ve ekşi hikayesi Romanya'daki Türkler içinde geçerli bir inanıştır. Bkz. Önal, s.28.

³²⁹ İlkey Ayaz, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü:20 Mayıs 2020..

³³⁰ Cuma Pektaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019.

³³¹ Songül Özdoğan, Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

muska yaptırmaktadırlar. Bilindiği üzere Anadolu’da yeni doğan çocukların ölmelerini önlemek, yaşamalarını sağlamak düşüncesiyle muska yazdırma geleneği vardır³³².

Toplumda özellikle köylerde doğum vakti yaklaşan kadınların doğumunu, doğum yaptırmayı bilen yaşlı kadınlar gerçekleştirmektedir. Ancak günümüzde teknolojinin ve ulaşımın gelişmesine bağlı olarak doğumlar hastanelerde gerçekleştirilmektedir³³³. Doğum sonrasında yeni annenin tek başına kalmasına izin verilmez. Bunun için yeni annenin ya görümcəsi, bir yakını ve kayınvalidesi sürekli olarak yanı başında bulunmak durumundadır³³⁴. Bunların bulunmadığı zaman anne adayının yanında bir yakını veya komşusu da bulunabilmektedir³³⁵. Eski dönemlerde yokluluktan kadınların bazıları kendi doğumlarını kendi başlarına yapmak durumunda kalmışlardır. Bu kişilerden Ayşe Özgüler, bütün çocuklarını kendi kendine doğurduğunu ve daha sonra kalkıp işine ve gücüne baktığını belirtmiştir³³⁶.

Eski dönemlerde doğumlarda bebeğin ailenin soyu devam etsin ocağı kapanmasın mantığı ile erkek olması istenmiştir. Hatta çocuğun kız olmasından dolayı toplumda bazı ailelerin üzüldüğü bilinmektedir. Günümüzde eğitim seviyesine bağlı olarak kız erkek çocuk ayrımı özellikle şehirde ve eğitimi yüksek olan bireylerde azalmıştır. Buna rağmen kırsal alanda gizliden gizliye erkek çocuk isteği devam etmektedir³³⁷. Erkek çocuk isteği ve önemi atasözlerine “*adamın anası her zaman erkek doğurmaz bir de kız doğurur ki saçları omuzlarında*” ifadeleriyle yansımıştır³³⁸. Erkek çocuklarının saçlarının uzun olması veya onlara saç bıraktırılması çocuğun uzun ömürlü olacağına dair toplumda duyulan inançtan kaynaklanmaktadır. Saç uzatma hadisesi sadece çok uzun bir zamandan sonra çocuğu olanlar veya sürekli küçük yaşta çocuğu ölenler için değil aynı zamanda sürekli kız çocuğu olan

³³² İsmet Zeki Eyüpoğlu, **Anadolu Büyüleri**, İstanbul: Derin Yayınları, 2004, s.116. Gebe kadınların kusma ve diğer ağrıların gebelik süreci boyunca geçmesi ve doğumun kolay geçmesi, anne ve çocuğa bir şey olmaması için Anadolu’da gebelere muska takıldığı bilinmektedir. Bkz. aynı eser s. 88, 112, 115, 116.

³³³ Songül Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

³³⁴ Songül Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Özgül Yeşilyurt, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırlı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırlı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019

³³⁵ Sakine Taymaz “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

³³⁶ Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019

³³⁷ Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Çoşkun, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

³³⁸ İlkay Ayaz, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü:20 Mayıs 2020.

ailelerde uzun zaman sonra erkek çocuk olduğunda da uygulanmaktadır³³⁹. Bu inanış muhtemelen dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi kötü ruhların ve nazarların çocuğun erkek olmadığına ve kız olduğuna yönelik toplum tarafından oluşturulacak olan veya meydana gelebilecek nazarlara karşı bir önlem gibi durmaktadır. Meryem Akar, özellikle erkek çocuklarında saç uzatılmasında ya ailenin daha önce uzun bir süre çocuğu olmadığı veya çocukları içinde tek bir evlada sahip olmalarından ve bunu yitirmek istemediklerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Buna göre bu tür aileler, eskiden çocuk yedi yaşına kadar gelinceye kadar saçlarını hiç kesmez ve daha sonra bu yaşa gelince saçlarını keser ve terazinin bir kefesine kesilen saç ve diğer kefesine de ona denk gelecek şekilde para koyarak miktarı hesaplanır ve daha sonrada bu para ile şeker, yiyecek vb. gıda maddeleri alınarak konu komşuya dağıtılmaktadır³⁴⁰. Sıdıka Şeker'e göre saç uzatma yaşı bazı durumlarda on yaşına kadar ulaşabilmektedir³⁴¹. Yine erkek çocuklarının nazardan korunması için nazar duası, muska, altın, nazar boncuğu ile gülen bebe takılmaktadır. Bu nesnelere eski dönemlerde çam sakızı veya balmumu ile genellikle erkek çocukların saçına yapıştırılmaktadır³⁴².

³³⁹ Sultan Tuncay, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Büyükkırklık: 10 Mart 2019; Halil Oğuz, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Sıdıka Şeker, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Karakuş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Tuba Akgün, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Savaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Savaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

³⁴⁰ Hanım (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017; Fatma (?), "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019; "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Nuriye Şahin, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Abuzer Akkoç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Şehriban Akkoç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Fatma Okuç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Meryem Akar, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Yeter Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Gaffure Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Ayn Zeliha Gözübüyük, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü: 05 Kasım 2019; Hüseyin Bilgiç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karahöyük Köyü: 01 Kasım 2019; Mulla Akbuğa, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, İncearaplar Köyü/Besni; Cuma Pektaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Berfin Aksoy, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Naciye Polattaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Ayşe Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Güler Yıldız, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Zekiye (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Ayşe (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

³⁴¹ Sıdıka Şeker, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

³⁴² Fatma Tanrıverdi, 53, Karapınar Mahallesi; Yeter Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Cuma Pektaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Hüseyin Eren, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Mustafa Üngar, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Zahide Yalçın, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 5 Kasım 2018; Hüseyin Ülger, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.; Müslüm Özdemir, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Sıdıka Arık, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Zeynep Doğan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Gülcan Koçak, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 5 Kasım 2018; Fidan Keleş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı",

2.1. Doğum Sırasında Yapılan Ritüeller

Doğum esnasında doğum kolay geçsin ve bebek kazasız belasız sağ salim doğsun diye bir kaba un konur ve daha sonra bu un komşulara dağıtılır. Yine ona göre doğum sonrasında annenin doğum lekeleri geçsin diye doğum esnasında kadınlardan birisi annenin saçını yüzüne sürerek ıkınmasını ve doğumun kolaylaşmasını sağlamaktadır³⁴³. Saçın ağza sürülmesi gebe kadının midesinin bulanmasına ve bu bulantı ile kaslarının gevşeyerek çocuğun doğmasına yardımcı olmaktadır³⁴⁴. Bunlara Zübeyde Demirtaş, hurma, zezem suyu ve hacıların Mekke'den getirmiş oldukları tas kullanıldığında doğumun kolay geçtiğini belirtmektedir³⁴⁵. Hanım Göksu'nun ifadelerinde doğumun başlangıcında kadının saç örgülü ise saç çözülür ve çözülen saç kadının ağzına konur. Evde kadının rahat doğum yapması için ev içerisinde düğümlü kapalı olan her şey açılır. Doğumun başlamasıyla birlikte içeride sadece doğum yaptıran kadın dışında herkes dışarı çıkartılır. Doğum odasında ebe veya ebeler dışında başkalarının olması halinde kadının çekineceği veya çocuğunun yüksünüp gelmeyeceğine inanılmaktadır³⁴⁶. Doğum başlangıcında kadına banyo yaptırılır, kahve içirilir, yürütülür ve daha sonra evde düğümlü kapalı olan her şey açılır veya çözülür. Fakirlere sadaka verilmektedir³⁴⁷. Bunun dışında eski dönemlerde doğum başlangıcında çocuğun daha kolay bir şekilde doğması için anne adayının tenine tereyağı sürülmektedir³⁴⁸.

Doğum başladığında kadının kocası, annesi ve babası varsa bunların mekândan uzaklaştırılması gerekmektedir. Zira kadının sesi bunlar tarafından duyulursa doğum daha zor geçmektedir. Yine mümkün olduğunca doğum yerinde az sayıda insan olmasına dikkat edilmelidir³⁴⁹.

Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Abdurrahman Yılmaz, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Yusuf Üngar, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Hüseyin Ülger, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Yusuf Hamamcı, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Hanım Karakuş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Aktaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

³⁴³ Emine Yavcık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 23 Ekim 2019; Özlem Yıldırım, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017

³⁴⁴ Dilber Tekdemir, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

³⁴⁵ Zübeyde Demirtaş, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

³⁴⁶ Berfin Aksoy, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Hanım Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Aliye Hanım Tanrıverdi, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Naciye Polattaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Sultan Mama, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019

³⁴⁷ Naciye Polattaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

³⁴⁸ Fatma Savaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Şengül Savaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

³⁴⁹ Fatma (?), "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019.

Ortanca köyünden Zahide Durmaz, kayınvalidesinin köyün ebesi olduğunu belirterek anne adaylarının kolay doğum yapmasını sağlamak ve doğum sırasında musallat olacak cinlerin veya kötü nefeslerin şerrinden emin olabilmek için eskiden anne adayının yastığının altında doğum öncesi Kuran-ı Kerim, muska, bıçak ve yanına kazma ile kürek konulduğunu ifade etmektedir. Doğum başladığında ise dua edildiğini belirtmektedir. Nitekim kendi doğumları sırasında da kaynanası aynı ritüeli kendisine uygulamıştır. Ancak bu ritüellerin artık toplum tarafından uygulanmadığını ve unutulmaya yüz tuttuğunu eklemiştir³⁵⁰. Yeter Arık, doğumun kolay geçmesi için doğum başlangıcında anne adayına yağ içirildiğini belirtmektedir³⁵¹. Hanım Alkoç ve Kadime Konaca eskiden köylerde anne adayını çabuk doğurması ve iki kadın sırt sırta verip ayaklarını yere vurduklarını belirtmektedir³⁵². Muhtemelen yerçekimini kullanarak çocuğun aşağı düşmesi amaçlanmaktadır. Zübeyda Doğan, doğum sırasında anne adayına sık sık derin derin nefes alması telkin edilerek doğumun kolay geçmesinin sağlandığı ifade edilmektedir³⁵³. Sıdika Şeker ve Tuba Akgün, doğumun kolay geçmesi için anne adayının karnı doğum sırasında sabunlanarak ovalanmaktadır³⁵⁴. Hanım Karakuş ise doğumun kolay geçmesi için başka bir ritüelden “*Ben doğuma gitmeden önce bir şey yaptılar. Kaynanam eski kadınlardandır. Bana doğuma gitmeden önce bir bardaktan su içirdiler. Ben şaşırımdım, ne suyu diye sordum söylemediler. Sonradan sordum o su ne suyu diye. O suyun içine kayınbabam gelinim kolay doğum yapsın diye parmağını batırmış bende daha önce duymamıştım.*” sözleriyle bahsetmektedir³⁵⁵.

Doğanlı köyünden S. T. son çocuğu dışındaki çocuklarını dünyaya getirirken başta kaynanası olmak üzere köyün yaşlı kadınlarından yardım almıştır. Doğumun kolay geçmesi için banyo yaptırıldığı ve dolaştırıldığını belirtmektedir. Doğum vakti yaklaştığında aşamada oda ısıtılmış ve büyük bir çamaşır leğeni sıcak su ile doldurularak anne adayı için hazır hale getirilmiştir. Bu aşamadan sonra sıcak su içinde dizleri üzerinde oturtulan anne adayına doğum süreci gerçekleşene kadar iki kadın kollarından tutarak destek olur ve doğum bu şekilde gerçekleşir.³⁵⁶

³⁵⁰ Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

³⁵¹ Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

³⁵² Kadime Konaca, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

³⁵³ Zübeyda Doğan, “Evlilik ve Doğum”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

³⁵⁴ Sıdika Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

³⁵⁵ Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

³⁵⁶ Sakine Taymaz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

En ilkel kabilelerde bile doğum mucizevi bir olay olarak görülür ve kolay olması için büyü dâhil çeşitli ritüeller yaşlı kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir³⁵⁷. İhtiyar kadınlar genellikle doğum konusunda uzman birbirlerine yardımcı iki kadından oluşmaktadır. Başlıca görevleri doğum sırasında yaşanabilecek herhangi bir olumsuzluğa meydana vermemektir. Bu amaçla çocuğun doğum kanalında düzgün olup olmadığına bakar eğer çocuk ters geliyorsa bunu düzeltmek onların başlıca görevlerinden birisidir³⁵⁸. Doğum sonrası çocuğun eşi temiz bir toprak parçasına gömülmektedir³⁵⁹.

Doğum sırasında bebek çabuk gelsin diye anne adayının karnını aşağıya doğru ebe kadınlar tarafından itilerek ovuşturulmaktadır³⁶⁰. Bu esnada odanın sıcak olması arzulanmaktadır. Bunun içinde mümkün mertebe oda da soba ve benzeri ısıtıcılarla oda ısıtılmaktadır. Bunun için eski devirlerde odanın içinde doğum yerine yakın yerde ateş dahi yakılmıştır. Anne adayının kaslarının gevşemesi için sıcak su hazırlanır ve doğum öncesi kadın ısıtılan suya oturtularak rahminin gevşemesi sağlanır Doğum esnasında yine kurutulmuş “*Fatma Ana Eli*” veya diğer adıyla “*Meryem Ana Otu*” sıcak suya atılır ve yumru halindeki bu otun suda dalları açıldıkça anne adayının da rahminin açılarak çocuğun doğacağına inanılır. Bu nedenle daha önceden hazırlanan bu işlemde malzemeler anne adayının ya yanına veya doğum yaptığı karyolanın bir tarafına iliştirilmektedir³⁶¹. Bir başka doğum ritüelinde doğum sırasında bir tepsiye un konulur, un yığının üzerine çubuklar dikilir ve çubukların un yığınının devrilip düştükçe doğumun kolaylaştığı inancı bulunmaktadır³⁶². Muhtemeldir ki bu işlemle sancı çeken kadının dikkatini çubuklara vererek ilgisini dağıtmak amaçlanmıştır. Emine Güneş, doğum esnasında anne adayının doğumunun kolay geçmesi için üzerinde maydanoz tutulduğunu belirtmektedir. Maydanoz dışında doğum esnasında suyunun da aynı amaçla doğum yapan kadının üzerinde tutulduğunu belirtmektedir³⁶³.

Doğum sırasında birçok sıkıntı çeken ve güç doğum yapan kadınların toplumda geçmişte insanları kırdığına ve üzdüğüne inanılmaktadır. Bu nedenle zor doğum yapan kadın

³⁵⁷ Claude Levi-Strauss, **Din ve Büyü**, Çev. Ahmet Güngören, İstanbul: Yol Yayınları 1983, s.58-59.70-71.

³⁵⁸ Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

³⁵⁹ Sakine Taymaz “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

³⁶⁰ Özgül Yeşilyurt, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017; Zeliha Buğdacı, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

³⁶¹ Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

³⁶² Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Ayşe Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Sultan Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

³⁶³ Emine Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

kötü bir kişiliğe sahiptir³⁶⁴. Fatma Tanrıverdi, doğumu zor olan kadınlara bunun Allah tarafından yaptığı kötülüklerden dolayı verilen bir ceza olduğu inanın olduğunu belirtmektedir³⁶⁵. Doğum esnasının çok kutsal olduğu ve kadının doğum sırasında çektiği acıdan dolayı yapacağı duanın kabul olacağı inancı ile bir dileği olan kişiler anne adayına zaman zaman doğum yaparken kendilerine dua etmesini istemektedirler³⁶⁶. Özellikle hasta olanlar ve çocuk sahibi olmak isteyenler bu dualardan oldukça medet ummaktadırlar.

Kırsal alanda son dönemlere kadar çoğunlukla kadınlar bebeklerini dünyaya köylerde bulunan yaşlı kadınlar aracılığıyla getirmişlerdir. Ancak ulaşımın ve eğitimin artmasıyla birlikte doğumlarda özellikle hastaneler tercih edilmeye başlanmıştır. Daha önceki çocuklarını köyde yaşlı kadınlar vasıtasıyla dünyaya getiren Sakine Taymaz, son çocuğunu hastanede doğurmuştur³⁶⁷.

2.2.Göbek Bağı

Doğum öncesinde bebeğin anne karnında onunla bağı temsil eden göbek bağı doğumdan sonra temiz bir aletle genellikle dört santim uzunluğunda kesilerek bağlanmaktadır. Daha sonra kalan kısmın düşmesi için pudralama veya kremlenerek bir ip veya mandalla sıkıştırılarak düşmesi sağlanmaktadır³⁶⁸.

Anadolu'da göbek bağı atıldığı yer ile bireyin gelecekteki ekonomik ve sosyal yaşamının bağlantılı olduğu inancı bulunmaktadır. Bu inanç uyarınca Adıyaman'da da doğumdan sonra kesilen göbek bağı saklanarak çocuğun erkek olması halinde bilgili kültürlü ve memur olması arzulanıyorsa ekseriyetle okul bahçesine, eski devirlerde hayvanı sevsin diye ahırlara, çiftçiliği sevsin diye tarlalara gömülmektedir. Kız çocuklarının da göbek bağı benzer amaçla yukarıdaki yerlere gömülmesinin yanı sıra iyi bir ev hanımı veya ailesine düşkün olması için evin içine gömülmektedir³⁶⁹. Ayn Zeliha Gözübüyük, kendi çocuklarının bir kısmının hayvanları sevmesi için göbek bağlarını ahırlarına gömdüklerini

³⁶⁴ Elif Tuncay, 41, İkametgah Karapınar

³⁶⁵ Fatma Tanrıverdi, 53, Karapınar Mahallesi

³⁶⁶ Zübeyda Doğan, "Evlilik ve Doğum", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

³⁶⁷ Sakine Taymaz, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

³⁶⁸ Hanım (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017; Ayşe (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

³⁶⁹ Hanım Savaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Ayşe Dünder, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zühre Savaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Güllü Büyükkaya, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hüsnüye Çapuk, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Medine Küçükocak, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Songül Özdoğan, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Çoşkun, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Berfin Aksoy, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Ayşe Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

belirtmektedir³⁷⁰. Hanım Alkoç ve Kadime Konaca kendi köylerinde çocuklarının hayvan sevmesini isteyen ailelerin çocuklarının göbek bağı koyunların ortasına attıklarını belirtmektedirler³⁷¹. Hanım Göksu ise, çocuklarının büyüdüklerinde işsiz güçsüz kalmaması için göbek bağlarını çiftçi olmaları amacıyla tarlalara ve diğer kırsal iş alanlarına gömdüklerini belirtmektedir³⁷². Bazı durumlarda aileler çocuklarının zengin olması için zengin birinin bahçesine dahi göbek bağı gömebilmektedirler³⁷³. Günümüzde ise muhtemelen eğitimin sağladığı ekonomik katkının değerinin toplumda anlaşılmasıyla birlikte aileler, çocuklarının memur olması dileğiyle göbek bağları bir kibrit kutusuna veya benzer bir nesneye konarak cami ve özellikle okul ile hastane bahçelerine gömmektedirler³⁷⁴. Cami bahçesine göbek bağının en fazla gömüldüğünü ifade eden kesim Kömür bölgesindeki Alevilerdir³⁷⁵.

Son zamanlarda ilimizde üniversitenin açılmasına bağlı olarak çocuklarının üniversite okumasını isteyen aileler tarafından üniversite bahçesine de göbek bağlarının gömüldüğü bilinmektedir³⁷⁶. Göbek bağı sadece eğitim ve ekonomi için değil aynı zamanda aileler, çocuklarının kendilerine bağlı olmasını istiyorlarsa evlerinin bahçesine gömmektedirler. Bütün bu işlemler için doğum sonrası göbek birbirine dolandırılır ve düğüm haline getirilir. Daha sonra da pudralanarak kremlenir ve düşmesi sağlandıktan sonra yapılır³⁷⁷. Bu uygulamalarla birlikte bebek bağı bir yere gömmeyip evinde saklayan bireylerde toplumda bulunmaktadır³⁷⁸. Göbek bağı gömen kişiler genellikle anne veya baba gibi aile bireyleri

³⁷⁰ Ayn Zeliha Gözübüyük, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü:05 Kasım2019; Mülkiye Taştan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019;Zekiye (?),“Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Rahime (?), 60, Karapınar Mahallesi

³⁷¹ Kadime Konaca, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

³⁷² Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

³⁷³ Pınar Ülgüp, Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

³⁷⁴ Rahime (?), 55, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırlı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeliha Buğdaci, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

³⁷⁵ Sakine Bayram, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Özlem Yıldırım, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Kezban Kara, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

³⁷⁶ Fatma Tanrıverdi, 53, Karapınar Mahallesi

³⁷⁷ Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Elif Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 20 Kasım 2019.

³⁷⁸ “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019.

olurken katılımcılarımızdan birisi göbek bağına çocuğun ileride kazanmasını istedikleri karakter veya mesleğe mensup birinin gömmesi için o kişiye verdiklerini belirtmektedirler³⁷⁹.

2.3.Eşin (Plasentanın) Düşürülmesi

Plasenta doğum öncesi anne karnında bebeğin içinde bulunduğu ve organların geliştiği en önemli alandır. Bu organ, bebeğin doğumu ile işlevini sonlandırmakta ve vücuttan ayrılması gerekmektedir. Plasentanın bebeğin doğumundan sonra anneden ayrılmaması, kanama ve zehirlenme başta olmak üzere çeşitli hastalıklara ve hatta ölümlere neden olmaktadır. Bu nedenle plasentanın doğumdan sonra makul süreler içinde anneden ayrılması gerekmektedir. Doğum sonrasında eşin çıkması veya düşmesi için doğumda olduğu gibi taze annenin ağzına saçı konular ıkınmasına çalışılmıştır. Mide bulantısının etkisiyle meydana gelen ıkınmayla kasların gevşeyeceği ve eşin düşeceği öngörülmektedir.³⁸⁰. Bir diğer yöntemde ise yeni doğum yapan kadının plasentasının düşmesi için vücudunun ısıtılmasına çalışılmıştır. Geçmiş dönemlerde lohusanın yatacağı yerin altına önceden sacda ısıtılmış tezek parçaları yerleştirilerek plasentanın düşeceğine inanılmaktadır³⁸¹.

3. Lohusalık Dönemi

Lohusalık dönemi olarak adlandırılan dönem doğumdan sonra kadınların hamilelikle değişen vücutlarının tekrardan eski şeklini alması ve normal yaşama dönme sürecine verilen isimdir. Doğum sonrasında ilk yapılan eylemler ve hareketler doğum sonrasında büyük enerji ve güç kaybeden kadına kaybettiği enerjiyi ve gücü geri kazandırabilmek için karbonhidratlı yiyecekler olan yağlı gıdalar, sütlaç, bulamaç ve tatlı yiyecekler yedirilmektedir. Bu yiyecekler sayesinde annenin hasta olmayacağına, sütünün geleceğine, midesinin temizlendiğine ve doğumdan dolayı içinde oluşan yaralarının iyileşeceğine inanılmaktadır³⁸².

İnsanlığın ortak noktalarından birisi de lohusalık uygulamalarında görülmektedir. Gebelikten anneliğe uzanan yolculukta genç kadın fiziksel ve ruhsal olarak yorulmuş olmaktadır. Bu nedenle lohusalık dönemi oldukça dikkat edilmesi gereken bir dönem olarak bütün toplumlarda kendine yer edinmiştir. Dünyada lohusalık dönemindeki ölümleri veya diğer nahoş hareketleri tetikleyen cinler, koca karılar, bunların şekil değiştirmiş ve kuş gibi

³⁷⁹ Fatma (?), "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019.

³⁸⁰ Hanım Yeşilyurt, "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017.

³⁸¹ Yeter Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Sultan Doğan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

³⁸² Fatma Savaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Şengül Savaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Songül Özdoğan, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Çoşkun, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Ayşehan Aydın, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Havva Alan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

kılıklara girmiş varyantları, büyü veya başka doğaüstü olaylar olduğuna inanılmaktadır³⁸³. Bütün Anadolu kültüründe olduğu gibi Adıyaman Alevilerinde de doğum sonrasında alkarısı inancı bulunmaktadır. Alkarısı, yaşlı, cin, yabancı ve diğer çeşitli kılıklara girerek lohusanın ciğerini çalabilir, ölümüne neden olur veya bebeğe zarar verebilir. Bu nedenle yeni doğum yapmış olan kadın ve bebek kırk gün boyunca yalnız bırakılmamaktadır³⁸⁴. Eski dönemlerden beri lohusalık dönemi kadınların hastalık ve çeşitli rahatsızlıklara yakalanmaları açısından riskli bir dönem olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Anadolu’da “*lohusa'nın mezarı kırk gün açıktır kırk gün korumak gerek*” değimi kendine yer bulmuştur³⁸⁵. Alkarısı birçok şekilde kadına veya bebeğe zarar verebilmektedir. Bunlardan bir tanesi de annenin ciğerini çıkartıp

³⁸³ Malinowski, **Kuzeybatı Malenazy'a'da Vahşilerin Cinsel Yaşamı**, s.181. Malenezya’da lohusayı beklemek kocanın görevidir. Koca gece boyunca elinde bir kargı ile evin önünde ateş yakar Büyücülerin ve diğer kötü kişilerin anneye ve bebeğe zarar vermesini engellemek için nöbet tutar.

³⁸⁴ Ötyan Taşar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019; Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Rahime (?), 60, Karapınar Mahallesi; Fatma (?), “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Abuzer Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Şehriban Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Fatma Okuç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Halil Oğuz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Emine Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Ayşehan Aydın, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Fatma Tanrıverdi, 53, Karapınar Mahallesi; Havva Alan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Emine Yavcık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 23 Ekim 2019; İlkey Ayaz, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü: 20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 20 Mayıs 2020; Yaşar Kalafat, **Altaylar'dan Anadolu'ya Kamizm-Şamanizm -Sosyal Antropoloji Araştırmaları**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2004, s.41; İsmet Zeki Eyüboğlu, **Anadolu İnançları Anadolu Mitolojisi, İnanç-Söylence Bağlantısı**, İstanbul: Geçit Kitabevi, 1987, s.122. Doğum sırasında lohusalara dadanan kotu ruha, bütün Türk - folklor ve soylentilerinde Alkarası, Albastı, Albis vb. denilmektedir. Bu ruhun lohusalara dadanma şekli (lohusanın ciğerlerini alıp götürmesi, suya atması, ocaklı adamlardan korkması, tüfek sesinden kaçması gibi), Kırgız, Kazak ve Anadolu Türklerinde bütün ayrıntılarıyla aynıdır. Bütün Türklerde bu ruh dişidir. Gerçekten, Anadolu Türk boş inançlarında lohusa kadınlara dadanan Alkarası ve Albastı, özellikle kırmızı renkten korkar. Bu yüzden Lohusa yalaktayken, başına beyaz yaşmak ve kırmızı tul bağlanır, kırmızı altın takılır, kırmızı şeker sunulur. (92) Bugün Türkiye’de görülen yaygın Albastı miti, Şamanizm döneminden kalma bir inanca dayanır. .. Bağlamak, yatağın altına bir demir koymak gibi önleyici tedbirler hemen bütün doğum yapan kadınlara uygulanır. Hastalık başladıktan sonra en güvenilir yol ocaklara başvurmaktır. Ocak şamanın bugünkü temsilcisinden başka bir şey değildir. Anadolu’da bazen çirkin ve korkunç bir kadın, bazan bir kuş, bazan bir şeytan olarak tasarlanan Alkarası, özellikle “lohusa kadınların ciğerlerini yiyerek yaşayan” al bir kadındır. Bkz. Muzaffer Sencer, **Dinin Türk Toplumuna Etkileri**, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999, s.54-55.

³⁸⁵ Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Yaşar Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Türk Halk İnançları, Dedem Korkut Daş Elleri**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2008, s. 124. “Yeni doğan bebeklere, doğum yapan kadınlara, özellikle güzellere cinler sataşır, anayı yatağa düşürür, bebekleri boğarlar. Bu yüzden önceden cinciye gider, durumu anlatır. Cinci isterse doğum yapacak kadını çağırır, ya da kendi onun evine gider. Kimi cinci işi aracıyla görüp doğum yapacak kadını görme gereği duymaz. Cinci, doğum yapacak kadının adını, yaşını öğrenir, önce burcuna bakar, alinyazısını öğrenir, geleceği konusunda ilgili izlenimleri bir burca, yıldızla bakarak edinir. Sonra doğum yapacak kadının boyunu bir iplikle ölçtürür, onun boyu uzunluğunda, üç parmak genişliğinde bir kâğıt alır. Kâğıdı, birer çizgi çekerek, yediye ayırır. Bu ayırma kâğıdı bölme, kesme anlamına gelmez, kâğıt üzerinde yedi eşit aralık ayırma anlamını içerir. Her bölüme bir üçgen, üçgenin içine küçük bir daire çizer. Dairelerin içlerine kadının adı, çevrelerine de çok ince bir yazıyla Kur'an'ın «Nâs», «Kevser», «Nasr», «Humaza», «Asr», «Takâsür», «Fatıha» sûreleri yazılır. Kâğıdın başında bir «besmele», sonunda «temmimilhayr» bulunur.” Bkz. İsmet Zeki Eyüboğlu, **Anadolu Büyüleri**, İstanbul: Derin Yayınları, 2004, s.252.

götürmek olduğu inancı bulunmaktadır³⁸⁶. Bazı köylerde Alkarısını tanımlamak için cinler tabiri de kullanılmaktadır³⁸⁷.

Bunun dışında yeni doğum yapmış kadın bölgede nazarı olduğuna inanılan kimselerin, mavi veya yeşil gözlü kişilerin bakışlarından korumak için insanlardan uzak tutulmaktadır³⁸⁸. Lohusa kadının ve çocuğunun kendini güvende hissetmesi amacıyla odasının ışığı açık bırakılır, nazar bocuğu başta olmak üzere yatağının başucuna veya yastığının altına bıçak, makas, ayna demir gibi aletlerle, süpürge, kuru soğan, kuru soğan kabuğu, ekmek, çuvaldız, bıçakla birlikte Kuran-ı Kerim ve türbelerden getirilmiş kumaş parçaları iliştilmektedir³⁸⁹. Lohusanın bulunduğu evin bacasına çalı konulmaktadır. Bu sayede alkarısının kuş vb. şekillerle eve girmesinin önü alındığına inanılmaktadır³⁹⁰. Doğumdan sonra lohusa sıcak bir ortamda olmak zorundadır³⁹¹. Lohusalık sürecinde bir siyah tavuk kesilerek alkarısından emin olunur³⁹².

³⁸⁶ Cuma Pektaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019.

³⁸⁷ Sıdika Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Ayşe Dünder, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

³⁸⁸ Özgül Yeşilyurt, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017. Anadolu’da Daha çok “Göy/ mavi gözlü sarı saçlı ve seyrek dişlilerin” nazarının degeceğine inanılır. Genelde mavi rengin bu arada mavi taşın nazar ışınlarını yansıttığına veya kırarak dağıttığına inanılmaktadır. Bkz. Yaşar Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Hz. Hızır’dan Sultan Nevruz’a**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2011, s.71.

³⁸⁹ Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Meryem Akar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Gaffure Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Halil Oğuz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Müklüye Taştan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Mulla Akbuğa, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, İncearaplar Köyü/Besni: 12 Kasım 2019; Hüseyin Bilgiç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karahöyük Köyü: 01 Kasım 2019; Ayn Zeliha Gözübüyük, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü: 05 Kasım 2019; Fatma Tanrıverdi, 53, Karapınar Mahallesi; Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Zeynep Ala, 40, Adıyaman; Nigar Ulaş, 35, Yarmakaya Köyü; Özgül “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017; Songül Özdoğan, Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Çoşkun, Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklık: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019. Süpürge, Demir, soğan, konması gibi adetler Romanya’daki Türkler ve Kütahya’daki Aleviler içinde geçerlidir. Bkz. Önal, s.36; Çiğdem Savaş, “Kütahya’ya Bağlı Sofça ve Sorban Köylerindeki Alevilik ile İlgili İnanç ve Uygulamalar”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi SBE, 2011), s.33.

³⁹⁰ Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

³⁹¹ Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

³⁹² Emine (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Ayşe Arık, bebeğin beşiğinin altına aynı amaçla bir küçük bidon su konulduğunu eklemektedir³⁹³. Zahide Durmaz, lohusalık dönemlerinde hastanede olmasına rağmen duvarların ve yatakların hareket ettiğini hissettiğini ve korktuğunu belirtmektedir³⁹⁴. Bazı katılımcılar ise lohusalıkları döneminde etraflarında adlandırmadıkları kimseleri gördüklerini ifade etmişlerdir³⁹⁵. Bu kişilerden Zekiya Hanım, “*Doğumdan sonra kırkıncı gün kötü ruhlar geldi ben kendi gözümle gördüm. İçeriye girdiğimde bebeğimin yanında bir kadının olduğunu gördüm. Kadının saçları kırmızıydı. Bebeğimin yanındaydı. Çok korktum dilim kilitlendi. Bir şey söylemek istedim ama sesim çıkmadı. Onun için Alkarısı gibi kötü ruhlara inanıyorum*” sözleriyle o anki yaşadıklarını aktarmaktadır³⁹⁶.

Elif Tanrıverdi, alkarısının özellikle kendisinden korkanlara gelip musallat olduğunu belirterek korkmayanlara bir şey yapamadığını ifade etmiştir³⁹⁷. Fatma Özel, alkarısı yüzünden kendi kızının iki gün içinde morararak vefat ettiğini belirtmektedir³⁹⁸. Yeter Arık, doğumdan sonra bebeğin kadının göğüs boşluğuna bastırıldığını, buradan pis kanın aktığını ve bebeğin kordonunun düştüğünü belirtmektedir. Yine ona göre o pis kan aktıktan sonra kırk günde kadına ve çocuğuna bir şey olmamaktadır³⁹⁹. Doğum sonrası yalnız kalan kadınların korktukları ve hastalanarak ölümden döndüklerini ifade eden katılımcılarımız da bulunmaktadır⁴⁰⁰. Rahime Hanım, alkarısının kendisine rüyasında musallat olduğunu ve tam alıp götüreceken birden uyanarak kurtulduğunu belirtmektedir⁴⁰¹.

Lohusa kadının bulunduğu evin bacasına çalı konarak bir kuş hüviyetine giren alkarısının çocuğu çalmasının veya bebeğe zarar vermesinin önüne geçileceğine inanılırdı. Kadınların eşleri evde kalmadığı gibi kırk gün boyunca erkeğin bebeğe dokunmasına veya kucağına almasına hatta kıyafetlerine bile dokunmasına dokunduğu yerde yara açılacağı korkusuyla izin verilmemiştir⁴⁰². Emine Yavcık, yeni doğum yapmış kadınların siyah kedi ile karşılaşmasının iyi olmadığını ve uğursuzluk getirdiğini bu nedenle lohusaların bu tür kedileri görmelerini engellediklerini belirtmektedirler⁴⁰³.

Lohusa doğum sonrası ilk kez yıkandığında genellikle yanında kaynanası, annesi veya yakın kadın birey bir süzgece iğne, makas, tarak, iğne gibi nesnelere kor ve daha sonrada

³⁹³ Ayşe Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

³⁹⁴ Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

³⁹⁵ Zeliha Durmaz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Fatma (?), 60 “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019.

³⁹⁶ Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

³⁹⁷ Elif Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 20 Kasım 2019.

³⁹⁸ Fatma Özel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

³⁹⁹ Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019

⁴⁰⁰ Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

⁴⁰¹ Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

⁴⁰² Meryem Akar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

⁴⁰³ Emine Yavcık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 23 Ekim 2019.

bunun üzerinden lohusaya su dökerek yıkamaktadır. Süzgeç yerine bazen bu nesnelere cepleri olan bir yeleğin içine konular ve bu yelek lohusaya giydirilerek yıkanır. Dilber Tekdemir, kendisine de bu uygulamanın yapıldığını belirtmektedir⁴⁰⁴.

İlk kez doğum yapmış olan kadının yanına genç kızların gitmesi, kadının yüzünde çiller çıkmasına neden olacağından dolayı hoş karşılanmamaktadır⁴⁰⁵. Bununla birlikte yeni doğum yapmış olan kadının yanına ayağa kalkıncaya kadar erkek bireylerin girmesi hoş karşılanmamaktadır. Yine yeni doğum yapmış olan kadınların da kırkları çıkıncaya kadar birbirlerinin yanlarına girmesi veya ziyaret etmesinin kırk basmasına veya kırıkların karışmasına neden olduğuna inanılmaktadır⁴⁰⁶. Bu yasağa rağmen lohusa kadınlardan birisi bir diğerini ziyaret ettiğinde odada bulunan bebek hava kaldırılmaktadır⁴⁰⁷. Pınar Ülgüp'e göre kızın babası da belli bir süre lohusanın yanına gitmemektedir⁴⁰⁸. Yeter Arık, eski dönemlerde yeni doğum yapmış olan bir kadının direncinin zayıf düşmesinden dolayı hasta olacağı korkusuyla uzanacağı veya yatacağı yerin altına önceden saçda ısıtılmış tezek parçalarının serildiğini ve onun üzerine kadının yatağının serilerek dinlendirildiğini belirtmektedir. Bu uygulamayla kadının temizleneceğine ve kısa sürede iyi olacağına inanılmaktadır⁴⁰⁹.

Son olarak kırkları karışmasını diye yeni doğum yapmış başka bir kadın ile evde doğum yapmış herhangi bir ev hayvanı da lohusaya gösterilmez. Terazeye atılmamış çiğ etle veya dışarıdan gelmiş etle, unla ve balıkla temas ettirilmez. Lohusa kadının düğünlere gitmesine de sıcak bakılmaz. Buna rağmen düğüne giderse o düğündeki davulun patlayacağına inanılmaktadır⁴¹⁰. Bu durum aslında lohusanın başına bir şey geleceğinden ve düğünün yarım kalacağından duyulan korkunun tezahürüdür.

⁴⁰⁴ Dilber Tekdemir, -Memur- "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

⁴⁰⁵ Telli Çoşkun, Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

⁴⁰⁶ Naciye Polattaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Berfin Aksoy, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Songül Özdoğan, Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Çoşkun, Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Ayşehan Aydın, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Havva Alan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁴⁰⁷ Naciye Polattaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

⁴⁰⁸ Pınar Ülgüp, Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; İlkey Ayaz, -Memur- "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Mestan Köyü: 20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 20 Mayıs 2020.

⁴⁰⁹ Yeter Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

⁴¹⁰ Dilber Tekdemir, -Memur- "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; İlkey Ayaz, -Memur- "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Mestan Köyü: 20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 20 Mayıs 2020; Halil Oğuz, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

Lohusa kadına doğumdan yeni çıktığı ve güç kaybettiği için genellikle enerji ve protein bakımından zengin olan tatlı ve çeşitli yağlı yiyecekler verilmektedir. Acı, baharatlı ve gaz yapıcı yiyeceklerden kaçınılmaktadır. Bunun dışında doğum sonrası vücut zayıf düştüğünden ayaklarına yün çorap ve sırtına kalın elbiseler giydirilerek sıcak tutulmaya çalışılmaktadır⁴¹¹.

4.Çocuğun Tuzlanması

İnsanoğlunun hayattaki en önemli ödevi, genlerini veya DNA'sını sağlıklı bir şekilde gelecek nesillere aktarmasıdır. Bunun için de zamanla yüzyılların birikimi ile birçok yöntem, teknik ve bunların uygulanmasından kaynaklanan inan sistemi geliştirmişlerdir. Bunların bir kısmı doğum öncesi, doğum sırasında veya çocukluk dönemlerine aittir. Bebeğin doğumundan sonra yapılan tuzlama, balla veya başka bir şey ile sıvazlama aynı ritüellerin bir uygulamasıdır. Bunun yapılış nedenleri arasında ter kokusunu önleme, isilik ve benzeri nedenleri göstermektedir. Bu uygulama Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi Adıyaman'da da çeşitli tarzlarda gerçekleştirilmektedir. Tilkiyan Köyünden Elif Çoşkun, annesinin eskiden çocukların kokmaması için tuz, karanfil, bal ve sütü birbirine karıştırarak bir karışım elde ettiğini ve bu karışımla çocuğun her yerini buladıklarını belirtmiştir. Dış beden dışında çocuğa zarar vermeyecek bir miktarda ağız kokmasına diye ağzına da bu karışımdan sürdüğünü belirtmektedir. Kendisi de annesi kadar da olmasa çocuklarını tuzlamıştır⁴¹². Tuzlanan çocuk uyutulur uyandıktan sonra yıkanarak tuzdan arındırılmaktadır⁴¹³. Aynı şekilde Anadolu'da balla tuzun karıştırılarak bebeğe sürülmesi ve bedeninin kaplanması Gaziantep ve Ankara gibi şehirlerde de görülmektedir⁴¹⁴. Yine tuzlama hadisesi Anadolu'dan Romanya bölgesine kadar uygulanana gelen bir Anadolu motifidir⁴¹⁵.

Tuzlama hadisesinde bebeğin ter veya pis kokmaması için özellikle boynu, kasıkları, koltuk altları gibi özellikle ter bezlerinin yoğun olduğu yerler başta olmak üzere bebeğin

⁴¹¹ Sultan Tuncay, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Büyükkırcılı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

⁴¹² Hanım (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017; Fatma (?), "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019; Fatma Özel, 37, Adıyaman; Güler Yıldız, 59, Adıyaman; ; Hanım Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Elif Coşkun, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2017; Kadime Konaca, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Emine (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; ; Hanım Alkoç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Ötayan Taşar, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019.

⁴¹³ Dilber Tekdemir, -Memur- "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017

⁴¹⁴ Karaaslan, s.90.

⁴¹⁵ Önal, s.32.

bütün vücudu tuzlanmaktadır. Çocuğun tuzlanması dışında ballamanın da olduğu da ifade edilmekle birlikte, tuzlama kadar yaygın değildir. Bal veya şerbetin bebeğin yüzüne ve ağzına sürülmesi halinde bebeğin tatlı ve teninin yumuşak olacağına inanılmaktadır⁴¹⁶. Çocuğuna doğduğu sırada tuzlama işlemi yapmayan Hanım Ayık, bu nedenle oğlunun sık sık terlediğini kaydetmektedir⁴¹⁷.

Hanım Göksu, bu amaçla tuzlama dışında bebeğin cildinin yumuşak ve güzel kokması için gül suyu ile yıkandığını da belirtmektedir⁴¹⁸. Tuzlama genellikle doğumdan sonraki ilk üç gün yapılmaktadır⁴¹⁹. Besni bölgesinde tuzlama yapılırken bazı katılımcılarımız tuzun içine çekilmiş veya dövülmüş çörek otu da eklediklerini belirtmektedirler⁴²⁰. Yine aynı bölgeden Ceylan Kupal, kendi çocuğunu süt, susam, şeker ve az miktarda tuz ile yıkadıklarını belirtmektedir⁴²¹. İlk kez doğum yapmış olan kadınların bebeğinin tuzlanmasını genellikle kendisinden yaşlı ve bu konuda uzmanı olan iki yakın akrabası yapmaktadır⁴²².

Bebelerin tuzlanmasının arkasındaki binlerce yıllık bir amaç ve gaye muhtemelen bebelerin doğumdan sonra yetersiz temizlenmesinden dolayı vücutlarında kalan kan ve diğer doğum sıvılarından türeyen bakteri ve mikropların bebek ölümlerine neden olmasıdır. İnsanoğlu binlerce yıllık kültürel bir hafıza olarak farkında olmadan tuzun bakteri ve mikrop öldürme işlevinden faydalanarak bebeklerin vücutlarında kalan kan ve diğer doğum sıvılarının sebep olduğu hastalık ve doğum kokularının önüne geçmiştir. Bununla birlikte tuzla çocuğu yeni doğmuş narin bedeninde kızarıklık ve tahrişlere neden olduğu bilinmektedir. Aynı şekilde balın da anti septik ve mikrop kırıcı özelliği toplumsal hafıza tarafından bilinerek

⁴¹⁶ Sultan Tuncay, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Büyükkırcı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Songül Özdoğan, Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Çoşkun, Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zahide Durmaz, "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁴¹⁷ Hanım Ayık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü: 18 Şubat 2018

⁴¹⁸ Hanım Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

⁴¹⁹ Gaffure Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Sakine Bayram, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Özlem Yıldırım, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Kezban Kara, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017

⁴²⁰ Cuma Pektaş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019.

⁴²¹ Ceylan Kupal, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019.

⁴²² Abuzer Akkoç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Şehriban Akkoç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Fatma Okuç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

çocuğun varsa üzerinde hastalığa neden olabilecek olan virüs, bakteri ve mikroptan temizlenmesi sağlanmış olmaktadır.

5. Çocuğa İsim Konması

Kişi adları, ad koyanın veya koyanların karakteri, zevkleri, eğilimleri, dünya görüşü; içinde bulunduğu toplumun yapısı, kültürü, dili, gelenek ve görenekleri hakkında ipuçları veren çok önemli argümanlardır⁴²³. Bütün Anadolu’da olduğu gibi Adıyaman’da da bebeğin isminin ne olacağı konusu bebek daha anne karnındayken başlar ve çocuk doğduğunda cinsiyet netleşerek isim somutlaşmaktadır. Geçmiş dönemlerde, kırsal yerleşim ve geniş ailelerde yeni doğan çocukların isimlerini genel olarak büyük ebeveynler koymaktadırlar. Bu konuda eski dönemlerde ve kırsal alanda genç anne ve babanın isterileri ikinci plandadır⁴²⁴. Bu aşamadan sonra yeni anne baba çocuğa isim koyması için aile büyüğü olarak dede ve diğer aile büyükleri olan amca, dayı, hala, teyze ve diğer kardeşler eve davet edilmektedir. Bu davette anne baba isim töreninden önce bir yemek verir ardından bebek aile büyüğünün kucağına verilerek isim koyması istenir. Dede veya onun yokluğunda ailedeki amca veya dayı gibi diğer büyük üst soyun kucağına bebek verilerek isim koyması istenir. Çocuğu kucağına alan büyüğü yönünü kibleye dönerek bebeğin kulağına üç defa belirlenen ismi “*senin ismin veya adın bu*” şeklinde tekrarlayarak bebeğe adını vermektedir. Dede ailesiyle yakın ilişkisi olan veya imkânı olanlar da çocuğa isim verme merasiminde onun bulunmasını ve bu işlemi onun gerçekleştirmesini arzu ederler. Dede bu işlem sırasında çeşitli dualar okuyarak çocuğun uzun ömürlü olması yönünde temennilerle töreni bitirmektedir. Bu işlemler sırasında çocuğun kulağına ezan veya kamet okuma zorunluluğu bulunmamaktadır⁴²⁵.

⁴²³ Tanrıverdi, “Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği”,s.146-147.

⁴²⁴ Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Gazi Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁴²⁵ “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Kılıç, s.123-124. Dedenin isim verme törenlerini Kılıç, “*Dede, çocuğu kucağına alır. Sonra şöyle devam eder: “Pirimiz üstadımız Hakk Muhammed Ali, Hacı Bektaş-ı Veli ömrünü uzun canını sağlıklı, rızkını bereketli eylesin. Hayırlı evlatları sevdirip mutlu etsin. Çocuğun tüm dünya insanlarına faydalı olmak üzere yetiştirilsin.” Şeklinde dualar eder. Bu duadan sonra kulağına üç defa: “falan oğlu falan veya falan kızı falan” deyip ondan sonra ya Hakk ya Muhammed ya Ali pirimiz üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli desturu pir diyerek salavat getirir. Allahumme Salli Ala Seyidine Muhammed Mustafa, Allahumme Salli Ala Seyidine Aliyel Murtaza, Allahumme Salli Ala Seyidine Hasanul Muşteba, Allahumme Salli Ala Seyidine Şah Hüseyini Kerbela, Allahumme Salli Ala Seyidine Zeynal Abidini Aba, Allahumme Salli Ala Seyidine Muhammed Bakırî Baha, Allahumme Salli Ala Seyidine Caferî Rehnuma, Allahumme Salli Ala Seyidine Musayî Kazım, Allahumme Salli Ala Seyidine Ali Sultan Rıza, Allahumme Salli Ala Seyidine Muhammed Taki, Allahumme Salli Ala Seyidine Aliyel Naki, Allahumme Salli Ala Seyidine Hasanul Askerî, Allahumme Salli Ala Seyidine Muhammed Mehdi vesairi zaman” diyerek kulağına gülbenk okur. Daha sonrasında: “Hakk Muhammed Ali pirimiz üstadımız Hacı Bektaş-ı Veli ömrünü uzun canını sağlıklı, rızkını bereketli eylesin. Hayırlı evlatları*

Toplumda bebeğin adının ilk üç gün konulmadığını Garip Bozkurt belirtse de⁴²⁶ günümüzde aileler çocuğun gebelikte cinsiyetinin belirlenmesinden itibaren isim araştırmasına girmekte ve birkaç isimi doğuma kadar kesinleştirebilmektedirler. Kanaatimize göre ismin doğumdan sonraya bırakılması eski dönemlerde teknolojinin gelişmediği dönemlerde çocuğun cinsiyetinin belirlenemediğinden, kız mı erkek mi olacağı bilinemediğinden doğum sonrasında bırakılmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde teknoloji sayesinde doğumdan önce cinsiyetin bilinmesine bağlı olarak isimler doğum öncesinden itibaren belirlenmektedir.

İsim konmasından sonra aile komşularına ve yakınlarına bir lokma (yemek) yapıp dağıtma geleneği bulunmaktadır. Adıyaman kırsaldaki Alevilerde erkek çocuk sahibi olmak önemli olduğundan özellikle 2-3 kızdan sonra erkek çocuğu olan aileler bu ritüeli daha çok gerçekleştirmektedir⁴²⁷.

Anadolu'da yeni doğan bebeklere verilen isimlerde birçok arzuyu, kültürel ve sosyal dokuyu görmek mümkündür. Bunlar arasında özlem, umut, güç kuvvet, dindarlık ve popüler kültürün etkilerini görürüz. Bu durum Alevi toplumu içinde geçerlidir. Genel anlamda Alevilerde isimleri dört kategoride değerlendirmemiz mümkündür. Bunlar geleneksel mezhepsel, siyasal ve popüler isimlerdir.

Bütün Anadolu'da olduğu gibi eski dönemlerden itibaren Adıyaman'da da çocuğun doğumu önemli günlere denk gelmiş ise o güne veya o günün anısına uygun isimler konmaya çalışılır. Bu nedenle on iki imamın günlerinde doğan çocuklara söz konusu imamın ismi tek başına veya ikinci isim olarak konulmaktadır⁴²⁸. Bu bağlamda 12. İmam günlerinde doğan çocuklara Naki, Cafer, Zeynel, Hasan, Hüseyin gibi 12 imamın isimleri konulmaktadır. Nitekim Gazi Çetin'in her iki çocuğunun doğumu bu günlere denk geldiği için kendisi çocuklarına 12 imamın isimlerinden birisini vermiştir⁴²⁹. Bu şekilde isim verme hadisesi Anadolu'daki diğer Alevi yerleşim yerlerindeki topluluklar içinde geçerlidir. İsim vermede

sevdirep mutlu etsin. Sendeki doğacak evlatları tüm dünya insanlarına faydalı insan olarak yetişsin" şeklinde dualar okur... bkz. Aynı eser. s..124. Ali Tanrıverdi, Garip Bozkurt'la yaptığı söyleşi de benzer bir duayı kaydetmektedir. "Muhammed Mustafa, Aliyel Murtaza, Hasanül müşteba, Hüseyini Kerbela, Zeynel-i aba, Muhamed-i Bakır, Cafer-i Sadık-ı rebluba, Musa-i Kazım-ı Hulki Rıza, Muhammed-i Taki ve Naki, Hasanul Asker-i, Muhammed-i Mehdiyi sahibi zamanı liva" devamında "Ömrünü kadim eyleye, Hak Muhammed Ali'nin yolundan, darından, didarından, erkânından ayırmaya. Anneye, Babaya saygılı ola" sözlerinden sonra "Ömrü kadim olsun, yolu açık olsun, Hızır yoldaşı olsun, yüzün ak olsun, özün pak olsun, sözün hak olsun." gülbanklerle kutsanır. En son ile "Laileheillalah Hak birsin, Muhammed Resullahla, Aliyul Veliyullah, Mürşid-i kamilullah ve Ehlibeyt-i keremullah şefaât senden ola ya Resullahla" duasından sonra misal adı Hasan olacaksa "Ya Hasan, Ya Hasan, Ya Hasan" diye kulağına üç defa seslenilir. Ardından bir dede veya rehber çocuğun sırtından ovalarken "Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali" denilir. Hâlihazırda rehber, mürşit veya pir yok ise ismi veren ve bu gülbankı okuyan kişi hangi ocağa bağlı ise onun nezdinde niyaz eder ve lokmalarını iletirler" Bkz. Tanrıverdi, "Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği", s.147.

⁴²⁶ Tanrıverdi, "Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği", s.147.

⁴²⁷ Tanrıverdi, *age.*, s.106.

⁴²⁸ Gazi Çetin, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁴²⁹ Gazi Çetin, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

bazen aileler dedeler ve aile büyükleri dışında kâmil olarak sınırladıkları önde gelen şahsiyetlerden de öneri almaktadırlar. Bu kişiler zaman zaman üç-dört isimi belirleyerek son kararı aileye bırakmaktadır⁴³⁰. Ancak günümüzde ve şehir hayatında genç çiftler kendi çocuklarının adlarını kendileri koymaya başlamışlardır. Besime Hanım'ın çocuğunun adını kocası kendi koymuştur⁴³¹.

Kırk yaş üstü ve çok fazla siyasallaşmamış Alevilerde isimler genellikle Anadolu'da birçok yerde rastlanan geleneksel isimlerden oluşmaktadır. Derya, Fatma, Pınar, Ali, Kemal, Yusuf, Mehmet gibi isimlerdir⁴³². 1960'lar öncesinde mezhep hassasiyeti fazla olan aileler ise çocuklarına daha çok Ali, Kureyş, Aziz, Kamber, Haydar, Bektaş, İmam gibi isimler koymakta iken günümüzde Ali dışındaki isimler toplum tarafından artık demode olarak kabul görmekte ve çocuklara konulmamaktadır. Aleviler arasında özellikle eski nesilde Kureyş ismi yaygındır. Bu isim önde gelen Alevi din alimlerinden Seyyid Mahmud Hayrani'nin soyu olan soyuna bağlamaktadır. Bu on iki Türk aşireti Horasan'dan Erzincan'a, oradan da Hısn-ı Mansur ve Bağın kasabalarına yerleşirler. Başlarında Seyyid Mahmud Hayrani vardır. Daha sonraki yetki gücü sıralamasıyla Seyyid Mahmud Hayrani'nin oğlu Hacı Kureyş'e ve Derviş Beyaz lakaplı Seyyid Ali bulunmaktadır.⁴³³

II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Adıyaman Alevilerin isimleri üzerinde yaptığımız araştırmada ve gözlemlerde büyük çoğunlukla geleneksel Türk veya kendi cemaatlerinin büyüklerinin isimlerinin verildiği görülmektedir. Nitekim daha önceki şer'iyeye ve mahkeme kayıtlarında bile bu durum böyledir. Bu isimleri sayacak olursak Arslan, Mustafa, Şeyh Mansur, Ali, Hüseyin, Musa, Derviş, Mahmut Said, Kureyş, Mamo, Yusuf, Hasan, Ali Ato,⁴³⁴ Ali Hamza, Paşa (Paşo), Sami, Şahin, Dede (Dedo) Hazal, Hacı,⁴³⁵ Kahraman, Ali Rıza, Rıza, Basri, Mahmut, Cafer, İmam Ali, Hasan Basri, Abuzer, Veysel, Kanber, Aziz (Aziz Dede), İbrahim (İbrahim Dede), Haydar, Hıdır, Veysel Bektaş, Derviş, İmam, Mehmet Ali, Selman, Şeyh Ağa (Şeyho) Elif, Senem Zeynep, Fadime/Fatma, Şehriban, Havva, Rukiye, Besime, Meryem Hatice, Tekbir gibi isimler yoğunluk olarak kullanırlarken özellikle eğitim öğretim yaygınlaşmasına bağlı olarak özellikle okuyan kesimlerin kendilerini sosyalizme ve komünizme daha yakın görmesinin ve bunlardan etkilenmenin bir yansıması olarak isimler de bundan nasibini almıştır. Zira insanlar siyasi

⁴³⁰ Ali Tanrıverdi, *age.*, s.106-107.

⁴³¹ Besime Korkmaz, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Mehmet Çayır, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; İslim Çayır, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

⁴³² Songül Ayık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁴³³ Alpaşlan Demir, "İki Şecere Üzerine Birkaç Söz: Şeyh Mahmudü'l-Kebir Ya Da Derviş Beyaz Kimdir?" s.6.

⁴³⁴ Kanadıkırık, s. 47,107, 177-178.

⁴³⁵ Gökdeniz, s.80-81.98, 143,

arzularını ve isteklerini çocukları üzerinden yansıtmaya başlamışlardır. Soğuk savaşın bitmiş olduğu döneme kadar olan süreçte isimler Türkiye’deki sol siyasi akımının bir uzantısı olarak Kanber, Kureyş gibi geleneksel isimlerde azalma olurken özellikle 1970lerde Evrim, Eylem, İnan, (Hüseyin İnan), Deniz (Deniz Gezmiş), Yılmaz (Yılmaz Güney) hatta Fidel (Fidel Castro) gibi isimler kendine revaç bulmaya başlamıştır. 1990’lardan itibaren sol görüş ve kendisini Kürt milliyetçiliği ile harmanlamaya başladığında özellikle okuyan, eğitilmiş ve belirli bir siyasi görüşe sahip olan kişiler ve bu görüşlerini fazlasıyla ön plana çıkartmak isteyen aileler, çocuklarına sonradan oluşturulan ve daha önce toplumda kullanılmamış Kürtçe isimler olan Arjen, Asmin, Agit, Berkin, Civan, Dilda, Helin, Rodin, Rohat Rojda, Rozerin, Renas, Berken, Rojin, Civan, Berkin, Şeran, Velat, Dilda, Baran, Dersim, Berfin, Asmin, Roden, Aren, Renas, Zinar, Berivan, Rojbin, Sidar, gibi isimler eklenmeye başlamıştır. Özellikle açılım sürecinde bu tür isimlerin oldukça yoğun olduğu görülmekle birlikte görüştüğümüz veya gözlemlerimizde özellikle ailelerinde siyasi işlerde uğraşmış veya geçmişte uğraşmakta olan kimselerin özellikle bu tür Kürtçe isimler çocuklarına koymak için çabaladıklarını gözlemledik. Bu kimselerin özellikle üniversite eğitimleri sırasında arkadaş ortamının siyasi ortamından etkilendikleri bilinen olgular arasındadır. Ayrıca bu kesimi diğerlerinden ayıran en önemli özellik eğitim düzeylerinin oldukça yüksek olması ve bir şekilde ya kendilerinin ya da diğer aile bireylerinin Kürtçülük ile yollarının kesişmesidir. Bazı durumlarda bu aileler, büyükanne ve babanın da onayını alabilmek için bu tür isimlerin yanında geleneksel Ali, Hüseyin gibi isimler koyarak onların da gönüllerini almaya çalıştıklarını gözlemledik. Bununla birlikte açılım sürecinin bitmesi ve televizyon popüler kültürün de etkisiyle bu tür isimlendirmelerde kısmi azalma olduğu düşünülmektedir.

Alevi toplumunda özellikle isim seçilirken Bekir, Ömer ve Osman gibi Hz. Ali döneminde yaşanan olaylarda etkin oldukları düşünülen sahabelerin isimleri pek fazla dikkate alınmaz, mümkün mertebe de çocuklara isim olarak konulmaz⁴³⁶. Bu durum şahısların eğitilmiş olmasına veya okuma yazması olmamasına bakılmaksızın aynıdır. Bir anlamda çocuklara isim verme anlayışı Alevi toplumunda Alevilik kökenine bağlılığın sembolü olmaktadır. Berfin Aksoy, bu isimlere Yavuz ile Selim isimlerini de eklemektedir⁴³⁷.

Anadolu Alevilerinde olduğu gibi Adıyaman’daki toplum da halifelik Hz. Ali’den gaspedildiğine inandığı için diğer Alevi yerleşim yerlerinde olduğu gibi Bekir, Ömer ve

⁴³⁶ Cuma Pektaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Ceylan Kupal, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019; Aliye Hanım Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

⁴³⁷ Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Osman isimlerini çocuklarına vermemektedirler⁴³⁸. Dede Garip Bozkurt, bu isimler dışında Muhammed isminin de toplumda peygambere olan saygıdan dolayı çok fazla çocuklara isim olarak konulmadığını buna rağmen Mehmet, Ahmet ve Mustafa gibi isimlerin konulduğunu belirtmektedir⁴³⁹.

İsim konusundan özellikle intihar etmiş, erken yaşta vefat etmiş, kaderi kötü gelmiş ve talihsizlikler yaşamış olanların isimleri yeni doğan çocuklara ölenin kaderine benzeyeceği korkusuyla aynı ismin konmasına kaçınılmaktadır⁴⁴⁰. Songül Ayık, çocuğuna 18 yaşında intihar ederek hayatına son vermiş olan kardeşi Erdal'ın adını vermek istemiştir. Ancak eşinin ailesi ve çevresi çocuğun kaderinin benzesinden korkarak bu adı vermesine karşı çıkmış ve çocuğun adı Serhat olarak belirlenmiştir⁴⁴¹.

Anadolu'daki bütün Alevi toplumunda olduğu Adıyaman'daki toplumda da çocuklara konan isimlerde bazı istek ve arzuların simgeleştiği görülmektedir. Bu durumlarda özellikle çocuk sayısının artık makul olduğu ve aileye yeni bireylerin katılımın istenmediği durumlarda bu istek isimlerde Sonay, Songül, Soner, Bes, Yeter ve Son gibi isimler konmaktadır. Bazı durumlarda ise bu isimler var olan cinsiyet değişimini göstermek için de kullanılmaktadır. Sürekli kız çocuğu olan ailenin Yeter, Döndü, Döne ve İsaf (İnsaf) gibi isimler konarak artık erkek çocuklarının olması isteği belirtilmektedir. Mustafa Kılıç'a göre erkek çocuklarının doğumunda bu tür uygulamalara yer verilmemektedir⁴⁴².

Gözlemlerimizde toplumda diğer bir isim kaynağının sosyal medya ve televizyon olduğu görülmektedir. Çevremizdeki bazı ailelerin bu mecralardan etkilendikleri isimleri çocuklarına koyduklarını müşahede ettik. Bunlar arasında Demir, Kumsal, Beliz, Ayaz, Bulut, Egemen gibi isimler bulunmaktadır. Son olarak toplumda doğa ve tabiat isimleri bolca bulunurken özellikle “*Abdül*” veya “*Abdul*” gibi Arapça ön ekle başlayan isimler pek fazla bulunmamaktadır. Bunda sadece istisna olarak daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere çocuğu olmayan ailelerin çocuk sahibi olmak için dilekte buldukları ziyaretlerden olan Abdurrahman Erzincani'ye hürmeten doğan çocuklarına “*Abdurrahman*” ismi verilmesi gibi istisnalar bulunmaktadır.

⁴³⁸ Kılıç, s.122; Gaspak, s.122.

⁴³⁹ Tanrıverdi, “Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği”, s.147.

⁴⁴⁰ Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

⁴⁴¹ Songül Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁴⁴² Kılıç, s.124.

Son olarak geleneksel alevi isimlerinin çocuklara konulmasında gerek popüler isimler ve gerekse de Kürt milliyetçiliğinin getirdiği anlayıştan dolayı Ali, Hüseyin, Hasan ve Zeynep gibi birkaç istisna dışında giderek azalmaya yüz tuttuğu ifade edilmektedir⁴⁴³.

6.Kundaklama

Kundaklama bebeğin elini ve kolunu bir bezin içinde sımsıkıca tutarak hareket etmesinin önünün alınmasını için yapılan işleme verilen addır. Bu işlemde çocuğun kemiklerinin güçleneceği ve vücudunun daha düzgün bir şekilde gelişeceğine inanılmaktadır. Bebeğin üç dört aylık olmasına kadar devam eden bu uygulamada elini kolunu kullanarak kendisine zarar vermesinin de önü alınmış olmaktadır⁴⁴⁴. Kırsal alanda kundaklama çalışan kadınların işlerini yaparken bebeğin kendi başına hareket ederek yerinden uzaklaşmasının önünü aldığı için çalışan kadınlara büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Günümüzde çocuğun sağlığı ve vücut gelişimi bakımından önerilmediğinden yavaş yavaş bırakılmaktadır.

7.Çocuğun Bakımı

Kırsal alandan ve kültüründen gelen Alevi toplumunda eski dönemlerde ailelerin çok çocuk sahibi olması istenmiştir. En çok çocukların erkek olması arzulanmıştır. Bu dönemlerde erkek çocuklar kız çocuklarına göre “*Ocağı Tüttüren*” cinsiyet olarak görüldüğünden el üstünde tutulmuştur. Bu durum eğitimleri için de geçerli olmuş, eski dönemlerde eğitim konusunda kız çocukları ikinci planda bırakılmıştır⁴⁴⁵. Eski dönemlerde ve kırsal alanda kızlarla erkeklerin bir arada olmasından dolayı kız çocukları okula gönderilmemiştir⁴⁴⁶.

⁴⁴³ Suzan Yıldırım, - Memur- “Doğumve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

⁴⁴⁴ Elif Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 20 Kasım 2019; Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019;Telli Coşkun, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017;Yasemin Özet, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Dilber Tekdemir,-Memur- “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırlı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

⁴⁴⁵ Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Fatma (?), “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırlı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Sakine Kahraman, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Zeynep Güven, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”,

Geçmişte ve günümüzde doğan bebeklerin en fazla yakalandıkları hastalıkların başında sarılık gelmektedir. Anadolu'daki geleneksel tıp yöntemlerinden birisi olan sarı yazma ve sarı örtü kullanarak bebeğin üzerinin örtülmesidir. Bu sayede sarılık hastalığından bebeğin kurtulduğuna inanılmaktadır. Bu uygulama takriben iki hafta sürmektedir⁴⁴⁷. Sarı yazma dışında Pınar Ülgüp, bebeklerin kanının bol ve sağlıklı olması için kırmızı yazma örtüldüğünü de belirtmektedir⁴⁴⁸. Ayrıca kırmızı yazma sayesinde alkarısının veya al basmasının önleneceği düşünülmektedir⁴⁴⁹. Okumuş ve eğitilmiş kişiler kırmızı yazma yerine başlarına kırmızı kurdele takmaktadırlar⁴⁵⁰. Aynı şekilde Romanya Türkleri de kırık gün boyunca lohusa dışında beşiğe ve diğer yerlere kırmızı yazma bağlamaktadırlar⁴⁵¹. Kırmızı görsel olarak dalga boyu en uzun metrajlı renk olduğundan oyuncak, çikolata gibi tüketim unsurlarında en fazla kullanılan renk tonudur. Yüzlerce yıl boyunca tabiat ve diğer olayları gözlemleyen halk kırmızı rengin bu üstünlüğünü fark etmiş ve bunu kullanarak nazardan lohusayı korumayı amaçlamışlardır. Nitekim Havva Alan da bu konunun bilincinde olarak lohusa ile bebeğin beşiğine kırmızı yazma takılmasının veya bağlanmasının temel nedenini

Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Berivan Hazır, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Medine Taşkaynatan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Pınar Akkoç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Zeycan Mama, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Songül Çelik, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Yusuf Güneş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Bilal Mama, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Şeyho Kırmızı, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Hasan Tanrıverdi, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Kudret Aksoy, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Tülay Ölbeci, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Abuzer Güneş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Mehmet Çelik, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Kahraman Mama, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Abuzer Ündür, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kayacık Köyü: 10.05.2018.

⁴⁴⁶ Fatma (?), "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019. Kız çocuklarının eğitimi için şehirlere gönderilmediğini hatta yatılı okullara gitmesi istenmediği gibi üniversiteyi kazansalar bile büyükşehirlerdeki üniversitelere göndermez daha çok gözlerinin önünde olsunlar diye çevre illere tercihlerinin yaptırıldığını Sakine Kahraman, ifade etmektedir. Bkz. Sakine Kahraman, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

⁴⁴⁷ Yusuf Doğan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Dilber Tekdemir, -Memur- "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Songül Özdoğan, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Çoşkun, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Yasemin Özet, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, "Doğum ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; İlkay Ayaz, -Memur- "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Mestan Köyü: 20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 20 Mayıs 2020.

⁴⁴⁸ Pınar Ülgüp, 29, İkametgah Karapınar

⁴⁴⁹ İlkay Ayaz, -Memur- "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Mestan Köyü: 20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 20 Mayıs 2020; Dilber Tekdemir, -Memur- "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Hatice Güzel, "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020.

⁴⁵⁰ Dilber Tekdemir, -Memur- "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

⁴⁵¹ Önal, s.37.

rengin parlak, can alıcı ve göz önünde bulunmasına, dikkati lohusadan ve bebekten aldığı için nazarı engellemesine bağlamaktadır⁴⁵².

Doğumdan sonra çocuğun bedeni suda eritilmiş tuz ile ovulmaktadır. Bu şekilde çocuk bir gün kaldıktan sonra yıkanarak temizlenmektedir⁴⁵³. Bu işlemin temelinde doğum sonrası çocuğun bedeninde kalan kalıntılarda üreyebilecek olan bakteri ve mikropların tuz ile sterilize edilmek istenmesindedir.

Doğumdan itibaren kırk gün boyunca bebek yakın akrabalar dışında kimseye gösterilmez. Eve gelen misafir, mümkün mertebe çocuğun bulunduğu odaya sokulmaz eğer çocuğun bulunduğu odaya misafir gelecekse çocuk hemen beşiğe yatırılır ve üzeri örtülür. Bu duruma özellikle nazarı değdiği inanan kişiler veya çocuğu olmayan kadınlar geldiğinde çok dikkat edilmektedir⁴⁵⁴. Nazardan korunması için çocuğun saçının bir yerine veya elbisesine altından nazar duası veya bir çeyrek takılarak bakışların bu nesnelere kayacağı ve nazarın önleneyeceği düşünülmektedir⁴⁵⁵. Bunun dışında çocuk veya bebek dışarıya götürülecekse nazar değmemesi için tencere veya kazan isi yüzüne sürülerek nazardan korunacağı inancı bulunmaktadır⁴⁵⁶. Bazı katılımcılarımız doğumdan sonra kırk gün boyunca çocuğun şaşı olmaması için gözlerinin bağlandığını belirtmektedirler⁴⁵⁷.

Çocuk evin ilk çocuğu ise, beşiği genellikle kızın ailesi tarafından alınmaktadır. Erkek tarafı ise çocuğa yakınlıklarına bağlı olarak daha çok altın getirmektedir. Çocuğa bir şey olmaması, nazardan ve diğer etkenlerden korunması için bebeğin yastığının altına bıçak ve ekmek konulmaktadır. Bu durum lohusa kadınlarla uygulanan işlemlerle aynıdır. Bunun dışında ziyaretlerden getirilen toprak ve ziyaretten getirilen bir bez ya tek başına veya nazar boncuğu ile beşiğe bağlanmaktadır⁴⁵⁸. Buna ek olarak ilk kırk gün boyunca çocuğun bezleri dışarı

⁴⁵² Havva Alan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁴⁵³ Songül Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁴⁵⁴ Havva Alan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Aşşehan Aydın, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Yusuf Doğan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Ayşe Önal, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

⁴⁵⁵ Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017

⁴⁵⁶ Tevrat Apaki, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Kamber Bozkurt, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017.

⁴⁵⁷ Zeliha Buğdaci, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁴⁵⁸ Ayşe Önal, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Songül Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Özlem Yıldırım, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Hanım Aktaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdika Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zeynep Mutlu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

atılmaz, biriktirilir kırkıncı gün bu biriktirilen bezler kimsenin görmediği uzak bir bölgeye gömülmekte veya atılmaktadır⁴⁵⁹.

Doğumundan sonra yapılan eylemler arasında çocuğun ilk ve erkek olması halinde babaannesi ve dedesi çocuğa altın takmaktadır. Bunun dışında amca, hala, teyze ve dayı gibi yakın akrabalar da takı takan grup içerisinde yer almaktadırlar. Bunlar dışında çiftin diğer akrabaları ve yakınları kendi imkanları dahilinde çocuk takımı ve diğer bebek eşyalarını alarak bebek görmeğe gelmektedirler. Özellikle ilk çocuk erkekse hediye olarak getirilen nesnelere kıymeti ve ağırlığı takı gibi daha fazla olmaktadır. Doğan kız ise gelen hediyelerin kıymeti daha düşüktür⁴⁶⁰. Günümüzde özellikle şehir merkezinde ve eğitim seviyesi yüksek ailelerde bu ayırım ortadan kalkmaktadır.

Doğum sonrasında erkek tarafı dışında kız tarafına da düşen birtakım ritüeller bulunmaktadır. Bunların başında bebeğin anneannesi ise doğan çocuk kızının ilk çocuğu ise bebeğin beşiğini, yatağını ve diğer aksesuarlarını alarak bebek görmeğe gitmelidir. Bebeğe nazar değmesin diye beşiğin süslemeleri arasında nazar boncuğu da olmazsa olmaz aksesuarlar arasında yer almaktadır.

Lohusalık döneminde kadının zarar görmemesi için çok soğuk, çok sıcak ve baharatlı yemeklerden kaçınması tavsiye edilmektedir. Bebeğin sağlıklı ve düzgün beslenebilmesi için emzirme döneminde baharatlı ve asitli yiyeceklerle gaz yapan bakliyalardan uzak durmaları istenmektedir.⁴⁶¹

Günümüzde bebeklerin ve çocukların kıyafetlerinde mavi ve pembe gibi bir renk ve kıyafet ayırımı bulunmasına rağmen eski dönemlerde ekonomik olarak daha çok yokluktan insanlar çocuklarına kıyafet ve renk ayırımı gözetmeksizin aynı kıyafetleri giydirmektedirler. Ancak günümüzde ekonomik olarak cinsiyet ayırımına dayanan kıyafetlere ulaşımın kolaylaşması ve cinsiyet ayırımının belirginleşmesi üzerine aileler buna daha çok dikkat etmektedirler. Buna göre erkekler için mavi, yeşil, turuncu ve siyah renkler tercih edilirken

⁴⁵⁹ Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

⁴⁶⁰ Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Telli Çoşkun, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Yasemin Özet, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Pınar Ülgüp, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017. Zahide Durmaz, erkek çocuğun çocukluğunun ilk devrelerinde nazardan ve kötü cinlerden korunması için msukasız ve nazar boncuksuz dışarı çıkartılmadığını belirtmektedir.

⁴⁶¹ Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklı: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019

kızlar için pembe, turuncu, beyaz ve yeşil renkler tercih edilmektedir⁴⁶². Katılımcılarımızdan Cemile Demirel ve Özlem Yıldırım, eski dönemlerde uğursuzluk getireceği inancı nedeniyle bebeklere yeşil kıyafet giydirilmediğini belirtmektedirler⁴⁶³.

Kırsal alanlarda ve köylerde eski dönemlerde çocukların bezlenmesi çevreden getirilen killi toprak kullanılmıştır. Bunun nedenleri arasında toprak kullanmanın çocuklar için daha sağlıklı olduğu şeklinde açıklanmaktadır. Bu toprak kullanılmadan önce elenir, bebeğe zarar vermesin diyerek iri taneleri ayıklanır ve çocuğun altında kullanılmadan önce çocuğun dayanabileceği kadar ısıtılır ve ardından bir beze konularak çocuğun altına bağlanarak kullanılmıştır. Katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğu özellikle kış dönemlerinde bu tür höllükle çocuk bezlemenin bebeğin sağlığı ve ısınması için faydalı olacağı görüşüne sahiptirler. Bebeğin altını pisletmesi halinde toprakta pislettiği yer atılarak geri kalan kısımları tekrar kullanılmıştır. Bu toprağın tercih edilmesinde ıslandığında çamur olup bezi fazla kirletmemesi önemli bir etkendir⁴⁶⁴. Killi beyaz bir toprak olan bu höllük toprağı aynı zamanda bebeklerin idrar ve terleme sonucu bacak aralarında meydana gelen pişiklerin de

⁴⁶² Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017;Telli Çoşkun, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017;Yasemin Özet“Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017;Pınar Ülgüp, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklık: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Aktaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdıka Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Güllü Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hüsnüye Çapuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Medine Küçükocak, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

⁴⁶³ Özlem Yıldırım, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017

⁴⁶⁴ Hanım (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017;Fatma (?),“Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019; “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019;Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017;Telli Çoşkun, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017;Yasemin Özet, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017;Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklık: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Cuma Pektaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Mülkiye Taştan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

tedavisinde kullanılmaktadır. Bu işlemde killi toprağın tozu, annenin sütü ile ıslatılarak merhem kıvamına getirilerek bebeğin pişik yerlerine sürülmekte ve bebek tedavi edilmektedir⁴⁶⁵.

Günümüzde çocuk bezinin kullanımının artmasına bağlı olarak bu tür çocuk bezleme (höllük) sistemi ortadan kalkmış durumdadır. Toplumda çocukların bakımı daha çok kadınlara düşmektedir. Erkeklerin çocukları bezlemesi veya bakımını yapması hoş karşılanmamakla birlikte günümüzde bu algıda değişmeye başlamıştır.⁴⁶⁶

Geniş aile yapısında ve özellikle kırsal alanlarda yeni anne ve baba çocuğunu kendi ismi ile çağırılmaz, kucağına alamaz ve hatta sevemez⁴⁶⁷. Gazi Çetin, babasının yanında çocuğuyla ilgilenmekten ve adıyla çağırmaktan utanıldığını kaydetmektedir⁴⁶⁸. Bu gibi uygulamalardan dolayı toplumda dedesine baba diyen çocuklara eski dönemlerde rastlanabilmektedir. Zira babanın sevmesi veya kamusal alandaki sorumlulukları dedenin yerine getirmesinden kaynaklanmaktadır⁴⁶⁹. Bununla birlikte genç nesilde bu tür uygulamalar yavaş yavaş kaybolmaktadır⁴⁷⁰. Özellikle şehirlerde ve eğitim seviyesi yüksek kesimler bu konuda özgürce davranabilmektedirler. Bu uygulamalardan da anlaşılacağı üzere baba çocuğu ile anne kadar ilgilenemediğinden çocuğun genel olarak terbiyesinden anne

⁴⁶⁵ Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Mükliye Taştan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

⁴⁶⁶ Songül Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁴⁶⁷ Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Abuzer Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Şehriban Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Fatma Okuç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019 ;Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; İnci Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Münevver Çelik, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklık: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “ Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Cuma Pektaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Sakine Bayram, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Özlem Yıldırım, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Kezban Kara, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁴⁶⁸ Gazi Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁴⁶⁹ Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

⁴⁷⁰ Mehmet Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; İslim Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

sorumludur⁴⁷¹. Bu davranış kalıbını destekleyen nedenlerden biri de bu kurallara uymayan ailelerin çocuklarında yara veya çeşitli sıkıntıların olacağı inancıdır⁴⁷².

Kırsal alanlardaki geniş ailelerde günümüzde bile çocuğun bakımında veya sorumluluğunun üstlenilmesinde büyük ebeveynler daha fazla etkilidir. Aziz Akar birlikte yaşadığı oğlunun kendisi varken torunu suda boğulsa veya ateşe düşse bile gidip de çocuğunu yerden veya o ortamdan kaldıramayacağını ifade etmiştir. Aynı şekilde oğlu Özgür de aynı durumu teyit etmektedir. Şehir merkezlerinde sanayileşme ve eğitim durumuna bağlı olarak çocuğun bakımını ailenin üstlenmesi gerektiği inancı bulunmaktadır⁴⁷³.

Kırsal alanda ve köylerde eski devirlerde boşanmış ailelerde çocuklar, ataerkil aile yapısından dolayı kadın tarafında ezileceği ve horlanacağı düşünüldüğünden erkek tarafında kalırdı. Boşanmayı ve ayrılmayı düşünen kadın çocuklarından ayrı kalmayı düşünerek ve bunu göze alarak kocasından boşanmalıdır. Bu evrede çocukların bakımı babaanne, dede ve diğer baba tarafındaki aile bireyleri üstlenmektedir⁴⁷⁴. Hatta boşanmaları halinde kadınları kendi çocukları dahi gösterilmemektedir⁴⁷⁵. Bazı boşanmış katılımcılarımızdan eski dönemlerde çocuklarını görebilmek için eski kocalarının akrabalarının düğünlerine katılanların olduğunu gözlemledik.

Bu tür uygulamaların kökeninde ailenin baba soyundan ilerlediği var sayıldığından dünyaya gelen çocuklar baba tarafının soyunu temsil etmektedirler. Bu nedenle kız tarafı için kendi çocukları olan kızları kendilerinden ama çocukları bir başkasından varsayılmaktadır⁴⁷⁶. Eski dönemler ve kırsal alanlar için geçerli olan bu söylem bu günümüzde kadınların ve ailelerin eğitim seviyesinin yükselmesine ve ekonomik kaynaklarının artmasına bağlı olarak giderek azalmaktadır.

Eski dönemlerde; ulaşımın gelişmediği, insanın doğayla daha fazla mücadele etmek durumunda kaldığı dönemlerde insanlar sağlık ve tıpla ilgili sorunlarını çözmek için doğadan ve onun nimetlerinden faydalanmışlardır. Bebeklerin ve çocukların bakımı da aynı düşünceyle gelişmiştir. Çocukların bakımı ailede ve toplumda kadın bireyler tarafından

⁴⁷¹ Cuma Pektaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019; Hasan Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019.

⁴⁷² Fatma (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019.

⁴⁷³ Aziz Akar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021; Özgür Akar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

⁴⁷⁴ Mehmet Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Suzan Yıldırım, - Memur- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

⁴⁷⁵ Suzan Yıldırım, - Memur- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

⁴⁷⁶ Sakine Taymaz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

gerçekleştirilmiştir⁴⁷⁷. Bu tedavi genellikle dede ailesine mensup veya onların el verdiği yaşlı kadınların geçmiş tecrübeleri ışığında yapılmakta olduğundan her köyde ocak adı verilen çeşitli hastalıklar konusunda uzaman ve etki sahibi kabul edilen kadınlar bulunmaktadır⁴⁷⁸. Eski dönemlerdeki şamanlar gibi dedeler hastalık ve çeşitli rahatsızlıkların tedavisinde uzman kişiler olup dua ve çeşitli uygulamalarla halkın hastalıklarına çare olmuşlardır⁴⁷⁹. Bu durumu Hüseyin Yumuşak “*Eskiden dedelerden korkardık onların bazı şeyleri güçleriyle bertaraf ettiğine inanırdık*” sözleriyle ifade etmektedir⁴⁸⁰.

Bu kimselerin bazıları mantar, sarılık, korku, ishal, bel fıtığı, siğil, kırık çıkık, gibi uzmanlık alanları bulunmaktadır. Karakoç köyünde Hacer Hanım korku, Ayşe Hanım göz hastalıkları ve Kızılcapınar köyünde Fatma Hanım ishal hastalıkları konusunda uzmanlaşmış kimselerdir⁴⁸¹. Bir çocuk sarılık hastalığına yakalandığında aile bu konuda ocak olan kadının yanına gider ve ondan şifa umardı. Şifacı kadın bu tedaviyi genellikle çocuğun kulak arkasını ve dilinin altını jiletle keserek tedavi etmiştir. Elde veya genellikle yüzde çıkan mantar hastalığında genellikle Çarşamba günleri sabah erkenden şifacı kadının yanına gidilmekte, kadın bir tuz veya arpa ile dualar eşliğinde mantar veya bazı durumlarda siğilin etrafını üç veya yedi kez çevirerek çocuğun şifa bulması için dua etmektedir⁴⁸². Bazı ocaklarda buna ek olarak siğil veya mantarın bulunduğu bölge bir kalemle çizilmektedir⁴⁸³. Bebekler çok fazla ağladığında buna vücudundaki kirli kanın neden olduğu düşünülür ve bunun çıkması halinde çocuğun hastalıktan kurtulacağına inanıldığı için yaşlı bir kadın tarafından bebek jiletlenmektedir⁴⁸⁴. Bu uygulama aynı zamanda bebeğin doğumundan sonra da sırtına bazı tecrübeli kadınlar tarafından sırtının belirli bölgelerinde pis kanın çıkması ve çocuğun sağlıklı

⁴⁷⁷ Emine Çiftçi, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Çınarık Köyü: 20.07.2020.

⁴⁷⁸ Telli Yumuşak, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Büyükkırıklı Köyü: 10 Ekim 2017.

⁴⁷⁹ Ümmühan Yaylı, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ahmethoca Köyü: 10 Ekim 2017; Tülay Eren, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017; Elif Taşar, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Kotur Köyü: 1 Ekim 2017; Bircan Çiftçi, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 15 Kasım 2017; Çiğdem Turhan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 15 Kasım 2017; Telli Yumuşak, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Büyükkırıklı Köyü: 10 Ekim 2017.

⁴⁸⁰ Hüseyin Yumuşak, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Büyükkırıklı Köyü: 10 Ekim 2017.

⁴⁸¹ Tanrıverdi, “Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği”, s.148-149.

⁴⁸² Emine Çiftçi, Emine Çiftçi, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Çınarık Köyü: 20.07.2020; Ali Polat, 25, Kömür; Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

⁴⁸³ Hatice Güzel, “Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020

⁴⁸⁴ Güler Yıldız, 59, Adıyaman; Ayşe Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.; Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Sakine Bayram, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Özlem Yıldırım, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Kezban Kara, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

olması adına yapılmaktadır⁴⁸⁵. Bu işlemin ardından kesik yerler tuzlu su ile temizlenmektedir⁴⁸⁶. Bu durum yalnız Alevilere özgü olmayıp bölgedeki Sünni toplum için de geçerli bir uygulamadır.

Hastalıklar konusunda yapılan uygulamalardan bir tanesi de Çelikhan bölgesinde bulunan Zerban Suyu'nun çeşitli hastalıklara iyi geldiği yönündeki inançtır. Bu suyun kutsal ve şifalı olduğu inancı bulunmaktadır. Hastalığı olan veya bir dileği olan kişiler bu suya gelip abdest alıp yemeğini ve içeceğini bu ile yapmasının ona sağlık ve sıhhat getireceğine inanılmaktadır⁴⁸⁷. Bilindiği üzere Orta Asya eski Türkler bazı suların ve göllerin kutsal olduğuna inanılmaktadır⁴⁸⁸.

İlginç bir şekilde Alevi toplumunda üç, yedi, kırk kavramları Orta Asya'daki kültürle benzerlik göstermektedir. Orta Asya'daki ölüm, ziyafet ve diğer törenlerde her zaman kırk, dokuz, yedi ve üç kavramlarına güçlü bir vurgu vardır ve bu kutsal kavramlar kutsal kabul edilmektedir. Tunguzlarda ölen kişinin ruhu için yedinci gün bir ziyafet hazırlanır ve şaman tarafından ziyafet sırasında ölünün ruhu bulunur⁴⁸⁹. İskitlerde ölünün kırk gün boyunca ziyaret ettiği inancı bulunduğundan kırkıncı gün cenazenin önüne yemek konduğu bilinmektedir⁴⁹⁰. Kaşgarlı Mahmut, ölümün ardından üç ya da yedinci gün yemek verildiğini belirtmektedir⁴⁹¹.

Göz hastalıklarında özellikle arpacık hastalığında ocak olan kimse gözdeki arpacığa tükürmektedir. Ayaklarda ve ellerde tırnak bölgesinde çıkan hastalıklarda hastalık bölgesi genellikle pişirilmiş bir soğanla sarılmakta ve iltihabı akıtılmaya çalışılmaktadır⁴⁹². Elin genellikle dış yüzünde veya yüzde çıkan mantar siğiller için Kızılcapınar köyünden Hülya Bahar Canlı'nın anneannesi Sultan Hanım ocak olarak kabul edilmektedir. Bu tür hastalıkları tuz, arpa ve karınca toprağını mantarın etrafında en az iç kere çevirerek tedavi etmektedir. Yine babaannesi Gülizar Hanım'a da çocuklarda korku ve ürpertiden arınmaları için gelen çocukları okumaktadır⁴⁹³. Günümüzde kırsaldan şehir merkezlerine ulaşımın ve modern tıbb

⁴⁸⁵ Fatma Tanrıverdi, 53, Karapınar Mahallesi; Kadime Konaca, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

⁴⁸⁶ Yeter Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

⁴⁸⁷ Uysal, s.48; Çem, s.160.

⁴⁸⁸ İnan, s. 40-41.

⁴⁸⁹ Julian Baldick, **Hayvan ve Şaman Orta Asya'nın Antik Dinleri**, Çev. Nevin Şahin, İstanbul: Hil Yayınları, 2011, s.9,31, 37,44, 47,49, 53, 56, 59, 69,70, 72,80- 81,88, 90-91, 96, 194, 121,127,133, 165,194.

⁴⁹⁰ Baldick, s.122.

⁴⁹¹ Baldick, s. 65.

⁴⁹² Tanrıverdi, "Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği", s.149.

⁴⁹³ İlkay Ayaz, -Memur- "Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, Doğum ve Lohusalık", Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü:20 Mayıs 2020.

ulaşmanın kolaylaşmasıyla bu tür hastalıklara yönelik ocak tabir edilen kimselerin önemi azalmış ve bu tür uygulamalar unutulmaya yüz tutmuştur⁴⁹⁴.

Her toplumda olduğu gibi Alevi toplumunda da çocukların akıllı ve uslu durması için birtakım toplumsal kurallar bulunmaktadır. Özellikle geniş ailelerde veya büyük ebeveynlerin bulunduğu aile ortamında anne ve babanın, özellikle de babanın çocuğunu kucağına alıp sevmesi, yere düşmüş ise yerden kaldırması, hatta ağladığında susturması hoş karşılanmamaktadır. Aziz Akar bu konuda “torunum ateşe de düşse ben dururken saygıdan oğlum onu oradan alamaz” sözleriyle bu durumu ifade etmektedir. Yine erkeklerin çocukların bakımında bez değiştirmesi veya annesi dururken mama yedirmesi özellikle kırsal alanda toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bunu yapan erkekler eleştirilmektedir. Ali Bayat, bu durumları “ *Valla eskiden bir utanırdık çocuklarımızı sevmeye, hele babamızın ya da aile büyüklerimizin yanında daha da utanırdık. Asla kucağımıza alıp sevezdik. Çünkü ayıptı. Bakımını yapamazdım utanırdım. Annesi var baksın derdim. Yanımda biri varken asla kalkıp çocukla ilgilenmezdim. Karım olmazsa mecbur bakarım ama karım var o bakardı. Çocuğumu çağırmadan bile utanırdım. Şimdikilerde öyle bir şey yok ki. Adamlar çocuklarını sırtında taşıyıp gezdiriyor ailelerinin yanında. Valla bizde eskiden böyle şeyler olmazdı*” sözleriyle özetlemektedir⁴⁹⁵.

Çocuğun konuşmaya başlamasıyla birlikte Ali Bayat, dayılarının yeğenlerine bir şeyleri hediye olarak aldığını kaydetmektedir⁴⁹⁶. Cemile Demirel, toplumda erkek bebeğin dişleri eğeri büğrü çıkmasın diye saçları taranmaması gerektiği inancının bulunduğunu belirtmektedir⁴⁹⁷.

Çocukları sürekli ağlayan ve yaramazlık yapan aileler veya anneler, çocuklarını sakinleştirmek için Şih Mehmet, Güzel Dede, Ahmet Hoca ve Karanlık Baba başta olmak üzere çeşitli türbelere götürülerek buralarda mum yakma, çaput bağlama ve çeşitli ritüeller yapılmaktadır. Maksat hasıl olduğunda söz konusu türbede yemek veya diğer adıyla lokma dağıtılmaktadır⁴⁹⁸. Bu uygulamalara rağmen bebekliğinde çok ağlayan çocukların büyüdüklerinde akıllı ve zeki olacağına,⁴⁹⁹ çocuk sürekli olarak somurtuyorsa anne tarafına

⁴⁹⁴ Tanrıverdi, “Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği”, s.149.

⁴⁹⁵ Ali Bayat, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

⁴⁹⁶ Ali Bayat, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

⁴⁹⁷ Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017

⁴⁹⁸ Uysal, s.50; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

⁴⁹⁹ Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklık: 10 Mart 2019; Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019; Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Nursel Çalış, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu

çektığı inancı bulunmaktadır⁵⁰⁰. Yine çocukların bebek iken elleri sürekli olarak kapalı ise cimri, eli sürekli olarak açık ise cömert olacağına dair bir inanış bulunmaktadır⁵⁰¹. Ayrıca elinin açık veya kapalı olması bahtının açık veya kapalı olacağı anlamına da gelmektedir⁵⁰². Bebek uzun uzun bakışlarını kaçırmadan insana bakıyorsa o bebek zeki olacaktır⁵⁰³. Çocuk anne sütünü içerken hızlı hızlı emiyorsa hareketli yavaş emiyorsa sakin bir mizaçta olacağına⁵⁰⁴ ve emzik emen çocukların daha zeki olacağına yönelik bir inanç bulunmaktadır⁵⁰⁵. Ek olarak bebeğin nazardan uzak olması ve ömür boyu mutlu olması için bir meşe parçası kesilerek beşiğe bağlanmaktadır⁵⁰⁶.

Eski dönemlerde çocukların bakım ve toplumsal alanda terbiyesinden ailesinin yanı sıra amca ve dayı gibi yakın akrabalarının da sorumlu oldukları bilinmektedir. Babanın vefatı üzerine toplumda ataerkil bir yapının uzantısı olarak özellikle erkek çocuğun terbiyesinden dedesi veya amcası birinci derecen sorumlu görülmektedir⁵⁰⁷. Günümüzde eğitilmiş sınıfta

Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019; Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017. Bebek iken sesiz olan çocukların ileride arsız olacağını Hanım Sayıldız belirtmektedir.

⁵⁰⁰ “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

⁵⁰¹ Güler Yıldız, 59, Adıyaman; Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Elif Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 20 Kasım 2019; Ayşe Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017; Mülkiye Taştan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019; Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Emine (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019

⁵⁰² Fatma (?), “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019; Hanım (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017.

⁵⁰³ Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

⁵⁰⁴ Sakine Bayram, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁵⁰⁵ Kezban Kara, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁵⁰⁶ Hanım (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017.

⁵⁰⁷ Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Rıza Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Aktaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Çabuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Çabuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdıka Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zeynep Mutlu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Halil Oğuz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Hüseyin Bilgiç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karahöyük Köyü: 01 Kasım 2019; Mulla Akbuğa, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, İncearaplar Köyü/Besni: 12 Kasım 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Kadime Konaca, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Mülkiye Taştan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Ötügen Taşar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019; Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Rahime (?), 60, Karapınar Mahallesi; Ayşe, (?), “Evlilik ve Doğum”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

çocuğun yaşına bağlı olarak anne tarafının da bakabileceğine ve hatta daha iyi bakacaklarına yönelik bir eğilim geliştiği söylenebilir⁵⁰⁸.

8.Çocuğun Ayağına Köstek Bağlanması

Çocuk ilk adımını atmaya başlayıp yürümeye başladığında düzgün ve güzel yürümesi için dayısı tarafından çocuğun ayağına köstek takılır ve çözülür. Bu şekilde çocuğun düzgün bir şekilde yürüyeceğine inanılmaktadır. Bu işlemde dayısı veya başka birisi de bulunabilir; ip çocuğun iki ayağına bağlanır ve daha sonra hızlı koşan birisi gelir ve ipi koparır. Böylece çocuğun da ipi koparan kişi kadar hızlı koşabileceğine inanılmaktadır. Bunun dışında bebeğin ağzının sürekli sulanması veya ağzından sürekli su akmasının bebeğin dayısının topuğunu bebeğin ağzına sürmesi ile geçeceğine inanılmaktadır⁵⁰⁹. Nuriye Şahin, ip bağlama işleminde çocuğun her iki ayak baş parmağının bağlandığını belirtmektedir⁵¹⁰. Kimin yürüyüşü güzelse onun ayakkabısının arkası kesilirdi⁵¹¹. Çocuğa eski bir terlik giydirilir ve terliğin ucu hafif kesilirse çocuk yürüyeceğine inanılmaktadır⁵¹².

9. Diş Çıkartma Hedik

Dünya üzerindeki diğer topluluklarda olduğu gibi Anadolu kültüründe de bebeğin diş çıkartması, kutlanması gereken önemli bir olaydır. Bunun arkaik temelinde, diş çıkartma döneminde girdiğinde bebek artık ortalama 8-12 aylıktır. Bu dönemde bebek büyümeye ve bebeğin gıda ihtiyacı artmaya devam ederken ters orantılı bir şekilde annenin bebeğe sunduğu süt miktarı azalmaktadır. Bebeğin hayatta kalabilmesi için yeni ve ek gıda maddelerine ihtiyaç vardır. Bunun için de bebeğin ilk sindirimi için katı besinleri çiğnemesi ve yumuşatması gerekmektedir. Bu durumun ön koşulu ise bebeğin dişlere sahip olmasıdır. Bebeğin dişinin çıktığının görülmesi onun hayatta kalabileceğinin kanıtı olarak kutlanması gereken büyük ve kutlu bir olaydır. Bu nedenle bebeğin narin dişleriyle kolayca ezebileceği ve hazmedebileceği gıdalar hazırlanmıştır. Bunun en kolay yolu gıdaların haşlanmasıdır. Bu amaçla en bilinen

⁵⁰⁸ Ceylan Kupal, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019.

⁵⁰⁹ Fatma (?), “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019; Ayşe Arık “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; İlkay Ayaz, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü:20 Mayıs 2020; Ali Bayat, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019; Rıza Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Aliye Hanım Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Sultan Mama, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Ayşe Dünder, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

⁵¹⁰ Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Kadime Konaca, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

⁵¹¹ Ötayan Taşar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019.

⁵¹² Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

temel gıdalardan olan buğday veya buğdaylı nohut haşlanarak hedik haline getirilmekte ve bu sevinç konu komşu ve akrabalarla paylaşılmaktadır. Bazı yerlerde hediğin üzerine çerez dahi serpilmiştir. Diş hediği için eve davet edilen kişiler çocuğa ve ailesine hediyeler getirmektedirler. Bunun dışında eve gelemeyen komşulara da gönderilen hedik kapları geri boş verilmemeye çalışılmaktadır. Bunun için hedik tabağı geri verilirken içine ya para veya başka bir yiyecek konulur. Eski dönemlerde tabağın boş gönderilmesi hoş karşılanmamaktaydı⁵¹³. Adıyaman Alevilerinde yeni diş çıkartan çocuk için hedik yapma ve dağıtma geleneği Anadolu'daki diğer bölgelerle aynıdır⁵¹⁴.

B. Evlilik ve Düğün

Evlilik, erkek ve kadın iki bireyin sosyal ve cinsel birlikteliğinin toplum tarafından kendi normlarına uygunluğunun diğer bireylerine düğün vasıtasıyla ilan edilmesi ve adı geçen bireylerin birlikteliğinin onaylanmasıdır. Erich Fromm'a göre ise evlilik bir sözleşme olup eşlerin birbirlerinin bedenleri, duygulan ve ilgi alanları üzerinde hak sahibi olmasıdır. Yani bir anlamda mülkiyetin paylaşılmasıdır⁵¹⁵. Malinowski'ye göre ise erkekle kadının aşkıta, ekonomik birliktelikte, çocukların üretimi ve eğitiminde yaşam boyu bir ortaklık için birleşmesidir⁵¹⁶. Beats'a göre evlilik, mülkiyet, ekonomik sorumluluk, cinsellik ve bu birliktelikten doğan çocuklara yönelik yükümlülüklerin paylaşımı için bir hukuksal

⁵¹³ Mülkiye Taştan, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Rahime (?), "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Hanım (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017; Fatma (?), "Hamilelik ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019; Fatma Özel, 37, Adıyaman; ; Hanım Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Ceylan Kupal "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019; Nuriye Şahin, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Hüseyin Bilgiç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karahöyük Köyü: 01 Kasım 2019; Mulla Akbuğa, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, İncearaplar Köyü/Besni: 12 Kasım 2019; Ayn Zeliha Gözübüyük, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü: 05 Kasım 2019; Sakine Taymaz, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021; Meryem Akar, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Fatma Tanrıverdi, 53, Karapınar Mahallesi; Yeter Arık, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Emine Güneş, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Gaffure Göksu, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019; Hanım Alkoç, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Kadime Konaca, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019; Berfin Aksoy, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019; Özlem Yıldırım, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Cemile Demirel, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁵¹⁴ Gaspak., s.123.

⁵¹⁵ Erich Fromm, **Sahip Olmak Ya Da Olmak**, Çev. Aydın Arıtan, İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2003, s.74. Georg Simmel evliliği, "Bu diğer uygarlıklarda evlilik, prensipte, bir ilke olarak, erotik bir fenomen değil sadece sosyal-ekonomik bir kurumdur. Aşk içgüdülerinin tatmini bununla sadece rastlantısal olarak bağlantılıdır. Belirli istisnalar dışında, evlilik bireysel çekime değil aile siyasetine, işgücü ilişkilerine ya da nesli devam ettirme arzusunun dayandır. Örneğin Yunanlılar, bu kurumu en uç ölçüde farklılaştırmıştı. Demosthenes şöyle demiştir: "...günlük ihtiyaçlarımız için odalıklara sahibiz, ama bize yasal çocuklar vermesi ve evin içini çekip çevirmesi için kanlarımız var." Modern hayatta da evliliğin büyük çoğunlukla geleneksel ya da maddi nedenlerle gerçekleştirildiği kolayca gözlemlenebilir" sözleriyle tanımlamaktadır. Bkz. Georg Simmel, **Gizliliğin ve Gizli Toplamların Sosyolojisi** Çev. İdil Dündar, İstanbul: Pinhan Yayınları, 2016, s21-22.

⁵¹⁶ Malinowski, **Büyük, Bilim ve Din**, s.30. Sibel Özbudun'un aktarımıyla George Peter Murdock evlilik için "tüm toplumlar için geçerli olan kültürel kurum, fikir ve uygulamaları, yani kültürel evrenselleri saptama çabasında, evliliğin iki cinsten yetişkinler arasında gerçekleşen, ortak ikametgâh ve iktisadi iş birliğine dayalı, cinselliğin toplumsal onay gördüğü, biyolojik ya da evlat edinme yoluyla edinilen çocukları kapsayan evrensel bir ilişki olduğunu" ifade etmektedir. Bkz Sibel Özbudun, **50 Soruda Antropoloji**, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2012, s. 147.

anlaşmadır⁵¹⁷. Saint Augustin'e göre evlilik bedeninin tehlikeli arzularının önüne geçmek ve meşru kılmak için gerekli olan bir eylemdir⁵¹⁸. Trobirand yerlilerinde çiftlerin serbestçe her türlü ilişkiyi kurabilmelerine rağmen topluma kabul edilebilmeleri, çocuk sahibi olabilmeleri ve saygınlık görebilmeleri için evlenmeleri gerekmektedir⁵¹⁹. Bu bağlamda evlilik bir statü gösterisidir.

Yapısalcı antropoloji akımında evlilik ve evlilikler karmaşık yeniden üretim stratejileri olarak görülür ve her evlilik, mülkiyetin büyüklüğü, kişinin ailenin kaçınıcı bireyi olduğu, ikamet, olası eşler arasındaki yaş farkı, servet farklılıkları gibi bir dizi parametreyi devreye alan karmaşık stratejilerin bileşkesi olarak düşünülmektedir⁵²⁰. Yine bu anlayışa göre akrabalık ve evlilik kuralları kadınların gruplar arasındaki iletişimi sağlamasına yaramaktadır⁵²¹. Ayrıca evlilik ilkel topluluklar arasında kadın değiş tokuşunu sağlayarak çeşitli insan toplulukları arasında veya kabileler arasında politik, siyasi ve ekonomik olarak bir müttefiklik oluşturulmasına da katkı sağlamaktadır⁵²².

Evlilik toplumdan topluma, coğrafyadan coğrafyaya, kültürden kültüre ve dinden dine farklılık gösteren insanlığın en eski toplumsal ritüellerinden birisidir. Bu bağlamda eski dönem Çin'de evlenmeden ve çocuk sahibi olmadan ölmek en büyük günahlardan birisidir⁵²³. Hint mitolojisinde erkek evlenip çocuk sahibi olduğu takdirde atalarının ölmüş ruhlarına gelecek nesillerin sunaklar sunması garanti altına alınmış olmaktadır⁵²⁴.

⁵¹⁷ 290. Evlilik hakkında Peter I. Berger ve Thomas Luckmann, "evli bir çift, yaşadığı toplumun ideallerini takip edebilir ve birlikte güzel ve mutlu şekilde yaşlanmayı arzulanabilir. Kadın, toplumun ortaya koyduğu anlamlar ile kendi somut deneyimi arasındaki büyük çelişkiyi tecrübe ederken, yalnızca erkek, somutlaştırılmış bir algı içerisinde, yaşlılığını normalde seyrettiği şekliyle tecrübe eder. Eğer bir kadının içerisinde yaşadığı toplumda evlilikler kusursuz bir anlam topluluğuyla karakterize edilmezse, evlilikteki iki eş arasındaki genel yaşlılık algısının yorumlanmasındaki uyumsuzluk, çatışmaya ve bir dizi tartışmalara sebebiyet verebilir; fakat bunun, kendi topluluk hayatlarını tehdit eden bir anlam krizine dönüşme ihtimali oldukça zayıftır. Ancak, topluluğun varsayımı, bir evliliğin eksiksiz bir anlam topluluğu olması gerektiğine yönelik ise, o zaman onların ikisi arasındaki anlaşmazlık, her ikisi için de sancılı bir hal alır ve anlam krizi bir yaşam krizine dönüşür" açıklamalarını yapmaktadır. Yine onlara göre topluluklar evlilikler sayesinde birbirleriyle kaynaşmaktadır. Bkz. Peter I. Berger ve Thomas Luckmann, **Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi Modern İnsanın Yönelimi**, Çev. Mustafa Derviş Dereli, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2015, s. 35, 48.

⁵¹⁸ Anthony Battaglia, "Helenistik Beden Kavrayışı ve Hıristiyan Toplumsal Etiğindeki Mirası", **Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet**, Derleyen: Sylvia Marcos, Çev. Sibel Özbudun- Balkı Şafak- İlker Çayla, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006, s.148.

⁵¹⁹ Malinowski, **Kuzeybatı Malenazya'da Vahşilerin Cinsel Yaşamı**, s.78-79; Whilhem Reich, **Cinsel Ahlakın Boygöstermesi**, Çev. Bertan Onaran, İstanbul: Payel Yayıncılık, 1977, s. 81

⁵²⁰ Pierre Bourdieu-Loïc Wacquant, **Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, Çev. Nazlı Ökten, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s.162-163.

⁵²¹ Claude Lévi-Strauss, **Yapısal Antropoloji**, Çev. Adnan Kahiloğulları, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, Kasım 2012, s. 126.

⁵²² Pierre Clastres, **Vahşi Şavaşıncının Mutsuzluğu "Siyasal Antropoloji Araştırmaları"**, Çev. Alev Türker-Mehmet Sert, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1992, s. 198-200.

⁵²³ Annemarie Schimmel, **Dinler Tarihine Giriş**, Düz. Recep Kibar, İstanbul: Kırkambar Yayıncılık, 1999, s.23. Ataerkil aile yapısına sahip olan Çin'de bir Çinli erkeğin karısını onun için başkaları seçer ve düğün gününe kadar tanımaz karısını, sonuçta tüm cinsel ilişkileri romantik anlamda aşktan tamamıyla yoksundur ve hiçbir zaman aşk şiirini doğuran sevgili peşinde koşmak için çaba harcamaz. Bkz. Russell, *age.*, s.54.

⁵²⁴ Heinrich Zimmer, **Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler**, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Kabalıcı Yayınları, 2004, s.39.

Evlilik yaşı ve tipi toplumların geçim kaynaklarına ve içinde buldukları topluluklara göre değişmektedir. İlkel topluluklar olan avcı toplumlarda kendine yetebilecek ve bakabilecek yeteneklerinin gelişmesi için erkeklerin geç yaşlarda evlenmesi ilkesi öne sürülürken ekonomik kaynakların daha bol olmuş olduğu yerleşik tarım toplumlarda bu yaş aralığı daha erken dönemlere çekilmiştir⁵²⁵. Bununla birlikte evlilik bazı toplumlarda erkek bireylerin çocuklarını kendi hanelerine yazması veya sahip çıkması için gerekli olan bir ritüeldir. Trobriand'daki yerli kabilelere mensup olan erkeklerin ve kızların serbestçe ilişki yaşamalarına ve çocuk sahibi olmalarına rağmen erkeklerin doğan çocuğu kesin olarak sahiplenmeleri için evlilik sürecinde doğması gerektiğini kaydedilmektedir. Evlilik sürecinde ister meşru kocadan isterse bir başkasından olsun artık o bebeğin babası meşru kocadır. Buradan da anlaşılacağı üzere evlilik ve düğün bir bebeği veya çocuğun toplum tarafından kabul edilmesi için en önemli toplumsal ritüeldir⁵²⁶. Bertrand Russell'e göre bugün de geçerli olduğu varsayılabilecek olan evlilik ilişkileri her zaman kabaca içgüdüsel, ekonomik ve dinsel olarak sıralayabileceğimiz üç etkenin karışımından oluşmuştur.⁵²⁷ Arnold Hauser, evliliği feodal bağların yıkılmasından sonra, mülke denge ve süreklilik sağlayan tek kurum olarak tanımlamaktadır. Ona göre evlilik dışarıdan gelecek tehlikelere karşı ve içte oluşacak yıkıcı ögelere karşı burjuva toplumunun kurmuş olduğu bir siperdir⁵²⁸.

Alevi toplumunda da evlik olayı bir takım sosyal yeterlilik gerektirmekte ve bireylere sorumluluklar yüklemektedir. Bu bağlamda evlilik uygulamasıyla birlikte bekârlıktan farklı statüye geçen çiftlerden artık büyükleri ziyaret, bayramlaşmalara, düğünlere ve diğer aktivelere katılarak toplumsal normlara uymaları beklenmektedir. Nitekim evli olan bireylerin artık birlikte cem, bayram ziyaretleri, hasta ziyaretleri, doğum, düğünlere katılımları beklenmektedir. Bu özelliklerinden dolayı bir şahsın Alevi ritüellerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi ve uygulamalara katılabilmesi için evli olması şarttır. Bu şart Alevi toplumunda evliliğin önemli bir geçiş töreni olarak görülmesine ve eski dönemlerde erken yaşlarda evliliklere neden olmuştur. Bu bağlamda başta muhasip olarak bazı cemlere katılabilmek için bireylerde akıl sağlığı ve yetişkinlikten sonra aranan en önemli şartın evli olmak olması toplumda evliği teşvik eden başlıca unsurlardan olduğu kabul görmektedir. Zira

⁵²⁵ Wells, s.87-88.

⁵²⁶ Malinowski, **Büyük, Bilim ve Din**, s.215-217.

⁵²⁷ Russell, s.14

⁵²⁸ Arnold Hauser, **Sanatın Toplumsal Tarihi**, Çev. Yıldız Gölönü, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984, s. 286.

evlilik Alevi ritüellerinin uygulanmasını ve devamını sağlamada kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir.⁵²⁹.

Adıyaman Alevi toplumunda evlilik tiplerine genel olarak bakıldığında birinci sırayı görücü usulüyle gerçekleştirilen endogami yani grup içi evlilik almaktadır.⁵³⁰. Bu tür evliliklerde eşlerin akraba,⁵³¹ aynı mezhepten, görüşten ve kandan olmasının önemi büyüktür. Bunun temelinde dayanışma duygusu ve bir arada bulunma isteği önemlidir. Ayrıca başka mezhebe mensup olan kişilerle olan evliliklere bazı adaylar, aileler arası yaşanması olası olan geleneksel ritüellerin uygulanmasındaki sıkıntılardan dolayı karşı çıkmaktadırlar. Özellikle Alevi kızlar Sünni mezhebin gerektirdiği namaz kılma, oruç tutma ve kapanma gibi uygulamalara maruz kalmaktan çekindikleri için mezhepler arası evliliklere karşı durmaktadırlar. Yaylakonak'tan Mahir ve Selcan adlı katılımcılar Sünnilerle olabilecek evliliklere karşı olmalarını bu gerekçelerle savunmuşlardır. Onlara göre bir Alevi'nin bir Alevi ile evlenmesi hem geleneksel hem de rasyonel olarak mantıklı tercih olarak durmaktadır⁵³². Başka mezheplerle yapılacak olan evliliklerde söz konusu birey ailesi özellikle kız ailesi ise söz konusu kişiler toplumlarının çocuklarının Sünni bireylerle evlenmesinin yakın çevrelerinin kendilerine toplumsal baskı uygulamasından rahatsızlık duyulmasıdır⁵³³. Nitekim katılımcılarımızdan bu türde evlilik yapan kişiler bu duruma dikkat çekmiş ve ailelerinin ilk başlarda yukarıdaki nedenlerden ötürü evliliklerine karşı çıktıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte evlilikte süre geçtikçe ve taraflar birbirlerini tanıdıkça sorunların azaldığını belirtmektedirler⁵³⁴.

Eski dönemlerde görücü usulüyle yapılan evlilikler olmasına karşın ailelerin çeşitli mesajlarla gençlerin evlilik isteklerinin farkında olmaları sağlanmıştır. Erkenler için sofraya geç gelme, babanın ayakkabısına çivi çakma; kızlar için yüksek sesli bulaşık yıkama ve ev işlerini görme gibi ritüeller gençlerin ailelerine evlenmek istediklerinin bir mesajı olarak addedilmektedir⁵³⁵. Yine evdeki bekâr erkeklerin bıyık bırakması da eski dönemlerde yetişkin

⁵²⁹ Taşğın, s.114, 145, 146; Tanrıverdi, *age.*, s.86; Ali Aşkın, "İnanç Müziği Etnolojisi Çerçevesinde Adıyaman İli Bulam Kasabasında Alevi İnanç Müziği Geleneği", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi SBE, 2019), s. 35.

⁵³⁰ Kudret Büyükkaya, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Abuzer Büyükkaya, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Dilek Bulut, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zahide Gemici, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdka Keleş, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁵³¹ Abuzer Büyükkaya, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Savaş, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁵³² Canpolat, s.29-30.

⁵³³ Canpolat, s.36.

⁵³⁴ Mustafa Çetinkaya,-Memur- "Alevi Sünni Evliliği", Konulu Görüşme, Adıyaman 5 Mart 2019;Zeliha Çetinkaya, -Memur- "Alevi Sünni Evliliği", Konulu Görüşme, Adıyaman 5 Mart 2019;Murat Çetinkaya, "Alevi Sünni Evliliği", Konulu Görüşme, Adıyaman 5 Mart 2019.

⁵³⁵ Tanrıverdi, s.143.

olduklarına dair verdikleri bir mesaj olarak kabul görmüştür⁵³⁶. Bu mesajlara rağmen eski dönemlerde evlilikler, aile büyükleri tarafından kararlaştırılan sosyal bir eylemdir⁵³⁷. Bu nedenle özellikle geçmiş dönemlerde Alevi toplumunda endogami yani toplum içi evliliklerin yaygın olduğunu görmekteyiz⁵³⁸. Bu tür endogamik evliliklerde kendi içinde sınıflamalar dahi mevcuttur. Bu bağlamda Alevi dedelerinin dede aileleri dışındakilere kız vermeme ve mümkünse almama hadisesini örnek verebiliriz⁵³⁹.

Alevi toplumunda boşanmanın dini ve sosyal boyutunun geçmişte çok katı olmasına karşın aileler günümüzde çocuklarının kendi rızalarının olmadığı, mutsuz ve sıkıntılı bir evlilik yaşamamaları için Sünni topluma göre biraz daha fazla serbest bırakmaktadır. Böylelikle yanlış bir evlilik yapmalarının önüne geçilmiş olunacağı düşünülmektedir⁵⁴⁰.

Geçmiş dönemlerde görücü usulüyle gerçekleştirilen evliliklerde günümüzde gençlerin istekleri daha fazla dikkate alınmaya başlanmıştır⁵⁴¹. Toplumdaki düğünler eski dönemlerde cuma günü öğleden sonra başlar, Pazar günü akşama kadar devam ederdi. Dede Garip Bozkurt'a göre düğünler toplumda var olan tanışıklığı, sevgi ve muhabbeti arttırmak için yapılan birer organizasyondur.

1.Evlilik Yaşı

Anadolu'nun birçok yerinde ve özellikle kırsal alanlarda elli yaş ve üstü olan yetişkinlerin birçoğunun evlilik yaşı çok erken yaşlara denk gelmiştir. Günümüzde eğitim, şehirleşme ve ekonomik yaşamın artmasına bağlı olarak evlilik yaşı yükselmiştir. Eski dönemlerde evlenecek olan gençlerin yaş farkları günümüzden daha fazlaydı. Buna göre eski dönemlerde erkeğin kızıdan yaş olarak büyüklüğü on beş ile on yedi yaş aralığına hatta otuz yaşına kadar çıkmaktadır. Ancak günümüzde erkeklerin kızlardan yaş olarak büyük olması

⁵³⁶ Mustafa Üngar, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Mehmet Çelik, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Ayşe Aydın, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Hasan Tepeli, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

⁵³⁷ Fromm bu durumu "Genellikle, insanların çoğunun kendi istekleriyle evlendiği varsayılır. Bir görev ya da yükümlülük duygusu temeline dayanarak bilinçli olarak evlendikleri olur kuşkusuz. İnsanların gerçekten "kendileri" istediği için evlendikleri durumlar vardır. Ama aynı zamanda, bir adamın (ya da kadının) bilinçli olarak belli bir kişiyle evlenmeyi istediğine inandığı, oysa aslında, kendisini evliliğe yol açan ve bütün kaçış yollarını tıkamış gibi görünen bir dizi olaylar içinde kısırlanmış bulunduğu durumlar da vardır. Evlenmeden önceki aylar boyunca "kendisinin" evlenmek istediğinden kesinlikle emindir, bunun böyle olmayabileceğinin ilk ve de biraz gecikmiş belirtisi, düğün günü, damadın (ya da gelinin) ansızın paniğe kapılması ve müthiş bir kaçma itkisi hissetmesiyle ortaya çıkar" ve bir Sahip Olmak Ya Da Olmak adlı eserinde de "Sevgiye ya da geleneksel evliliklerdeki gibi toplumsal göreneklere ve alışkanlıklara dayalı evliliklere dikkatle bakacak olursak, birbirini gerçekten seven çiftlerin azınlıkta olduğunu hemen fark ederiz. Toplumsal görev duygusu, gelenekler, karşılıklı ekonomik çıkarlar, çocuklara olan ortak ilgi, karşılıklı bağımlılık ya da korku, bazen de birbirine duyulan nefret, genellikle "sevgi" olarak yaşanmaktadır. Eşlerden birinin ya da ikisinin birden birbirlerini hiç sevmediklerini, belki de hiç sevmemiş olduklarını anlayana dek. Bu böyle sürüp gitmektedir" cümleleriyle açıklamaktadır. Bkz. Erich Fromm, **Özgürlükten Kaçış**, Çev. Şema Yeğin, İstanbul: Payel Yay., 1996, s. 163; Fromm, **Sahip Olmak Ya Da Olmak**, s.73.

⁵³⁸ Wells, s. 83.

⁵³⁹ Buna dini endogami de denilmektedir. Buna göre dini endogami kendi aralarında kendi mezhebenden insanlarla evlenmeleridir. Bkz. Calvin Wells, s. 85.

⁵⁴⁰ Ali Haydar Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma", Azikan Köyü: 07.08.2020

⁵⁴¹ Gazi Çelik, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

istenirken bu yaş aralığının genellikle beş yaşını geçmemesi istenmektedir⁵⁴². Bununla birlikte geçmiş kültürün ve geleneklerin bir uzantısı olarak Alevi toplumunda kadın erkek evliliklerinde erkeğin kadından birkaç yaş büyük olması istenmektedir. Kadının kocasından büyük olması genellikle erkek tarafında hoş karşılanmamaktadır⁵⁴³. Hatta bazı katılımcılarımız daha ileri giderek ayıp karşılandığını belirtmektedirler⁵⁴⁴. Katılımcılarımız bunun nedenini genel olarak kadının kocası üzerinde baskı kurup her istediğini yaptırması ve aileyi yönetmesi olarak açıklamaktadırlar. Yine bu durumun hoş karşılanmamasının bir diğer nedeni olarak da kadının kocasını ailesinden soğutup kendi tarafına çekmesi olarak göstermektedirler⁵⁴⁵. Bununla birlikte geleneksel aile yapısına sahip olan toplumlarda gelinlerin mutlak itaat etmesi gerektiği anlayışı uyarınca yaşça büyük olan gelinlerin kendi istelerine uymayacağı korkusunun da bu çekincelerin nedenlerinden birisi olduğu düşünülebilir.

Bununla birlikte toplumdaki evliliklerin tamamında erkeğin kadınlardan büyük olduğunu ifade etmek yanlış bir değerlendirme olacaktır. Toplumda kadının erkekten büyük olduğu durumlarda genel olarak erkeğin bir uzvunda sakatlık veya özrünün olması durumunda kabul edildiği gibi kadının bir meslek sahibi olması yani çalışması da bu yaş farkını erkek tarafının hoş karşılamasını sağlamaktadır. Nitekim Zeynep Hanım kendi çevresinde bu şekilde bir örneğin bulunduğunu kaydetmektedir⁵⁴⁶. Bütün bunlara ek olarak eski dönemlerde erkeğin

⁵⁴² Sultan Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Mehmet Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Azikan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Azikan Köyü: 07.08.2020; Mehmet Ocak, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

; Hüseyin Gezer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 26 Eylül 2018; Sakine Aslan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ali Çiftçi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Çınarlı Köyü: 28 Eylül 2018; Hasan Cengiz, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Feride Şahin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018. Mahmut Hanol, kendisinin eşinden 16 yaş büyük olduğunu belirtmektedir. Bkz. Mahmut Hanol, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁵⁴³ Hüseyin Didin, Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hanım Alan, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hüseyin Didin, Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Fatmanur Tekin, Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; İnci Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Münevver Çelik, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019; Ali Güven, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Mehmet Tanrıverdi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Rabia Sezgin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Ceylan Buğdaycı, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Erdal Akman, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Ağaçkonak Köyü: 25 Eylül 2018; Erkan Aker, Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Rıza Tanrıverdi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Medine Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Mimar Sinan Mahallesi: 25 Eylül 2018; Makbule Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Datoli Köyü (?): 28 Eylül 2018; Abuzer Bege, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁴⁴ Ceylan Güler, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018

⁵⁴⁵ Hasan Karakuş, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019; Hanım Taşar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

⁵⁴⁶ Zeynep (?), “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Hüseyin Gezer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 26 Eylül 2018.

fakir, kimsesiz olması ve kızın varlıklı olması gibi nedenlerle bu tür evliliklere hoş görüyle yaklaşmaktadır⁵⁴⁷.

Eski dönemlerde kadınların 13- 15 yaş aralığında olan evlenme yaşı toplumun eğitim, sanayi, bilinçlenme ve şehirleşmesine bağlı olarak yükselmiştir. Eski dönemlerde 20’li yaşlara doğru bir kızın evde kaldığı yönündeki inanış ve yaş skalası yukarıya doğru tırmanmıştır. Yirmi yıl öncesinde 25-29 yaş aralığında olan bir kızın artık evde kaldığı düşünölmeye başlanırken bu oran artık günümüzde 35-45 aralığında konuşölmeye ve düşünölmeye başlanmıştır⁵⁴⁸. Göröldüğü gibi ölkemizde yaşanan bütün sosyal gelişmelerin ve değışmelerin bir benzeri Alevi toplumunda da yaşanmaktadır.

2.Kız İsteme

Alevi toplumunda eski dönemlerde bir kız isteme hadisesinde kızın güzelliğinden daha çok soyu, evdeki hamaratlığı, az konuşması, sessizliği, akraba olması, adı çıkmamış olması, titizliği ve bedeni olarak güçlü olması ön planda tutulmuştur. Bütün bunlar evlenecek kişinin değil ailesinin önemsedığı özelliklerdir. Kızın güzelliğı yukarıda sayılan özelliklerden daha sonra gelmektedir. Alevi toplumu yüzyıl öncesine kadar çok büyük oranda kırsal alanda yaşadığı için talip olunan veya olunmak istenen genç kızların uzuvlarında bir eksiklik var mı yok mu diye hamama götürme geleneğı bulunmamaktadır. Zira köylerde hamam bulunmamaktadır. Bu durum Adıyaman Alevi toplumunun Anadolu’nun büyük bir coğrafyasında olduğı gibi kırsal kökenli bir topluluk olduğunun en güzel göstergesidir.⁵⁴⁹

Evlenecek yaşa gelen kız ve erkelerin eş seçiminde eski dönemlerde Dobruca,’da Kırım’da Isparta’da veya Anadolu’nun herhangi bir yerinde olduğı gibi⁵⁵⁰ Adıyaman’da da

⁵⁴⁷ Abdurrahman Oğuzcan, Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018

⁵⁴⁸ Gülay Taysi, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abdurrahman Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

⁵⁴⁹ Nana Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Rabia Yalçın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Bayram, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abdurrahman Çelik, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Küçük Kırkl Köyü: 26 Aralık 2018; Aziz Güven, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kemal Gözaydın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Hanım Ocak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sultan Kis, , “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Gülseren Anoz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abuzer Bege, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mahmut Sim, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Timi Taysi, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hanım Kırmız, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Fatma Akgöl, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018; Sabri Harmancı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gürbüz Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Muti Fırat, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sezen Hanol, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mehmet Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hüseyin Kuruca, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018

⁵⁵⁰ Önal, s.55.

aile en önemli faktördür. Evliliklerde endogami yani iç evlilikler tercih edilmiştir. Mehmet Yıldırım, oğluna ve çevresine evlilik konusunda öğüt verirken “*herkes kız alacaksan hanımın akraba olmalı, akrabanda kız yoksa komşun olmalı, komşunda evlenecek kız yoksa köylün olsun, köyde kız yoksa karşı köylün olsun, bunlar yoksa Adıyamanlı olsun ondan sonra ancak dışarıdan evlen*” şeklinde nasihatte bulunmaktadır⁵⁵¹. Bu tavsiye gözlemlerimize göre büyük oranda Alevi toplumunun geneli için geçerlidir. 20-30 yıl öncesindeki bütün evliliklerde bu anlayışa göre insanlar hemen hemen çocuklarını kuzenleri ya da diğer akrabalarıyla evlendirmiştir. Kız alışverişlerinde önceliği amca çocukları, teyze çocukları, dayı çocukları ve hala başta olmak üzere uzak yakın yeğenlere tanıdıklardır. Bu anlayış kırsal alanda kısmen de olsa sürmektedir⁵⁵². Nana Güneş (90), bu durumu “*Amca çocuğunun önceliği vardır, oğlan kızla evlenmek isterse ilk hak onundur*” sözleriyle ifade etmektedir⁵⁵³.

Hülya Bahar Canlı, ailesinden amca çocukları ile evlenmesi için yoğun bir şekilde baskı gördüğünü ifade etmiştir. Günümüzde akrabalar arası evliliği önemseyenler veya bu konuda girişimde bulunanlar ret cevabı aldıklarında “*Ev Bahçesinin otu acıdır dışarının ki ise tatlıdır*” sözleriyle tepkilerini göstermektedirler⁵⁵⁴. Antropolojide bu tür kuzen ya da yakın akraba çocuklarının birbirleri ile olan evliliklerine mücadeleli evlilik ya da ittifak evliliği de denilmektedir⁵⁵⁵. Bu tür amcakızı veya kuzen evliliklerinde özellikle amcaoğlunun öncelik hakkı bulunmaktadır. Bu tür evlilik işlemleri özellikle Arap toplumunda yaygın olan bir

⁵⁵¹ Mehmet Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020.

⁵⁵² Mehmet Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Nana Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Rabia Yalçın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Bayram, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abdurrahman Çelik, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Küçük Kırkl Köyü: 26 Aralık 2018; Aziz Güven, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kemal Gözaydın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Hanım Ocak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sultan Kis, , “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Gülseren Anoz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abuzer Bege, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mahmut Sim, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hüseyin Kuruca, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hanım Kırmızı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018; Fatma Akgül, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Dandırmaz Köyü: 26 Aralık 2018; Nana Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Abdurrahman Çelik, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Küçük Kırkl Köyü: 26 Aralık 2018; Zemine Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gülseren Anoz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018. Ortadoğu toplumlarından Yahudiler ve Araplarda bu tür evlilikler yaygındır. Bu nedenle Hz. İbrahim, hizmetçisini, oğlu İshak’a Mezopotamya’daki ailesi içinden bir eş bulması için göndermiştir. Aynı şekilde İshak da oğlu Yakub’u oraya bir eş bulmak üzere göndermiştir. Bu tür evliliklerde öncelik kuzenlerindir. Bkz. Ronald De Waux, **Yahudilikte Aile**, Çev. Ahmet Güç, Bursa: Arasta Yayınları, 2003, s.

⁵⁵³ Nana Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

⁵⁵⁴ İlkay Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı- Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020.

⁵⁵⁵ Alan Barnard, **Sosyal Antropoloji ve İnsanın Kökeni**, Çev. Mehmet Doğan, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2015, s. 146-147.

evlilik türü olup⁵⁵⁶ toplumda da özellikle kırsal alanda eski dönemlerde oldukça etkilidir. Bir kızı istemeden önce oğlan tarafı bugün bile kızın amcasının ailesine söz konusu kızı isteyip istemediklerini el altından veya direkt olarak sorar ve ona göre girişimde bulunurlar. Amca, eğer kızı ben isteyeceğim derse toplumda hiç kimse o kıza talip olmaz. Çakal köyünde bundan 80 yıl öncesinde bir amca düğün öncesi yeğenini attan indirip oğluna aldığı bilinmektedir.

Toplumda zaman zaman kardeşler arasında kızını erkek kardeşinin oğluna vermek istemeyen veya yeğenini kendi kızının statüsünde görmeyen ve onların bu isteğini ret eden ailelerin kızlarını yabancı birine vermek istediklerinde amca veya dayının kıza ben talibim diyerek isteme hadisesinde işi bozma ihtimaline karşı bu kişilerin ortamda bulunması hoş karşılanmadığından bu kişilere haber verilmemektedir⁵⁵⁷.

Alevi toplumunda bundan kırk elli yıl öncesinde bir aileye kız istemeye giderken kanaat önderleri olan dedeler, pirlar ve rehberler öncülük etmişlerdir. Bu bağlamda dedeler nikâh ve evlilikte önemli rol oynamışlardır.⁵⁵⁸. Ancak günümüzde erkek tarafı ve kız tarafının en yakın akrabalarının katıldığı sade törenler revaçtadır. Dedelerin katıldığı kız isteme törenleri ise günümüzde büyük oranda karşılıklı sıcak ilişki ve bağlılığa delalet etmektedir.

Eski dönemlerde kız isteme hadisesinde gençlerin rızalarının alınmasından daha çok aile büyüklerinin istekleri önem arz etmiştir. Toplumun geniş aile yapısının büyük oranda korunduğu dönemlerde kızlar babalarından daha çok dedelerinden istenmiştir⁵⁵⁹. Bu durumda

⁵⁵⁶ Lindholm, s.107-108. "Babasoylulukla örtüşen güçlü ve paralel bir eğilim de babayerlilik. Babayerlilik, erkeklerin, babasoyuna ait bir köyde veya kampta ikamet etmeleri ve kadınların da kocalarının buldukları yere taşınmaları anlamına gelir. Bu durumu telafi edebilmek ve kadınları babasoyu içinde tutabilmek için, erkekler çoğunlukla "soya yakın" biriyle, yani amcasının kızıyla evlenirler. Amca kızı evliliği Ortadoğu'da o denli benimsenmiştir ki, eğer bint amin'i (amca kızı) başka biriyle evlenecekse, bunun için amca oğlunun izninin alınması gerekir. Bu çok benimsenmiş olan evlilik örüntüsü, bölgeyi, paralel kuzen evliliklerinin kesin olarak yasaklandığı çevre bölgelerden belirgin bir şekilde ayırır. Bunun, evlilik konusunda anlaşmazlığa düşen çok yakın babasoylu akrabalar arasında bölünmelere yol açan örtük bir fonksiyonu da vardır; ki bu da, soyun yapısının esnek olmasını sağlar. Ortadoğu'da tercih edilen evlilik biçimi amca kızı evliliğidir (teknik olarak ifade edilirse, baba yanlı paralel kuzen evliliği).Amca kızı evliliği, soy içi evliliği idealleştirerek (Arapların deyişiyle "soya yakın") baba soyunu öne çıkarır. Fakat aynı zamanda, soy içindeki gerilimleri artırmak gibi paradoksal bir etkisi de vardır çünkü babayanlı evli kuzenlerin ilişkilerinde çıkan ihtilaflar, birbirlerinin hem en yakın müttetikleri hem de en yakın düşmanları olan erkek kardeşler arasında bölünmeye yol açabilir. Amca kızı evliliği, ne olduğu tam belli olmayan bir toplumsal düzenin hem arazi hem de nedenidir; ki Robert Murphy ve Leonard Kasdan bunu, "bir yandan babayanlı birimlerin büyük bir yığın oluşturacak şekilde bir araya gelme potansiyelini taşıma, bir yandan da atomize bireycilik özelliklerine sahip bir yapı" olarak tanımlar.... Kültürel olarak Ortadoğu'ya özgü olan amca kızı evliliği, kısmen, evlenen gruplar arasındaki farklılığı en aza indirebilmek için "soya yakın" biriyle evlenerek ananın soyunu babanın soyuna dahil etmek suretiyle bu gerilimin üstesinden gelme çabası olarak anlaşılabilir. Fakat bu mekanizma, iki taraf arasındaki farklılaşmayı gidermez; bu, sadece en alt düzeyde odaklanma sağlar. Amca kızı evliliği, düşmanlıkların önüne geçemediği gibi, çok yakın baba yanlı kuzenler arasındaki iyi ilişkileri de bozabilmektedir. Kadın mübadelesi bir başka anlamda da ilişkileri bozucu olabilmektedir, çünkü soy temelli bir toplumda kadın alıp verme, eşit erkekler arasındaki statü mücadelesinde hep taktik gerektiren bir işler. Seçkin sayarla kurulan başarılı evlilik bağları, kişinin kendi asaletinin onaylanmasını sağlamakta ve eşitlikçi kardeşler takımına hiyerarşiyi sokmaktadır. Tersî durumda da, kişinin alt kesime kadın vermesi kaderinin kötüye gittiğine işaret etmektedir." Bkz aynı eser s.107-108, 148, 213-214, 403-404.

⁵⁵⁷ Aziz Güven, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kemal Gözaydın, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Mustafa Alkan, - Ozan-"Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁵⁸ Tanrıverdi, "Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği", s.149

⁵⁵⁹ Aziz Güven, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kemal Gözaydın, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu

bile gençlerden ziyade ailelerin isterleri daha fazla önem arz etmiştir. Bu durumu Nana Güneş (90), “*eskiden kızın ve erkeğin seçme şansı yoktu. Aileler oğullarına en uygun kızı seçerdi ve daha sonrada bu kararlarını oğullarına iletirlerdi. Oğlan da ailesinin beğendiği ama kendisinin hiç görmediği kıza talip çıkardı*” sözleriyle tanımlamaktadır. Günümüzdeki evliliklerde ailelerin isteklerinden daha çok gençlerin istekleri daha fazla ön plandadır. Artık gençler birbirlerini görerek, isteyerek ve anlaşarak bir araya gelmekte ve daha sonra aileler sadece sembolik ritüelleri gerçekleştirmekle mükelleflerdir⁵⁶⁰.

Eski dönemde büyük oranda aşiret yapısına sahip olan toplumda çikolata yaygın olmadığından ve fazla bulunamadığından yörede yetişen ürünlerden yapılan üzüm pekmezinden yapılan tatlı, şerbet, şeker, lokum, kumaş ve elbiselik götürülmüştür⁵⁶¹. Kız tarafı da bu dönemlerde kahve lüks sayıldığından ve sadece oldukça varlıklı kimselerde bulunduğundan ve kırsalda yaygın olmadığından dolayı erkek tarafına üzüm şerbeti, kesme ve pestil gibi yiyecek ve içecekleri ikram etmişlerdir. XX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren ülkede çayın yaygınlaşmasıyla birlikte çay sunulmaya başlamıştır. İsteme günü olarak iki bayram arası, Salı ve Çarşamba günlerinin kız isteme işlemi için uygun olmayacağı yönünde bir inanış bulunmaktadır⁵⁶². Muti Fırat, ise bu ünlere pazartesi gününü ⁵⁶³ ve Aziz Güven

Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Mustafa Alkan, - Ozan-“Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁶⁰ Nana Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Rabia Yalçın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Bayram, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abdurrahman Çelik, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Küçük Kırkl Köyü: 26 Aralık 2018; Aziz Güven, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kemal Gözaydın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Hanım Ocak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sultan Kis, , “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Gülseren Anoz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abuzer Bege, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mahmut Sim, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018. Suzan Yıldırım, akrabası Emine Yıldırım’ın düğün gecesine kadar eşini görmediğini ve düğün gecesini damadın sağdıçla odaya girdiklerinde eşinin kim olduğunu bilmediğinden daha sonradan sağdıç olduğunu öğrendiği kişinin damad olmasından korktuğunu ve olmaması içinden dua ettiğini belirtmektedir. Bkz. Suzan Yıldırım, - Memur- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021

⁵⁶¹ Dilforoz Mama, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Fatma Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Dandırmaz Köyü: 26 Aralık 2018; Gürbüz Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Rabia Yalçın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mehmet Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

⁵⁶² Fatma Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mehmet Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abuzer Bege, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hüseyin Kuruca, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hanım Kırmızı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018; Fatma Akgül, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Dandırmaz Köyü: 26 Aralık 2018; Nana Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Abdurrahman Çelik, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Küçük Kırkl Köyü: 26 Aralık 2018; Zemine Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gülseren Anoz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Rabia Yalçın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gülay Taysi, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Aziz Güven, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abdurrahman Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Sultan Kis, , “Kız

Cuma gününü⁵⁶⁴ eklerken bazı katılımcılarım ise “12 İmam Günü” adı verilen özel günlerde de kız isteme hadisesinin gerçekleştirilmediğini belirtmektedirler⁵⁶⁵.

Günümüzde isteme merasimine giden oğlan tarafı kız tarafına hediye olarak tatlı, çikolata ve çiçek götürmektedir. Kız tarafı ise amacı belli olan bu ziyaretçiler için çay, kurabiye ve içmek için kahve hazırlamaktadır. Taraflar söz konusu belirlenen gün geldiğinde genellikle erkek tarafının aile büyükleri tarafından isteme olayı gerçekleşmektedir. Kız tarafı söz konusu isteme olayında eğer erkek tarafını beğenmezlerse “*Şu an verecek kızımız yok, şu an kız vermeyi düşünmüyoruz veya kızımızın yaşı küçük*” sözleriyle bu kız isteme olayına olumsuz baktıklarını ifade ederlerdi. Erkek tarafı ise bu isteme olayında kızını beğenmezlerse biz size haber veririz diyerek misafirliklerini sonlandırır ve daha sonra bu işin gerçekleşmeyeceğini kız tarafına bir şekilde ifade ederlerdi⁵⁶⁶. Bazı durumlarda kız tarafı her ne kadar başta olumlu bir şekilde bu evliliğe baksa dahi sonradan fikir değiştirirse bunu isteme olayında damat tarafı için yaptıkları hazırlıklarda özensiz olmaları, gerekli temizliği yapmamaları ve soğuk davranışlarıyla hissettirmektedirler⁵⁶⁷. Hüseyin Didin (65), erkek tarafının “*oğlumuzun şu an işi yok, bizim oğlan şu an istemiyor*” gibi ifadeler olduğunu belirtmektedir⁵⁶⁸.

Kız isteme törenlerinde genellikle aile içindeki en yakın kimselerin bulunması istenmektedir. İkinci ve üçüncü dereceden akrabaların, boşanmışların, dulların, patavatsız olanları ve daha önceden kızını kendi oğluna istemiş olan amca veya dayı gibi yakın akrabaların bulunması hoş karşılanmamaktadır. Mümkünse bu kimselere isteme merasimi bittikten sonra haber verilmektedir⁵⁶⁹. Muhtemelen bu isterlerde isteme gibi bir hadiseye söz konusu kimselerin bir şekilde olumsuz etki etmelerinin önü alınmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Kız isteme töreninde günümüzde gelin adayını kızlar bizzat kendisi sunarken eski dönemlerde gelin adayını yerine bu kahve sunma törenini yengesi veya bir başka yakın kadın akrabası tarafından sunulmuştur. Kız isteme hadisesi sırasında gelin kız farklı bir odada beklemektedir. Kız istenmesinden sonra kaynana gelin kızın bulunduğu odaya giderek onu görür ve kız da

İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Gaffure Ülger, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018

⁵⁶³ Muti Fırat, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁶⁴ Aziz Güven, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁶⁵ Abdurrahman Çelik, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Küçük Kırkl Köyü: 26 Aralık 2018; Sultan Kis, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Fadime Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018

⁵⁶⁶ Zübeyde Ezen, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hanım Alan, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hüseyin Didin, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Sultan Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

⁵⁶⁷ Dilforoz Mama, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

⁵⁶⁸ Hüseyin Didin, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

⁵⁶⁹ Dilforoz Mama, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

elini öper. Böylelikle her iki tarafta birbirinin maksadından haberdar olmuş ve artık tanışmıştır⁵⁷⁰.

Kız isteme hadisesinde eski dönemlerden farklı olarak günümüzde bütün Anadolu’da olduğu gibi gelin adayı, damat adayının kendisini ne kadar sevdiğini test etmek için veya denemek için kahve sunumundan önce damada vereceği kahve fincanın içine tuz, biber ve karabiber gibi çeşitli içimi zorlaştırıcı gıda maddeleri koyarak onu test etmektedir. Bu işlem sırasında salondaki en muteber kişiden başlayarak kahveler servis edilir ve damadın kahve fincanının kimse tarafından alınmamasına dikkat edilmektedir. Kahve sunumunda en son damada verilen bu kahveyi damadın duraksamadan içmesi veya bitirmesi kıza verdiği bir değer olarak ölçülmektedir⁵⁷¹. Bu durum unutulmamalıdır ki; daha çok birbirini seven veya önceden görüp anlaşılan çiftler için gereçli bir eylemdir. Bu tür isteme olaylarında kız tarafı mümkünse süslü bir gümüş tepsi ve şaşaalı fincanlarla damat tarafına kahve sunmaya çalışmaktadır. Bunun için bazı kız aileleri özellikle eğitilmiş ve şehirleşmiş olan ailelerde özel hazırlık ve alışveriş yapılmaktadır⁵⁷².

Eski dönemlerde evlilikler görücü usulüyle gerçekleştiğinden kız isteme törenlerine damat adayı katılmaz sadece anne babası ve diğer yakın akrabaları katılırdı. Eski dönemlerde bazı kız aileleri özellikle damadın gelmesini istemezlerdi⁵⁷³. Gülay Taysi (40), kendi evliliğinde kız isteme töreninde eşinin amca çocuğu olmasına rağmen gelmediğini aynı şekilde abisinin de yengesini isteme törenine gitmediğini belirtmektedir⁵⁷⁴. Bu tür uygulamalara rağmen katılımcılarımızdan Zemine Hanım, erkek tarafının zengin ve soylu bir aileye mensup olması durumunda damadın da isteme hadisesinde gelin adayını görebildiğini

⁵⁷⁰ Hüseyin Kuruca, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hanım Kırmızı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018; Fatma Akgül, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Dandırmaz Köyü: 26 Aralık 2018; Nana Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Abdurrahman Çelik, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Küçük Kırklı Köyü: 26 Aralık 2018; Zemine Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gülseren Anoz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁷¹ Fatma Akgül, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sabri Harmancı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Bayram, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Aziz Güven, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Gülnaz Sevmez, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁷² Gülnaz Sevmez, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sezen Hanol, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abdurrahman Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Mahmut Sim, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁷³ Timi Taysi, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hanım Kırmızı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Fatma Akgül, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018; Sabri Harmancı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gürbüz Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Muti Fırat, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sezen Hanol, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mehmet Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁷⁴ Gülay Taysi, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abdurrahman Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

belirtmektedir.⁵⁷⁵ Bu tören sonunda damada ailesi tarafından bir kız istendiği açıklanmıştır. Bu aşamadan sonra oğlan tarafınca kız tarafına kız için bir elbise, ayakkabı vb. eşyalarla birlikte altın bir yüzük, eğer maddi durum daha düşük ise gümüş bir yüzük alınarak götürülmüş ve aileler arasında yüzük takıldığı başta konu komşu olmak üzere yakınlarla haber verilmiştir. Damat ve gelin adaylarının görücü usulünde genel olarak bir araya gelmelerine olanak verilmemiştir⁵⁷⁶. Düğün sırasında damat düğün gecesine kadar düğün yerine gelmezdi. Akşama doğru damat adayı, eve gelir ve kendisi için hazırlanmış takım elbisesini giyerek düğüne katılmaktadır⁵⁷⁷.

3. Başlık Parası

Başlık parası dünyanın birçok bölgesinde evliliklerde uygulanan bir bedel, statü ve tazminat aracıdır. İlk çağlardan beri⁵⁷⁸ dünyanın farklı zaman ve bölgelerinde başlık olarak değil de çeşitli adlar altında varlığını sürdürmüştür. Bu uygulama para, toprak ve Afrika'da olduğu gibi sığır cinsinden hayvan da olabilmektedir⁵⁷⁹. Başlık parası olan Sibirya, Afrika ve Dakota'daki halklar gibi toplumlarda boşanma olayı oldukça güçtür. Boşanma olayında kız tarafı almış olduğu malları ve parayı geri vermek durumundadır⁵⁸⁰. Bu bağlamda başlık parası boşanmaların önündeki bir engeldir.

Orta Asya'da Özbek, Kırgız ve diğer Türklerde "Kalın" olarak adlandırılan başlık parası⁵⁸¹ Adıyaman Alevilerinde "*Kalın*" olarak ifade edilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Adıyaman'da da eski dönemlerde daha fazla olmak kaydıyla başlık parası uygulaması bulunmaktaydı. Başlık parası kızın ailesinin sosyal statüsü varlığı, güzelliği, mal varlığına bağlı olduğu kadar kız isteyen erkek tarafının da aynı özelliklerine bakılarak belirlenmiştir. Başlık para veya bazı durumlara aynı mallarla (buğday, tarla, küçükbaş ve büyük başa hayvan gibi) da ödenebilen bir miktar olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte başlık parası genellikle kız tarafının erkek tarafına kızlarını vermeye gönüllü olduklarında konuşulan bir olgudur. Bir anlamda kararlaştırılan bir evliliğin

⁵⁷⁵ Zemine Adak, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁷⁶ Timi Taysi, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hanım Kırmızı, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Fatma Akgül, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018; Sabri Harmancı, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gürbüz Boztemir, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Muti Fırat, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sezen Hanol, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mehmet Alagöz, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁷⁷ Kaynanasından Aktaran: Bayram Özkaya, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.

⁵⁷⁸ S. H. Hooke, *Orta Doğu Mitolojisi Mezopotamya Mısır Filistin Hitit Musevi Hıristiyan Mitosları*, Çev. Alaeddin Şenel, Ankara: İmge Kitabevi, 1993, s.33, 111.

⁵⁷⁹ Wells, s.86-87.

⁵⁸⁰ Wells, s. 87.

⁵⁸¹ Sadi Yaver Ataman, *Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Rit'leri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, s.15.

ilk formalitesidir. Erkek tarafının kız tarafına niyetini açıklamasından sonra kız tarafı bunu kabul ederse özellikle kırsal bölgelerde kız tarafının köydeki yakın, yaşlı akrabaları tarafından bir cemaat oluşturulmaktadır. Eskiden direkt olarak kalıng adı altında başlık istenirken günümüzde özellikle bilinçlenmeyle birlikte şehirlerde büyük oranda kalkmış, kırsal alanda ise yavaş yavaş kalkmaktadır. Bununla birlikte başlık parası almak isteyen kırsaldaki aileler bunu anneye verilmek üzere “Süt Hakkı”, “Süt Parası” adı altında almaya devam etmektedirler⁵⁸².

Başlık parasının toplumda genel olarak erkek tarafına maliyetli olabilmesinden dolayı erkek tarafı özellikle başlık parasının belirlenmesinde kendi lehlerine yönelik bir meblağ ve karar belirlenmesi için kız tarafının kıramayacağı kişileri bu cemaatin içine dâhil etmeye çalışmaktadır. Geçmiş dönemlerde başlık parasının belirlenmesinde zaman zaman tartışmalar ve sonu düğünle bitmeyen kararlar da çıkmıştır. Aziz Akar, babası Yusuf ile birlikte 1970lerin başında kardeşinin şimdiki eşi için Kömür taraflarında bir köye dünürü olarak gitmiştir. Söz konusu hadise başlık parasına geldiğinde toplanan cemaat daha önce köyden evlenen bir kız için verilen başlık miktarını da göz önünde bulundurarak 30.000 lira para istemiştir. Bu miktar karşısında Yusuf Akar, tepki göstermiş ve cemaati terk etmiştir. Babasının bu tutumuna rağmen bu evliliğin gerçekleşmesi için Aziz Akar, cemaati ikna edebilmek ve iyi bir intiba bırakabilmek için akrabalık bağına vurgu yapmış ve çıkarken kız tarafının büyüklerinin elini öpmüştür. Bu hadise sonrasında kız tarafı Aziz’in hareketinden etkilenerek başlık parasını kız almaya babasının gelmemesi koşuluyla ilk önce 15.000’ne daha sonrada 11.000’ne düşürmeyi kabul etmiş ve evlilik bu şekilde gerçekleşmiştir.

Eğitim seviyesinin yükselmesi, şehirleşme ve bilincin artmasına bağlı olarak başlık parası uygulamaları toplumdan kalkmaya yüz tutmuştur. Bu durum şehirlerde hemen hemen kalkmış iken köylerde ve kırsalda süt parası adı altında az da olsa devam etmektedir. Doğanlı

⁵⁸² Timi Taysi, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hanım Kırmızı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Fatma Akgül, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018; Sabri Harmancı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gürbüz Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Muti Fırat, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sezen Hanol, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mehmet Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Zübeyde Ezen, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Sultan Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hüseyin Didin, Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hanım Alan, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Zeliha Ayni Şahin “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kırdıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Rabia Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Güneşli Köyü: 4 Kasım 2018; Rabia Tanrıverdi, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hüseyin Didin, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hanım Çetinkaya, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Sultan Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Fatma Kıran, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Makbule Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Zübeyde Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hasan Turan, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Selver Ergün, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Köyü'nden Aziz Akar'a göre günümüzde bu para 1.500 ile 2.000 lira arasında bir miktardan başlamaktadır. Bu parayı alan kız aileleri genellikle bu meblağı kızlarının çeyizi ve birtakım ihtiyaçları için harcamada kullanmaktadırlar⁵⁸³. Başlık parası konusu özellikle eğitimli ve şehirli kesimlerde hoş karşılanmadığı gibi kırsallığın ve geri kalmışlığın bir göstergesi olarak görülmektedir. Buna rağmen başlık parasının varlığı ve boşanmalarda boşanmak isteyen özellikle kız tarafının bunu geri vermek durumunda kalması boşanmaları daha da zorlaştırmaktadır⁵⁸⁴.

Alevi toplumunda başlık parasının miktarını belirleyen diğer bir önemli kıstas ise karşılıklı dünür olmayı planlayan veya arzulayan ailelerin akrabalık bağının yakınlık derecesidir. Amca, teyze, dayı ve hala çocukları yani kuzenler arasındaki evliliklerde tarafların yakın akraba olması başlık parasının miktarının daha düşük olmasına yol açmaktadır. Hatta bazı durumlarda yakın akrabalar birbirlerinden başlık parası dahi almamaktadırlar. Bu bağlamda Mehmet ve Ali Coşkun kardeşler dayılarının kızları ile evlenirken hiçbir başlık parası ödememişlerdir. Buna mukabil başlık parasının akrabalık bağının uzaklaşmasına bağlı olarak istenme olayı ve miktarı artabilmektedir.

Alevi toplumunda evlilik öncesi başlık dışında amca yolu ve dayı yolu olarak bilinen bir uygulama daha bulunmaktadır. Erkek tarafı kızın dayısına ve amcasına belli bir miktar ödeme yaparak evlilik öncesi onların da onayını almış olur⁵⁸⁵. Erkek tarafından verilen bu para genellikle dayı ya da amca tarafından genç çiftlere düğün hediyesi alımında kullanılmaktadır⁵⁸⁶. Bu uygulamanın aslında geçmiş dönemlerde kızla evlenmede öncelik hakkına sahip olan ailelerin evlilik önünde bir sorun çıkartmalarının önüne geçmek için oluşturulduğu düşünülmektedir. Amca ya da dayı erkek tarafınca verilen bu parayı veya başka değerli hediye kabul etmemesi evliliğe olan olumsuz bakış açısını da göstermesi bakımından önemlidir. Bu durumda erkek tarafı araçlar ve miktarı arttırarak tarafları ikna yoluna gidebilmektedir. Dayı yolu ve amca yolunun verilmesinden sonra düğün gerçekleşir, amca ve dayı düğün sonrası genç çiftleri evine davet eder ve takı takar. Bu tür dayı yolu ve

⁵⁸³ Aziz Akar, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

⁵⁸⁴ Wells, s.86-87. Bazı toplumlarda boşanma karşılığı olarak kız tarafı erkek tarafına bir başka kız veya kadın sunarak boşanmanın mali yükümlülüğünü telafi etmektedir. Ataerkil ailelerde boşanma mülkiyetin paylaşımı ve akrabalık faaliyetlerinden dolayı zor iken anaerkil aile yapısında boşanmalar daha fazla ve kolaydır. Bkz s.89-90.

⁵⁸⁵ Hanım Alan, "Kız isteme" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hüseyin Didin, "Kız isteme" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Sevi Bilgin, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Medine Kılıç, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Arslan, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁵⁸⁶ Hüseyin Didin, "Kız isteme" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Sultan Kıran, "Kız isteme" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Zübeyde Ezen, "Kız isteme" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Sevi Bilgin, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Medine Kılıç, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Arslan, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

amca yolu geleneği şehir merkezlerinde önemini yitirmeye başlamış olmasına rağmen kırsal alanda halen eskisi kadar da olmasa yaşatılmaktadır.

4. Alevilikte Kimlerle Evlenilmez

Alevi toplumu kendi halinde daha çok kendine dönük bir topluluk olduğu için evliliklerde daha çok akrabalık ve hısımlık aranmaktadır. Günümüzde bile bu durum okumuş ve yetişmiş bir sevdiği veya yavuklusu bulunmayan bireylerin aileleri için bile geçerlidir. Aileler okumuş veya önemli devlet memurluklarında bulunmuş olmalarına rağmen çocuklarını yakınları ile evlendirmek istemektedirler. Bununla birlikte Alevi toplumunda evlenilmesi hoş karşılanmayan ve toplumda kabul görmeyen evlilikler bulunmaktadır. Bunlar Alevi ritüelinde önemli bir yeri olan muhasiplik veya diğer anlamıyla yol kardeşi olunan birey ve kirve olunan ailenin yakın bireyleriyle evlilikler hoş karşılanmamaktadır. Bu şekilde yapılan evlilik toplumda hemen hemen hiç yok gibidir. Muhasip olunan aileler arasında bile evlilikler üç dört kuşak geçtikten sonra görülebilmektedir⁵⁸⁷. Malatya Haçova Köyü'nde ise muhasipler arasındaki evlilikler ancak yedi kuşak geçtikten sonra gerçekleşebilmektedir⁵⁸⁸.

Aynı durum kirvelik içinde geçerlidir. Kirveliliğin bitmesi veya üç dört kuşak boyunca bu uygulamanın gerçekleştirilmemesi halinde gerçekleşmektedir. Günümüzde şehirleşme, eğitim durumunun artması ve akraba evliliklerinin doğurmuş olduğu çocuklarda sakatlık, zekâ geriliği vb. sakıncalı durumlardan dolayı özellikle kuzen seviyesindeki akrabalar arasında gençler evliliğe sıcak bakmamaktadır. Bu nedenle günümüzde kuzenler arasında evliliklerde azalmalar görülmektedir. Kuran'ın yasakladığı kimselerle yapılacak olan evlilik, Alevi toplumunda da yasak olarak belirlenmiştir. Bunlar birinci derece akraba olan kimseler olarak da bilinmektedir. Dinsel ve mezhepsel olarak Alevi toplumunda dede ailesi ile dedenin ocağına bağlı olan talipleri arasında evlilikler yapılmamaktadır. Bunda ocağa bağlı olan taliplerin dedenin evladı olarak görülmesinden kaynaklandığı ifade edilmektedir⁵⁸⁹. Baha Said Bey, 1926 yılında bu durumu "*Bektaşilerde, karı ve koca, bir babadan nasip alamaz. "Min gayri ilmin" · Bir karı koca bir babadan nasip almışlarsa, boşanmaları gerekir. Çünkü artık kardeş olmuşlardır ve ferraşi[=eşi] gayri meşru kabul edilir. Bundan dolayıdır ki bir baba veya dededen nasip alanlar, meydan görenler, o mürşidin evlatları kabul edilir ve bu evlatlara nikâh da düşmez*". Sözleriyle açıklamaktadır⁵⁹⁰. Ancak günümüzde Alevilik bilinci zayıflamış olanlarda bu duruma dikkat edilmemektedir.

⁵⁸⁷ Aslan, s.35; Tanrıverdi, *age.*, s.46.

⁵⁸⁸ Sami Kılıç, Ayhan Gaspak ve Abdullah Altuncu, "Geleneksel Alevilik: Haçova Örneği", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 53, Winter II 2016, s. (p. 285-296.) 290.

⁵⁸⁹ Taşgın, s.80, 94-95.

⁵⁹⁰ Baha Said Bey, s.150.

Son olarak toplumunda akıl hastası, adı çıkmış, saf, mizacı ters ve saygısız olarak tabir edilen kimseler gelin alınmak istenmemektedir⁵⁹¹. Bu konuda özellikle kadınların dezavantajlı olduklarını söylemek yerinde olmaktadır.

5.Evlilikte Ailelerin Durumu

İnsanoğlunun oluşturduğu geniş bir organizma olan toplumlar ve onun kuralları evliliklerde de etkilidir. En heterojen toplumlardan birisi olan Amerikan toplumunda bile ırklar arası evlilikler dahi sınırlıdır. Bunda toplumun kural ve ritüellerini genç kuşaklara aktarma gayesi bulunmaktadır⁵⁹². Bu evresel kurallar uyarınca Alevi toplumunda da evlilik konusunda ismi konulmayan birtakım kurallar ve tabular bulunmaktadır. Davul dengi dengine ifadesi üzerine aynı sosyal tabakadan ve maddi statüdeki insanlar arasında evlilikler daha fazla yaygındır. Dede ailesine mensup olan kimseler özellikle kızlar eski dönemlerde genellikle aynı statüdeki diğer dede ailesinin bireyleriyle evlendirilmişlerdir⁵⁹³. Büyükhaneli Aycan Çevik, kendisinin Alevi dedesinin akrabası olan bir kızını istemeye gittiğinde kendilerine böyle bir kızlarının olmadığı belirtilmiştir. Üçer ay arayla ancak dördüncü seferde Gülşen Büyükhaneli Çevik ile evlenebildiğini belirtmektedir. Çift evlilik öncesi sekiz yıl arkadaşlık yapmışlardır⁵⁹⁴. Günümüzde dedeliğin eskisi kadar toplumda etkisinin olmaması, eğitim seviyesinin yükselmesi ve şehirleşmeye bağlı olarak dede kızları ile evlenmek isteyen ancak geleneksel tabulardan dolayı bu isteklerine karşı çıkma hadiseleri aile içinde yüzeysel olarak durmaktadır. Nitekim dede sülalesine mensup olan üniversite mensubu bir genç kız kendisi gibi üniversite mezunu genç ile evlenmek istemiştir. Ailesinin her ikisinin de farklı tabakalara mensup olduğu ve evlenmelerinin uygun olmadığı yönündeki telkinlerine rağmen tarafların ısrarı üzerine nişanlanarak evlilik yolundaki ilk adımlarını atmışlardır. Ancak bu evlilik girişimi ailelerin sonradan razı olmasına rağmen çiftin şiddetli tartışmalar yaşaması nedeniyle başarısız olmuştur⁵⁹⁵.

Hasan Karadağ'a göre dede ailesine mensup olan kızlarla olan ilişkilerde en büyük sorun bu ailelere mensup olan kızların kendilerini yüksek tabakadan veya aristokrat olarak görüp diğer alt kesimden gelen gençlere tepeden bakmalarının da etkisi olmaktadır. Hatta dede ailesinin kızlarını kendi denkleriyle evlendirmek istemesi ve bazı aile kızlarının

⁵⁹¹ Hanım Alan, "Kız isteme" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Zübeyde Ezen, "Kız isteme" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

⁵⁹² David Graeber, **Anarşist Bir Antropolojiden Parçalar**, Çev. Bengi Kurtege Sefer, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012, s. 52-53.

⁵⁹³ Dilforoz Mama, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Aziz Güven, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kemal Gözaydın, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Mustafa Alkan, - Ozan-"Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁵⁹⁴ Aycan Çevik, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi:02 Kasım 2018.

⁵⁹⁵ Hatice Güzel, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020.

yukarıdaki davranışlarından ötürü dede ailelerinde diğer Alevi kesimlere göre kızların geç yaşta evlilik yaptıklarını veya evlenemediklerini belirtmektedir⁵⁹⁶. H. G. isimli bir arkadaşının dede ailesinden bir kız ile görüştüğünü ve evlenmek için birçok zorluğun üstesinden gelmek durumunda kaldıklarını belirtmektedir. Özellikle de kızın dirayetli bir şekilde H.G. ile evlenmekten vazgeçmemesi üzerine ailesinin bu evliliğe razı olmak durumunda kaldığını belirtmektedir. Kız ailesinin birkaç hata önce bir erkek bireylerini evlendirirken birkaç bin kişiye yemek verirken kızlarının düğününe ancak 15-20 kişi katıldıklarını ve evliliğe olan gönülsüzlüklerini böylece açığa vurduklarını kaydetmektedir⁵⁹⁷.

İpek Köyü'nden Seher Ağca, kendi köylerinde Alevi kızlarının evleninceye kadar eşofman, pantolon veya benzeri kıyafetleri giyerlerken evlendikten sonra bu şalvar giymek zorunda olduklarını belirtmektedir. Nitekim gözlemlerimizde de Alevi mahallesinde aynı kılık kıyafet giyen kadınlar bulunmaktadır⁵⁹⁸. Kılık kıyafet olarak kumaş pantolon veya şalvar (genellikle kırmızı veya mavi renklerin hâkim olduğu çiçek veya diğer bitki motifli) kısa kollu tişört veya bluz tipik giysilerdir. Karapınar Mahallesinde bu tür giysileri birçok genç kızla karşılaşılabılır.

Son dönemlerde cem evlerinde düğünler yapılmaya ve bu düğünlerde semah gösterilerinde bulunmaya başlanmıştır. Bu durum bazı Alevi dedeleri tarafından semahın giderek gösteri havasına dönüştürüldüğü iddiasıyla hoş karşılanmamaktadır⁵⁹⁹.

5.Nişanlılık Dönemi

Nişanlılık, Anadolu ve Türk toplumunda evlilik öncesi evlenecek olan bireylerin ve ailelerinin birbirlerini tanıma ve anlama süreci olarak betimlenmektedir. Bu sayede taraflar birbirlerinin sınırlarını ve aile yapısını öğrenmekte evlilik yolunda daha sağlam adımlar atabilmektedirler. Anadolu'nun birçok yerinde gelenek ve göreneklerde oldukça önemli bir yeri olan nişanlılık ve nişan törenleri evlilik öncesi için bir hazırlık ve söz dönemi olmasına rağmen zaman zaman evliliklerde nişan töreni olmadan da evlilikler gerçekleşmiştir. Bu bağlamda katılımcılarımızdan Sibel Çelik (24) annesi nişanlanmadan on dört yaşında evlendirilmiştir⁶⁰⁰. Adıyaman alevi toplumunda bu tür örnekler oldukça nadirdir.

Adıyaman'da nişan töreni, kız isteme töreninden sonra genellikle bir hafta içinde gerçekleştirilmektedir. Eski dönemlerde bundan 70-80 yıl öncesindeki nişan törenlerinin günümüzden farkı sadece dönem giysilerinin fistan, zıbın ve bindallı olmasıdır. Bu bağlamda

⁵⁹⁶ Hasan Karadağ, -Öğretmen-, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2017.

⁵⁹⁷ Hasan Karadağ, -Öğretmen-, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2017.

⁵⁹⁸ Seher (?), "Kılık Kıyafet", Konu Görüşme, Terman Köyü:12 Nisan 2017.

⁵⁹⁹ Aktürk, s.132

⁶⁰⁰ Sibel Çelik, Alevi Kültüründe Nişan" Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018

nişanlanan kızlar bu törenden sonra artık kendilerine alınan fes, taç veya kofiyi takmak zorundadırlar. Kıyafetteki bu değişim toplumda kızın artık nişanlı olduğunun toplum tarafından bilinmesi için yapılan bir değişikliktir⁶⁰¹. Ekonomik ve sosyal değişimle birlikte kılık kıyafet değimleri de yaşanmış ve eski alışkanlıklar günümüze değişerek ulaşmıştır.

Eski dönemlerde nişana çiftlerden erkeğin katılması oldukça önemsenen bir ritüel değildir. Oğlanın ailesinin akrabalarının bulunması kız ailesi tarafından yeterli görülmektedir. Hatta bazı kız ailesi bilhassa damadın gelmemesini istediği durumlar olmuştur. Seycan Kaya (46)'nın, annesi, babasının nişana gelmediğinden dolayı nişanında görmediğini ancak düğünde gördüğünü belirtmektedir⁶⁰². Yine aynı anlayışa Ayşe Çelik (63), “ *Nişanımıza eşim gelmedi çünkü babam (onun gelmesine) izin vermedi. Bayramlarda filanda gelmedi. Onu ancak düğünde gördüm*” sözleriyle dikkat çekmektedir⁶⁰³. Bu durum geniş ölçüde kırık elli yıldır değişmeye başlamıştır. Günümüzde erkek ve kızın bir araya gelmediği/gelemediği durumlarda nişanlar ertelenmektedir.

Günümüzde toplumda yapılan nişanlar aile içinde yapılan katılımcıların az olduğu dar ve bütün tanıdıkların katıldığı geniş umuma açık nişanlar olarak iki türlü gerçekleştirilmektedir. Birincisinde mekânlar kız evi iken diğeri için katılımcıların fazla olmasından dolayı düğün salonları veya bahçeler tutulmaktadır. Nişan hazırlığını genellikle erkek tarafı gerçekleştirmektedir. Buna göre törenlerde yenilecek olan kuru yemiş, tatlı ki genelde baklava olmakta ve yoğurtla sunulmaktadır. Küçük çaplı aile içinde yapılan nişan törenlerinde dahi karşılıklı hediyeleşmelerde bütün Anadolu’da olduğu gibi kız tarafının yüzüğünü erkek tarafının yüzüğünü ise kız tarafı almaktadır. Aile içi yapılan nişan törenleri genellikle akşam saatlerinde gerçekleştirilirken salonlarda yapılanlarda gün içerisinde öğle, öğleden sonra, akşam saatlerinde gerçekleştirilebilir. Evlerde ve salonlarda yapılan nişan törenlerinde misafirlere tatlı ve şerbet sunulmaktadır. Nişanlarda verilen tatlıların yanında yoğurt, ayran, kola ve şerbet verilmektedir. Eski dönemlerde gücü yetmeyenler tatlı yerine pestil, akıtma, kesme vb. ürünleri de tatlı niyetine içecek eşliğinde misafirlere sunmuşlardır⁶⁰⁴.

⁶⁰¹ Sever Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Mehmet Aydemir, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Yusuf Ekinci, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Seycan Kaya -Ev Hanımı- “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Ali Yorulmaz -Çiftçi- “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Elif Tunç, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Hanım Kırmızı, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Hüseyin Dedeoğlu, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019;; Şikiye Şahin, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Kızılık Köyü: 5 Nisan 2019; Zeliha (?), “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, İpek Köyü: 5 Nisan 2019; Fatma Malkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 5 Nisan 2019

⁶⁰² Seycan Kaya -Ev Hanımı- “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶⁰³ Ayşe Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018

⁶⁰⁴ Zeynep Güzel, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Eski dönemlerde özellikle evlerde yapılan nişan törenlerine gelen akrabalar ve yakınlar için evin maddi durumuna göre bir veya daha fazla miktarda küçükbaş hayvan kesilerek misafirler için etli yemek yapılmıştır. Günümüzde bu yemekler sulu, türlü, pilav dışında lahmacun gibi hazırlanması kolay yemekler de tercih edilmektedir. Özellikle uzak köylerden gelen akrabalar ve misafirlerin ağırlanması ancak bu şekilde yapılabilen ve kabul görmektedir⁶⁰⁵.

Nişan törenlerinde hazırlanan yüzükler kırmızı bir kurdeleye bağlı olarak bir tepsinin içinde genellikle yakın bir genç kız veya hanım tarafından gençlerin yüzüğünü takip kurdeleyi kesmesi için iki tarafın da onay vermiş olduğu yaşlı bir aile büyüğü tarafından kesilmektedir⁶⁰⁶. Eğer cemaatte dede gibi bir dini otorite varsa kurdeleyi o kesmekte veya onun işaret ettiği kişi kesmektedir⁶⁰⁷. Bu kişi genellikle damat tarafının erkek aile büyüğü olan dede veya babası olmaktadır⁶⁰⁸. Bu işlem sırasında dede, nişanın hayırlı uğurlu olması için başta Fatıha suresi olmak üzere çeşitli dualar okumaktadır. Kurdele kesiminden sonra katılımcılar yeni çifti kutlamak için alkışlamakta ve kadınlar bu olayı kutlamak için zılgıt çekmektedirler⁶⁰⁹. Eskiden olmayıp günümüzde yaygınlaşan bir aday olarak kesilen kurdelenin bir kısmı kızın arkadaşları tarafından alınıp yutulmaktadır. Kesilen kurdele ne kadar kısa kesilir ise o kadar yutan kişinin çabuk evleneceğine inanılmaktadır⁶¹⁰.

Nişan kurdelesinin uğursuzluk getirmemesi için bir boşanmışın, kavgalının, dulun, öksüzün veya yetim tarafından kesilmesine uğursuzluk getireceği düşüncesiyle izin verilmediği⁶¹¹ gibi ağır hastası olan veya yeni cenazesi kalkmış olan aileler nişan törenine

⁶⁰⁵ Sevi Bilgin, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Medine Kılıç, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Arslan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁶⁰⁶ Fatma Kıran, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Makbule Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Selver Ergün, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Berfin Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Hanım Hanol, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Özge Çetin, 23, Akdere; Hatice Güzel, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020; Sabri Harmancı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Dandırmaz Köyü: 26 Aralık 2018; Rabia Yalçın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sultan Kis, , “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

⁶⁰⁷ Rabia Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü: 05 Kasım 2018; Ali Mahsun Topçu “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Hüseyi Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018.

⁶⁰⁸ Rabia Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü:05 Kasım 2018.

⁶⁰⁹ Ahmet Tunç “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Ali Yorulmaz -Çiftçi- “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶¹⁰ Hatice Güzel, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020.

⁶¹¹ Hatice Güzel, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020; Rabia Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü:05 Kasım 2018; Zahide Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeynep Yıldız, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındralı Köyü: 07 Kasım 2018; Mehmet Topçu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeliha Ayni Şahin, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındralı Köyü:07 Kasım 2018; Rabia Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Güneşli

katılması özellikle kendi çevreler tarafından ayıplanmakta ve yadırganmaktadır⁶¹². Buna mukabil eş dost ve akrabalarından nişana çağrıldığı halde gelmeyenler nişan sahipleri tarafından hoş karşılanmamaktadır⁶¹³. Bu durum ileri dönemleri için kırgınlıklara ve düşmanlıklara dönüşebilmektedir. Gözlemlerimizde genellikle bu tür davetlere olumlu yaklaşılmakla birlikte davet edildiği halde katılmayanların genellikle söz konusu aile ile kendilerinin kız alışverişi yapmak istedikleri için bu eylemi gerçekleştirdikleri yönündedir.

Eski dönemlerde kurdele kesme hadisesinin olmadığı bazı katılımcılarımız tarafından dile getirilmektedir. Buna göre sadece erkek tarafı kıza yüzük almakta ve yüzüğü kız takmaktadır. Hanım Hanol, bu durumu kız tarafının “*hem kız verelim de erkek tarafına yüzük mü yapalım*” sözleriyle teyit etmektedir. Bu ifade uyarınca erkeğe yüzük takılmadığı gibi erkeklerin büyük bir bölümü nişanlılık süresince yüzük takmamışlardır. Ancak zamanla bu değişmiştir. Günümüzde kız tarafının yüzüğünü erkek, erkek tarafının yüzüğünü ise kız tarafı almaktadır⁶¹⁴.

Kurdelenin kesiminden sonra her iki tarafından özellikle kadın bireyleri genç çifti alkışlanmaktadır. Kurdeleleri kesilen genç çiftler önce kurdeleyi kesen şahıstan başlayarak odada bulunan yakın akraba büyüklerinin ellerini öpmektedirler. Nişan daha çok kadın bireylerin bulunduğu bölümde gerçekleştirildiği için yeni nişanlanan çift her iki tarafında bulunduğu odalara giderek ellerini öpmektedirler. Salonlarda yapılan nişan törenlerinde ise iki tarafın da uygun bulunduğu aile büyüğü salonda bulunan orkestra şefi tarafından kameralar eşliğinde nişan kurdelesini kesmektedir. Bu işlemin ardından aile büyüklerinin elini öpen nişanlı çift birlikte salonda bulunan misafirlere hoş geldiniz diyerek selamlar ve daha sonra yerlerine otur. Bu arada genç çift ile resim çektirmek isteyen akraba ve dostlar sırası ile gelerek resim çektirmektekilere. Daha öncesinde nişanlı çiftler bir fotoğrafçıya giderek hatıra fotoğrafları çektirmektedirler.

Kurdele kesme işleminin ardından gelen misafirlere yoğurt eşliğinde nişan sahibinin maddi gücüne bağlı olarak cevizli veya Antep fıstıklı baklava ikram edilmektedir. Salonlarda masalarda ikram edilen tatlılar, aile arasında yapılan nişanlarda ise salonların veya odaların

Köyü: 4 Kasım 2018; Rabia Tanrıverdi, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hüseyin Didin, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hanım Çetinkaya, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Sultan Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Fatma Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Makbule Ezen, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Zübeyde Ezen, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hasan Turan, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Selver Ergün, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

⁶¹² Ahmet Tunç “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶¹³ Zeynep Çetin, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018

⁶¹⁴ Hanım Hanol, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

ortasına serilen sanayi tipi sofralarda ikram edilmektedir. Tatlı/baklava ikramı nişan töreninin sonuna yaklaşıldığının da bir göstergesidir.

Kurdele kesiminden sonra erkek tarafı nişanlanan kıza yüzük, kolye, eski dönemlerde zincir, bilezik gibi takılar takmaktadırlar. Anne babanın dışında yeni nişanlanan çifte kardeşler, hala, amca, dayı ve teyze gibi yakın akrabalar da güçlerine ve geçmiş dönemde kendilerine veya çocuklarına takıların karşılığı olarak takı ve paralar takmaktadırlar.

Eski devirlerde ekonomik yaşamın zorluklarından dolayı evlenmesine karar verilen gençlerin nişanlılık süresi dört beş yıl kadar uzamaktadır. Bazı durumlarda bu süreye damat adayının askerlik süresi de bu süreye eklenmektedir⁶¹⁵. Yine bu dönemlerde nişanlanan kızların artık nişanlı olduğunun toplum tarafından anlaşılması için fes, kofi ve toplumda taç olarak adlandırılan bir başlık giymeleri beklenmektedir. Bu başlıklara dönemine ve ailelerin maddi gücüne göre gümüş, altın para gibi ziynetlerde eklenmiştir⁶¹⁶.

Eski dönemlerde gençler nişandıktan sonra aynı köylerde yaşıyorlarsa birbirlerini görebilme imkânına sahiptirler. Ancak farklı köylerde ikamet eden bireyler için bu durum söz konusu değildir. Aynı görüş uyarınca erkeğin nişanlısının evinde kalması veya gecelemesi toplumda hoş karşılanmayan bir olgudur⁶¹⁷. İzinsiz bir şekilde görüşmeleri de toplum tarafından çoğunlukla ayıplanmıştır. Gençler, ancak birbirlerini dünürlerin bayram ve diğer önemli günlerde birbirlerine yaptıkları ziyaretler esnasında görebilirlerdi. Ancak gençlerin yakın akraba olmaları durumunda bu durum ister istemez mecburiyetten aileler tarafından esnetilmektedir. Bu konuda Zeliha Ayni Şahin eşinin amcasının oğlu olmasından dolayı rahat

⁶¹⁵Fatma Kıran, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Makbule Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Selver Ergün, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Berfin Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Hanife Yorulmaz, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Gömükhan Köyü: 05 Haziran 2018.

⁶¹⁶ Abuzer Akkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Selver Hanol, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Çelikhane: 5 Nisan 2019; Hanım Kırmızı, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Hüseyin Dedeoğlu, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Şikiye Şahin, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Kızılılık Köyü: 5 Nisan 2019; Zeliha (?), “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, İpek Köyü: 5 Nisan 2019; Fatma Malkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Azikan Köyü: 5 Nisan 2019.

⁶¹⁷ Fatma Kıran, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Makbule Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Selver Ergün, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Berfin Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Fatmanur Tekin, Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; İnci Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Ceylan Buğdaycı, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Erkan Aker, Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Medine Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Mimar Sinan Mahallesi: 25 Eylül 2018.

bir şekilde görüşüklerini belirtmektedir⁶¹⁸. Buna mukabil İsmail Lale, dört yıllık nişanlılığı süresince eşiyile görüşemediğini ifade etmiştir⁶¹⁹.

Bir kız nişanlandıktan sonra kayınbabasının ve akrabalarının takmış olduğu küpe, bilezik, yüzük ve zincir gibi takıları takmaktadır. Yine topluma çıkacağı düğün, mevlit, kına ve diğer toplu törenlerde takılarını takmak zorundadır. Kızın bu şekilde takılarını takması toplumda o kızın artık nişanlı olduğunu ve ana kimsenin dünürücü olamayacağını göstergesidir. Nişanlı kızın takılarını takmaması erkek tarafından yukarıdaki nedenlerden dolayı hoş karşılanmamaktadır⁶²⁰. Ayrıca nişanda takılan takıların değeri ve niceliği erkek tarafının zenginliğinin, cömertliğinin ve kız tarafına verdiği değerinin bir ölçüsü olarak kabul görmektedir⁶²¹.

Nişan törenleri genellikle her iki tarafının belirlediği tarihlerde veya erkek tarafının belirlediği bir tarihte yapılmaktadır. Nişan masraflarının büyük kısmını erkek tarafı üstlenmektedir. Belirlenen nişan tarihi tarafların birinin yakın akrabalarından birisi ağır bir şekilde hastalandığında birkaç haftalığına veya ölüm gerçekleştiğinde en az kırk gün beklenmeden gerçekleştirilmez. Eğer ölen ata, amca, dayı veya kardeş gibi çok yakın ise bu süre aylarca olabilmektedir. Taziyeden hemen sonra nişan yapılması ayıp karşılandığı gibi bu durum akrabalar arasında kırılmalara ve dargınlıklara neden olmaktadır. Bu nedenle toplumda çoğunlukla adı konulmamış bir ritüel olarak aile büyükleri vefat edenin yakınlarına ziyarette bulunarak önce onlardan izin alır, eğlencelerde aşırılığa kaçmamaya ve taziye evine saygıda kusur etmemeye çalışırlar⁶²². Bazı yerlerde ve yakınlığa bağlı olarak müzik gibi enstrümanlar dahi çalınmaz ve sade bir şekilde tören yapılmaktadır.

⁶¹⁸Rabia Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü:05 Kasım 2018; Zahide Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeynep Yıldız, Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Mehmet Topçu“Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeliha Aynı Şahin, Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Rabia Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Güneşli Köyü: 4 Kasım 2018.

⁶¹⁹ İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶²⁰ İlkay Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı- Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020.

⁶²¹ Fatma Kıran, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Makbule Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Selver Ergün, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Berfin Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Sibel Çelik, Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Sevi Bilgin, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Medine Kılıç, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Arslan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁶²² Rabia Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü:05 Kasım 2018; Zahide Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeynep Yıldız, Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Mehmet Topçu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeliha Aynı Şahin, Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Sevi Bilgin, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Medine Kılıç, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Arslan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Rabia Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Güneşli Köyü: 4 Kasım 2018.

Nişan hadisesinden sonra tarafların birbirlerini ziyaret etmesi geleneksel bir olgu olup ilk ziyaret erkek tarafından kız ailesine yapılmaktadır. Bu ziyaretin ardından kız tarafı da daha önceden aile bireyleri için hazırlanmış olan içinde patik, yazma, elbise, gömlek vs. hediyelerin bulunduğu bohçaları vermek üzere erkek tarafını ziyaret etmektedir⁶²³.

Alevi toplumunda eski dönemlerde herkes bir şekilde birbiri ile akraba olduğundan ve daha önceden birbirini tanıdıklarından dolayı nişanlar kolay kolay bozulmamaktaydı. Ancak günümüzde gençler arasında geçimsizlik veya evlilik konusunda tarafların anlaşmazlıklarının büyük bir soruna dönüşmesi üzerine bozulmaktadır. Bu durumda kız tarafı damat adayının veya ailesinin kızlarına layık olmadığını düşünerek ileride bir sorun yaşayacaklarını düşündüklerinde nişanı bozabilmektedirler. Aynı durum erkek ailesi içinde geçerlidir. Tarafların nişanlarının bozulması sonucunda nişan öncesi yapılan hediyeler geri verilmektedir. Eğer nişanı kız tarafı bozarsa erkek tarafının aldığı bütün hediyeler ve nişanda takılan ziynetleri erkek tarafına geri vermektedir. Eğer nişanı bozan erkek tarafı ise kız tarafına yapılan saygısızlık olarak görüldüğünden erkek tarafı hiçbir şey talep etmemektedir. Ancak zaman zaman bu durum taraflar arasında sorunlara neden olabilmektedir. Bazen de kız tarafı erkek tarafının nişanı bozmasından dolayı hiçbir şey talep etmemekte ve alınan hediyeleri kendiliğinden geri göndermektedirler⁶²⁴.

Evliliklerin kutsanması ve karşılıklı olarak tarafların birbirlerine memnuniyetin gösterilmesi için nişanlılık döneminde yakın akrabalara hediyeler ve gıda maddeleri verilmektedir⁶²⁵. Nişanlılık döneminde karşılıklı verilen hediyeler veya bohçalar aynı zamanda bir ayrılık habercisi görevini de görmektedir. Bu ilişkiyi sona erdirmek isteyen taraf karşı tarafın bohçasını geri göndererek evlilik işinin olmayacağını karşı tarafa iletmış olmaktadır⁶²⁶. Aynı şekilde kız tarafının başlık parasını geri göndermesi de bir ayrılık habercisidir.

Eski dönemlerde nişanlılık günümüz evlilik bağı gibi görülmektedir. 79 yaşındaki katılımcılarımızdan İsmail Lale, nişanlı bir kızın bir başkası ile kaçması durumunda ailenin

⁶²³ Sevi Bilgin, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Medine Kılıç, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Arslan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁶²⁴ İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Rabia Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü:05 Kasım 2018; Zahide Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeynep Yıldız, Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Mehmet Topçu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeliha Ayni Şahin, Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Rabia Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Güneşli Köyü: 4 Kasım 2018.

⁶²⁵ Malinowski, **Kuzeybatı Malenazya’da Vahşilerin Cinsel Yaşamı**, s. 84-86.

⁶²⁶ Ali Bayat, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019; İbrahim Kaplan, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

bunu namus meselesi haline getirerek şiddetli bir şekilde cezalandırdığı belirtmektedir⁶²⁷. 85 yaşındaki Ali Yorulmaz'da bu duruma dikkat çekmektedir. Ona göre “*Eskiden nişanlandıktan sonra ya ölünür ya da o iş evlenmeyle sonuçlanırdı. Şu an durum çok değişti. Akşam nişanlananlar sabah nişan bozuyorlar*”⁶²⁸ Günümüzde de kısmen etkisi olmakla birlikte geçmiş dönemlerde nişanı bozulan veya atılan kızların sorunlu veya bir özrü olduğu düşüncesiyle toplumdaki talipleri arasında azalmalar olmuştur⁶²⁹. Bunda yoğun akrabalık ilişkilerinin etkisinin de olduğu bilinmektedir. Zira bir akrabanın talip olduğu ve sonradan vazgeçtiği/geçildiği kızlara aynı sülaleden veya köyden birinin talip olması hoş karşılanmamakta ve uzun süreli kırgınlıklara neden olmaktadır.

Nişanlı kız kaynanasını veya kayınbabasını her gördüğünde elini öper ve saygıda kusur etmemeye çalışmalıdır. Özellikle bu dönemde nişanlı genç kızın aile bireyleriyle konuşmayıp sessiz kalması toplumda büyüklerine karşı terbiye ve nezaket davranışı olarak kabul görmüştür⁶³⁰. Ruşen Ekinci (55)'ye göre nişanlı kızın kayınbaba ve kaynanasına karşı hürmetli ve saygılı davranmasında gelecekteki gelin kaynana ilişkisini iyi tutma düşüncesi de etkilidir⁶³¹. Server Çelik (48), bu dönemde kaynana dışında kayınbirader ve eltisi ile de saygıdan konuşmadığını belirtmektedir⁶³². Bunlara ek olarak nişanlı çiftler eski dönemlerde ailelerinin yanında nişanlılarının adını söyleyemez ve bunu ima etmekten de çekinmişlerdir. Zeynep Tunç (72)'a göre bu uygulama aynı zamanda bir saygı ifadesidir⁶³³.

Nişanlı kız kaynanasının evini ziyarete gittiğinde mutlaka kendisine takılan takıları takmalı ve en güzel şekilde gitmelidir. Bu ziyarette nişanlı kız kaynanası veya damadın aile büyükleri ile konuşmaz sessizce evin diğer bireylerine yardım eder veya bir kenarda oturur. Evden ayrılış vakitlerinde kaynana, müstakbel gelininin evden ayrılmasından önce mutlaka bir hediye vermek durumundadır⁶³⁴. Bu hediyein kıymeti aynı zamanda tarafların birbirlerine olan bakış açısını da göstermesi bakımından önemlidir.

Nişanlılık döneminde tarafların birbiri ile görüşmesine fazla izin verilmez ve görüşenler toplumda ayıplanmıştır⁶³⁵. İsmail Lale (79), eşiyle nişanlılık dönemi olan dört yıl

⁶²⁷ İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶²⁸ Ali Yorulmaz -Çiftçi- “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶²⁹ Sibel Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶³⁰ Elif Tunç, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Ruşen Ekinci, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶³¹ Ruşen Ekinci, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶³² Sever Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶³³ Zeynep Tunç, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018

⁶³⁴ Hanım Hanol, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶³⁵ İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Huriye Anık, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Sakine Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Sibel Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Ruşen Ekinci, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

süresince görüşemediklerini ifade etmiştir⁶³⁶. Elif Tunç (87), toplumdaki bu uygulamadan dolayı gençliğinde özellikle nişanlı genç kızların nişanlısını gördü mü bir tarafa saklandıklarını belirtmektedir⁶³⁷. Görünürdeki bu katı yasağa rağmen eski dönemlerde bir kısım çiftlerin zaman zaman gizlice görüştikleri de bilinmektedir⁶³⁸. Bazı katılımcılarımız gençliğinde nişanlı çiftlerin bu yasağı delmek içi çeşitli araçlar vasıtasıyla nişanlı çiftlerin birbirlerine haber gönderdiklerini, özellikle nişanlı erkeğin geçeceği bir yerde veya mekânda sanki tesadüfen orada bulunuyor veya duruyor gibi nişanlı kızın önünden erkeğin geçtiğini ve böylece birbirlerini gördüklerini kaydetmektedir⁶³⁹. Ali Çağlayan (42) , “ *Kızı bir kez gördüm nişanlandım ikinci kez bir yıl sonra evlenirken gördüm*” sözleriyle karısı ile nişanlılığı süresince görüşemediğini ifade etmiştir⁶⁴⁰. Mahmut Hanol, gençliğinde İstanbul’da işçi olarak çalıştığından ve sosyal ortamlarda bulunduğundan yasak olmasına rağmen eşiyle gizli gizli görüştiklerini belirtmiştir⁶⁴¹. Nişanlı çiftlerin görüşmesine izin vermeyen ve bunu kısıtlayan taraf genellikle kız tarafıdır. Zeynep Güzel’e göre düğünde bile damat ve gelinin kol kola girmesine izin verilmez ve bu şekilde oynayanlar hoş karşılanmamıştır⁶⁴². Günümüzde artık genç çiftlerin rahatça iletişim kurabildiklerini en katı ailelerin bile genç çiftlerin yanına bir küçük çocuk veya kardeş refakatçi gözetiminde görüşebildiklerini müşahade etmekteyiz. Bunda Sibel Çelik (24) ‘de belirttiği gibi toplumun artık nişanlılık dönemini genç çiftlerin birbirlerini tanıma ve sevgililik dönemi gibi algılamasının payı büyüktür⁶⁴³.

7.Beşik Kertme

Alevi toplumunda beşik kertme hadisesi, erken dönemlerde bazı ailelerin birbirleriyle çocuklarını evlendireceği şeklinde birbirleriyle söz vermesinden ibarettir. Bu tür uygulamalar eskiden var olmakla birlikte günümüzde unutulmuştur⁶⁴⁴.

8.Alevilerde Nikâh

Alevi toplumunda nikâh iki bireyin ömür boyu birlikte yaşamak için birbirine vermiş oldukları ikrar ve söz olarak kabul görmektedir. Eski dönemlerde nikâh akdi ve işlemleri dede

⁶³⁶ İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶³⁷ Elif Tunç, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶³⁸ Hanım Hanol, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Zeynep Güzel, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Sever Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018

⁶³⁹ Zeynep Çetin, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018; Muti Fırat, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁶⁴⁰ Ali Çağlayan, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018

⁶⁴¹ Mahmut Hanol, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶⁴² Zeynep Güzel, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶⁴³ Sibel Çelik, Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

⁶⁴⁴ Aziz Güven, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kemal Gözaydın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Mustafa Alkan, - Ozan-“Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁶⁴⁵ veya onun görevlendirdiği kişiler tarafından iki şahidin huzurunda gerçekleştirilmektedir. Zira nikâh Bektaşî şeriatının beşinci makamı olarak kabul edilmektedir. Nikâh sayesinde toplumdaki kadın ve erkek toplumda var olan kardeşlik bağından çıkar ve birbirlerine eş olurlar.⁶⁴⁶

Eski dönemlerde erkek ve kız aileleri tarafından belirlenen evliliğin gerçekleşmesi için dedeye haber verilir ve dedenin huzurunda her iki gence birbirleriyle ömür boyu karşılıklı anlayış ve sevgi içinde bulunmaları istenmektedir. Dede ya da onların görevlendikleri hoca şahitler huzurunda gençlere birbirleriyle gönül rızalarıyla evlenmek isteyip istemediklerini üç defa sorar aldığı olumlu cevap ve şahitler huzurunda Allah'ın emri, Hz. Muhammed'in kavliyle, Ehlibeyt veya İmam Cafer Sadık'ın izahatı üzerine nikâhlarını kıymaktadır. Alevi toplumunda aynı Sünni mezhebinde olduğu gibi isteyen kimseler resmi nikâhtan sonra dedenin veya onun yetiştirdiği hocanın önünde nikâhlarını kıymaktadırlar⁶⁴⁷. Bununla birlikte 1970lere kadar devletle olan münasebetin zayıf olduğu dönemlerde nikâhlar resmi olmaktan daha çok dedelerin kıydığı geleneksel nikâh akdiyle gerçekleşmiştir. Bu nikâh işleminde

“Dede: Filan oğlu filan, filan kızı filan; sizler, iyi günde kötü günde, hiçbir baskı altında kalmadan veya herhangi bir etkinin altında olmayarak, Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle, yolumuzun erkânı ve ahkâmıyla, pirimiz, üstadımız, hünkârımız Hacı Bektaş-ı Veli'nin erkânı gereğince, iyi ve kötü günde, sağlıkta, bollukta, yoklukta, her türlü şartlarda, birbirinize karşı saygılı olacağınıza, birbirinizin haklarını koruyacağınıza, gökte melekler, suda semekler ve burada hazır bulunan cemaatin huzurunda kabul edip söz veriyor musunuz? Bu soru üç defa tekrarlanır, gençler her sorulduğunda evet diye cevap verirler.

Daha sonra Dede: İkrarınızda sabit kalasınız, hak erenler ömürlerinizi, canlarınızı sağlıklı, rızıklarınızı bereketli, evlatlarınızı sağlıklı, mutlu, huzurlu etsin der. Sonra düvazımam (dua) okunur. Bu duada sırasıyla bütün imamların isimleri zikredilir. Daha sonra Peygamber efendimiz Hz. Muhammed'e ve onun Ehl-i Beyt'ine salâvat getirilir; Dede daha sonra şöyle der: Bu nikâh Hz. Muhammed'in, Hz. Ali ile Hz. Fatıma arasında kıldığı ak ve

⁶⁴⁵ Hatice Güzel, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020; Tanrıverdi, “Anadolu Alevi geleneğinde kutsalların bir derlemesi: Adıyaman Örneği”, s.142; Arı, “Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)”, s.159.

⁶⁴⁶ Tanrıverdi, *age.*, s.125. “Nikâh olmazsa olmazlarımızdan bir tanesi olmuştur. Dedelerimizin yanından yine dede ocaklarımızda veyahut dedelerin kendilerine rehber ettikleri sözüne ve özüne güvenilir insanlar, dedelik kurumunun yanında hocalığı da öğrenmişlerdir. Ve biz bunlara Alevi hocaları veyahut Alevi hâceleri yani öğretmenleri diyoruz. Genellikle nikâh akdi olmazsa olmazlarımızdandır; çünkü dinimiz içerisinde ve özellikle bizim bölgemizdeki Aleviler “Bizler bütün insanların kardeş yaratıldığı; rengi, dili, dini, ırkı ne olursa olsun bir özde kardeşliğin var olduğuna ve o kardeşliğin nikâhla ortadan kalktığına inanırız” şeklindeki inançlarında ötürü nikâhı çok önemserler. Yani sokakta oturan komşunun ve çevrendeki insanları kardeş olarak göreceksin. Bu kardeşliği nikâh akdiyle sonlandırıcaksın. Dolayısıyla temelinde ve işleyişinde geleneksel olmanın vurgusunu barındırdığı için bugün dağlık kırsal yaşayan taliplerimizin bu hususta talepleri yoğundur. Erkânın belki de en saf şeklini bugün değişimin kısmen hala giremediği dağlık kırsalda yaşayan Alevi köylerinde görebilirsiniz.” Bkz. Aynı sayfa.

⁶⁴⁷ Haşim Aslan, s. 17; Tanrıverdi, *age.*, s.124-125. Adıyaman Alevilerinin yakın ilişkilerde bulunduğu Maraş bölgesi Alevilerinde de nikah temelde aynı özelliklere sahiptir. Bkz. Remzi Kaptan, **Alevi Duaları Gülbanklar**, Tarihsiz, s.59-61.

tertemiz nikâhtır. Aranızdaki yakınlık Hz. Ali ile Hz. Fatıma arasındaki yakınlık gibi olsun. Aranızdaki saygı ve sevgi azalmasın; artsın ve çoğalsın, hayırlı evlatlara kavuşup sevinip, mutlu olasınız, soyunuz yeryüzündeki insanlara faydalı olsun. Dede, daha sonra tekrar bir gülbank, düvaz okur."⁶⁴⁸.

Ali Tanrıverdi ise, Dede gibi kanaat önderlerinin katıldığı törenlerde dede "Allah'ın emri, Peygamberin kavli ve İmam Cafer-i Sadık efendimizin buyruğu mezhebi içtihadı üzere kızınızı, oğlumza nikâhlayacağız. Bu nikâha ikinizde hazır mısınız?" der, onlar da "hazırız" derler. Bunun üzerine dede, kızın babasına "Allah'ın emri, Peygamberin kavli ve İmam Cafer-i Sadık efendimizin buyruğu mezhebi içtihadı üzere kızını oğlana verdin mi?" der. O, da "verdim" der. Dede, üç defa "verdi mi?" sözünü tekrar eder ve kızın babasından her defasında "verdim" cevabını aldıktan sonra erkeğin babasına dönerek "Allah'ın emri, Peygamberin kavli ve İmam Cafer-i Sadık efendimizin buyruğu mezhebi içtihadı üzere oğluna kızını kabul ettin mi?" diye üç kez sorar. O da üç kez "kabul ettim" dedikten sonra "Allah, ayın şirin göstere, hak işinizi rast getire, Hak Muhammed Ali yardımcınız olsun, dilekeleriniz kabul olsun, gerçeğe hüü" şeklindeki duasından ve genç çiftlerin sonra nikâh işlemi gerçekleştirilmiş olduğunu belirtmektedir⁶⁴⁹. Dede Kemal Güzel'e göre dedenin olmadığı yerlerde yerlerdeki nikâhları pirlar kıymaktadır⁶⁵⁰.

Eski dönemlerde resmi nikâhın öneminin anlaşılmadığı ve resmîyetin bütün bölgelere ulaşmadığı dönemlerde nikâh işlemlerinin gerçekleşmesi sadece dedelerin nikâhı şahitlerin önünde kıyması yeterli olurken günümüzde artık resmi nikâh gerçekleştirilmeden dedelerin kıyacağı nikâh sadece bir ritüel olarak kalmaktadır. 50-60 yıl önce özellikle kırsal alanda oldukça yaygın olan dede nikâhı uygulaması, eğitim seviyesinin, şehirleşmenin ve resmi nikâhın kadını koruyan güvence durumunun anlaşılmasıyla birlikte tamamen terk edilme riskiyle karşı karşıyadır. Bunda Alevi dedelerinin de olumlu tutumu önemli rol oynamaktadır. Alevi dedelerinden Ali Büyük Şahin, kendisine dini nikâh için başvuran bireylerin önce resmi nikâhlarının kıyılmasının ardından kendinse başvurulmasını istediğini ve buna dikkat ettiğini belirtmektedir⁶⁵¹. Yukarıdaki ifadelerle birlikte her şeyde olduğu gibi resmi nikâhın dini nikâha göre birçok avantajının bulunması ve Alevi kültürünün eğitim ve şehirleşmeye bağlı olarak değişmesine bağlı olarak özellikle eğitimli gençler arasında sadece resmi nikâhla yetinen bireyler artmaktadır. Alevi dedelerinden görüştüğümüz Mithat Büyüksahin, eskiden nikâhlarda dedelerin rızası ve nikâhı arandığını ancak günümüzde gençlerin ritüellerin artık

⁶⁴⁸ Fevzi Rençber, "Adıyaman'da Alevilik", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2012), s. 158-159.

⁶⁴⁹ Tanrıverdi, "Anadolu Alevi Geleneğinde Kutsalların Bir Derlemesi: Adıyaman Örneği", s.149-150.

⁶⁵⁰ Kemal Güzel, "Dede- "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019.

⁶⁵¹ Aslan, s.33.

fazla önemsemediklerini kendilerinin evlilik için de resmi nikâhın yeterli gördüklerini belirtmektedir.⁶⁵² Bununla birlikte kırsal alanda dedelerin veya onların görevlendirdikleri hoca isimli görevlilerin nikâh kıymalarını önemseyen bir kesimde varlığını hala sürdürmektedir. Dedelerden Garip Bozkurt, “Bizler bütün insanların kardeş yaratıldığı; rengi, dili, dini, ırkı ne olursa olsun bir özde kardeşliğin var olduğuna ve o kardeşliğin nikâhla ortadan kalktığına inanırız” sözleriyle nikâh akdine dedelerin bakış açısını göstermesine rağmen⁶⁵³ özellikle üniversite okuyan ve geleneklerden kopan kimseler için nikâh akdi olmazsa olmaz bir şey değildir önemli olan resmi nikâhtır. Bu anlayış artık günümüz toplumun tamamına yansımış olup nerdeyse ailelerin tamamı resmi nikâhsız kızlarını evlendirilmemektedirler. Bu durum özellikle ova köylerinde geçerli olup dağ köylerinde kısmen sembolik de olsa dini nikâh uygulaması devam etmektedir.⁶⁵⁴

9.Başka Mezheplerle Evlilik

Adıyaman dışındaki Alevilerle ilgili yapılan çalışmalarda Sünni ve Alevi kesimlerin birbirleriyle olan iletişimin zayıflığından ve ön yargılarından dolayı evliliklerin kısıtlı olduğu “Yine Cumhuriyet’in kurulmasından önce olduğu gibi günümüzde de kırsal bölgelerde Alevî ve Sünnî köyler, şehirlerde ise çoğu yerde Alevîlerin yoğun yaşadıkları mahallerle Sünnîlerin yaşadığı mahalleler neredeyse birbirinden ayrılmıştır. Bu ayrılmaya rağmen Sünni ve Alevî köyler arasında ticarî ilişkilerde fazla bir sorun yaşanmamaktadır. Ancak Alevî ailelerle Sünnî kökenli aileler arasında sosyal ilişkilerde, özellikle de evlilik konusunda ciddi sorunlar vardır. Anadolu’da Sünnî ve Alevî kökenli aileler arasında neredeyse akrabalık bağları kesintiye uğramıştır. Tarikte gelişen birçok sosyal olayın paralelinde Sünnîler arasında, Alevîlerden ne kız alınacağı ne de onlara kız verileceği, kestikleri hayvanların etinin yenmeyeceği, pişirdikleri yemeğin yenilmeyeceği, gusül aptesti almadıkları yönünde halk inançları oluşmuştur. Bu inançlar, bütün Alevîlere mal edilmiş ve düşünce planında Alevîliğe karşı bir karalama kampanyasının malzemesi haline getirilmiştir. Bunun en vahim sonucu ise her iki toplum arasında çok zayıf olan aile bağlarının daha da zayıflamasına neden olmuştur. Bu suçlamalar neticesinde Alevîler kendi içlerine kapanmış ve kapalı bir toplum haline gelmiştir. “Sözleriyle ifade edilmiştir⁶⁵⁵. Daha önceki dönemlerde Baha Said Bey, farklı mezhepten kişilerle olan evliliklerin hoş karşılanmadığını ve bu eylemi gerçekleştiren

⁶⁵² Mithat Büyükaşahin, Dede-, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019.

⁶⁵³ Tanrıverdi, age., s.125.

⁶⁵⁴ İlkay Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı- Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020; Tanrıverdi, age., s.172-173.

⁶⁵⁵ Mehmet Kenan Şahin, “Alevî Geleneğinde Toplum ve Aile Kavramı” **Kelam Araştırmaları** 9:1 (2011), s. 270.

kişilerin düşkün ilan edilerek ölüme varan şekilde şiddetli bir şekilde cezalandırıldığını belirtmektedir.⁶⁵⁶

Bu durum Adıyaman'daki Alevi toplumu içinde geçerli olduğu var sayılmakla birlikte⁶⁵⁷ gözlemlediğimiz ve içinde yaşadığımız toplumda hemen hemen her Alevi köyünde veya sülalesinde en az bir iki Sünni aile ile karşılık kız alışverişi yani evlilik yapmış kimseler ile karşılaşmış bulunmaktayız. Oysa bu durum Adıyaman dışında Amasya, Havza, Çorum, Sivas, Balıkesir ve Isparta gibi şehirlerde bu tür evlilikler daha çok Alevi toplumunun kırsal alandan şehirlere göçle birlikte artan eğitim seviyesi ve sanayileşmeyle bağlı olarak gerçekleştiği ifade edilmiştir. Hatta Taşğın'ın aktarımıyla Ayşe Güneş Ayata, Alevi toplumun 1960larda sol siyasal görüşün etkisiyle aynı siyasal zeminde buluşan Sünni kesimlerle rahat bir şekilde evlilikler yaptığını belirtmektedir. Ona göre siyasal ideoloji, Alevi mezhep inancı gibi görülmekte ve eş değer kabul edilmektedir⁶⁵⁸.

Adıyaman Alevi toplumunda ise, başka mezheplerle yapılan veya yapılacak olan evliliklere genel itibariyle siyasal zemin ve dini söylemlerin yoğun olarak yaşanmış olduğu dönemler haricinde yüzeysel olarak karşı çıkılmaktadır. Gerçekte ise Adıyaman ve çevresinde tarafların birbirlerini bilmesi ve tanınması halinde evlilikler gerçekleşmiş ve gerçekleşmektedir. Bu durum günümüzdeki eğitim ve kültürün artmasıyla gerçekleşen bir olgu değildir. Bu durum yüzyıl öncesinde bile aynıdır. 1900lerde Atmalı Aşireti'nden birçok kimse Sünni ve Alevi ayrımı olmadan birbirleri ile evlenebilmektedir. Bu konuda taraflara hiçbir dini ve mezhepsel baskı uygulanmamıştır. Bu konuda Binbaşı Noel, "*Aşiretin yarısı Şii (Alevi diye bilinmektedir) diğer yarısı Sünnidir. Dini inanışlar bakımından Şiilerle Sünniler arasında hiçbir sorun çıkmamaktadır. Sünniler ve Şiiler aşiret içinde birbirlerinden kız alıp vermektedir. Gelinin ya da doğacak çocukları için hiçbir zorlayıcı şart öne sürülmemektedir.*" sözleriyle açıklamalarda bulunmuştur⁶⁵⁹. Bu durum sadece Atmalı Aşireti için değil aynı zamanda Hıdırsor ve diğer Alevi aşiretler için de geçerlidir. Mehmet Yıldırım'ın iki halası da 1940larda biri Hasankendi Köyü'nden diğeri ise Adıyaman'a gelen muhacir ailelerinden iki Sünni ile evlenmiştir. Bunlardan birisinin çocukları ve torunları Hasankendi köyüne gelin giden kadının çocukları ve torunları günümüzde Akgün soyu adını taşımaktadırlar⁶⁶⁰.

Günümüzde özellikle Kav Aşireti'nde bunun geçmişten günümüze birçok örneği bulunmaktadır. Bunun nedenleri arasında bu aşiretin yarısının Sünni yarısının Alevi olmasıdır. Bu aşiretin bireyleri farklı mezheplerde olsalar da bile zaman zaman diğer Alevi ve

⁶⁵⁶ Baha Said Bey, s.155.

⁶⁵⁷ Rençber, "Adıyaman'da Alevilik", s.159.

⁶⁵⁸ Taşğın, s.133-134.

⁶⁵⁹ Noel, s. 83.

⁶⁶⁰ Mehmet Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Azikan Köyü: 07.08.2020.

Sünni topluluklara göre daha kolay birbirleriyle evlenebilmekte ve birbirlerine tolerans göstermektedirler. Hosmos (Gözebaşı) Köyü'nden Sünni olan Nuri Ayaz, eşinin vefatı üzerine ikinci eşini aynı aşiretten olan Alevi bir bayanla yapmıştır. Bu konuda herhangi bir sıkıntı yaşamamıştır. Aynı bağlam üzerinde Sünni olan Abuzer Çoşkun, büyük kızını Alevi bir şahsa vermiştir.

Hıdırsorlu Murat Durmaz'a göre Adıyaman'da Aleviler ve Sünniler arasındaki evliliklerde ilk başlarda bir miktar tepki olsa dahi günümüzde çok fazla bir tepki görmemektedir. Bunun nedenleri arasında herkesin birbirini tanınması ve ailelerin gençlerin mutluluğuna karşı durmak istememesi olarak belirtmektedir.⁶⁶¹.

Kav Aşireti'nden Ali Polat, büyük halasının aynı aşiretin Sünni köylerinden olan Pevrikan Köyü'nden birisine kız verdiklerini belirtmektedir. Aleviler ile Sünniler arasında eski dönemlerden itibaren evlilikler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Kömürlü Ali Polat'ın aynı adı taşıyan dedesi iki kızını Pevrikan'lı Sünni Yusuf Yaman ile evlendirmiştir. Kızlardan büyük olan 1960 yılında evliliğinin ilk yılında ölünce Yusuf Yaman bu sefer ikinci kızını Ali Polat'ta istemiştir. Aile kızı, büyük kızlarının ölümünden dolayı acılı olduklarından ikinci kızlarını vermek istemiş iseler de o dönemde yaşayan Alevi kanaat önderlerinden Ape Aziz (Aziz Amca) devreye girerek Ali Polat'a Züleyha isimli ikinci kızını Yusuf'a verilmesini sağlamıştır⁶⁶². Adıyaman bölgesinde önemli bir Alevi dedesi ve kanaat önderi olan Aziz Dede'nin bu tutum ve duruşu Adıyaman bölgesinde Alevi-Sünni evliliklerinde diğer bölgelere göre daha ılımlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte siyasallaşmış ve mezhepsel olarak güçlü duyguları olan Aleviler, her ne kadar bu tür evliliklere karşı çıkmış olsalar bile zamanla bunu kabullenmektedirler. Sünni olan Mesut Güneş, sosyal bir ortamda tanışmış olduğu eşiyile evlenmek istemiş ancak eşinin ailesi buna karşı çıkınca mecburen sadece erkek tarafının katıldığı tek taraflı bir düğün yapılmıştır. Taraflar arasındaki bu küslük uzun sürmemiş bir iki ay içinde barışılmış ve ailecek görüşmelere başlanmıştır⁶⁶³. Kömür bölgesinden Hasari Bektaş, kendi halasının ve iki kız kardeşinin Sünni mezhebinden kişilerle evli olduklarını belirtmektedir⁶⁶⁴.

Gazi Mezarıcı, Adıyaman Üniversitesi, PDR öğretmenliği mezunu alt sınıflardan Diyarbakırlı Sünni bir kız ile evlenmek için girişimde bulunmuştur. Kendisine mezhep farklılığının bir sorun teşkil edip etmeyeceği sorulduğunda bunun önemli olmadığı yeter ki

⁶⁶¹ Murat Durmaz, „Memur-, „Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

⁶⁶² Ali Polat, „Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 05 Temmuz 2020.

⁶⁶³ Mesut Güneş, „Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Mayıs 2018.

⁶⁶⁴ Hasari Bektaş, „Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 05 Temmuz 2017

aşırı uçta Sünni anlayışının olmasının yeter cevabını vermiştir⁶⁶⁵. Siirtli olup aslen Arap ve Ankara'da doğma büyüme olan Devrim Ehi, üniversite yıllarında tanıştığı ve arkadaşlık kurduğu kocası ile herhangi ailevi bir sorunla evlenmiştir. Kocasının diğer Alevilerden farklı olarak sosyal demokrat olduğunu bununda evliliklerini kolaylaştırdığını belirtmiştir. Ona göre kocasının sıkı sıkı Alevi geleneklerine bağlı olmayışı ve ailesinin de bu şekilde bilinmesi en büyük etkidir. Bu durum özellikle okumuş ve entelektüel birikime sahip olan kimseler arasında daha çok rastlanan bir olgudur. Bu durumda kendi ailesinin sosyal demokrat ve hoşgörülü olmasının etkili olduğunu belirtmektedir⁶⁶⁶. Kayserili Bayram Özkaya, üniversite yıllarında hanımı ile tanışmış ve daha sonrada evlenmiştir. Kaya daha sonra eşinin memleketine ve mahallesine taşınmıştır. Onun ifadesine göre önemli olan tarafların birbirini sevmesi ve anlaşmasıdır. Kendisi işsiz olmasına rağmen hanımının ailesi kendilerine sahip çıkmışlardır⁶⁶⁷.

İmam Ocak'a göre Aleviler başka mezhepten olan evliliklerde en fazla Hanefi mezhebini tercih etmektedirler. Bunun dışında özellikle Aleviler arasında eğitim seviyesi yüksek ve Kürt milliyetçilik duyguları fazla olan kimseler Diyarbakır gibi Şafi olan kimselerle de evlendiklerini ifade etmektedirler. Bu ilişki de özellikle kız vermelerde sıkıntılar yaşanmazken özellikle kız almalarda şafilerin her ne kadar kendilerinin de solcu (Kürt milliyetçisi) olmalarına rağmen mezhepsel farklılıkları öne sürdüklerini bir kuzenin Diyarbakırlı aileden başarısızlıkla sonuçlanan kız isteme hadisesi ile de açıklamaktadır. Bu hadisede İmam Ocak, dayıoğlunun Diyarbakır'dan bir kız sevdiğini ancak kızın ailesinin Şafi mezhebinden olduğu için kendilerinin ailecek bu evliliğe pek sıcak bakmadıklarını belirtmiştir. Buna rağmen dayıoğlunun isteği üzerine dayısı ve yengesi Diyarbakır'a gidip kızın ailesi ile tanışmalardır. Bu tanışmada kız tarafı kendilerinin de her ne kadar aşırı solcu (Kürt Milliyetçisi) olmalarına rağmen bir Alevi'ye kız vermeyeceklerini ifade ettiklerini belirtmektedir. Bu nedenle izdivaç gerçekleştirmemiş ve ilgili şahıs kendi mezhebinden bir başkası ile evlenmiştir. Buna rağmen Şafi mezhebine inanan kimselerden kız aldıkları da olmuştur. İmam Ocak'a göre siyasi anlayış ve yakınlık dışında Aleviler, en çok Hanefilere kız verirken Şafi mezhebenden olanlara kız verme konusunda daha katı durmaktadırlar.

Adıyaman Alevilerinin memleketleri dışında evlenmelerinde adaylarla politik ve dini tutumlarının esnekliği önemli rol oynamaktadır. Murat Durmaz'a göre aynı siyasi yelpazede yer almalarına rağmen Diyarbakırlı veya Şırnaklı arkadaşlarla dini görüşlerden dolayı anlaşmadıklarını ve flört dönemlerinin evlilikle sonuçlanmadığını, bu nedenle Diyarbakır,

⁶⁶⁵ Gazi Mezarcı, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Büyük Kırklı Köyü: 06 Mayıs 2017

⁶⁶⁶ Devrim Ehi, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman: 05 Mayıs 2018.

⁶⁶⁷ Kaynanasından Aktaran: Bayram Özkaya, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.

Mardin ve Hakkâri gibi bölgelerden kendilerine kız verilmediğini belirtmektedir. Oysa bu bölgelerden alevi kızlarla flörtleşenlerin evlenebildiklerini sözlerine eklemiştir⁶⁶⁸.

Büyükhanlı Ayçan Çevik'e göre Hıdırsor aşireti mezhepçilikten daha çok ırkçı bir anlayışla Sünnilere kız vermeye soğuk bakarken Kürt milliyetçisi olan Diyarbakır, Hakkâri gibi bölgelerdeki Kürt milliyetçilerine daha rahat bir biçimde kız alıp verebilmektedirler⁶⁶⁹. Aynı durum şehirleşmiş Alevilerde de görülmektedir. Sünni mezhebe mensup Güneş ailesinden iki kuzen olan Mesut ve Kadir, Alevi kız arkadaşlarıyla evlenme girişiminde bulunmuşlardır. Politik ve siyasi söylemleri birbirinden farklı olan iki kuzenden Mesut, Hıdırsor aşiretinden eşi Perihan'la evlenmek için girişimde bulunmuş olmasına rağmen kızın ailesi buna karşı çıkmış, tehdit ve zorlamalarda bulunmuştur. Kız tarafının karşı çıkmasından dolayı Mesut ve Perihan, kız tarafının tepkilerini daha fazla çekmemek için nikâhlarını Antalya'da düğünlerini ise Mersin'de yapmak durumunda kalmışlardır. Düğün sonrasında da Adıyaman'da yaşam olanakları bulunmasına rağmen memur olan genç çift bir müddet Bayburt'a tayin istemişlerdir. Olayların yatışmasından sonra taraflar barışmış birkaç yıl sonrada adı geçen çift Adıyaman'a geri dönmüştür. Diğer kuzen Kadir ise siyasi ve politik söylemde Alevi toplumuna yakın olduğu için Mesut'un karşılaştığı herhangi bir problemle karşılaşmamış bilakis siyasi yakınlıktan dolayı birkaç farklı kızla tepki çekmeden evlilik amaçlı görüşmeler yapmıştır⁶⁷⁰.

Kav Aşireti'nin Sünnileşmiş kesiminden Haydaranlı Yunus Işık, özellikle kendi aşiretleri arasında Alevi-Sünni evliliklerinde herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmektedir. Babası Kemal'in amcasının kızı, kendi amcasının kız torununun bir Alevi ile evlendiğini belirterek bunun sadece geçmişe değil günümüzde de devam ettiğini vurgulamaktadır. Günümüzde ablasının aynı şekilde bir evlilik yaptığını ifade etmiştir. Yunus Bey'e göre bu evliliklerde her iki tarafında aynı aşiretten ve yakın ilişkilerde olmasının önemi büyüktür. Kendilerinin Kav Aşireti'ne kız verirken sıkıntı veya endişe duymadıklarını, taziyede, düğünde ve diğer merasimlerde bir arada bulduklarını ancak Hıdırsorlulara kız verme konusunda katı olduklarını söylemektedir. Bunun gerekçesini ise taraflar arasındaki geçişlerin ayrımın keskin olduğunu, onların Kav Aşireti'ne göre inanç bakımından zayıf veya hiçbir inancı kabul etmeyen bireyler olarak görüldüğünü belirterek bu aşiretle yapılacak evliliklerin tepkiyle karşılanmaktadır. Evliliklerde özellikle Kav aşiretinden kimselerle yapılan evliliklerde taraflar genellikle birbirlerinin inancına saygı duymakta ve birbirilerine karışmamaktadır. Yunus Bey'in kız kardeşi başı örtülü beş vakit namazını kılmaktadır.

⁶⁶⁸ Murat Durmaz,-Memur-, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

⁶⁶⁹ Ayçan Çevik, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi:02 Kasım 2018.

⁶⁷⁰ Mesut Güneş, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Mayıs 2018.

Bununla birlikte bu tür evliliklerden doğan çocuklar serbesti yet ve daha az sorumluluk gerektirdiğinden dolayı Aleviliği kabul etmektedirler.⁶⁷¹

Özel bir hastanede çalışan Kav aşiretine mensup B.Ö isimli doktor üniversite yıllarında tanıştığı Vanlı Sünni eşiyile evlenmiştir. Bunda her ikisinde aynı sosyal ve siyasal görüş birbirlerine yakın olmalarının etkisi büyüktür⁶⁷². Yine Z. O. G. kendisi Sünni olmasına rağmen kocası ile aynı siyasal ortak noktaları paylaşmasına bağlı olarak evlenmişlerdir⁶⁷³.

Eski dönemlerde kız ve erkek çocuğun evliliklerinde kiminle nasıl evleneceklerine dair kurallar geleneksel aile kuralları çerçevesinde belirlenirken günümüzde daha çok gençlerin tercihleri aileler her ne kadar istemese de ön planda tutulmaya başlamıştır. Bunda gençlerin hayat bizim hayatımız, evleneceğim kişiyle ben yaşayacağım siz değil gibi sözlerin yanı sıra ailelerin kendileri yüzünden çocuklarının mutsuz olmasından çekinmelerinin etkisi büyüktür. Bu nedenle aileler her ne kadar kırsal alanda etkilerini bir miktar sürdürüyor olsalar bile özellikle şehir merkezlerinde gönülsüz bile olsalar gençlerin işlerine karışmamaktadırlar. Bu bağlamda Mehmet Ali Gül ile İ. farklı mezhepten olmalarına rağmen 9 yıl boyunca arkadaşlık yapmışlardır. Üniversite öğrenimleri sırasında bir arada bulunabilmek adına Z. Mehmet Ali'nin okuduğu Samsun'a yatay geçiş yapmıştır. İlahiyat mezunu olan Mehmet Ali ile İngilizce öğretmeni olan Z. Mehmet Ali'nin atanamamasından dolayı ayrılmışlardır. Yani tarafların birinin Sünni İlahiyat değerinin de Alevi İngilizce öğretmeni olması ayrılmalarına neden olan asıl şey ailelerinin karşı çıkması değil taraflardan birinin atanamamasıdır. Zira her iki tarafında ailesi bu ilişkiyi bilmektedirler⁶⁷⁴.

Eski dönemlerde bir Alevi şahsın Sünni bir bireyle ile evlenmesi yasaklanmış ve onun toplumdaki düşkün ilan edilmesini gerektirirken günümüzde artık Alevi dedeleri bile farklı mezheplerle olan evlilikleri kabullenmektedirler. Bunda toplumda bu tür evliliklerin artması ve dedelik kurumunun bu tür olayları denetlememesi etkili olmuştur. Farklı mezhepten evlilik yapanların büyük bir bölümü evlilik öncesi bu tür durumları dedelere danışmadan kendi bireysel öngörülerini ile gerçekleştirmektedirler. Bu tür evlilikler büyük bir çoğunlukla sevgi ve aşk evlilikleri şeklinde gerçekleşmekte ve taraflar birbirlerinin dini inanç ve vecibelerine saygı duymaktadırlar⁶⁷⁵. Bununla birlikte bu tür evliliklerde yaşanan en büyük sorun ailelerin

⁶⁷¹ Yunus Işık, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Ekim 2020.

⁶⁷² B.Ö, .-Doktor, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.

⁶⁷³ Z.O.G.-Hemşire- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.

⁶⁷⁴ Mehmet Ali Gül, -Polis- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2017.

⁶⁷⁵ Arı, “Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)”, s.159,160. Bu konuda Arı'nın aktardığı '*Ben Sünniyim ama eşim Alevidir. İkimiz de Müslümanız. Aramızda mezhepsel açıdan bir sorun yok. Ben Ramazan orucu tutarım eşim kendi inancı gereği tutması gereken oruçları tutar. Önemli olan sevgi ve bir diğerine saygılı olabilmek.*' '*Kocamın Alevi olmaması evliliğimize engel değil ki! Kimsenin de bize müdahale etmeye hakkı yoktur! Birbirimizi sevdik ve evlendik. Kocam da Alevi olduğum için bana zorluk çıkarmıyor. Karşılıklı olarak birbirimizi anlamaya ve birbirimize değer vermeye çalışıyoruz. Düşüncelerimiz değişik bile olsa ikimizde Müslümanız sonuçta. Farklılıklarımız zenginliğimizdir.*' 'Alevi bir kişi

bireylerin mezhepsel inanç ve akidelerine karışmaları ve kendilerini sözle taciz etmeleri olarak görülmektedir⁶⁷⁶. Ancak bu tür hadiseler toplumlarda artan bilinçle birlikte daha az yaşanır ve tür eylemlere karışanlar artık toplum tarafından kınanır hale gelmiştir. Son olarak günümüzde başka mezheplerle veya il dışı yapılan evlilikler genellikle uzun bir flört döneminin sonunda gerçekleşmesi yönüyle geleneksel Alevi evlenmelerinden ayrılmaktadır.

Sünni bireylerle Alevi bireylerin evlenmeleri konusunda toplumsal baskıya göğüs germeleri ve kendi düşünceleri ile hareket etmeleri nedeniyle artık toplumun kanaat önderleri dahi bu durumu kabullenmek durumunda kalmıştır. Bu durumu Yılmaz Arı'nın aktarımıyla dede Ali Büyükaşahin: *'Çağdaş ve uygar bir ülkede farklı dinlerden, mezheplerden, ırklardan olanların birbiriyle evlenmesi elbette ki demokratik bir düşünce ve eylemdir. Eğer kültürlere, geleneklere, örf ve adetlere saygı duyulmazsa birlikte yol alınamaz. O bakımdan evliliğin birlikte yürütülmesi için karşılıklı sevgi ve saygının olması şarttır. Aynı zamanda özverili olmak da bu konuda önemli rol oynar. Eskiden Sünnî ve Alevi olanlar, bu konuda çok uzak duruyor ve titiz davranıyordu; ama şimdi çağın gereği olarak evlilik yapanlar çoğalmaktadır.'* sözleriyle ifade etmiştir⁶⁷⁷. Bununla birlikte Sünni Alevi evliliklerinde sosyal yaşamda dini ritüellerin uygulanmasında birtakım çatışmalar yaşanmakla birlikte genel olarak gözlemlerimizde taraflardan birisi diğer tarafın sosyal yaşam biçimini kabul ederek çatışmaların önü alındığı görülmektedir.

10.İl Dışı Evliliklerde

Adıyaman dışında Aleviler özellikle üniversite ve okul dönemlerinde tanışmış oldukları Çorum, Sivas, Balıkesir ve Tunceli gibi Alevi bölgelerinden gelen öğrencilerle kurdukları arkadaşlıkların bir kısmı evliliklere dönmektedir. Bu sayede zamanla arkadaşlıktan aşka dönüşen ilişkiler neticesinde evlilikler gerçekleşmektedir. Mehmet Ali Yıldız, Çorumlu olan eşi ile üniversite yıllarında tanışıp evlenmiştir⁶⁷⁸. Bunun dışında az sayıda da olsa Adıyaman'a memur olarak atanıp daha sonrada burada eşi ile tanışıp evlenen kişilerde bulunmaktadır⁶⁷⁹. Bu bağlamda Sivaslı Alevi Türkmenlerden okul öncesi öğretmeni Necmiye Hanım, Adıyaman'a öğretmen olarak atanmış ve bir müddet sonra da eşi Nusret Bey'le

ile Sünnî bir kişinin evlenmesi O kişilerin bileceği bir iştir. Dini olarak herhangi bir sorun yok. Ama geçmiş tecrübelerden biliyoruz ki işin pratik tarafı oldukça zor oluyor. Yani evlendikten sonra sorunlar başlıyor. Evli çiftler birbirlerinden kendi inançlarına girmelerini istiyor, hatta bu noktada baskı yapıyor. O vakitte sorunlar başlıyor.' *'Geçmişte bazı sorunlar yaşayanlar olabilir. Ama bu çağda bu gibi konuları büyümenin anlamı yoktur. Alevi olmamız bizim için bir sorun olmadı olmaz da. Mutluyuz böyle.'* *'Aslında çevrenin baskısı olmadı değil. Laflardan çekiniyor insan. Ama gönül ferman dinlemiyor ki. Ne de olsa kocamla birbirimizi seviyoruz. Alevi yada sünni olmak bir günah mı? Alevi de müslüman sünni de müslümandır. Kimin ne dediği değil kalbimizin ne dediği önemli. Bu kalbin de bizim de sahibimiz Allah'tır. Kimsenin karışmasına gerek yok!'* ifadeler önemlidir. Bkz aynı eser.

⁶⁷⁶ Arı, "Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)", s.160.

⁶⁷⁷ Arı, "Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)", s.158-159.

⁶⁷⁸ Mehmet Ali Yıldız-Akademisyen-, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 02 Kasım 2020.

⁶⁷⁹ Karaduman, s.

tanışıp evlenmiştir. Evliliklerinde her ikisinin de sol siyasi görüşe sahip olması ve Alevi olması bu evliliğin gerçekleşmesini kolaylaştırmıştır. Hatta bu çift nişanlarını hiç olmazsa düğünlerini 1 Mayıs İşçi Bayramı'na denk getirmeye çalışmışlardır⁶⁸⁰. Balıkesirli bir bayan, Karapınar Mahallesi gelin gelmiştir⁶⁸¹. Ancak bu bayan kocasının ailesini Alevi ritüellerini gerçekleştirmede daha özensiz görmüştür. Tarafımızca da Kömür bölgesinden Çorum'un Alevi toplumuna kız verildiği müşahede edilmiştir. Alevi toplumu dış illerle yapılan evliliklerde özellikle Alevi nüfusun fazla bulunmuş olduğu Çorum, Tokat, Malatya, Maraş, Gaziantep, Tunceli ve Nevşehir gibi yerleri tercih etmektedirler. Bunda aynı ritüel ve geleneklere sahip olmanın evliliklerde sorun yaşatmayacağı varsayımından hareket etmektedirler⁶⁸².

11. Levirat Evlilikler

Levirat evliliği, özellikle kırsal alanlarda erkek bir bireyin ölen evli erkek kardeşinin karısı ile evlenmesiyle gerçekleşen evlilik türüdür. Başta Yahudilik olmak üzere Asya'dan Ortadoğu'dan ve Anadolu'dan Balkanlara kadar uzanan evlilik türüdür⁶⁸³. Eski dönem İbranilerde levirat evliliklerinin kurumsallaşması ve bu kurumun dünyamızda halen bugünkü yaygınlığı, küçük kardeşin ölmüş ağabeyi namına çocuk yapmasına olanak tanimasından kaynaklanmış ve toplum bunu bir ödev gibi zorunlu kılmıştır.⁶⁸⁴

Levirat evliliklerde kendi içinde sınıflandırılmaktadır. Bu ayrım dul kadının evlendiği kayınının evli veya bekâr olmasına göre değişmektedir. Levirat evliliklerin temelinde birtakım toplumsal nedenleri bulunmaktadır. Bunun nedenler arasında geleneksel aile yapısında hayati önem arz eden malların bölüşülmesini engellemek, ikinci defa düğün masrafından kaçınmak, ailenin artık kendinin namusu olarak görmüş olduğu kızı korumak, kocası ölen kızın ailesine geri dönüşünü engellemek ve eğer varsa kan bağından dolayı ölen şahsın geride çocuklarının yabancı bir ailede veya üvey babanın elinde büyümesini engellemek gibi gerekçelerle yapılmaktadır. Bu nedenlerden özellikle çocukların amcası gibi

⁶⁸⁰ Alev Karaduman, s.

⁶⁸¹ Murat Durmaz,-Memur-, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

⁶⁸² Suzan Yıldırım, - Memur- "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

⁶⁸³ Önal, s.61; E.E. Evans Pritchard, **Sosyal Antropoloji**, Çev. Fuat Aydın- İrfan İnce-Muharrem Kılıç, İstanbul: Birey Yayıncılık, 1998, s. 41-42; Nephane Saran, **Antropoloji**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1992, s.116; Waux, s.49-51. Bazı toplumlardaki levirat evliliklerinin amacı vefat eden bireyin adını taşıyan çocuklarının olmasıdır. Bu anlayışa göre dul yengeden olan çocuklar ölenin çocukları olmaktadır. Başta Sudan ve Nuer bölgesinde olmak üzere dul kadından doğan çocuklar kanunen, ölü kocanın çocuklarıdır. Calvin Wells'e göre bu gelenek atalara tapınma adeti ve bir erkeğin gelecekte kendi adına iş yapacak nesillere olan ihtiyaçla bağımlıdır. Bkz. Wells, s. 85.

⁶⁸⁴ Claude Lévi-Strauss, **Hepimiz Yamyamız**, Çev. Haldun Bayrı, İstanbul: Metis Yayınları, 2013, s.62; Saran, s.181.

yakın kan bağı bulunan bir aile bireyi tarafından daha iyi şartlarda büyütüleceği inancı ile mal paylaşımı daha fazla ön plana çıkmaktadır⁶⁸⁵.

Alevi toplumunda eski dönemlerde levirat yani ölen erkek kardeşin dul kalan karısıyla evlenme geleneği bulunmaktadır⁶⁸⁶. Büyükkırıklı'da Hasan Karadağ'ın dedesinin amcasının oğlu abisinin dul kalan eşiyle evlenmiştir. İlerleyen dönemlerde aynı şahıs ikinci bir evlilik daha yapmış ve iki karısıyla birlikte aynı evde yaşamıştır. Bu tür evliliklerde dul kalan kadının çocuklarına en iyi bakacak olan kişinin en yakınları olan amcasının bakacağı varsayılmıştır. Bunun dışında dul kalan kadınların ve erkeklerin evlenmeleri teşvik edilmiştir. Bu nedenle birçok kişi ile evlenen kadın ve erkekler bulunmaktadır⁶⁸⁷. Günümüzde pek fazla rastlanılmayan bu tür evliliklerde özellikle tarafların genç olması ve çocuksuz olması bu tür evliliklerin gerçekleştirilmesinde ailelerin onları ikna etmesini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte bu tür evlilik gerçekleştiren bireylere özellikle de genç erkeklere toplum üzülmektedir. Çünkü zorla yaptırılan bu evlilikler zaman zaman çiftlerin mutsuz bir evlilik sürmesine ve Börgenek'te yaşanan örnekte olduğu üzere ortak çocukları olmasına rağmen boşanmayla sonuçlanmaktadır⁶⁸⁸. Geçmişte yaygın olarak gerçekleştirilen ve hemen hemen her köyde görülebilen bu evlilikler ⁶⁸⁹ kadınların korunma şartlarının artması ve toplumsal bilincin artmasına bağlı olarak bitmeye yüz tutmuştur.

12.Sororat (Baldızla) Evlilik

Sorarat yani erkeğin baldızı ile evlenmesi geleneği ilkel kabileler döneminden beri var olan birkaç türü bulunan evlilik biçimidir. Kızılderili kabilesi Argalarda olduğu gibi bir şahıs bir evin en büyük kızı ile evlenmesi halinde yetişkinliğe gelen diğer baldızlarıyla da evlenmesi şeklinde veya diğer türler de olabilmektedir⁶⁹⁰. Kutsal kitaplarda bu tür evliliğin en güzel örneği Yakup ile Rahel ve Lea adlı eşlerinin hikâyesidir. Yakup, dayısının dayısının yanında yedi yıl çalışarak kuzeni Lea ile evlenmek ister ancak babası ona Lea yerine büyük kız kardeşi Rahel'i verir. Zifaf gecesi Rahel ile karşılaşan Yakub'a büyük kız dururken

⁶⁸⁵ Mahmut Tezcan, **Türk Ailesi Antropolojisi**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2000, s.15, 54-55. Bu tür evliliklerde k aynın biraderin bekar oluşu Qunior Levirate' denilmektedir. Bkz aynı eser.

⁶⁸⁶ Mehmet Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Mehmet Ocak, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Hüseyin Gezer, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 26 Eylül 2018; ; Sakine Aslan, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ali Çiftçi, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Çınarlı Köyü: 28 Eylül 2018; Hasan Cengiz, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁶⁸⁷ Hasan Karadağ, -Öğretmen-, "Evlilik ve Düğün" , Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2017; Fatma Tanrıverdi, "Evlilik ve Düğün" , Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018; Yeter Arık, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019

⁶⁸⁸ Murat Durmaz,-Memur-, "Evlilik ve Düğün" , Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

⁶⁸⁹ Suzan Durmaz, "Evlilik ve Düğün" , Konulu Görüşme, Akhisar Köyü: 19 Mart 2019; Özge Çetin, "Evlilik ve Düğün" , Konulu Görüşme, Akdere Köyü: 15 Mart 2018.

⁶⁹⁰ Lewis Henry Morgan, **Eski Toplum ya da İnsanlığın Barbarlık Döneminden Geçerek Yabanılıktan Uygarlığa Yükselmesi Üzerine Araştırmalar I**, Çev. Ünsal Oskay, İstanbul: Payel Yayınları, 1986, s.302-303.

küçüğün evlenemeyeceğini ifade ederek onu Rahel ile evlenmeye mecbur bırakır. Bunun üzerine Yakup, Lea ile evlenmek için yedi yıl daha çalışarak dayısının her iki kızı ile evlenmiş olur⁶⁹¹. Görüldüğü gibi eski dönemlerde sororat evliliklerde iki kız kardeşle aynı anda evlenilebilmektedir.

Bu tarz evliliklerde eşi vefat edene erkek karısının kız kardeşi ile evlenmektedir. Buradaki amaç berdel evliliği ile benzerlikler göstermektedir. Çocukların daha iyi bakılması, ölümle aile ilişkilerinin kopmasını engellemek gibi faktörleri sayabiliriz. Adıyaman'da bu tür evlilikler berdel, levirat evliliklere göre en az gerçekleşen evlilik türüdür. Levirat'ta koca tarafının arzusu ve isteği ön plandayken sororat yani baldız evliliğinde kız tarafının da isteği söz konusudur. Bunda özellikle damadın vefat eden kızlarıyla iyi geçinmesi ve damadın geçmişte kendilerine saygıda kusur etmemesi en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Bu tür evliliklere Kızılcapınar ve Mestan köylerinden örnekler verilebilir⁶⁹².

13.Berdel Evliliği

Berdel genel anlamda iki erkeğin birbirlerine eş olması için kız kardeşlerini değil tokuş etmesidir. Bu tür evliliklerin gerçekleşmesinde genel olarak aileler evlilikleri ayarlamaktadır. Kırsal alanlarda daha fazla gerçekleştirilen bu tür evlilikler başlık parası ödememek veya başlık parası karşılığında bir bedel vermek için gerçekleştirilmektedir. Diğer neden ise var olan akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek ve taraflar arasında gerçekleştirilen evliliklerin garanti altına almak için gerçekleştirildiği bilinmektedir. Bu tür evlilikler genellikle gençlerin özellikle de kızların onayı alınmadan onların adına aileler tarafından ayarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Alevi toplumunda geçmiş dönemlerde oldukça yaygın olan bu tür evlilikler zamanla toplumun eğitim, ekonomik ve bilinç seviyesinin artmasına bağlı olarak azalmaya yüz tutmuştur⁶⁹³.

⁶⁹¹ Waux, s.52, 60-61.

⁶⁹² İlkay Ayaz, -Memur- "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı- Memur- "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020

⁶⁹³Hüseyin Kuruca, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hanım Kırmızı, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018; Fatma Akgül, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Boztemir, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Dandırmaz Köyü: 26 Aralık 2018; Nana Güneş, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Abdurrahman Çelik, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Küçük Kırkl Köyü: 26 Aralık 2018; Zemine Adak, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gülseren Anoz, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Timi Taysi, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hanım Kırmızı, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Fatma Akgül, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018; Sabri Harmancı, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Gürbüz Boztemir, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Muti Fırat, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Sezen Hanol, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mehmet Alagöz, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Zübeyde Ezen, "Kız isteme" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hanım Alan, "Kız İsteme" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Türkan Bozğun, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu

Toplumda berdel evliliklerine aileler için küçük düşürücü bir olay olan kızların kaçmasının da neden olduğu bilinmektedir. Kızı kaçan aile erkek tarafından bu utançlarına karşılık bir kız ister veya erkek tarafı barışmak için mal dışında bir kızlarını kaçırdıkları kız yerine vermektedirler⁶⁹⁴.

Bu evlilik akdinde tarafların her ikisinin de karşılıklı uymak zorunda olduğu kurallar vardır. Bunlar arasında bir çift boşandığında diğer çiftin de boşanması dâhildir. Bu nedenle bu tür evlilikler birçok risk ve sorun barındırmaktadır. Alevi toplumunda günümüz bu tür evlilikler olamamakla birlikte geçmişte bu tür evliliklerin olduğu bilinmektedir. İnceler Araplar Köyü'nde her ikisi de amca çocuğu olan H. ile A. birbirlerinin kardeşleriyle ailelerinin isteği üzerine berdel evliliği yapmışlardır. Bu kişilerden H. daha sonra başka bir kadın ile başka bir evlilik yapmıştır. Bu evliliği onaylaması için amcaoğluna da başka bir kadın ile evlenebileceği yönünde telkinde bulunmuştur. Zira berdel evliliklerinde her çift karşı çiftin yaşadığı evlilik şartlarında yaşayacaktır. Buna rağmen A. bu teklifi reddetmiştir. Bunu karısına kırk beş yıl boyunca söylememiştir. Abisinin kocasına yaptığı bu teklifi kırk beş yıl sonra öğrenen A. eşi abisiyle bu tarihten sonra kırıncı yaşamıştır⁶⁹⁵. Muti Hanım, berdel evliliklerinin iyi geldiğinde aileler arasında kenetlemeye yol açtığını ancak uğursuz geldiğinde ise ölümlere neden olduğunu belirtmektedir⁶⁹⁶.

14.Düğün

Adıyaman'da da Isparta ve Rize gibi Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi liste adı altında çeyiz senedi yapılması geleneği mevcuttur⁶⁹⁷. Günümüzde söz konusu işlem sadece erkek tarafının ne kadar altın yapacağına indirgenmiş ise de eski dönemlerde ve kırsal alanda bu liste veya diğer adıyla çeyiz senedinde tarafların yeni evlenecek çiftlere hangi takıların ne miktar takılacağı, hangi markanın beyaz eşyasının alınacağı, ne tür mobilyanın sipariş edileceği ve hangi mutfak eşyasının alınacağı gibi isterler biri kız tarafına diğer ise erkek tarafına verilmek üzere aile büyüklerince ve ileri gelenlerce hazırlanmaktaydı. Ancak günümüzde bu tür liste hazırlama eğilimi özellikle eğitilmiş ve eşlerini kendi seçen şehirli kesimde gün geçtikçe azalmaktadır. Bunda eski dönemlerde oldukça pahalı olan beyaz eşya ve mobilyanın düğün öncesinde alınmadığı takdirde daha sonra alınmasının zor olacağından dolayı kız tarafının isterleri etkili olmuştur. Bu durum zaman zaman taraflar arasında ve

Görüşme, Ürgüç Köyü:05 Aralık 2018; Mehmet Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Azikan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Azikan Köyü: 07.08.2020.

⁶⁹⁴ Hatice Güzel, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020.

⁶⁹⁵ Selahattin Şahin, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, İncearaplar Köyü/Besni: 02 Şubat 2020.

⁶⁹⁶ Muti Fırat, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018

⁶⁹⁷ Tezcan, s.102.

özellikle genç çiftler arasına sonu gelmez tartışmalara dahi yol açabilmektedir. Günümüzde ekonomik şartların iyi gitmesi ve bu tür eşyaların daha ulaşılabilir olması bu tür çeyiz senedi uygulamalarının öneminin azalmasına neden olmuştur. Bazı durumlarda özellikle çiftlerin her ikisinin de memur olduğu hallerde çiftler ailelerine yük olmamak ve bu konu yüzünden çatışmalarını önlemek için ev eşyalarını ve çeyizlerini kendileri almaktadırlar. Çeyizin kız evinde serilmesi ve eksikliklerin yakın akraba ve komşular tarafından giderilmesine çalışılmaktadır. Çeyizin düğün öncesi serilmesinden sonra düğün öncesi genç çiftlerin kalacakları baba evine veya kendi tutukları evlerine taşınmasında kız tarafı genellikle kızın değerli eşyalarının bulunduğu çeyiz sandığının üzerine oturarak bahşiş almadan sandığı vermedikleri gibi gelini de kapı arkasında saklayarak bir kez daha bahşiş aldıkları bilinmektedir. Çeyizi almaya erkek tarafı bir araba veya çeyizin büyüklüğüne göre pikapla eski davulla ve zurnayla giderek teslim almaktadır. Ancak bu adet toplumda yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmaya başlamıştır⁶⁹⁸.

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi eski dönemlerde düğün Cuma gününden başlar Pazar günü akşamına kadar devam etmektedir. Adıyaman bölgesinde düğünü tanımlamak için “*Davet/Davat*” kelimesi kullanılmaktadır.

Toplumda düğün ilanı yakından uzağa göre “*Hılat/Hilat*” yani eski devirdeki adıyla elbiselik, havlu, çorap, davetiye ve şeker dağıtımıyla bildirilmektedir. Köy içinde hangi evin düğün sahibi olduğu genellikle okullardan alınan bayrağın “*Doruk*” adı verilen bir sıruk veya direk asılmasından da anlaşılmaktadır. Bayraklı sıruğun tepesine büyükçe bir soğan, elma veya nar tepelik olarak kullanılmıştır. Bunlara ek olarak küçük çocuk ayakkabısı da bayrağın yanına asılan nesnelere dendir. Bayrağın bulunmadığı dönemlerde onu simgeleyen kırmızı bir bezde aynı amaçla kullanılmıştır. Bayrağın düğün evinin tepesine takılmasından sonra bir iki el bazı yerlerde üç el silahla havaya ateş edilerek düğünün başladığı herkese ilan edilmektedir. Düğüne gelen insanlar doğrudan bayrağın olduğu eve giderek düğüne katılım gerçekleştirmişlerdir. Düğün sırasında bayrağı ele geçiren çocuklara para verilmektedir⁶⁹⁹. Günümüzde düğünün salonlarda yapılmaya başlamasıyla birlikte şehirlerde bayrak asma

⁶⁹⁸ Zeliha Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Sıdika Ayık, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁶⁹⁹ İlkay Ayaz, -Memur- “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı-Memur- “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020; Dilber Tekdemir, -Memur- “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Hatice Güzel, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020; Hüseyin Erol,-Akademisyen- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 29 Nisan 2021; Selver Erol, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Gümüşlü Köyü: 29 Nisan 2021.

hadisesi kalkmaya yüz tutmakla birlikte köylerde ve şehirde bayrak düğün evinin belli olması amacıyla asılmaya devam etmektedir. Bazı aşırı Kürtçüğü ile ön plana çıkan veya köylerinde dağlarda öldürülen kişilerin evlerinde düğün zamanlarına bayrak asılması hadisesi gerçekleştirilmemektedir⁷⁰⁰.

Eski dönemlerde gelin baba evinden damadın akrabaları tarafından alınarak gelin için süslenmiş olan ata bindirilir ve konvoy eşliğinde düğün evine doğru yola çıkmaktadır. Kızın ata binmesinden sonra havaya ateş edilmiş ve zılgıt çekilmiştir. Bu yolculuk sırasında çıkan gürültü ve yolculuk sırasında meydana gelebilecek hadiselerden dolayı gelinin attan düşmesinin önünü almak için sıkıca yuları tutulmuştur⁷⁰¹. 70-80 yıl öncesinde toplumda beyaz gelinlik uygulamasının yaygınlaşmadığı dönemde ata bindirilen gelinlerin gelinlik kıyafeti başında fes, taç ve kofiden oluşan başlığın kırmızı telli duvakla veya örtüyle örtülmesinden oluşan gelinliklerdir. Özellikle yüzü örten tellerin ve duvakların kırmızı olmasına dikkat edilmiştir. Bu dönemlerde erkek kıyafetleri ise göynek, yelek, ceket ve şalvardan oluşmaktadır. Özellikle kılık kıyafetin şehirler üzerinden gelen değişim köylere ulaşmaya başlamıştır. Takım elbise ve pantolon damatlara giydirilmeye başlanması moda olmaya başlamış ve düğünlerde kullanılması toplumda yaygınlık kazanmasına yardımcı olmuştur⁷⁰². Gelinlik ise biraz daha geri gelmekle birlikte toplumda yavaş allı duvaklı yöresel gelinlik yerine çağdaş dünyanın kullandığı beyaz gelinliğe geçiş başlamıştır. Özellikle 1960lardan itibaren başlayan bu uygulamasıyla birlikte kırmızı örtülü telli duvaklı gelinlikler tarihteki yerini almıştır⁷⁰³. Ancak günümüzde özellikle kına gecelerinde geçmişin bindallıları tekrardan kullanılmaya başlanmıştır⁷⁰⁴.

⁷⁰⁰ Suzan Yıldırım, - Memur- “ Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021; Ali Polat, “ Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021; Hüseyin Erol,-Akademisyen- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 29 Nisan 2021; Selver Erol, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Gümüşlü Köyü: 29 Nisan 2021

⁷⁰¹ İlkay Ayaz,-Memur- “ Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı-Memur- “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Kızılcaınar Köyü: 10 Nisan 2020; Hanım Kırmızı, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Hüseyin Dedeoğlu, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Şikiye Şahin, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Kızılcaınar Köyü: 5 Nisan 2019; Zeliha (?), “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, İpek Köyü: 5 Nisan 2019; Fatma Malkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 5 Nisan 2019.

⁷⁰² Hanım Kırmızı, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Hüseyin Dedeoğlu, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Şikiye Şahin, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Kızılcaınar Köyü: 5 Nisan 2019; Zeliha (?), “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, İpek Köyü: 5 Nisan 2019; Fatma Malkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 5 Nisan 2019.

⁷⁰³ Hanım Kırmızı, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Hüseyin Dedeoğlu, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Şikiye Şahin, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Kızılcaınar Köyü: 5 Nisan 2019; Zeliha (?), “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, İpek Köyü: 5 Nisan 2019; Fatma Malkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 5 Nisan 2019; Hanım Çalış, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Oluklu Köyü: 9 Nisan 2019; Hüseyin Kuruca, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Hanım Alkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Adıyaman:10 Nisan 2019; Mulla Temel, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Çamgazi Köyü: 03Nisan 2019; Fatma Etyemez, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Gömükhan Köyü: 09 Nisan 2019; Selver Hanol, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Çelikhhan: 10 Nisan 2019; Hüseyin Gülmez, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 08 Nisan 2019; Hasan Öztop, “Kılık

Düğün sırasında gelinin baba evinden ayrılmasından önce ailenin erkek bireylerinden ve genellikle abisi veya kızın erkek kardeşi tarafından kızın beline kırmızı kurdele bağlanarak evden çıkartılmaktadır. Kızın kurdelesini bağlayacak erkek kardeşi yoksa amcası veya dayısı tarafından kurdele bağlama işlemi gerçekleştirilmektedir⁷⁰⁵. Gelini almak için genellikle bir araç konvoyu oluşturulmaktadır. Bazen bu konvoyu çalgıcılarda eşlik etmekte ve kızın evden çıkışına kadar enstrümanlarını çalmaktadırlar. Gelin baba evinden çıkarken gelinliğinin üzerine saflığın ve masumiyetin sembolü olarak kırmızı bir örtü örtülerek o şekilde evden çıkartılmaktadır⁷⁰⁶.

Toplumda traktörün kullanılmaya başlamasıyla birlikte gelinlerin atla alınmasının yanında artık traktörlerle düğün evine getirilmeye başlanmıştır⁷⁰⁷. Özellikle yetmişli yılların başlarından itibaren otomobillerin Adıyaman'da yaygınlık kazanmaya başlamasıyla birlikte gelinler artık atla değil araçlarla alınmaya başlamıştır. Günümüzde gelinin baba evinden alınması kırsal alanda tamamen araçlarla olmaktadır. Düğün yerine ulaşmadan önce genç çiftlerin Abuzer Gaffari veya Zeynal Abidin Türbesi gibi ziyaretlere götürülmesi esastır. Genellikle bu ziyaretler sırasında gelin arabasının önü çocuklar veya muzip katılımcılar tarafından kesilir ve bahşiş talep edilir. Bu durumlarda damadın sağdıçlığını yapan ve genellikle musahipi olan kişi daha önceden hazırlamış olduğu içi para dolu zarfları dağıtarak yolu açmaktadır. Eski dönemlerde herkes, sağdıçı tanıdığından dolayı tanınma işleminde bir sorun çıkmaz iken günümüzde sağdıçın sağ koluna kırmızı bir kurdele bağlanarak damadın sağdıçı olduğu herkese ilan edilmektedir⁷⁰⁸.

Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü: 09 Nisan 2019; Sultan Gümüş, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Doğan Kırmızı, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Ayşe Kırmızı, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; İbrahim Taşar, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Akçalı Köyü: 8 Nisan 2019; Abuzer Akkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Mithat Büyüksahin, -Dede- “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019.

⁷⁰⁴ Zeliha Durmuş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Kader Çelik, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Doğan Çağatay, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.; Filiz Kırmızı, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019; Sevi Bilgin, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Medine Kılıç, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Arslan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017..

⁷⁰⁵ Sevi Bilgin, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Medine Kılıç, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Arslan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Zeliha Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Sıdika Ayık, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁷⁰⁶ Zeliha Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Sıdika Ayık, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁷⁰⁷ Sultan Güneş, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019

⁷⁰⁸ Zeliha Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Sıdika Ayık, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme,

Kırsal alanda yapılan düğünlerde yokluklar, ulaşım zorluğu gibi nedenlerden dolayı düğün sahipleri yemek diğer masrafları kendileri temin etmek durumundaydılar. Bundan dolayı bütün köy bir olup düğün sahibine yardımda bulunmaktadır. Bu bağlamda düğün sahiplerinin ihtiyacı ve genelde eksik olan sergi, minder ve yastık gibi örtü ve sergiler komşular tarafından temin edilmektedir. Bunun dışında komşular düğün sahibinin ihtiyaç duyduğu sular için buz, oturmalar için sandalye gibi nesnelere temin ettiği gibi yatılı gelen misafirler için evlerini dahi açmaktadırlar. Eski dönemde kırsal alanda düğünler için her evde yeterli mutfak eşyası ve kaşık çanak bulunmadığından dolayı düğüne gelen misafirlerin bir kısmı kendi tabağını ve kaşığını kendisi getirmiştir. Yemek sonrası bu mutfak eşyalarını yıkayarak evlerine geri götürmüşlerdir. Genelde düğün için verilen kap ve diğer mutfak eşyalarında sahiplerinin bir damgası veya izi bulunmaktadır. Bu sayede bu tür eşyalar karışmadan geri sahiplerine ulaştırılmaktadır.

Genelde yazın yapılan düğünlerde aileler sülalelerinin kalabalık oluşuna, zenginliklerine ve çevrelerine göre birkaç koyun, keçi veya büyük baş hayvan keserek düğün yemeğinin hazırlığına girişmişlerdir. İlk dönemler dışarıdan yemek getirilmesi kırsal alanda hoş karşılanmamaktadır. Düğünün başlangıcı olan Cuma günü kesilen bu hayvanla başlayan düğün Pazar günü akşamına kadar devam etmiştir. Kesilen hayvan veya hayvanlar yakın kadın akraba köylüler tarafından yemek için kullanılmak üzere hazır hale getirilmektedir. Cuma günü gelen misafirlere verilen genel yiyecek hayvanın veya hayvanların ciğer gibi sakatları olmaktadır. Cuma gününden itibaren genellikle pilavın üstüne konulacak kavurmanın yapımı gerçekleştirilirken kemikler özellikle başta kuru fasulye olmak üzere sulular için kullanılmaktadır. Kırsal alanda yemekler genelde akraba olan kadınlar tarafından yapıldığı gibi daha varlıklı olan kesimler bunun için çevreden aşçılar tutmaktadırlar.

Günümüzde ise düğünler genellikle gençler eğitilmiş devlet memuru ve köyde şehre yakın ise düğünler pazar günü 11.30'da başlayıp saat 17.00'da bitmektedir. Bunda bu şekilde evlerin daha az kirlenmesi, düğünün masrafının daha az olması ve insanların eskinin uzun süreli düğünlerine yetecek vakit ayıramamalarının etkisi büyüktür.

Gelin, at sırtında beraberinde damat adayının akrabaları olmak üzere ellerinde bayrak ve arada sırada sıkılan silahların eşliğinde gelin olduğu eve getirilmiştir. Evin girişinde bir çömlek gibi çeşitli nesnelere kapı girişinde kırıldığı gibi gelin attan inmeden önce günümüzde

arabandan kayınbabasından veya kaynanasından bir hediye almadan inmemiştir. Bu hediyeler eski dönemlerde bir elbise, altın veya hayvan dahi olabilmektedir⁷⁰⁹.

Düğünlerde eski zamanlardan beri yeni çiftler mümkünse yakınlarda bulunan türbe ve ziyaretlere götürülmektedir. Bu ziyaretlerde çift türbedeki sandukanın etrafında üç defa döner ve dua ettikten sonra çıkmaktadırlar. Bu arada erkeğin akrabalarından birisi genç çiftin üzerinden bozuk para ve daha çok şeker saçmaktadır. Türbeye gelinen konvoyla birlikte çift düğün yerine doğru yola çıkmaktadır. Bu yol esnasında zaman zaman düğün konvoyunun önü çocuklar veya konvoydakiler tarafından kesilerek para karşılığında yol geri açılmaktadır. Bu yol kesme işlemleri için paralar genellikle sağdıç veya muhasip tarafından önceden hazırlanan içi para dolu zarflar vasıtasıyla verilmektedir. Türbe ziyaretinden sonra gelin ve damat, düğün evine doğru yol alır ve evin kapısında gelin bir hediye almadan eve girmemektedir. Şehir merkezlerinde bu bir para, kıymetli bir hediye veya altın olmaktadır. Kırsal alanda bunlara ek olarak gelin hayvan dahi verilmektedir. Köylerdeki ve mahalle aralarındaki düğünlerde gelin ve damadın eve girişi sırasında üstlerinden yemiş, şeker ve bozuk para gibi saçmalar saçılmaktadır. Bazı durumlarda gelin ve damadın kafası yarılmaması için üzerlerine bir örtü serilmektedir. Bu sırada köyün çocukları yere düşen para ve şekerleri kapışmak için birbirleriyle yarışmaktadırlar. Şehirlerde ve düğün salonlarında yapılan düğünlerde de girişte şeker bozuk para gibi saç saçımı devam etmekle birlikte salonun girişinin her iki tarafına konfetiler ve meşaleler hazırlanarak gelin ve damadın girişi sırasında yakılmakta ve patlatılmaktadır. Bu işlemin ardından gelin ve damat kendileri için hazırlanan yerlerine oturmaktadırlar.⁷¹⁰ Düğün sonrasında gelinin, damadın baba evinin veya kendi evinin girişinde bir bardak veya başka bir cam eşyanın kırması gelecek hayatları için parlak ve aydınlık getireceğine inanılmaktadır⁷¹¹.

Düğüne katılan misafirler kendilerine verilen davetiye ve hediyeye göre düğün sahiplerine takı takma ve para verme âdeti olan “Savaş” yaparlardı. Eski dönemlerde ve günümüzde yeni çifte takı takma aynı zamanda düğün sahibine duyulan saygıyı, sevgiyi ve yakınlığı temsil etmektedir.

Eski dönemlerde kimin ne verdiği kayıt altına alınmazken özellikle son 30-40 yıldır düğün salonunun veya düğün alanının kenarına bir masa konularak güvenilir en az iki kişi tarafından misafirlere gelen hediyeler bir deftere yazılmaktadır. Düğünün bitiminde yazılan

⁷⁰⁹ Ali Coşkun, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü: 18 Temmuz 2020.

⁷¹⁰ Orta Asya kültüründe de düğün ziyafetinde yine çocuklara gittiği düşünülerek yiyecek saçılır. Bkz. Baldick, s.123.

⁷¹¹ Abbas Şahin, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017; Metin Ocak, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017.

defter veya liste düğün sahiplerine sayılarak saklamaları için verilmektedir. Bu sayede düğün sahibi kim kendisine ne takmış bunu görebilmekte ve buna göre takı takmaktadır.

Bir çeşit imece usulü olan bu yöntemde eski dönemlerde oldukça ağır olan düğün masraflarının büyük bir bölümü karşılanmaktadır. Hatta eski dönemlerde bu takı ve para takma hadisesinde masrafların üstünde para kaldığı bilinmektedir. Bu nedenle zaman zaman düğünler para kazanma amacıyla da yapılmıştır. Bu nedenle düğün yapanlar masrafları karşılama konusunda eski dönemlerde fazla bir kaygı duymazlardı. Ancak günümüzde bu uygulamada yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Özellikle takılan takıların karşılığının geri gelmemesi veya daha düşük olması toplumda aileler arasında kırgınlıklara neden olmaktadır. Bunlara ek olarak özellikle para toplamak için il dışında yaşayan nerdeyse hiçbir akrabasının düğününe katılmayan kişilerin hilat veya davetiye vererek düğünlerine çağrıda bulunmaları toplum tarafından tepkiyle karşılanmaktadır⁷¹². Toplumda takıyla karşılaşılan sorunlar bazı düğünlerde takı geleneğinin azalmasına yol açmaktadır. Eski dönemlerde düğün sahibi erkek tarafının babası kabul edildiğinden masraflarını karşılaması için düğün takıları ona verilmektedir. Bu durum uzun bir süre devam etmekle birlikte zamanla gelen takılar genç çiftlere bırakılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise özellikle boşanmalarda mahkeme kararıyla düğünde takılan altın ve takıların kız yani geline ait olduğu yönünde kararlar verilmesi düğün takılarının elden çıkartılmasında gelinin de fikrinin alınmasına başlanmıştır. Bunda değişen düğün kültürünün de etkisi bulunmaktadır.

Alevi toplumun eski dönemlerinde özellikle köy meydanlarında düğün eğlencelerinden birisi olarak cirit oyunu oynanmıştır⁷¹³. Cirit dışında düğün eğlencelerinde düğün salonlarının yaygınlaşmasının öncesinde köylerde ve sokak düğünlerinde orta oyunları ve halk oyunları oynanmaktadır. Bunlar arasında genç bir erkeğin kadın veya gelin kılığına girmesi, halay çekmesi ve etrafındaki kişiler tarafından kaçırılma oyunu oynanmıştır. Bunun dışında en çok oynan ve gülerken seyredilen oyunda dede ve genç karısı oyunudur. Bu oyun “*kol-pir*” olarak da bilinmektedir. Bu oyunda yine iki erkek vardır. Bunlardan birisi yaşlı bastonlu koca bir diğeri ise genç karısı rolüne girer ve meydanda oyun oynayan gençler arasında oynamaya başlarlar. Çiftetelli oynayan gençlerden bazıları yaşlı adamın genç karısını taciz etmeye çalışır ve imkân bulduğunda kadını kaçırmaya çalışır. Bu sırada kadının kocası olan yaşlı erkek elindeki baston veya sopayla karısını kaçırmaya çalışan gençleri kovalar mümkün mertebede sopasıyla onlara vurmaya çalışır. Dede genellikle gençlere çok şiddetli

⁷¹² Tanrıverdi, s.166.

⁷¹³ Hüseyin Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019 ; Hanım Kırmızı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

vurduğundan dayak yiyen kişilerin bedenlerinde çürükler ve morluklar dahi oluşabilmektedir⁷¹⁴.

Alevi toplumunda her ne kadar kadın erkek katılımı ve serbestliği diğer toplumlara göre görünürde fazla görünmesine rağmen gerçekte bunu sağlayan neden düğüne katılanların hemen hemen hepsinin akraba, muhasip veya kirve gibi bir arada yaşadıkları kimselerin olması yatmaktadır. Nitekim Hasan Karadağ ve Murat Durmaz, düğünlere yabancı birisi geldi mi hemen dikkati çeker ve yabancının kimin misafiri olduğunu gözler arar demektedir. Yine onlara göre düğündeki halaylarda veya oyunlarda akrabalarından ve çevrelerinden bir kız ile yabancının bir araya gelme durumu olduğunda çevreden birisi hemen halaya girerek bu duruma engel olmaktadır⁷¹⁵. Her düğünde bütün Anadolu’da olduğu gibi damadın bir sağdıç bulunmaktadır. Sağdıçlar genellikle damadın en yakını musahipi mertebesi olan kişilerden seçilmektedir. Sağdıç olan kişi kardeş gibi görüldüğünden Doğanlı Köyü’nden Sakine Taymaz’a göre sağdıç ve eşi aileden birisi olur ve asla sağdıç ailesi kız alışverişi yapılmadığını belirtmektedir. Zira ona göre her iki aile üyeleri birbirinin yoldaşı ve kardeşi olmuştur⁷¹⁶.

Geçmişte oldukça önem arz eden sağdıçlık kurumu gün geçtikçe eğitimin ve şehirleşmenin artmasına bağlı olarak sembolik düzeye inmiştir. Yarmakaya Köyü gibi bazı bölgelerde ise 6-7 yıldır nerdeyse artık sağdıç tutulmamaktadır⁷¹⁷.

Kırsal alanda düğünler genel olarak köyün meydanında veya etrafı çevrili ve daha uygun olduğu için köylerdeki ilköğretim veya benzeri okul bahçeleri mekân olarak kullanılmaktadır. Şehirleşmeyle birlikte sokak düğünlere dönüşen bu organizasyonlar düğün salonlarının açılmasıyla bu mekânlara kaymıştır⁷¹⁸. Düğün, gelinin damadın evine girerken kapıda yumurta, desti veya bardak kırmaktadır. Bu şekilde evliliğin mutlu huzurlu ve kötülüklerden arınmış bir şekilde süreceğine inanılmaktadır. Günümüzde sağa sola zarar vermemesi ve duvarı pisletmemesi için bir poşet içine fırlatılmaktadır⁷¹⁹. Genel bir kaide

⁷¹⁴ İlkay Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı- Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020; Dilber Tekdemir,-Memur-“Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, -“Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, -“Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

⁷¹⁵ Hasan Karadağ, -Öğretmen-, “Evlilik ve Düğün” , Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2017; Murat Durmaz, -,Memur-, “Evlilik ve Düğün” , Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

⁷¹⁶ Sakine Taymaz, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

⁷¹⁷ Ali Tanrıverdi, s.13-136.

⁷¹⁸ Ali Tanrıverdi, s.143, 166.

⁷¹⁹ İlkay Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme Kızılcapınar: 20 Mayıs 2020.

olmamakla birlikte bazı aileler düğünlerinin kazasız ve belasız geçmesinden dolayı düğünden birkaç gün sonra bir kurban kesmektedirler⁷²⁰.

15.Kına

Kına düğünü genel olarak bütün Anadolu'da olduğu gibi kız tarafınca gerçekleştirilmektedir. Eski dönemlerde sadece kız tarafının yoğunlukta olduğu bir rievöl iken günümüzde erkek tarafı da bu düğüne iştirak etmektedir. Kına genellikle kız tarafınca ve kız evinde yapılmakla birlikte malzemelerin alımında erkek tarafı kız tarafına yardımcı olmaktadır. Günümüzde özellikle şehir merkezinde kına gecesine kız ve erkek çevresi birlikte katılmaktadır. Gelin kız bu gecede düğünden farklı olarak bindallı gibi yöresel kıyafetleri giymektedir. Kına gecesine için kına hazırlanmaktadır. Kınanın evli mutlu ve çocuklu kimseler tarafından yakılması istenmektedir. Gelin kınanın yakılması sırasında kaynanasından bir altın almadan genellikle elini açmamaktadır⁷²¹.

16.Çeyiz Serme

Anadolu'da olduğu gibi Adıyaman'da da evlenecek olan çiftler, eski dönemlerde özellikle kız çocuklarında çeyiz hazırlığı erken dönemlerden itibaren başlardı. Kırsal alanda aileler çocuklarının ileride yapacakları evlilikleri için eski dönemlerde oldukça pahalı olan beyaz eşyalarını temin etmeye çalışmışlardır. Bu konuda erkekler gittikleri gurbet veya çalışma hayatlarıyla bunları temin eder, evlerinin bir köşesinde ambalajlarıyla saklar veya aldıkları mağazalarda düğün gününe kadar bekletirlerdi. Kız çocuklarının ise çeyizi olarak dantel, lif ve paspas gibi ev eşyaları temin edilmeye çalışılmıştır. Eksik kalan kısımlar kızın yakın arkadaşları veya akrabaları tarafından imece usulü temin edilmektedir. Bunun dışında kız aileleri kızlarının düğünü öncesinde dantellerini örgüleri ve diğer çeyizini sererek akrabalarının katılımını beklemektedir. Bu sayede kızın ailesinin yaptığı hazırlıklar köy halkına ve yakınlarına gösterilmektedir. Çeyiz sermede akraba, komşu ve diğer yakın olarak görülen kadınlar müstakbel gelin adayının çeyizine süpürge, yolluk, halı, düdüklü, tencere, tabak gibi ev eşyalarını hediye olarak getirerek kızın çeyizine katkı sağlamaktaydılar. Günümüzde bu ritüelin de önemi azalmaktadır.

⁷²⁰ Zeynep Savaş, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zeliha Bozan, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

⁷²¹ Zeliha Buğdaci, "Nişan ve Düğün", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, "Nişan ve Düğün", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Sıdıka Ayık, "Nişan ve Düğün", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, "Nişan ve Düğün", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Çeyiz dışında evlenecek gençler aileleriyle birlikte beyaz eşya, mobilya ve kıyafet gibi malzemeleri almak alışverişe çıkarlardı. Bu alışveriş günümüzde özellikle eğitim sayesinde meslek sahibi olan gençlerin ekonomik bağımsızlığa kavuşmasının da bir sonucu olarak kendi kazandıklarıyla mobilyalarını veya beyaz eşyalarını almaktadırlar. Bu nedenle çeyiz ve düğün eşyalarının alımı ailesiz sadece gençlerin katılımıyla devam etmektedir⁷²².

Çeyizlerin konulduğu sandık eski dönemlerde bir genç kızın kendisine ayrılmış en önemli özel eşyası ve bölümüdür. Kız evinden düğün öncesi veya düğün başlangıcında erkek tarafının üyeleri tarafından kız evinden alınarak yeni çiftin yaşayacağı yere diğer kıza verilen eşyalarla götürülmektedir. Çeyiz sandığının çıkartılması sırasında genellikle kızın erkek kardeşleri veya diğer yakın erkek bireyleri tarafından üzerine oturularak veya bulunduğu odanın kapısı kilitlenerek damat tarafından bahşış istenmektedir. Bu bahşışın veya paranın verilmesinden sonra çeyiz sandığı erkek tarafına teslim edilmektedir. Verilen bahşış ve ücret damat ailesinin gelirine ve kız tarafının sosyal statüsüne göre azalabilmekte veya artabilmektedir⁷²³.

17.Kız Kaçırma

Geleneksel ve kültürel dokuların güçlü olduğu toplumlarda genç bireylerin kiminle evleneceği genellikle aileler tarafından belirlenmektedir. Bu durumda evliliklerde gençlerin iradelerinden daha çok ailelerin isterleri daha fazla önem kazanmaktadır. Bu isterler, toplumsal birliğin bozulmaması için daha çok klan içinde veya akrabalar arasındaki evlilikleri içermektedir. Alevi toplumunda da evlilikler genellikle kuzen veya ikincil kuzenler arasında gerçekleştiği için evlenecek bireyler daha çocukluklarından itibaren kiminle evlenecekleri belirlenmiştir. Aziz Akar'a göre eskiden 45-50 yıl öncesinde gençler kendileri için öngörülen kimselerle evlenmeye karşı çıktıkları vakit toplumdan dışlanma tehlikesi ve ailesel baskıyla karşı karşıya kalmaktaydılar. Bu nedenle özellikle birbirlerine âşık olan gençler ailevi baskılardan ve evlilikleri önündeki engelleri aşabilmek adına kaçma eylemine başvurmuşlardır. Özellikle dağlık ve yüksek bölgelerdeki köylerdeki gençler kaçtıkları takdirde toplumsal dışlanmadan ve eskiden öldürülmeden kaçınmak için özellikle kimsenin kendilerini tanımayacağı büyük şehirlere giderek Alevi toplumunda uzaklaşmışlardır. Günümüzde şehirleşme, ekonominin tarımdan başka alanlara kayması ve eğitimle birlikte ailelerin gençlerin evliliklerinde onların tercihlerini göz önünde bulundurmalarından dolayı

⁷²² İlkay Ayaz, -Memur- "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Ali Tanrıverdi, *age.*, s.141-143.

⁷²³ Aziz Güven, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Hatice Güzel, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020; Dilber Tekdemir, -Memur- -"Nişan ve Düğün", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, -"Nişan ve Düğün", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, -"Nişan ve Düğün", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

toplumda kız kaçırma veya kız kaçma olayları oldukça azalmıştır⁷²⁴. Murat Durmaz'a göre eski dönemlere göre aileler eskiye nazaran kızlarının mutluluğunu ve isteklerini daha fazla önemsemektedirler. Bu nedenle onların evlilik tercihlerini içlerine sindiremezler bile gönülsüz bile olsalar kabul etmektedirler. Bu durum kızların kaçma ve kaçırılma olaylarının azalmasına neden olmaktadır⁷²⁵. Oysa eski dönemlerde aileler kız kaçması veya kızın biriyle ilişkide bulunması onun öldürülme nedeni olarak göz çarpmaktadır⁷²⁶. Katılımcılarımızdan Aziz Mama, eski dönemlerde toplumda kız kaçan ailelere olumsuz bakış nedeniyle kolay kolay barışılmadığını ve ailenin genelde bu bireyini yok sayma eğilimde olduğunu belirtmektedir⁷²⁷.

Günümüzde kırsal alanda kız kaçırma hadiselerine eskiye göre az miktarda rastlanmakla birlikte ailelerin bu durumu doğal karşıladığını ifade etmek oldukça zordur. 2010-2011 yıllarında Azikan Köyü'nde aynı köyden birisi bir kız kaçırmıştır. Kaçırma eyleminin ardından köyün ileri gelenleri tarafından oluşturulan cemaat, sorunun çözümü ve kaçırılan kızın aile şerefini kurtarmak için erkek tarafına kız tarafına maddi bir tazminat ödemesi talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine erkek tarafı kız tarafına bir tarla vererek barışmışlardır⁷²⁸.

Bu tür kız kaçırma olaylarında bireyler genellikle farklı köylerden olmaktadır. Aynı köylerden kız kaçırmalarında bazen kız ailesi, kendilerine göre toplum nezdinde düştükleri bu durumdan kendi şereflerini kurtarabilmek adına erkek tarafının köyü terk etmesini istemekte veya buna zorlamaktadırlar. Bu tür istekleri genellikle köyün ileri gelenlerinin oluşturduğu heyet veya komisyonlar olayların kanlı çatışmaya dönüşmesini engellemek adına erkek tarafına iletmektedir. Bundan 35-40 yıl önce Tilkiyan Köyü'nde bu tür bir hadise yaşanmış ve erkek tarafı tasını tarağını toplayarak İstanbul'a göç etmek durumunda kalmıştır. Bugün bile bu ailenin bireylerinden bazıları Adıyaman'a geldiğinde köylüler geçmiş olayları anmaktadırlar⁷²⁹.

Alevilerde kız kaçma eylemlerinin bir nedeni de mezhepsel ayrılıklardır. Sünni birini seven fakat ailesinin bu kimseyle evlilik yapmasına izin vermeyen aileler karşısında kızlar her şeyi arkalarında bırakarak erkek tarafına kaçırmaktadırlar. Aileler için özellikle de kırsal alanda yaşayanlar için kızının kaçmış olması utanılacak bir şey olarak görüldüğünden dolayı bazı

⁷²⁴ Aziz Akar, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

⁷²⁵ Murat Durmaz, "-Memur-", "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

⁷²⁶ Rabia Yalçın, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; İlkay Ayaz, "-Memur-", "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, "-Memur-", "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme Kızılcapınar: 20 Mayıs 2020.

⁷²⁷ Aziz Mama, "Evlilik ve Doğum", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

⁷²⁸ Mehmet Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma",Azikan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma",Azikan Köyü: 07.08.2020.

⁷²⁹ Mehmet Ali Yıldız-Akademisyen-, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi : 02 Kasım 2020.

aileler bu durumla karşılaşmamak için kızlarının Sünni biri ile evlenmesine razı olmak durumunda kalmaktadırlar⁷³⁰. Eski dönemde toplum içinde kızı kaçırmış veya daha kötüsü kızı kaçırmış olmak bir aile için utanılacak bir hadise olarak görülmüştür. Kız isteme hadiselerinde bu şekilde adı çıkmış olan ailelerden kız istenirken veya verilirken daha temkinli ve daha çekingen davranılmaktadır. Hatta daha katı olan bazı erkek tarafları kız ne kadar güzel ve hamarat olsa bile bu tür ailelerden kız istememekteyler⁷³¹.

18.Çok Eşlilik

Dünya üzerinde bulunan birçok toplum ve millette birçok evlilik türü bulunmaktadır. Bunlardan kökeni ilkel dönemlere kadar dayanan çok karılık yani bir erkeğin birden fazla kadın ile evlenme sistemi polijinidir. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte kabile dönemini yaşayan topluluklarda yaygın olma nedenlerinden birisi de kabileler arasındaki savaşlarda birçok erkek üyenin öldürülmesidir. Amerikan yerlilerinden Chaco Kabilesi'nde bir erkeğe altı kadın düşmesinin temel nedeni kabileler arasındaki savaşlardır⁷³². Antropologlardan Henry Morgan, bir erkeğin birçok kadınla evlenmesinin ataerki aile yapısının genel özelliklerinden birisi olduğunu vurgulayarak İbranilerin çobanlık dönemlerindeki kabile reislerinin ve ileri gelenlerinin çok karılı evliliklerini örnek olarak göstermiştir. Ona göre ataerki aile yapısı insanlarınki burada yeni evlenen kişilerin evlerini yeni bir farklı yere taşımasıyla tek eşliliğe dönüşmüştür⁷³³.

Bertrand Russel'a göre ise çok eşlilik, genel olarak büyük bir kadın fazlalığı olmadığı için, topluluklarda pek fazla yaygınlık kazanamamakta önderlerin ve zenginlerin ayrıcalığı haline gelmektedir. Çok sayıda kadın ve çocuk, sahiplerinin ayrıcalıklı konumlarını arttıran, değerli mallardır. Böylece kadının ailede birincil işlevi kazanç sağlayan bir evcil hayvana eş duruma gelerek, cinsel işlevi ikincil duruma düşmüştür. Uygarlığın bu düzeyinde erkek çoğunlukla karısını kolaylıkla boşayabilmiştir. Yalnız bu durumda kadının çeyiz olarak getirdiği her şeyi ailesine geri vermek zorundaydı. Diğer yandaysa genel olarak kadının kocasından boşanması olanaksızdı.⁷³⁴

Ortadoğu toplumunda ve Anadolu'da çok eşlilik genellikle polijini tarzındadır. Polijini sisteminin toplumlarda var olmasının birçok sebebi bulunmaktadır. Bunlar kısaca sıralayacak olursak toplumda kadın sayısının erkek sayısından fazla olması, bakıma muhtaç olan bireylerin sağlıklı ortamda yetişmesini sağlamak ve kan bağıının olduğu bireyleri bir çatı

⁷³⁰ Özgül Yeşilyurt, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017.

⁷³¹ Aziz Güven, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁷³² Pierre Clastres, s.222-223.

⁷³³ Morgan, **Eski Toplum ya da İnsanlığın Barbarlık Döneminden Geçerek Yabanılıktan Uygarlığa Yükselmesi Üzerine Araştırmalar I**, s.100.

⁷³⁴ Russell, s.90.

altında toplamak gibi sayılabilir. Bu nedenle polijini birçok toplumda eski zamanlarda genel geçer kabul gören uygulamalardan birisi olmuştur. Bu bağlamda Eskimo toplumunda avcılık tehlikeli bir iş olduğundan birçok erkek hayatını bu nedenle kaybetmektedir. Yine Polinezya adalarından Tikopia’da balıkçılık nedeniyle birçok erkek hayatını kaybetmekte ve kadınlar dul kalmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz nedenlerden ötürü söz konusu toplumlarda fazla olmasa bile çok eşli evliliklere rastlanılmaktadır⁷³⁵. Bunlara ek olarak çok eşlilik genellikle ekonomik seviyesi ve sosyal statüsü yüksek olan erkek bireyler tarafından gerçekleştirilmektedir. İlk kabilelerde bile çok eşlilik genellikle varlıklı ve reis olanlara özgü bir eylemdir⁷³⁶.

Günümüzde çok eşlilik Alevi toplumunda yadırganmakla birlikte eski dönemlerde varlığını sürdürmüştür. Bu bağlamda 1904 yılında vefat eden Kömür Nahiyesinden Kavili Elli Yusuf’un iki eşi ve sekiz bölümden oluşan bir evi vardır⁷³⁷. Ancak günümüzde çok eşlilik toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Çok eşliliğin nedenleri arasında gençlerin rızası olmadan aile büyüklerinin kendi aralarında gerçekleştirilen evliliklerden dolayı ikinci bir mutluluk şansı için gerçekleştirilmektedir. Selahattin Şahin, babasının annesiyle olan ilk evliliğini dedesinin zoruyla amcakızıyla yaptığını belirtmektedir. Bu zoraki evlilik nedeniyle babasının ne zaman dedesi ölürse o zaman bir daha evleneceğini beyan etmiştir. Nitekim babası dedesinin ölümünden sonra halasının torunu ile evlenmiştir. Gücü yetenler farklı hanelerde gücü yetmeyenler ise hep birlikte aynı evi paylaştıklarını belirtmektedir⁷³⁸. Bununla birlikte toplumun büyük bir kısmında erkeğin birden fazla eşi genellikle aynı evin çatısı altında bir arada yaşamış ve yaşamaktadırlar⁷³⁹. Ali Çiftçi’nin ailesi bunlardan birisidir⁷⁴⁰.

Eski dönemlerde meydana gelen çok evliliklerin bir nedeni de erkek çocuğa olan özlemdir. İkinci eş almak isteyen erkekler ilk hanımlarının erkek çocuk doğuramadıkları iddiası ve gerekçesini kullanmışlardır⁷⁴¹. Nitekim Elif Kaçar’a göre eski dönemlerde kaynanalar ve kayın babalar özellikle erkek çocuklarının ve torunlarının olmasını ister ve bununla sevinirlerdi⁷⁴². Bu durumun ikinci eş alımı için erkeklere toplumsal bir meşruiyet ve gerekçe

⁷³⁵ Wells, s.75. Aynı aileden birden fazla kadın ile evlenilmesine Sororat Polijini denilmektedir. Bkz aynı eser s.75.

⁷³⁶ Malinowski, **Kuzeybatı Malenazya’da Vahşilerin Cinsel Yaşamı**, s. 113-114.

⁷³⁷ Feyzullah Tekerek, “260 Numaralı Hısn-I Mansur (Adıyaman) Kadı Sicilinin 123-204. Sahifelerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2005), s.43.

⁷³⁸ Selahattin Şahin, 48, İnceler, Araplar Köyü

⁷³⁹ Fatma Koçak, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Koru Köyü: 20 Mayıs 2019 Zeynal Rençber, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁷⁴⁰ Ali Çiftçi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Çınarlı Köyü: 28 Eylül 2018.

⁷⁴¹ Selahattin Şahin, 48, İnceler, Araplar Köyü

⁷⁴² Elif Kaçar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018. Çocuğu olmayan aileler hor görülmektedir. Bkz. Şengül Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

yapması kaçınılmazdır. Hatta bu anlayış uyarınca çocuğu olmayan kadın toplumsal baskılardan eşini kurtarmak adına kendisi eşinin evlenmesi için ön ayak olduğu örneklerde bulunmaktadır⁷⁴³. Mehmet Keleş'e göre çocuğu olmayan kadın kocasından ayrılmak istemiyorsa üzerine kuma getirilmesine katlanmak durumundadır⁷⁴⁴. Gelin ailesi bu duruma karşı çıkması halinde kızlarını alıp götürmektedir. Bu durumda iki aile arasında sosyal ilişkilerde zedelenmekte ve bir daha görüşmektedirler⁷⁴⁵.

Diğer bir neden ise uzun bir süre çocukları olmayan çiftlerin tıbbın nimetlerinden yararlanılmadığı dönemlerde kocanın çocuk sahibi olması ve aile adının devam etmesi için ikinci bir eşle evlenmesidir. Bu durumlarda ilk eşten çocuk sahibi olabilmek için türbeye gidilmesi, adak adanması, köylerde bu konularda bilgili olduğuna inanılan yaşlı kadınların tavsiyeleri, koca karı ilaçlarının yapılması gibi uygulamalardan bir netice elde edilmediğinde ataerkil kültürün de etkisiyle kadınlar kocalarının soyunun devam etmesi için yeni bir kadın ile evlenmelerine ses çıkaramıyor veya bu konuda istemeyerek de olsa bir müddet sonra bu durumu kabullenmek durumunda kalmışlardır⁷⁴⁶. Zeynal Rençber, bu konuda amcasını örnek vermektedir. Amcasının uzun bir süre çocuğu olmamıştır. Çocuk sahibi olabilmek için amcasının ve eşinin Avrupa'ya dahi gittiklerini ancak bir sonuç alamadıklarını, amcasının çocuk isteği yüzünden ve yengesinin rızası ile başka biriyle evlenerek çocuk sahibi olduğunu belirtmektedir⁷⁴⁷. Bu örneğe rağmen bazen çocuk sahibi olmak için bu tür uygulamalarında yetmediği de görülmektedir. Erdal Akman *"Bizim köyde M. İsimli bir amca vardı. Çocuğu olmuyordu. Bu nedenle gidip ikinci bir eş daha aldı ancak ondan da çocuğu olmayınca doktora başvurular. Tedaviler sonucunda sıkıntının erkekte olduğu anlaşıldı. Yapacak bir şey olmadığından mecbur adam her iki eşiyile birlikte evliliğini sürdürmektedir"*

⁷⁴³ Zeliha Gemici, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁷⁴⁴ Mehmet Keleş, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019. Çocuğu olmayan kadına ile içinde kötü davranılır, üzerine kuma getirilir eğer üzerine kuma getirilmesini kabul etmezse evden kovulurdu. Bkz Fatma Çabuk, "Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

⁷⁴⁵ Zeynep Savaş, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Kiraz Tuluk, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdika Keleş, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁷⁴⁶ Sakine Taymaz, 36, Doğanlı Köyü; Fatma Koçak, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Koru Köyü: 20 Mayıs 2019; Zeynal Rençber, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ali Güven, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Mehmet Tanrıverdi, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Erdal Akman, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Ağaçonak Köyü: 25 Eylül 2018; Rıza Taner, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ayşe Doğan, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Songül Yıldırım, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Zeliha Çoşkun, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018; Zeynep (?), "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Medine Doğan, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Mimar Sinan Mahallesi: 25 Eylül 2018; Nazlı Göçer, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ali Çiftçi, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Çınarlı Köyü: 28 Eylül 2018; Hasan Cengiz, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Zeliha Karadayı, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Mehmet Karadayı, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Ayşe Dünder, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Sıdika Keleş, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁷⁴⁷ Zeynal Rençber, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018

açıklamalarıyla bu duruma dikkat çekmektedir⁷⁴⁸. Çocuk olmaması meselesi kadın için büyük bir baskı unsuru olmakla birlikte bazı kız aileleri bu durum karşısında kızlarına anlaşabiliyorsanız birlikte oturun diyebilmektedirler. Bu şekildeki ailelerde doğan çocuklar analıklarına da anne demektedirler⁷⁴⁹. Bununla birlikte bu tür ailelerde kumalar arasında sık sık çekişme ve kavgaların olduğu da bilinen bir gerçektir⁷⁵⁰.

Hüseyin Alp'in kayını Mehmet, uzun bir süre çocuğu olmamıştır. Ailesinin Çamgazi Köyü'ndeki akrabalarının ısrarına rağmen çocuk sahibi olmak için ikinci kez evlenmemiştir. Katıldığımız cenaze töreninde cemaat arasında kendisi hakkında konuşulan başlıca unsur "Kör Ocak" yani çocuksuz bir şekilde bu dünyaya veda etmesidir⁷⁵¹.

Alevi toplumunda günümüzde ve geçmişte çok evliliklere sıcak bakılmamakla birlikte bunun olmadığı söylenemez. Birçok toplumda olduğu gibi Alevi toplumunda da çok eşlilik bulunmaktadır. Özellikle geçmiş yıllarda kırsal alanlarda görülen çok eşliliğin nedenleri arasında eşlerin birbirini severek değil görücü usulü veya ailelerin zorlamasıyla, erkeğin artan mali gücüyle bağlantılı olarak yeni bir arayış içinde olması ve kırsal alanda çocuk sahibi olamayan kişilerin çözüm olarak yeni bir eş alması şeklinde özetlenmektedir. Aziz Akar'a göre eski dönemlerde insanlar çok eş almayı şan ve bir güç gösterisi olarak da görmekte ve başlık parası vererek bu tür evlilikleri gerçekleştirebilmektedir. Ona göre eski dönemlerde çok eşlilik kırsal da oldukça yaygındır. Görüşmelerimizde kişilerin büyük bir çoğunluğu çok eşliliğe karşı çıkmakta ve var olanı da ifadeden çekinmektedirler. Buna rağmen gözlemlerimizde toplumda özellikle kırsal alanda varlığı görülmüştür. Çok eşliliğe toplumda özellikle uzun yıllar çocuğu olmayan erkeğe ikinci bir eş alması konusunda tepki gösterilmemektedir. Katıldığımız bir cenaze töreninde evladı olmayan Çamgazili merhuma sürekli ikinci kez evlenmesi yönünde çağrı yapıldığı fakat kendisinin bunu kabul etmediği ifade edilmiştir. Bu şekilde toplumun onayladığı çok eşlilik olaylarında her iki kadın da genellikle aynı evde yaşamaktadır.⁷⁵²

19.Evli Kadın Kaçma ve Kaçırılması

Alevi toplumunda eski dönemlerde kız kaçırılma olaylarından daha çok evli kadınların kaçması veya kaçırılması hadisleri eskiden toplum tarafından duyulan ve bilinen

⁷⁴⁸ Erdal Akman, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Ağaçonak Köyü: 25 Eylül 2018.

⁷⁴⁹ Zeliha Gemici "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁷⁵⁰ Özlem Bozan, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Kiraz Tuluk, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zahide Gemici, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁷⁵¹ Hüseyin Alp, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 10 Mart 2020 ; Mehmet Koçkan, Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Çamgazi Köyü: 10 Mart 2020.

⁷⁵² Özgül Yeşilyurt, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017.

hadiselerdendir. Nitekim toplumda evli kadın kaçırmanın cezası bir insana uygulanabilecek en büyük sosyal cezalardan olan düşkünlükle tanımlanmıştır⁷⁵³. Bu tür kaçma veya kaçırılma hadiseleri genellikle taraflar var olan eşleriyle mutlu bir hayat sürmedikleri veya geçinemediklerinden dolayı yaşanmıştır⁷⁵⁴. Aziz Akar'a göre bu tür evli kadınların veya onları kaçırarak evlenenlerin evlilikleri mutsuzluk üzerine kuruludur. Bu tür hadiselerde bazen erkek göz koyduğu kadını kaçırabilmek adına kadın ve kendisi hakkında dedikodu çıkartmakta ve kadını toplumsal baskı altına alarak kendisi ile kaçmaya zorlamakta veya mecbur bırakmaktadır. Bu şekilde kaçan evli kadın ve erkek genellikle arkalarında yıkılmış bir yuva ve utanca boğulmuş bir eş bıraktıkları için toplum tarafından tepkiyle karşılanarak düşkün olarak ilan edilmekte. Öyle ki bir daha akrabalarının yanına dönememekte ve Aleviliğin ritüelleri olan semah, cem ve diğer etkinliklere alınmamaktadırlar. Bu nedenle tür eylemlere girişen kişiler her şeyi arkalarında bırakarak başka şehirlere göç etmeyi göz önünde bulundurmamak zorundadırlar. Aziz Akar'a göre özellikle boşanmanın yaygınlaşmasıyla birlikte bu tür eylemler azalmaktadır⁷⁵⁵.

Birgül Yeşilyurt'a göre bu tür hadiselerin yaşanmasındaki temel faktör, kadınların evlerinde mutsuz olmaları, birbirleriyle anlaşamamaları ve kadınların evlerinde bulamadıkları mutluluğu ve sıcaklığı çocukları olmasına rağmen bir başkasında aramalarıdır. 2020 yılında bile bu nedenlerden ötürü Çelikhan köylerinde böyle bir durumla karşılaşmış, kadın çoluk çocuğunu bırakarak bir başkası ile İstanbul'a arkasında kaçış nedenlerini ve mutlu olduğunu anlatarak kendisini aramalarını belirterek bir mektup bırakmıştır⁷⁵⁶.

Eski dönemlerde evli kadınların kaçması olayları daha çok kırsal ve dağ bölgelerinde gerçekleşmiştir. Murat Durmaz'a göre bunun nedenleri arasında tarafların gönül rızası alınmadan yapılan görücü usul evlilikler, ailede kadınlara sert ve fiziki müdahalelerde bulunulması, sevgisiz ve mutsuz bir evlilik yaşamı kadınları dışarıdan kendilerine birazcık gösterilen sıcak ilgi ve alaka bu tür olayların gerçekleşmesine neden olmaktadır⁷⁵⁷. Çok sıra dışı bir örnek olmakla birlikte Ali Çoşkun'a göre kardeşinin hanımını kaçırarak bir olay dahi yaşanmıştır. Birlikte kaçan yenge kayın ili terke etmek durumunda kalmışlar ve bir daha onlardan haber alınamamıştır⁷⁵⁸.

Son olarak Alevi toplumunda kadın kaçırarak bir erkek ve bir erkekle kaçmak durumunda kalan kadın toplumdan çok büyük bir tepki görmektedir. Kendi içinde ve büyük

⁷⁵³ Arı, "Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)", s.156.

⁷⁵⁴ Mehmet Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma",Azikan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma",Azikan Köyü: 07.08.2020

⁷⁵⁵ Aziz Akar, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

⁷⁵⁶ Özgül Yeşilyurt, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017.

⁷⁵⁷ Murat Durmaz, "-Memur-", "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

⁷⁵⁸ Ali Çoşkun, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü:20 Temmuz 2017.

oranda eski dönemlerde akraba evlilikleri gerçekleştirilen bu toplumda bu tür çiftler, destek ve sığınacak kimse bulamadıklarından/bulamayacaklarından toplumlarından uzak olabilecekleri illeri tercih etmektedirler. Böylelikle düşkün ilan edilmedikleri ve kimsenin tanımadıkları bir bölgede yeni bir hayat kurma olanağına sahip olmaktadır.

20.Gelinlik

Alevi toplumunda uygulana gelen gelinlik uygulaması Anadolu'nun birçok bölgesinde var olan erkeğin atasına ve anasına saygı ifadesinden başka bir şey değildir. Kırsal yaşam örüntüsünün etkilediği ve şekillendirdiği ataerkil toplumda geniş aile yapısında düzenin oluşturulması için sosyal hiyerarşinin oluşumu gereklidir. Alevi toplumu kırsal ataerkil aile yapısının birçok özelliğini bünyesinde barındırmaktadır. Kırsal alandaki geleneksel ailede her birey kendi yerini ve statüsünü bilmeli ve ona göre konumunu ayarlamalıdır. Bu tür ailelerde aynı kandan gelen bireyler kendi içinde sınıflanırken dışarıdan gelen kadın bireyler yani gelinler, Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi bu sınıflamada en son sırada yer alan üyeleri oluşturmaktadır. Bu nedenle erkeğin ailesindeki diğer bireyler kendi aralarında hiyerarşilerine göre iletişim kurarken gelinlerden özellikle de yeni gelin belli bir müddet aile bireylerinden özellikle de büyüklerle iletişime geçemez ve konuşamaz durumdadır. Düğünden sonraki ilk hafta özellikle kırsal yerleşim yerlerinde evde çıkmaz, yemeğe aile büyükleriyle oturamaz ve aile büyükleriyle göz göze gelememektedir. Günümüzde eskiye oranla eskisi kadar da olmasa şekilsel bir biçimde de olsa aile ve toplum içindeki rolleri iyi yönde değişmesine rağmen gelinliğe ait bazı kültürel dokular kırsal yaşamla olan bağa göre az veya çok canlılığını devam ettirebilmektedir⁷⁵⁹.

Bu süreçte gelinler, özellikle geniş ailede kocalarına isimleriyle hitap edemez, aile büyüğünün yanında sesini yükseltmez, aile içi tartışmalarda özellikle kaynana ile çatışmamaya özen göstermek durumundadır. Gelinlik uygulaması genel olarak kadının aileye yeni bir üye katılımını sağlamasından sonra yani bir çocuk doğurmasından sonra soysal statüsü ve ailedeki iletişim seviyesi artmaktadır⁷⁶⁰. *“Torunlarım olursa gelinlerimi daha fazla severim”* sözleriyle Rabia Hanım bu durumu teyit etmektedir⁷⁶¹. Özellikle de bu çocuğun

⁷⁵⁹ Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Ali Güven, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Rabia Sezgin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Erdal Akman, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Ağaçonak Köyü: 25 Eylül 2018; Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Zeynep (?), “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Abdurrahman Oğuzcan, Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Sakine Aslan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁷⁶⁰ Erkan Aker, Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Rıza Taner, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Mehmet Bilir, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Hıdır Çekim, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Hasan Cengiz, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Zeliha Çoşkun, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018.

⁷⁶¹ Rabia Sezgin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018

cinsiyetinin erkek olması bu süreci daha fazla hızlandırmaktadır⁷⁶². Aksi takdirde çocuk oluncaya kadar erkek tarafı ve özellikle kaynanalar eski dönemlerde gelinlerine soğuk davranabilmektedirler⁷⁶³. Bu durum hakkında Erdal Akman (31), çocuğun cinsiyeti hakkında “kız ise biraz sert olur kaynanalar özellikle erkek olmasını isterler hala devam ediyor bu durum benim iki annem var iki de ilk çocuklarının erkek olmasını isterler” açıklamalarını yapmıştır⁷⁶⁴.

Gelinlik uygulaması aslında toplumda yeni gelen bireyin evin kurallarını öğrenmesi sürecinde diğer bireylerle çatışmayı önlediği gibi birbirleri ile direkt bir çatışmanın önüne geçmesi nedeniyle sosyal çatışmayı azaltıcı bir yönü olduğu da söylenebilir. Belki de bu nedenle yüzyıllar boyunca özellikle yaşlı kadın bireyler tarafından sistemli bir şekilde yürütülmüş ve uygulanma denetlenmiştir. Bu dönem ayrıca bazı ev hanımlığı kurallarının yeni bireye aktarılması içinde kullanılan bir dönemdir. Nitekim Zeliha Ayni Şahin, eski dönemlerde erken evlilikler nedeni ile gelinlerin küçük yaşta olmasından dolayı evi çekip çevirme, yemek yapma, temizlik vb. gibi uygulamaları öğrenmesi için kaynanasının elinin altında bulunduğunu belirtmektedir.

Eski dönemlerde aileye yeni giren gelin en alt seviyedeki birey olarak konumlanan gelin aile büyüklerinden özellikle kayınbaba, kaynana ve diğer yaşça büyük aile bireyelerine saygı göstermeli ve mümkün mertebe göz göze gelmekten ve yüz yüze konuşmaktan kaçınmalıdır. Gelinin özellikle kaynanasına ve kayınbabasına saygı göstermesi beklenmektedir. Kayınbabası ile özellikle direkt konuşması uygun görülmeyen gelin ayrıca kayın babasının oturduğu odada oturmadığı gibi kendisinden hizmet etmesi beklenmektedir. Bazı katılımcılar ilk zamanlarda kayınbabalarının yüzüne bile bakmalarının hoş karşılanmadığını belirtmektedirler. Günümüzde var olmayan ancak bundan 40-50 yıl öncesine kadar kırsalda kayınbabanın ve kocasının ayaklarını yıkama gibi ritüelleri gerçekleştirmek durumundaydılar⁷⁶⁵. Siti Arık, nenesinin aile büyüklerinin ayaklarını yıkadığını bildiğini ve

⁷⁶² Zeliha Bozan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Zeliha Gemici “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁷⁶³ Özlem Bozan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Kiraz Tuluk, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Mehmet Keleş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁷⁶⁴ Erdal Akman, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Ağaçonak Köyü: 25 Eylül 2018.

⁷⁶⁵ Ali Güven, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Mehmet Tanrıverdi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Rabia Sezgin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Zeliha Çoşkun, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018; Zeliha Çoşkun, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018; Medine Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Mimar Sinan Mahallesi: 25 Eylül 2018; Ali Aksan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Fatmanur Tekin, Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; İnci Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Rabia Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Bulam

dedesinin bu durumdan bahsettiğini ifade etmektedir⁷⁶⁶. Zeynep Tekyılmaz ise kayınbabasının ayaklarını yıkadığını belirtmektedir⁷⁶⁷. Rabia Sezgin, ayak yıkamaya ek olarak yaşlı kayınbabasının tırnaklarını da kestiğini belirtmektedir⁷⁶⁸. Zeliha Çoşkun, ise hayatın buna biraz da kendilerini mecbur bıraktığını belirtmektedir. Zira suyun evlerde olmadığını mecburen kendilerinin leğen getirerek sürahilerle kayınbabalarının ayaklarını yıkadıklarını belirtmektedir⁷⁶⁹.

Günümüzde bu ritüel artık toplumda unutulmaya yüz tutmuş, çok az bir yaşlının hatıralarında yerini alan bir uygulamadır. Ayrıca gelinler her hareketlerinin kontrol edildiğinin farkında olarak aile içinde daha dikkatli olmaları gerektiğinin bilincinde hareket etmişlerdir. Fatmanur Tekin, bu konuda özellikle kaynanasını daha fazla önemseydiğini belirtmektedir⁷⁷⁰. Çünkü aileler kız çocuklarına mutlu bir aile halinde yaşamaları ve sorunla karşılaşmamaları için kaynanalarına gereken önemi ve saygıyı göstermeleri gerektiğini bilinçaltına işleyecek şekilde fısıldarlar. Bunu yaparken de özellikle kendilerinden daha fazla saygı göstermeleri gerektiğini bizzat öğütlerler⁷⁷¹. Bu nedenle gelinlerin ailede görünüşte en fazla saygı kayınbabalarına göstermekte iseler de gerçekte kaynanalar gelinlik ilişkisinde en ön sırada yer almaktadırlar. Emine Güneş, kaynanaların izni olmadan veya buyurmadan gelinlerin sofraya oturmadığını, aşerse dahi aşerdiği yemeği onun izni olmadan yiyemediğini belirtmektedir⁷⁷². Ayten Ertan, gelinlik uygulamasından dolayı gelinlerin ailede mecburiyetten tek bir sofrada yemek yemesi gerektiği durumlarda saygıdan kayınbabası ile göz göze gelmemek için yemeklerini sofraya ya yarı ya da tam dönük olarak yediklerini belirtmektedir⁷⁷³. Bu durum kayınbabasının gelini çağırıp yemek yemesi için sofraya davet etmesinden sonra ortadan kalkmakta ve kadın sofraya aile büyükleri ile oturabilmektedir⁷⁷⁴. Kayınbabalar ilk zamanlar

Köyü:05 Kasım 2018; Zahide Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeynep Yıldız, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Mehmet Topçu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeliha Ayni Şahin, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Rabia Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Güneşli Köyü: 4 Kasım 2018.

⁷⁶⁶ Siti Arık, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁷⁶⁷ Zeynep Tekyılmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019. Bu konuda erkek katılımcılarımızdan Hüseyin Karakuş şunları söylemektedir; “*Eskiden yapıyordu. Şimdi öyle yok, o kalktı. Eskiden derdi kayınbabam işten gelmiş, yorulmuş su getiriyordu. Ayağını yıkıyordu. İkramını yapıyordu. Ama artık öyle değil sen orada ölsen de gelinin sana o suyu getirmez*” Bkz. Hüseyin Karakuş, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

⁷⁶⁸ Rabia Sezgin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

⁷⁶⁹ Zeliha Çoşkun, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018.

⁷⁷⁰ Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; İnci Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁷⁷¹ Münevver Çelik, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

⁷⁷² Emine Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

⁷⁷³ Ayten Erdal, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü/Çelikhane: 30 Eylül 2018.

⁷⁷⁴ Hüseyin Gezer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 26 Eylül 2018; Rıza Tanrıverdi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Makbule Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Datoli Köyü (?): 28 Eylül 2018; Sakine Aslan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Nazlı

ayrıca gelinlerine direkt olarak hitap etmez “kızım sana söylüyorum gelin sen anla” atasözü uyarınca isteklerini diğer aile bireyleri üzerindeniletmişlerdir⁷⁷⁵.

Ayrıca katılımcılarımız, gelinlerin dikkat etmeleri gereken kurallara gelinin evinden ayrılıp çok gezmemesi, yüksek sesle konuşmaması, gülmemesi,⁷⁷⁶ kayınbabası ile direk konuşmaması iletişim kuracaksa ailenin küçük çocukları veya diğer üyeleri vasıtasıyla kurması,⁷⁷⁷ eve gelmiş olan misafirlerin yanına çıkarken izin alması,⁷⁷⁸ aile büyüklerinin sözüne itaat etmesi ve sözünden çıkmaması,⁷⁷⁹ büyükler konuşurlarken söze girmemesi⁷⁸⁰, ilk dönemlerinde diğer aile bireyleri ile çatışmaması ve surat asması⁷⁸¹ gibi şartları da eklemektedirler. Ayrıca yeni gelinin dışarı çıkması ve çıktığında başını önüne eğerek sağa sola bakmaması gerekmektedir⁷⁸². Büyükkırgı Köyü’nden Emine Yıldırım, yıllar önce gelin geldiği bu köyde gelinlik uygulamasının bu yasağından dolayı kendisine su getirmesi için tarif edilen çeşmeden dönerken gelin geldiği evin yolunu kaybetmiş ve ancak yolda karşılaştığı birisi sayesinde evin yolunu bulabilmiştir⁷⁸³.

Kaynanalarda gelinlerinin kendi laflarından çıkmaması için birtakım ritüellerde bulunmaktadır. Bunlardan en çok öne çıkan düğünde gelinin, gelin gelmiş olduğu ailenin dirlik düzenine uyması ve kaynanasının sözünü dinlemesi için eve girerken kapıda kaynananın kolunun altından geçmesidir. Bu şekilde gelinin kaynanasının sözünü dinleyeceğine inanılmaktadır. Hülya Bahar Canlı, bu geleneği bildiğinden kaynanasının kolunun altından geçmediğini belirtmektedir⁷⁸⁴.

Göçer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ali Çiftçi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Çınarlı Köyü: 28 Eylül 2018. Bu durum sadece gelinlere özgü olmayıp eski dönemlerden kalan bir aterkil uygulamanın kalıntısı olarak devam etmektedir. Erdal Akman“*Eskiden sadece gelinler değil aynı zamanda evin bütün kadınlar erkeklerden ayrı bir şekilde yemek yerlerdi. Şu an bile tanıdığım bazı kişiler var hala kızları, gelinleriyle birlikte yemek yemezler ayrı yerler*” sözleriyle açıklamakta ve diğer katılımcılarda bu durumu teyit etmektedir. Bkz. Erdal Akman, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Ağaçonak Köyü: 25 Eylül 2018; Rıza Tanrıverdi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Sakine Aslan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Rabia Sezgin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

⁷⁷⁵ Rıza Tanrıverdi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018

⁷⁷⁶ Feride Şahin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018

⁷⁷⁷ Rıza Taner, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁷⁷⁸ Erkan Aker, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018

⁷⁷⁹ Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Mehmet Bilir“Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018. Gelinin aile büyüklerine karşı çıkması ayıplanmaktadır.

⁷⁸⁰ Ali Çiftçi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Çınarlı Köyü: 28 Eylül 2018; Zeynep (?), “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Ali Aksan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Sakine Aslan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Nazlı Göçer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018

⁷⁸¹ Nazlı Göçer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁷⁸² Hanım Savaş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Dilek Bulut, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁷⁸³ Suzan Yıldırım, - Memur- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

⁷⁸⁴ İlkay Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme Kızılcınar: 20 Mayıs 2020.

Gelinlik uygulaması konusunda Dede Kemal Güzel; *Misafirlere, akrabalara hoş görülmesi istenir. ... Gelinler, kayınbabalarının yanında konuşamaz, saygı gösterirdi. Gelin, kayınbabasını kapıda görür görmez ayağa kalkar, kayınbabasının minderini yastığını ve yerini ayarlardı. Sonra, yemeğini ve çayını verirdi... (Gelin) kayınbabasının yanında eşiyile konuşamazdı, çocuklarını alamazdı kucağına... İfadelerini kullanmaktadır*⁷⁸⁵. Fatma Koçak da aynı minvalde konuşmakla birlikte özellikle gelinlerden iş yapması ve aileye hizmet etmesi gerektiğini belirtmektedir⁷⁸⁶. Aynı şekilde Sariye Kaya'da gelinlerin yeni geldikleri evde kıymet ve saygı görmesinin en önemli koşulunun çok çalışmak ve aileye katkı sağlamak olduğunu belirtmektedir⁷⁸⁷. Gelinlerin aile kurallarına uymadığı zamanlarda büyük tartışmalar çıktığı gibi eski dönemlerde kaynanalarından dayak yediği dönmeler dahi olmuştur. Özellikle geçmiş dönemlerde bu şekilde kendine davranılmış olan kaynanalar bunun bir benzerini zaman zaman gelinlerine yaşatabilmekte idirler⁷⁸⁸.

Gelin ve damadın ilk zamanlar yan yana oturmaları, çok samimi görüntüler vermemeleri ve konuşmaları hoş karşılanmadığı gibi birlikte yemek yemeleri de aynı şekilde karşılanmaktadır⁷⁸⁹. Gençlerde büyüklerinin ve toplumun bu yapısından dolayı aile içinde birbirleri ile konuşmaktan utanmışlardır⁷⁹⁰. Ancak günümüzde bu kural gittikçe zayıflayarak kaybolmaya yüz tutmuştur⁷⁹¹. Eğitilmiş genç çiftlerde ise artık bu kural uygulanamaz hale gelmiştir⁷⁹².

Bununla birlikte geçmişte olup günümüzde kırsalda geniş ailelerde hala uyulmaya devam eden bir takım kurallar da bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla ilk haftalar özellikle aile bireylerinin yanında sessiz kalma, kayınbaba ve kaynana ile konuşmama, kayınbabasının bulunduğu ortamdaki kaçma, kocasını çağırırken veya seslenirken adını mümkün mertebe kullanmama, evden uzun süre çıkmama, aile bireyleri ile yemek sofrasında kocasıyla yan yana gelme ve aile içinde kocası ile samimi görüşmelerden ve buluşmalardan kaçınma olarak verilebilir. Gelinlerin kocasıyla aile içinde samimi konuşması ve simiyle hitap etmesi hoş

⁷⁸⁵ Kemal Güzel, "Dede- "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019.

⁷⁸⁶ Fatma Koçak, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

⁷⁸⁷ Sariye Kaya, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁷⁸⁸ Zeynep (?), "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018.

⁷⁸⁹ Fatmanur Tekin, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Perihan Öztürk, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019; Zeynep Tekyılmaz, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁷⁹⁰ Rabia Dedeoğlu, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Bulam Köyü:05 Kasım 2018; Zahide Arslan, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; Zeynep Yıldız, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Mehmet Topçu, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018; "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Rabia Arslan, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Güneşli Köyü: 4 Kasım 2018.

⁷⁹¹ İnci Çetin, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁷⁹² Mehmet Çayır, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; İslim Çayır, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

karşılanmadığından gelinler kocalarına seslenmek istediklerinde “Hey, Şışt, Pişt, Loy, leen” gibi sesler çıkartarak veya çeşitli el kol hareketleriyle kendilerine dikkati çekmeye ve meramlarını anlatmak durumunda kalmışlardır⁷⁹³. Bu durum aile içinde kadın ve erkek arasında gizil bir işaret dilinin de doğmasına yol açtığı düşünülebilir. Ali Bayat, geçmişte gelinlerin daha saygılı olduklarını “*Valla şimdi kayınbabalar hiçbir şey değil gelinlerin gözünde eskiden kayınbabalar gelinin öz babası gibiydi. Gelinlik ederlerdi. Bir sene boyunca konuşmaya çekinirlerdi. Şimdi kimse bunu yapmıyor. Şimdi gelinler eve geldikleri gün kayınbabalarla yemeğe oturuyor. Eskiden böyle şeyler olmazdı. Utanma vardı saygı vardı. Şimdilerde öyle değil*” sözleriyle belirtmektedir⁷⁹⁴.

Gelinler aile içinde sadece kayınbaba veya kaynanaya değil aynı zamanda yaşça büyük olan kayınbiraderlerine de saygı göstermek ve gelinlik yapmak durumundadırlar. Özellikle eski dönemlerde bu duruma dikkat edilmiştir. Katılımcılarımızdan Ali Çiftçi (63), “*Benim iki hanımım var, hala daha abimin yanında oturamazlar, su dahi içmezler, çay içmezler. Adetlerimize ve örflerimize göre böyledir*” sözleriyle tasdik etmektedir⁷⁹⁵. Kadın katılımcılarımızdan bazıları görümcelerin de zaman zaman kaynana rolüne büründüklerini belirtmektedirler⁷⁹⁶.

Damat veya gelin eski dönemlerde aile büyüklerinin yanında birbirlerinin adını söylemekten çekinir, çeşitli seslendirme ve mimiklerle anlaşılırdı⁷⁹⁷. Günümüzde genç nesil bu kurala uymamaktadır. Artık aile büyüklerinin yanında birbirlerine isimleriyle hitap edebildikleri gibi “Canım”, “Hayatım”, “Aşkım” gibi sevgi sözcüklerini ifade eder hale gelmişlerdir⁷⁹⁸.

⁷⁹³ Sariye Kaya, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Saadet Özlersu, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Zeynep Kaya, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Siti Arık, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁷⁹⁴ Ali Bayat, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

⁷⁹⁵ Ali Çiftçi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Çınarlı Köyü: 28 Eylül 2018.

⁷⁹⁶ Medine Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Mimar Sinan Mahallesi: 25 Eylül 2018; Nazlı Göçer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018

⁷⁹⁷ Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Gazi Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Münevver Çelik “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019; Siti Arık, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Zeynep Tekyılmaz “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Ayten Erdal, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü/Çelikhan: 30 Eylül 2018.

⁷⁹⁸ Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Ceylan Buğdaycı, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Erdal Akman, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Ağaçkonak Köyü: 25 Eylül 2018; Mehmet Bilir, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Hasan Cengiz, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018

Gelinin aile içindeki konumu ve sosyal ortamı zaman geçip taraflar birbirlerini tanıdıkça düzelmektedir. Buna rağmen gelinin aile içinde kaynanasına ve özellikle kayınbabasına karşılık vermesi ve tartışmalara girmesi hoş karşılanmamaktadır. Bu gibi durumlarda özellikle gelinden sessiz kalması beklenmektedir. Ancak günümüzde geniş aileden çekirdek aileye geçişle birlikte bu tür karşılaşmalar azalmaktadır.

Eski dönemlerde kırsal yaşamın getirmiş olduğu zorunluluktan dolayı birkaç aile aynı babanın evinde bir arada bulunmaktadır. Bu durum ailede belli bir hiyerarşiyi de beraberinde getirmiştir. Buna göre kayınbaba ve kaynanadan sonra ailede otoriteyi en büyük gelin temsil etmektedir. Diğerleri ise kayınbabalarının evine gelişlerine ve yaşlarına göre konumlanmaktadırlar. Yeni gelen gelin bu hiyerarşiye göre kıdemli olan gelinlere de gelinlik yapmak durumundadır⁷⁹⁹.

Gelinlerin aile içindeki rolü ve statüsü eve yeni bir gelindiğinde bir nebze yükselirken gerçek anlamda ailede kabul görmesi bir çocuk ve özellikle de erkek çocuk dünyaya getirmesiyle olumlu yönde düzelmektedir. Eski dönemlerde çocuk sahibi olmakla birlikte çocukların bakımından ve düzeninden öncelikle kaynana sonra anne sorumludur. Gelinliğin bitmesinde kayınpeder ve kaynananın buna izin vermesi ve kızım konuş veya benzeri şekilde onu onura etmesi şeklinde de gerçekleşmektedir. Bazı durumlarda ailede gerçekleşen hastalık gibi olaylar tarafların gelinlik uygulamasını zorunlu olarak kaldırılmasına yol açmaktadır. Saadet Özlersu, 17 yıl titizlikle uyguladığı gelinlik uygulamasına kayınbabasının hasta olması ve ona bakması nedeniyle son vermek durumunda kalmıştır⁸⁰⁰. Günümüzde dahi gelinlik uygulamasını titizlikle sürdüren katılımcılarımız bulunmaktadır⁸⁰¹.

Gelinliğin aile içinde kaldırılması veya son bulması için uzun bir süre gelinlik yapması ve çoluk çocuğa karışması beklenmektedir. Bu aşamalardan sonra kayınbaba gelinine altın, küpe, bilezik, yüzük gibi bir hediye vererek kendisiyle konuşabileceğini belirtir. Bu aşamadan sonra gelinin gelinlik yapmasına artık gerek yoktur⁸⁰². Bazı katılımcılarımızda

⁷⁹⁹ Mehmet Bilir, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ayşe Doğan, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ali Aksan, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Nazlı Göçer, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁸⁰⁰ Saadet Özlersu, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁸⁰¹ Songül Yıldırım, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Ayten Erdal, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Bulam Köyü/Çelikhhan: 30 Eylül 2018.

⁸⁰² Ali Güven, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Rıza Tanrıverdi, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Rıza Taner, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Zeliha Çoşkun, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018; Hüseyin Gezer, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 26 Eylül 2018; Sakine Aslan, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Hasan Cengiz, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Mehmet Ali Kılınç, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019. Gelinlik konusunda ayrıca "*Herkes gelinin iyisini, hayırlısını ister. Akrabalara, anne babasına saygılı temiz bir kız olmasını ister. Gelin ilk evlendiğinde kayınbabasının yanında yemek yemez, oturmaz, konuşmazdı. Gelinler, akraba ile de konuşmazdı. Evliliğin 10, 20 yılında çocukları olduktan sonra konulur, yanında otururdu. Yeni gelinler, kayınbabalarıyla konuştukları zaman, kayınbaba gelinine altın, bilezik, yüzük, para gibi hediyeler verirdi*" sözlerini eklemektedir.

evliliklerini yakın akraba içinde gerçekleştirdikleri için gelinlik uygulamasının fazla sürmediğini belirtmektedirler⁸⁰³.

Kırsal alandan şehre göç ve ekonomik yaşamın ayrılmasının da etkisiyle Alevi toplumunun geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte yeni evliler artık gelinlik uygulaması yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuştur⁸⁰⁴. Ayşe Hanım'dan yaklaşık yirmi yaş genç olan Besime Hanım'ın gelin süresi oldukça kısadır⁸⁰⁵. Buradan ve diğer genç görüşmecilerimizden elde ettiğimiz verilerde bu sürenin bir hafta gibi sembolik bir düzeye indiği görülmektedir⁸⁰⁶.

Günümüzde gün geçtikçe gelin kaynana ilişkilerinde eskinin gölgesinin kalktığı ve gün geçtikçe çekirdek ailelere geçiş, eğitim seviyesinin artması ve sanayileşmeyle birlikte geleneksel ailenin çözülmesine bağlı olarak gelinlerin daha ağır bastığı ve kaynanaların kendilerini gelinlerine göre konumladığı bir döneme girildiği düşüncesindeyiz. Çok dillendirilmese bile gelin kaynana ilişkilerinde kaynanaların alt konuma doğru itildiği ve akraba dahi olsalar dayak yediği örneklemeler dahi toplumda görülmeye başlamıştır⁸⁰⁷.

21. Damatlık

Anadolu'da bir damat adayından kayınpederine ve kaynanasına saygılı davranarak onu anne babası yerine koyması gerektiği geleneği Adıyaman'da da devam ettirilmektedir. Alevi toplumunda damadın kız ailesine saygı göstermesi, fazla konuşmaması ve kayınbabasının yanında tertipli olması, onu gördüğünde ayağa kalkması ve elini beklenmektedir⁸⁰⁸. Gelinlerin kayınbabalarının yanında eşlerine adlarıyla seslenemediği gibi damatlarda kayınbabalarının yanında eşlerinin adlarını söylemekten çekinmektedirler. Ayten Erdal (47), eşine babasının yanında kendisinden su dahi istememesini tembih ettiğini belirtmektedir⁸⁰⁹. Gelinin ve damadın büyüklerinin yüzüne karşı yüksek sesle konuşması hoş karşılanmaz. Aile büyüğü geldiğinde kendine çeki düzen vererek oturuşunu düzeltmen ve ayağa kalman beklenir⁸¹⁰. Damatların eski dönemlerde sadece kendi ve eşinin akrabalarına değil bunların komşularına dahi saygılı davranmaları gerekmektedir. Mehmet Bilir, bu konuya Mehmet Bilir, "*Bırak*

⁸⁰³ Zeynal Rençber, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Zeliha Çoşkun, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018.

⁸⁰⁴ Ayşe Uçar, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁸⁰⁵ Besime Korkmaz, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

⁸⁰⁶ Mehmet Çayır, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; İslim Çayır, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

⁸⁰⁷ Nazlı Göçer, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁸⁰⁸ Ayşe Uçar, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Besime Korkmaz, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Fatmanur Tekin, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Perihan Öztürk, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Koru Köyü: 20 Mayıs 2019; Zeliha Gemici "Evlilik ve Düşün", Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁸⁰⁹ Ayten Erdal, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Bulam Köyü/Çelikhan: 30 Eylül 2018.

⁸¹⁰ Erdal Akman, "Damatlık ve Gelinlik", Konulu Görüşme, Ağaçkonak Köyü: 25 Eylül 2018.

kayınbabayı kaynanayı, komşumuzun yaşlılarına dahi saygı gösteriyorduk. Ondan biz büyüklerimizin yanında sigara içmiyorduk, çocuğumuzu dahi çağıramıyorduk” sözleriyle açıklık getirmektedir⁸¹¹.

Damadın ailesi de oğullarından genel olarak ilişkilerinde mesafeli ve ölçülü olmasını beklemektedir. Buna göre damat mecbur kalmadıkça kayınpederinin köyüne ve evine taşınmamalı ve erkek tarafına yakın bir yerde ikamet etmelidir. Bunun tam tersine karısının ailesiyle oturan veya işlerini yürütenler hoş karşılanmamaktadır. Bu anlayış uyarınca damat kayınpederinin evinde zorunlu haller dışında birkaç günden fazla kalmamalıdır. Sürenin uzun olması erkek tarafında hoş karşılanmamaktadır⁸¹². Aynı şekilde kız tarafında da damadın kayınbabasının evinde uzun süre kalması hoş karşılanmadığı gibi özellikle nişanlılık döneminde buna katıyen izin verilmemektedir⁸¹³. Günümüzde bu tür uygulamaların da yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladığı görülmektedir. Genç katılımcılarımız bu konuda daha rahat olduklarını belirtmektedirler. Çayır çiftinden Mehmet Çayır, istediği kadar kayınbabasının ailesinde kalabildiğini ve konuda bir sakınca görmediğini belirtmektedir⁸¹⁴. Erdal Akman ise” şuan sıkıntı yok yani her zaman da sıkıntı olmaz kendi evinde birlikte yatarken orada ayrı yatıyorsun o başka bir odadayken sen başka bir odada” sözleriyle açıklamaktadır⁸¹⁵. Ancak daha ileri yaşlardaki katılımcılarımızın tavırlarını Rabia Sezgin’in “*Oğlan kız evine gidebilir. Gitsin ama akşam 11- 12’e kadar da kalsın sonra geri gelsin*” sözleri özetlemektedir⁸¹⁶. Damadın kayınbabasının evinde kalması gerekiyorsa bile kız tarafında birkaç günden fazla geceleme özellikle komşuların dedikodusuna neden olmaktadır⁸¹⁷.

Erkeğin kadının ailesinin yanında yaşaması ve iç güveysi olma durumu toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Ancak günümüzde zengin ve varlıklı kimseler arasında kız çocuğuna verilen önemin de etkisiyle oldukça az olmakla birlikte görüldüğü ifade

⁸¹¹ Mehmet Bilir, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018

⁸¹² Ayşe Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Medine Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Mimar Sinan Mahallesi: 25 Eylül 2018; Nazlı Göçer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Zeynep (?), “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Gazi Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Ayşe Uçar “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

⁸¹³ Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

⁸¹⁴ Mehmet Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; İslim Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; . Zeynep (?), “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018.

⁸¹⁵ Erdal Akman, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Ağaçkonak Köyü: 25 Eylül 2018; Erkan Aker, Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018.

⁸¹⁶ Rabia Sezgin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

⁸¹⁷ Hıdır Çekim, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018; Nazlı Göçer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

edilmektedir⁸¹⁸. Katılımcılarımıza göre toplumda oldukça nadir görülen iç güveysi olma durumu kişinin veya ailesinin oldukça fakir olması durumunda bir nebze de olsa kabul görmektedir. Aksi durumlarda oldukça yadırganan ve ayıplanan bir durumdur. Bu hatırlatacak damadın kız tarafına yakınan taşınması veya üst katına taşınması gibi birtakım eylemler dahi hoş karşılanmamaktadır. Bununla birlikte özellikle genç çiftlerin her ikisinin de çalışması gerektiği durumlarda erkek tarafı pek hoşnut olmamakla birlikte kendileri torunlarına veya yeğenlerine bakamadığı durumlarda anlayış göstermektedir. Bunun dışında kız tarafının tek çocuğunun olması ve ileride ebeveynlerine bakacak kimse bulunamadığı durumlarda damadın kızın ailesi yaşamasına izin verilmektedir⁸¹⁹.

Toplumdaki genel anlayışa göre tek kızı olan aileler aileye yabancı girmesin diye öncelikle erkek tarafının o olmadığı veya uygun bir aday bulunamadığı zamanlarda kadın tarafının yeğenlerinden biri ile kız çocuklarını evlendirmektedir. Böylelikle damat tarafının veya bizzat damadın kendisi tarafından çıkartılabilecek olan sorunların önünü almış olmaktadır. Bu şekilde bir evlilik girişiminde kömür beldesi tarafında şahit olduk. Ancak kız kuzenlerinden biri ile evlenmek istemediğinden dolayı böyle bir evlilik gerçekleşmemiştir. Bu tür evliliklerde kız tarafı ve özellikle de kız oldukça ailevi baskılara maruz kalmaktadır.

22.Boşanma

Boşanma toplum huzurunda sosyal ve cinsel anlamda bir ömür boyu birlikteliğe karar vermiş ve toplum nazarında bunu ilan etmiş olan iki kimsenin daha önce verdikleri bu karardan vazgeçtiklerini iki farklı birey haline geldiklerini topluma ilan etmeleridir. Evlilik gibi boşanmanın da toplumsal yönü bunun genele ilan edilmesidir. Bazı bilim adamlarına göre boşanmanın doğal bir süreci bulunmaktadır. Bu kimselerden Antropolog Helen Fisher evliliğin doğal bir süresi olduğunu ve bu yüzden dört yıllık evliliğin ardından boşanma oranlarının arttığını ileri sürerek bununla bir çocuğun büyütülüp, ebeveyne mutlak bağımlılık dönemini aşma süresi arasında bir bağ kurmaktadır. Fisher, her çocuk dört yaşına eriştiğinde,

⁸¹⁸ Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Gazi Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; İnci Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; İslim Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; Mehmet Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; Münervver Çelik, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019; Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Saadet Özlersu, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019;.

⁸¹⁹ Ceylan Buğdaycı, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Hasan Karadağ, -Öğretmen-, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2017.

Buzul çağı kadınının bir sonraki çocuk için yeni bir koca arayışına girdiğine inanmaktadır. Bu nedenle boşanmanın doğal olduğunu ileri sürmektedir.⁸²⁰.

Toplumlar birer organizma olarak üremek ve çoğalmak isterler ve bireylerinden bunu gerçekleştirmesini arzu ederler. Bu nedenle dünya üzerindeki genel olarak toplumlar sayısal olarak artmasını teşvik ederken bunu ortadan kaldıran boşanmadan hoşlanmazlar. Dünya genelinde bulunan bu toplumsal refleks Alevi toplumunda da bulunmaktadır.

Alevilerde boşanma nedeniyle düşkünlükle suçlanma veya ilan edilme başta olmak üzere ceme alınmama gibi toplumsal müeyyideler nedeniyle boşanma eski zamanlarda oldukça zor gerçekleşmektedir⁸²¹. Zira Alevi toplumunda boşanma, zina gibi yasaklanmış bir eylem olarak görülmektedir. Bu konuda toplumda yasaklar oldukça net ve kesindir. Bir kimsenin boşanması için o kimsenin zina dışında, livata, şiddetli dayak, kadının ısrarla boşanmak istemesi ve sürekli olarak tekrarlanan hakaretler olarak görülmektedir. Bu durumlarda toplumda hemen her iki tarafında bulunduğu bir cemaat kurulur ve öncelikle evliliğin devam etmesi için tedbirler konuşulur. Bu görüşmelerden bir sonuç çıkmazsa boşanmalar aileler arasında bir çatışma ve sürtüşme olmaması için cemaatin rızası ile gerçekleşmektedir. Bunlar ise son derece seyrek gerçekleşen eylemlerdir. Bunlar dışında geleneksel Alevi toplumunda aile birlikteliği ancak çiftten birisinin ölümüyle ancak dağılmaktadır⁸²². Zira Anadolu'nun birçok bölgesindeki anlayışta olduğu gibi kız ailelerinde var olan “*Bu evden beyaz gelinlikle çıkar ancak beyaz kefenle geri gelirsin*” anlayışının da etkisi bulunmaktadır. Özellikle dayak ve sert davranışlarda kızın ailesine haber vermesi halinde kızın babası veya ağabeyleri eve gelerek kızlarını veya kardeşlerini alıp evlerine dönerler⁸²³. Bunun dışında evlenerek kocasının evine giden veya kız için toplumda “*çamuru bir duvara atınca, çamur o duvara yapışır*” şeklinde bir anlayış bulunmaktadır⁸²⁴. Eski dönemlerde erkek tarafının çocuk isteğinden dolayı geline baskı uygulayarak babasının evine

⁸²⁰ Ridley, s. 326.

⁸²¹ Ali Bayat, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019; Kemal Güzel, -Dede- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019; Arı, “Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)”, s.144; Baha Said Bey, s.155.

⁸²² Ayhan Yalçınkaya, **Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 17, 1996, s.65; Mehmet Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Azıkan Köyü: 07.08.2020; İlkey Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü: 20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı- Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020; Kemal Güzel, -Dede- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019 .

⁸²³ İlkey Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü: 20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı- Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020.

⁸²⁴ Kemal Güzel, -Dede- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019

gitmesine ve istemediği halde boşanmasına neden olduğu ve toplumda birçok örneği bulunduğu ifade edilmektedir⁸²⁵.

Eski dönemlerde toplumda kocalarının veya ailelerinin baskısına maruz kalan kadınların boşanmasının veya kocalarını terk etmelerinin önündeki en büyük engellerden birisi toplumun sahip olmuş olduğu güçlü geleneklerdir. Özellikle de kırsal da kocasından boşanan veya ayrılarak babasının evine giden kadın, çocuklarını geride bırakmayı göze alarak ayrılmalıdır. Bu durum nedeniyle birçok kadın kocasıyla geçinemediği ve mutsuz bir evlilik sürdürdüğü halde çocuklarından ayrılmamak için boşanamamakta ve evliliklerini sürdürmek durumunda kalmışlardır⁸²⁶.

Görüldüğü gibi boşanma toplumda için oldukça büyük mücbir sebepler olmalıdır. Bunun dışında keyfi olarak boşanma veya evi terk etme olaylarında toplum tepki vermiştir. Bu kişiler toplumdaki dışlanır, ceme alınmaz ve dede tarafından toplantılara katılımı engellenmiştir. Ali Coşkun'a göre bu durumda evliliklerin aile büyükleri tarafından belirlenmesinin önemi büyüktür. Evliliğe aileler karar verdiği için boşanmalara da aileler ve toplum karar verdiği için günümüzden daha zor olmaktadır. Günümüzde evliliğe aileler değil gençler kendi aralarında verdiği için evliliklerin içi boşalmış ve boşanmalar hızla artmıştır. Bunda toplumsal baskı ve dedelik kurumunun zayıflamasının etkilidir⁸²⁷.

Dede Kemal Güzel boşanma için *“Yaşlılar, toplumda, köyde sözü geçen kişiler toplanırdı. Erkek ve kız tarafıyla boşanmanın bizim yolumuz olmadığı, yanlış, ayıp bir şey olduğu söylenirdi. Boşanma olayını dede'ye varmadan dede duymadan çözülmesi için çabalanırdı...(boşandıktan sonra damat aynı aileden evlilik) Hayır evlilik olmaz çünkü önceden ilişki (evlilik) olduğu için izin verilmez, hatta yan köyden bile kız almak bile çok zordu. Boşanan kişiler hocalık yapamazdı, ezan okumazdı. Dede bile boşansa cem evine alınmazdı. Dede bizim ailemizdir fakat o bile boşansa karşılanmaz”* sözlerini ifade etmektedir⁸²⁸. Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı üzere toplumda boşanmış bireylerin bekâr bireylerle evlilik yapması hoş karşılanmamakta ve boşanmış bireyler genellikle kendi çevreleri dışındaki kimselerle evlilik yapması daha uygun görülmektedir. Bunun en büyük nedeni toplumun birbiriyle akraba olması ve aynı bölgeden tekrar evlenecek bireylerin eski eşleriyle bir yerden

⁸²⁵ Zeliha Bozan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁸²⁶ Kemal Güzel, -Dede- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019; İlkay Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı- Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020. Aleviler gibi dünya üzerinde kırsal alanda yaşayan ve bu özellikleri gösteren toplumların boşanmaları oldukça sıkıntı ve zorluklar içermektedir. Bkz. Alison Jolly, **Lucy'nin Mirası İnsanın Evriminde Cinsellik ve Zekâ**, Çev. Nalan Özsoy, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004, s. 293-294.378.

⁸²⁷ Ali Coşkun, 58 Tilkiyan Köyü.

⁸²⁸ Kemal Güzel, -Dede- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019 .

akraba olmaları ve tepki çekmelerinin etkisi büyüktür. Bu nedenle boşanmışlar ya uzak köylere ya da Elbistan, Maraş ve Malatya gibi uzaktaki memleketlere verilmektedirler⁸²⁹.

Eğitimin, şehirleşmenin ve medyanın etkisiyle gençler arasında boşanma, özellikle toplumsal normlardaki çözülme ve bunları denetleyecek olan kurumların (dedelik) zayıflamasına bağlı olarak toplumun diğer katmanlarına göre önemsenmemektedir. Hatta gençler büyüklerine danışmadan kendi başlarına kararı verebilmekte veya evi terk edebilmektedir. Güzel Evler Köyü'nde böyle bir örnekle karşılaşılımıştır⁸³⁰. Toplumda kadınların boşanma isteğini arttıran veya söz sahibi olmalarını sağlayan en önemli etken olarak kadınların çalışma hayatına atılıp ekonomik özgürlüklerini kazanmasıdır. Buna kızın artık ailesine bir yük olmaktan çıkıp kendi ayakları üzerinde durabilmesinin önemi büyüktür⁸³¹.

Gençlerin bu tutumuna rağmen özellikle 40 yaş üstü bireyler boşanma konusunda son derece katı tutuma sahiptir. Boşanmanın toplumsal bir dışlanma getirdiğini belirten İmam Ocak'a göre toplum aynı Katoliklerde olduğu gibi Adıyaman Alevi toplumu da boşanma konusunda oldukça tutucudur. Boşanmayı zorlaştırmak için boşanan kimseler cem törenlerine alınmaz, köylerde boşanan kimselerin sürüleri köyün sürüsüne katılmaz, cenaze törenlerine veya yıl dönemlerine çağrılmazlar. Toplumda kendisine selam verilmez. İtibarı olmaz. Aynı şekilde kız kaçırarlara da doğal gözle bakılmaz hoş karşılanmaz. Kendisi de sıkıntılı bir boşanma sürecinden geçen İmam Ocak, toplumdan dışlandığını kardeşlerinin dahi kendisini yeğenlerinin düğününe çağırmadığını ifade etmiştir. Çare olarak Adıyaman'dan Antalya göç etmiştir. Şehre sadece annesini ve birkaç yakınına görmek için geldiğini belirtmektedir.⁸³²

Azikan Köyü'nde meydana gelen bir boşanma hadisesinde taraflardan koca suçlu bulunarak köyün dedesi Mehmet Büyükaşahin (Hami Kâke) tarafından düşkün ilan edilmiş ve bir iki sene boyunca ceme, ve diğer ritüellere alınmamıştır. Bu sürenin sonunda köylülerin ve eski eşinin rıza göstermesinden sonra düşkünlüğü kaldırılmıştır⁸³³.

Evliliklerde boşanmanın zor olması Alevi toplumunda gençlerin ileri dönemlerdeki evliliklerinde boşanma yaşanmaması için Sünni topluma göre biraz daha serbest bırakılmasına

⁸²⁹ Mehmet Ali Yıldız-Akademisyen-, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi : 02 Kasım 2020.

⁸³⁰ Murat Durmaz, -Memur-, "Evlilik ve Düğün", Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019. Bertrand Russell, bu durumu "*kadınların özgürlüklerini kazanmaları evliliği birçok yönden daha da güçleştirdi. Eskiden kadın kendisini kocasına tabi kılarıdı ama koca karısına bağlı olmak zorunda değildi, Bugünse bir çok kadın, kendi kişiliklerine ve mesleklerine ilişkin kadın haklarından kalkınarak kendilerini bir noktadan sonra kocalarına tabi kılmayı istememektedirler. Hâlâ eski hakimiyetlerinin özlemini çeken erkeklerse, bu duruma uyum göstermek için ortada bir neden görmemektedirler.*" sözleriyle özetlemektedir. Bkz. Russell, s.95.

⁸³¹ İlkay Ayaz, -Memur- "Boşanma ve Dulluk", Konulu Görüşme Mestan Köyü:20 Mayıs 2020; Hülya Bahar Canlı, -Memur- Boşanma ve Dulluk", Konulu Görüşme Kızılcapınar: 20 Mayıs 2020.

⁸³² İmam Ocak, "Evlilik ve Boşanma", Konulu Görüşme, Oluklu Köyü: 10 Mart 2019.

⁸³³ Mehmet Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma",Azikan Köyü: 07.08.2020; Ali Haydar Yıldırım, "Evlilik ve Boşanma",Azikan Köyü: 07.08.2020..

ve eş seçiminde rahat bırakılmasına neden olmuştur. Murat Durmaz'a göre babası kendisinin eğer ailesinin önerdiği bir bireyle evliliği halinde mutsuz olma ihtimalinden dolayı babasının ve annesinin eş seçimi kendisine bıraktığını belirtmektedir⁸³⁴. Aynı şekilde Alevi Kültür Derneği Başkanı Rıza Tanrıverdi'de bu görüşe katılmaktadır. Bazı durumlarda gençlerinin seçtikleri kimselerle yapacakları evliliklerde ileri de sorunlar yaşayacaklarını bilmelerine ve bu konuda uyarılarda bulunmalarına rağmen kendi telkinleri ile yapacakları evliliklerde yaşanacak mutsuzluk ve boşanmalardan çekindikleri için gençleri sadece uyardıklarını ve kararı kendilerine bıraktıklarını belirtmektedir⁸³⁵.

Alevilerde boşanma oranının düşük olmasını nedenini sadece inanışa bağlamak doğru ancak yine de eksik kalan bir olgudur. Zira gözlemlerimizde Alevi toplumunda yapılan evliliklerin özellikle de eski dönemlerde genellikle akraba, yakın komşu köylerden yapıldığını gözlemledik. Şehirleşmenin olmadığı karşılıklı yardımın elzem olduğu, ekonominin tarıma ve hayvancılığa dayandığı dönemlerde farklı bir mezhebe dayanan ve akraba evliliğinin toplum üzerindeki yıkıcı etkisini ortadan kaldırmak için ailevi ve çevresel faktörlerin boşanma üzerinde büyük bir etki oluşturduğu söylenilebilir.

23. Dulluk

Birçok toplumda genç ve üretken çağda bulunan bireylerin yeniden evlenmeleri ve topluma yeni üyeler kazandırmaları için çeşitli müeyyideler bulunmaktadır. Bu müeyyidelerin birçoğu özellikle evliliklerin devamı için dulluğu ve boşanmaları güçleştirici birtakım uygulamalardan oluşmaktadır. Dul statüsü özellikle ekonomik özgürlüklerinin olmaması ve kısıtlı olması durumunda kadınlar için oldukça güçlükler içermektedir. Bu bağlamda Beki L. Bahar, bu durumu dul kalan Yahudi hanımlar parasız pulsuz ve zor durumda kaldıklarından, evlenmeleri de şart olur, hangi kentte olursa olsun birileri evlenme teklif ettiğinde, geri çevirme lüksleri olmazdı sözleriyle örneklendirmektedir⁸³⁶.

Genel olarak yeryüzündeki toplumlarda kocası ölmüş kadının uzun süre bekâr kalması ve başkaları ile serbestçe cinsel ilişki kurması hoş karşılanmadığından ilkel toplumlarda bile yas törenlerinin bitmesinin ardından dul kalan kadının tekrardan evlenmesi yönünde baskı uygulanmaktadır⁸³⁷. Bu durumda toplum için dul kadının diğer kadınlar için tehdit oluşturmasının etkisinin olduğu düşünülebilir.

⁸³⁴ Murat Durmaz, „Memur“, „Evlilik ve Düğün“, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

⁸³⁵ Rıza Tanrıverdi, „Damatlık ve Gelinlik“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁸³⁶ Beki L. Bahar, **Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri**, Ankara: Pan Yayıncılık, 2003, s.143.

⁸³⁷ Malinowski, **Kuzeybatı Malenazya'da Vahşilerin Cinsel Yaşamı**, s.78.

Alevi toplumda özellikle kadınların dul olması hoş karşılanmamaktadır⁸³⁸. Buna mukabil erkeklerin evliliklerde dul olması çok fazla sorun teşkil etmektedir⁸³⁹. Yine aynı şekilde her iki tarafta dul olduğunda toplumda bu konuda herhangi bir olumsuz tavır bulunmamaktadır⁸⁴⁰. Bazı bölge ve ailelerde dulluğu ilgili kişilerin yüzüne vurmaktan çekinmeyen kişiler dahi toplumda bulunmaktadır⁸⁴¹. Dulluğa yüklenen olumsuz anlama bağlı olarak bir evde kız isteme hadisesinde evde kalmış kız ve dulların o mekânda bulunması uğursuzluk getireceğinden dolayı hoş karşılanmamaktadır⁸⁴². Yine mümkün merteye anlayıştan ötürü göz önünde bulunması istenemeyen dul ve çocuksuz kadınların hemen evlendirilmesine çalışılmaktadır⁸⁴³.

Eski dönemlerde ve günümüzde çocuklu dul kadınlarla yapılan evliliklerde erkeğin 40-50 yaş aralığında şimdiye kadar evlenmemiş olması, kadının varlıklı olması ve erkeğin kimi kimsesi olmaması gibi etkenler toplumun tepkisini azalmaktadır⁸⁴⁴. Ancak dul kadının daha önceki kocası ile kaçarak evlendiği veya kaçtığı biliniyorsa görücü olarak kendisine giden taliplilerin sayısında düşüşler yaşanmaktadır⁸⁴⁵.

Eski dönemlerde Alevi toplumunda doğal nedenlerden veya eşin kaza neticesinde ölmesi durumu dışında boşanmaya bağlı gerçekleşen dulluk veya dul kalma olaylarına sıcak bakılmamaktadır⁸⁴⁶. Bu düşüncede yeni yuvalarında da aynı sorunları yaşatacaklarından ve boşanan kadınların arkasında bıraktıkları ailelerin bundan dolayı rahatsız olacakları düşüncesi etkilidir⁸⁴⁷.

⁸³⁸ Dilek Bulut, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

⁸³⁹ Sultan Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Hanım Alan, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Fatmanur Tekin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Gazi Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Koru Köyü: 20 Mayıs 2019; Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Mehmet Bilir, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁸⁴⁰ Hüseyin Didin, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019; İnci Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Zemine Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁸⁴¹ Münevver Çelik, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

⁸⁴² Muti Fırat, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁸⁴³ Suzan Yıldırım, - Memur- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

⁸⁴⁴ Sakine Aslan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Mehmet Bilir, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Abdurrahman Çelik, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Küçük Kırkl Köyü: 26 Aralık 2018; Sultan Kıs, , “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Fadime Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018

⁸⁴⁵ Fatma Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Mehmet Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Abuzer Bege, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kemal Gözaydın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Fatma Bayram, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁸⁴⁶ Kemal Gözaydın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁸⁴⁷ Kemal Gözaydın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

Dul kadınların istenmesi olayında genç kız istemenin tersine büyük bir gizlilik söz konusu olduğundan mümkün mertebe az kişiye bu durum haber verilmektedir⁸⁴⁸. İsteme işi bitip taraflar anlaştığında eski dönemlerde dul olan gelin adayı genellikle kimse görmesin diyerek akşam veya gece vakti evden çıkartılmıştır⁸⁴⁹.

Toplum nazarında bir insanın boşanmaya bağlı dul kalabilmesi için zina yapıldığının, kayınbabası ve kaynanası ile geçinemediğinin, evde şiddet olduğunun ve toplumda istenemeyen hadiselerin yaşandığının göstergesi olarak kabul görmektedir. Günümüzde boşanmaya yüklenen anlamda olumlu yönde değişimler olmaya başladığından dullara ve dulluğa yüklenen anlam değişiklik göstermektedir.

Dulluk kavramından en çok zarar gören kesimin kadınlar olduğu görülmektedir. Dul kalan bir erkek toplumda karşı cinsine göre daha rahat bekâr birisi ile evlenebilirken kadınlarda bu durum çok daha güçtür. Kadın ancak boşanmış bir dul ile evlenebilir veya çocukları varsa çocuklarının başında evlenmeden durmak durumundadır. Bazı durumlarda boşanan kadının çocukları yeniden evleneceği korkusuyla kendisine verilmez çocukların bakımıyla babaanne başta olmak üzere boşadığı erkek tarafının aile bireyleri ilgilenmektedir⁸⁵⁰. Eski dönemlerde boşanan kadının yeniden evlendiği kişiler genellikle kendilerinden yaşça oldukça büyük ve yaşlı olarak sınıflandırılacak çocuklu kimseler olmaktadır⁸⁵¹. Günümüzde ise erkek ailesinin tepkilerine rağmen boşanmış kişilerle evlilikler yapılmakta ve bu durum gün geçtikçe artmakta⁸⁵² ve boşanmış kadının memur olması durumunda toplum tarafından çalışmayan kadına göre evliliği daha kolay kabul görmektedir⁸⁵³. Son olarak günümüzde artık kadınlar kadar erkeğin de boşanmış veya dul olması toplumda sorgulanmaya başlamıştır⁸⁵⁴.

24.Evlenen Kişilerin Yerleşim Meselesi

Alevi toplumu görünüşte ataerkil bir aile yapısı sergilemektedir. Bu nedenle genelde yeni evlenen gençler evlendikten sonra baba yerli yani erkeğin ailesinin bulunduğu yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar. Özellikle aynı köyden veya akrabalarıyla evlenen gençler nerede

⁸⁴⁸ Gürbüz Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018; Kanber Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018; Sultan Kis, , “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

⁸⁴⁹ Gaffüre Ülger, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

⁸⁵⁰ Ali Haydar Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Azıkan Köyü: 07.08.2020; Suzan Yıldırım, - Memur- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

⁸⁵¹ Sultan Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019

⁸⁵² Erdal Akman, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Ağaçonak Köyü: 25 Eylül 2018; Rıza Tanrıverdi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Mehmet Bilir, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Sakine Aslan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018; Zeliha Çoşkun, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018; Mehmet Bilir“Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

⁸⁵³ Suzan Yıldırım, - Memur- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

⁸⁵⁴ Zeynep Savaş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

yaşanacağı konusunda fazla sıkıntı yaşamamaktadırlar. Özellikle kırsalda toplumun geneli akraba olduğundan dolayı aynı lokasyon içindeki evliliklerde sıkıntı çekilmemektedir. Ancak özellikle kırsal alanda farklı köylerden veya aşiretlerden evlilik yapanlar arasında eğitim seviyesine bağlı olarak damadın kız tarafına yakın olması veya birlikte yaşaması tepkiyle karşılanmaktadır. Bununla birlikte günümüzde şehirleşme, ekonomik yaşamın zorluğu ve diğer toplumsal nedenlerden dolayı artık bu algı dağılmaktadır. Kav Aşireti'nden Ali Polat, Hıdırsorlu eşi ile evlenmesinden sonra kayınbabasının ikinci katına taşındığı için babası tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepki üzerine Ali Polat, babasına eşinin ve kendisinin 8-5 çalışmak zorunda olduklarını ve çocuklarına birilerinin bakması gerektiğini belirtmiştir. Ek olarak eğer annesinin ve kendisinin çocuklarına bakması halinde kayınbabasının üst katından çıkacağını ifade etmesi üzerine babası, oğluna hak vererek haklılığını onaylamıştır. Diğer oğullarının da aynı şekilde kayınbabalarına yakın oturması üzerine çevresine “ *Biz Kız Almadık Oğullarımızı Verdik*” şeklinde sitem dolu esprilerde bulunmaktadır⁸⁵⁵. Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere yeni evlilerin nerede yaşayacağı sorusunun cevabını çiftlerin çocuklarının bakımı, eğitim durumu, sanayileşme ve ekonomik durumlar değiştirmeye başlamıştır.

Normal evliliklerden farklı olarak dul evliliklerinde ise aileler, özellikle kırsal alanda mümkün merteye kızlarının kendi ve daha önceki eşlerinin bulunduğu yerleşim yerlerinden daha uzak yerlere verme eğilimindedirler. Bu bağlamda Tokat, Sivas, Malatya ve Çorum gibi yerlere dahi dul kızların verildiği olmuştur⁸⁵⁶.

C. Cenaze ve Taziye İşlemleri

1.Ölüm Anında Yapılan İşlemler

Bir evde vefat etmesi beklenen bir birey olduğunda ölüm anı yaklaştığı hissedildiğinde o kişinin oğlu, kızı, kardeşi ve diğer yakınları çağrılarak son anında yanında olmaları beklenmektedir. Bu ölümü yaklaşmış olan bireyin yanına akrabaların toplanması ve bir araya gelmesi ister ilkel isterse de uygar olsun bütün insanlığın ortak ritüellerinden birisidir⁸⁵⁷.

Alevi toplumunda bir bireyin ölümü yaklaştığı veya öleceği anlaşıldığında etrafına toplanan en yakınları tarafından ölüm döşeğindeki bireyin rahat ettirilmesi için ağzına kaşıkla su verilmesi ve rahat nefes almasını sağlamak için yatış durumun düzeltilmesi gibi işlemler gerçekleştirilmektedir. Bu sırada yakınlarından bilenler Kur'an'dan sureler okurlar. Bazı durumlarda Kur'an okuması için hoca dahi çağrılabilir. Ölümün gerçekleşmesi halinde

⁸⁵⁵ Mehmet Polat, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁸⁵⁶ Suzan Yıldırım, - Memur- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

⁸⁵⁷ Malinowski, **Büyük, Bilim ve Din**, s.38.

merhumun gözleri kapatılır, çenesi bağlanır, elleri ve ayakları düzeltilerek üzerine bir battaniye veya örtü örtülerek cenaze hazırlıklarına girilmektedir. Doğanlı köyünde olduğu gibi ayakları parmak uçlarından birbirlerine bağlanır⁸⁵⁸.

Ölüm eğer hastane veya ev dışında başka bir yerde gerçekleşmiş ise son defa hane halkının ve yakınlarının görmesi için ölen kimse(merhum) evine getirilir, yüzü açılarak yakınlarının görmesi sağlandıktan sonra yıkanacağı ve ardından da defnedileceği yere götürülür⁸⁵⁹.

-Rüyada inek görmek Azrail olarak kabul edilmektedir.

-Rüyada büyük odun görmek hanedeki ölüme delalet etmektedir.

-Rüyada asker görmek ölüm habercisidir⁸⁶⁰.

-Rüyada halay çekmek, gülmek, davul çalınması kötü bir şeye veya kötü bir habere işaret olarak kabul görülmektedir⁸⁶¹.

-Ev halkının veya köydeki bir köpeğin nedensiz yere uluması diğer bir deyişle uzun uzun havlaması dışında veya buna benzer ses çıkartması ölüme ve uğursuzluğa delalet etmektedir

Bir evde ölüm meydana geleceğine dair toplumun yüzyıllardır kendine göre oluşturduğu birçok inanç vardır. Anadolu'da ve Balkanlar'da yaşayan Türklerde en fazla bilinen ortak inanç miti bir evin üstüne veya bir yerine baykuş konmasıdır. Bu inanç Dobruca'daki Türklerden⁸⁶² Hakkâri'ye kadar geniş bir yelpazede mevcuttur. Anadolu'da baykuş, kimin evi yakınında öterse, söz konusu o evde birinin öleceğine o ailenin başına büyük bir felaket geleceğine inanılır. Baykuş bir ürküntü, bir yıkım figürüdür. Baykuş ocak yıkan, yıkılan evlerde yuva kuran bir kuştur. Bu nedenle baykuş, Anadolu'nun bütün yerleşim

⁸⁵⁸ Sakine Taymaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

⁸⁵⁹ Ali Büyüksahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁸⁶⁰ Dilber Tekdemir, -Memur- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

⁸⁶¹ Hatice Güzel, "Kız İsteme ve Evlilik", Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020.

⁸⁶² Önal, s.201. Baykuş'un laneti ve dünya üzerindeki yaygınlığı konusunda Gary Buffalo ve Sherry Firedancer "Terkedilmiş evlere, kiliselerin karanlık çan kulelerine yuva yapma alışkanlıkları, o gizemli havalarını daha da arttırmıştır. Bu Gece Kartalı hem karanlıkların bir habercisi ve hem de o karanlıklara ait ölüm dahil, içinde barındırdığı tüm gizemlerin bir kılavuzudur. Birçok yerli ulus, Baykuşu görmekten ve onunla oynamaktan hoşlanmaz, çünkü bunun kötü bir işaret olduğunu düşünür. Navajo ulusu Baykuş'u büyücülükle ve öbür insanlar üzerinde doğaüstü güçler uygulamakla bir tutar ve baykuş tüylerine sahip olmayı da uğursuz bir cadı veya sihirbaz olmak olarak görür. Hopi ve Zunilerin baykuşlara karşı tutumu, onları gecenin şifa öğretmenleri olarak görmekle biraz daha olumludur. Bazıları, baykuşun ölmek üzere olan şeylere geldiğine inanır. Her ne kadar bu, size hiçbir yararı olmayan bir tarafınızı terk etmek anlamına gelse de, fiziksel ölüm anlamı taşımadığı için korkmaya gerek yoktur. Baykuşlar spektral (tayfi) duyuları yardımıyla korkunun karanlık tünellerinden geçerek, öbür ucunda parıldayan görünür ışığa doğru sapan kılavuzlardır. Eski Mısır hiyerogliflerinde baykuş 'm' sesini karşılardı, ayrıca kuşun yeniden canlanıp hayata geri dönmemesi için, resimlerde ayakları kırık olarak betimlenmiştir. ABD'de kartal tüyü gibi, baykuş tüyü ticareti de federal yasalarla düzenlenmiştir. Özellikle Aztek ve Mayalar gibi Kuzey Amerika yerlileri arasındaki ölümler ve kötülükle ilgili sahip olduğu şöhret o boyuttadır ki, İspanyolcaya bununla ilgili bir deyiş de yerleşmiştir: Baykuş bağırdığında/Yerli ölür. Öte yandan başka yerliler de onu yaşlı ruhların taşıyıcısı olarak görürken, eski bir Peru halkı olan Mocheler, bu hayvana tapınmış ve sanatlarında yer vermişlerdir" sözleriyle açıklamaktadır. Bkz. Gary Buffalo ve Sherry Firedancer, **Şamanların Erk Hayvanları Hayvanların Enerjileri**, Çev. Bülent Uluçer, İstanbul: Okyanus Yayınları, 2007, s. 121-124.

yerlerinde uğursuz sayılır. Baykuş ile ilgili düşünce ve inançlar çok eski çağlara kadar gitmektedir. Baykuşun sesini duyan kimseler kulaklarını tıkar, okur üfler, Allah'tan yardım diler. Bütün İslam ve Doğu edebiyatında baykuşun geniş bir yeri vardır. Türk halk şiirine, divan şiirine geçmiştir⁸⁶³. Bu bağlamda Adıyaman Alevi toplumunda akşamları yakınlardan bir baykuş sesi duymak veya eve yakın bir yere baykuşun tünemesi ölüm habercisi olarak görülmüş ve uğursuzluk olarak telakki edilmiştir⁸⁶⁴.

Baykuş akşam vakti bir evin üzerinde veya etrafında gezerse o evin yaşlıları ölür⁸⁶⁵.

Baykuş çevresinde öttüğü evde yaşlıların ölmesi dışında hane halkından bazılarında hastalık ve kaza gibi musibetlerin bela olacağına inanılmaktadır⁸⁶⁶.

Eğer bir bebek sebepsiz yere beşiğinde vefat etmiş halde bulunmuşsa o evin civarında öten veya geçen bir baykuş bebeğin canını alıp götürmüştür⁸⁶⁷.

Ezan vakti ezanla birlikte köpek ulursa Azrail birinin canını almaya gelmektedir⁸⁶⁸.

Bir neden yok iken köpeğin kurt gibi uluması uğursuzluk habercisidir.

Kapı önündeki terliğin veya ayakkabının ters dönmesi iyi görülmez böyle bir durumda terlik ele alınır yere vurulur ve kendi başını ye denilir⁸⁶⁹.

2.Cenaze İşlemleri

Alevi toplumunda cenaze işlemleri hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda Hz. Ali, Hz. Muhammed'in ölümünden sonra diğer sahabeler halife seçimi ile uğraşır iken o

⁸⁶³ İsmet Zeki Eyüboğlu, **Anadolu İnançları Anadolu Mitolojisi, İnanç-Söylence Bağlantısı**, İstanbul: Geçit Kitabevi, 1987, s.118.

⁸⁶⁴ Havva Alan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Ayşehan Aydın, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Yusuf Doğan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Ayşe Önal, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Hasari Bektaş, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 05 Temmuz 2017; Sedat Yıldız, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Kırdıralı Köyü: 07 Kasım 2018; Hüseyin Selçuk, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Çokpınar: 12 Kasım 2018; Hüseyin Ersoy, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Çokpınar: 12 Kasım 2018; Zeliha Selçuk, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Çokpınar: 12 Kasım 2018; Feride Aslan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Çokpınar: 12 Kasım 2018; Ali Mahsun Topçu, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Çokpınar: 12 Kasım 2018; Mehmet Topçu, 60, Yaylakpınar; Ayşehan Aydın, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁸⁶⁵ Yusuf Doğan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Havva Alan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Ayşehan Aydın, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Yusuf Doğan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Ayşe Önal, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Demirbaş, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Adıyaman: 12 Ekim 2017. Eğer baykuş evin arkasından ötüyorsa ölüm, önünden ötüyorsa musibet habercisidir. Bu nedenle baykuşun evin önünde ötmesi halinde bir musibet getireceğinden korkulduğundan "*hayır olsun şen olsun*" denilmektedir. Bkz. Sultan Çelik, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Besni: 5 Ekim 2017.

⁸⁶⁶ Abbas Şahin, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017; Zeynep Kapıcı, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Büyükkırıklı Köyü: 10 Ekim 2017; Nuriye Turan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Yassıkaya Köyü: 15 Ekim 2017; Ayşe Arslan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Küllüm Köyü: 05 Ekim 2017; Bircan Çiftçi, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 15 Kasım 2017.

⁸⁶⁷ Nuriye Turan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Yassıkaya köyü: 15 Ekim 2017

⁸⁶⁸ Ayşehan Aydın, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca köyü: 6 Mart 2019; Havva Alan, "Batıl İnanışlar", Konulu Görüşme, Ortanca köyü: 6 Mart 2019.

⁸⁶⁹ Dilber Tekdemir, -Memur- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Fatma Tekdemir, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Elif Doğan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017

peygamberin cenaze işlemleri ile ilgilenmiştir⁸⁷⁰. Buradan da anlaşılacağı üzere cenaze işlemleri oldukça önemli bir ritüel olarak görülmektedir. Yılmaz Arı bu konuda “*Bir Alevi cân vefât ettiğinde onu hemen gömmeyiz. Bir gece bekletiriz. Vücudunun sıcaklığının soğumasını, bağırsaklarının iyice gevşemesini bekleriz. Bu arada dedeyi çağırırız. Kendisi gelir, cenazeyi oturtur. Ölünün sırtını ve karnını iyice sıvazlar. Affedersin içinde kalan dışkı vb. bu şekilde çıkar. Sonra kendisini yıkar ve kefenleriz. Sonra dede ölünün üstüne Kur’an okur. Dua eder. Şişmesin diye karnının üstüne bir demir parçası ya da bıçak koyarız. Sabah olunca da götürüp mezarda defnederiz. Dede, kendisine mezarda dua okur. Cenaze namazı yerine dua ederiz kendisine. Bunu genellikle bizim dedelerimiz yapar. Kendileri olmadıklarında ise imamlar cenaze duasını yaparlar (dua ederler).” söz konusu kayıtları ifade etmiştir⁸⁷¹.*

Bir evde bir vefat gerçekleştiğinde yakınları hemen hazırlıklara girişmektedirler. Vefat eden kadın ise başına eşarp bağlanmaktadır⁸⁷². Bunun dışında ağzı açık kalmasın diye çenesi ve düzgün bir şekil alması için elleri, kolları ve ayakları düzeltilerek karnına şişmesin diye bir bıçak veya bir demir parçası konulmaktadır⁸⁷³. Vefat evde değil de hastanede gerçekleşmiş ise bazı aileler cenazelerini eve getirir evdekilerden helallik alınır ondan sonra defin işlemleri için hazırlıklara girilmektedir⁸⁷⁴. Cenazenin kefenini birinci derece yakın akrabaları varsa oğlu, genç ise babası veya kardeşi almaktadır. Bazen de cenaze işlemlerinden ve acısından dolayı bunun farkında olmayan cenaze sahiplerinin dostları veya diğer akrabaları tarafından alınmaktadır. Cenaze işlemlerinin ardından taziye sahibi kefeni alan kişiye ücretini ödemektedir⁸⁷⁵. Kâhta’nın Ortanca köyü’nde kefenler beyaz ve yeşil renkli olup iki parçadır⁸⁷⁶. Yeşil olan parça özellikle kadınlar için kullanılmaktadır⁸⁷⁷. Vefat hastanede veya

⁸⁷⁰ A. Celalettin Ulusoy, **Hünkar Hacı Beştaş Veli ve Alevi Bektaşî Yolu**, Hacıbektaş: 1986, s. 129, 213.

⁸⁷¹ Arı, “Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)”, s.161.

⁸⁷² Gaferiye Türkeri, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Yaylakonak Köyü/Adıyaman: 15 Mart 2018.

⁸⁷³ Bahar Çelik, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Tevrat Apaki, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Mikail Buğdaci, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁸⁷⁴ Ali Güven, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Nuriye Yalçın, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mart 2018.

⁸⁷⁵ Şükrü Aslan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Rıza Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Hasan Korkmaz, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019; Abuzer Mama, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Aziz Mama, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Elif Polat, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Fidan Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019. (Fidan Hanım kendisinin kocasının soyunun Tunceli’den geldiğini belirtmektedir.

⁸⁷⁶ Fidan Çetinkaya “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selvi Özen “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zekiye Turan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁸⁷⁷ Tevrat Apaki, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, “Cenaze ve Taziye“,

evinden çocuklarından uzak bir bölgede gerçekleşmiş ise çocuklarının ve yakınlarının son bir kez görmesi için cenaze mezarlığa götürülmeden önce evine getirilir ve ailesi tarafından son defa görülmesinden sonra mezarlığa nakledilmektedir⁸⁷⁸.

Eski dönemlerde vefat eden kimsenin cinsiyeti kadın ise mezarlığa defnedilmeden önce genellikle başına bazen de ellerine kına yakılmaktadır. Bu işlem genellikle vefat edenin kızları veya diğer birinci dereceden yakınları tarafından gerçekleştirilmektedir. Son zamanlarda mevtanın saçına kına yakmak yerine defin sırasında saçının üzerine veya arasına tok kına serpilmiştir. Ancak bu işlemler daha çok kırsal alanda uygulanmakla birlikte günümüzde azalmaya yüz tutmuştur⁸⁷⁹. Vefat eden evlenmemiş bir kız ise vefatının ardından çeyizi veya ona ait olan bir özel eşyası veya nesnesi definden önce başının altına veya mezarına da konulmaktadır⁸⁸⁰.

3.Cenaze'nin Yıkanması

Bütün Anadolu'da olduğu gibi Alevi toplumunda da cenazelerin yıkanmasında herkes kendi hem cinsini yıkamaktadır. Buna göre cenazenin yakınlarından kadınları kadınlar erkekleri erkekler yıkamaktadır. Eski devirlerde evin avlusunun uygun bir yeri cenaze yıkanması için hazırlanmıştır.⁸⁸¹ Bu bağlamda evin bahçesinin bir bölümünde cenaze için kazanlar kurulur ve su ısıtılır. Bu şekilde eskiden olanaklar olmadığından cenazeler evde yıkanırken şimdilerde Adıyaman ve Kahta gibi il, ilçe merkezlerindeki morglarda

Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Mikail Buğdaci, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁸⁷⁸ Ali Büyükaşahin –Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Özgül Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Özkan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çaltı, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kıracı, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Turhan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁸⁷⁹ Hüseyin Eren, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Mustafa Üngar, "Saç ve Sakal", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Zahide Yalçın, "Cenaze ve Taziye", **Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 5 Kasım 2018**; Hüseyin Ülger, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018; Tevrat Apaki, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Mikail Buğdaci, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018

⁸⁸⁰ Zeynep Alan, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁸⁸¹ Hüseyin Doğan, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Selvi Özen, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Fatma Öner, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018; Selver Şahin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018.

yıkanmaktadır⁸⁸². Adıyaman'da Hasan Aydın'a göre ölen kadın ve erkeğin cenazesini mümkünse erkekse dede, kadın ise dedenin eşi yıkamaktadır⁸⁸³. Dede dışında onların eğitim verdiği hoca adı verilen kimselerde cenazeleri yıkamaktadırlar. Hoca cenazeyi yıkayamıyorsa veya yıkamıyorsa da yine cenazenin başını bekler ve yıkayanlara nasıl yapmaları gerektiğini tarif ederek yıkama işlemini gerçekleştirilmesine nezaret etmektedir⁸⁸⁴. Köylerdeki yıkama işlemlerinde genellikle ölü evinin avlusunda veya önünde yıkanmaktadır. Yıkama işlemi alanın etrafı siyah veya başka bir renkteki bezle kapatılarak gerçekleştirilmektedir. Yıkama işleminden sonra ölünün çenesi bağlanır, elleri ve kolları düzeltilir ve daha sonra önce kefene ardından da battaniyeye sarılarak mezarlığa defnedilmek üzere tabuta konulmaktadır⁸⁸⁵. Bazen yıkama işlemi mevtanın ayakları vefat edene bir saygı ifadesi olarak kız veya oğlu tarafından yıkanmaktadır. Bu işlem genellikle kişinin en büyük oğlu veya kızı tarafından gerçekleştirilmektedir⁸⁸⁶.

Şehir merkezlerinde ulaşımın yakın olduğu köylerde cenazeler, morglarda yıkanmaktadır⁸⁸⁷. Köylerde ve eskiden mahalle aralarında vefatın ardından ölünün yıkanması için hazırlanan bahçenin bir kısmı çarşaf ve diğer başka örtülerle kapatılarak hazırlanan su ile yıkanmaktadır. Ölenin çocukları cenazenin yıkanması sırasında bir saygı ifadesi olarak ayaklarını yıkamaktadırlar. Cenazenin evden çıkartılmasından sonra yıkama araç gereçleri olan kazan ve leğenler ilk gün yerlerinden kaldırılmaz, oldukları yerde bırakılırlardı⁸⁸⁸.

4.Cenaze Namazı

Şaman, toplumlarında kendine bağlı olan insanların ölüm yolculuklarında onlara eşlik eden kimsedir⁸⁸⁹. Bu bağlamda Alevi toplumunda cenaze namazını ya şahsın bağlı bulunduğu dede veya hoca kıldırılmaktadır. Toplumda cenaze namazı tabiri yerine Ali Büyükşahin'e göre cenaze merasimi veya cenaze erkanı tanımlanması kullanılmaktadır⁸⁹⁰. Bununla birlikte toplumda cenaze namazı ifadesi de yaygın olarak kullanılmaktadır⁸⁹¹.

⁸⁸² Selvi Özen, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zehra Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Hüseyin Aydın, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Fatma Fırat, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

⁸⁸³ Hasan Aydın, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

⁸⁸⁴ Ali Büyükşahin –Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Abuzer Mama, "Defin ve Cenaze", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Aziz Mama, "Defin ve Cenaze", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Elif Polat, "Defin ve Cenaze", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019

⁸⁸⁵ Zeynep Alan, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

⁸⁸⁶ Ali Tanrıverdi, *age.*, s.167.

⁸⁸⁷ Fidan Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Elif Avcı, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017.

⁸⁸⁸ Kaynanasından Aktaran: Bayram Özkaya, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018

⁸⁸⁹ Nevill Drury, **Şamanizm, Şamanlığın Öğeleri**, Çev. Erkan Şimşek, İstanbul: , Okyanus Yayınları, 1989, s.48. Şamanlar üstün varlıklar olarak kabul edilen dinsel güçleri olan insanlar olarak yaşamın ve ölümün gizemlerini bilen insanlardır. Bkz aynı eser s.29.

⁸⁹⁰ Ali Büyükçoşkun –Dede- "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁸⁹¹ Özgül Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs

Defin için cenaze hazırlanılırken kullanılan kefen beyaz bezden oluşmakta olup iki parça sayılmakla birlikte gerçekte ise üç parçadan oluşmaktadır. Defin öncesinde ve sonrasında da dualar okunarak defin gerçekleştirilmektedir⁸⁹². Bu sırada törene katılanlar hocanın veya dedenin okuduğu duaları tekrar etmeye çalışarak âmin demektedirler⁸⁹³. Ali Büyükşahin'e göre cenaze namazı sırasında dede veya namazı kıldıran hoca mevtaya “*Ey can rıza etmiş ve edilmiş olarak Rabbine dön*” bu sözlerin ardından defin için orada bulunan cemaate dönerek “*Aramızdan ayrılarak hakka yürüyen kardeşimize hakkınızı helal ediyor musunuz?*” diyerek üç defa sormaktadır. Dede bu cemaate üç kez tekrar ettirir ve onlardan “*helal olsun*” sözünü alır ve bunun üzerine “*Hak Muhammed Ali şahadetleri kabul eylesin*” diyerek cenazenin diğer işlemlerine geçilmektedir⁸⁹⁴. Gözlemlerimizde dört tekbir olarak kılınan cenaze namazı ve ölünün musalla taşına konması Aleviler için mevtanın miracı olarak kabul görmektedir. Nitekim dedelerden Mithat Büyükşahin, cemaatten helallik alırken “*Ey cemaat filanca kişinin miracına geldik hakkınızı helal ediniz*” şeklinde üç kez telkinde bulunmuştur. Aynı şekilde Ali Büyükşahin'de ölümün dünyadan ebediyete Allah'a ulaşma yolunda bir göç olarak nitelenmiştir⁸⁹⁵.

Dede Garip Bozkurt'a göre eski dönemlerde Aleviler, cenazelerini defnederken namaz kılmazlardır. Bunu Ali Tanrıverdi'nin aktarımıyla “*“Günümüzde Aleviler bu konuda ciddi bir asimile içinde olup şimdi de cenaze namazları kılmaya başladılar. Telkinler yapmaya başladılar. Ne inancımızın içerisinde telkin diye bir şey vardır, nede cenaze namazı diye bir şey vardır. Ama son 30-40 yıldır bu uygulamalar yapılıyor. Ama babalarımızın ve atalarımızın bizlere anlattıkları ve tarihinde de incelediklerimize göre Aleviler yaşamlarının en büyük bölümlerini inanç ve ibadetlerini cem ile geçirmişlerdir... Bugün şehirleşmenin etkisiyle Alevi toplumu, toplumda ve televizyonda ne gördüyse hocada ne duyduysa onu*

2019; Emine Karadağ, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Özkan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kırış, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Turhan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁸⁹² Rıza Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Zekiye Turan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁸⁹³ Fatma Öner, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018; Hüseyin Aydın, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

⁸⁹⁴ Ali Büyükşahin, –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁸⁹⁵ Ali Büyükşahin, –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019. Munzur Cem, Adıyaman-Malatya bölgesindeki Alevilerin defin işlemlerinde çok az Kuran okumadan çok ağıt ve dualar okuyarak gömdüklerini belirtmesine rağmen bu doğru değildir. Katıldığımız defin işlemlerinde Yasin, Fatiha ve İhlas gibi sürelerin okunduğuna bizzat şahit olunmuştur. Bkz. Munzur Cem, *age.*,s.70.

uygulamaya çalışıyor. Ya da eşi, dostu veya yakını farklı inanç ve mezheplerden dolayı onlarında hoşuna gitsin diye ya da o dakika acısından düşünemediğinden dolayı baskı uygulamasıyla cenaze erkânı Alevi cenaze kaldırma ananesine aykırı bir şekilde icra ediliyor. Bizim inancımızda cenaze gülbanklerle, bağlamayla ve deyişlerin söylendiği erkânlar ile kaldırılmalıdır. Asırlarca uygulanan baskıların sonucu bu değişim gerçekleşmiştir.” sözleriyle ifade etmiştir. Görüldüğü gibi eski dönemlerde bağlamalı ve deyişli cenaze kaldırma ritüeli nerdeyse yok olmuştur⁸⁹⁶. Bizzat kendimizin katıldığı Karapınar Mezarlığı’ndaki birkaç cenazede Alevi deyişleriyle birlikte cenaze namazında Sünni inanışa göre cenaze namazının kıldırıldığına şahit olduk. Cenaze namazının bitiminden sonra bir Fatiha okunur ardından Allah rahmet etsin dileğinin ardından üç defa “Allah-u Ekber”, “Ya Allah, Ya Muhammed Ya Ali”, cenazenin tabutu kaldırılarak kabrinin bulunduğu yere götürülmektedir⁸⁹⁷.

Gölbaşı’nda olduğu gibi cem evlerinin alt kat gibi alt katlarında morg ve taziye için bölümler oluşturulmaya başlanmıştır⁸⁹⁸. Gölbaşı cem evinde dışarıdan mevlit için hocalar çağrılmakta ve mevlitler okutulmaktadır⁸⁹⁹.

5.Cenaze Defni İşlemi

Cenaze, namazı kılınıp mezarlığa doğru yol alırken öncelikle yakınları, akrabaları ve dostları tarafından özen ve saygıyla taşınmaktadır. Bu sırada “Ben Cemal-i Muhammed, şah-ı velayet, İmam Hasan, Şah Hüseyini Pir bilene verelim candan salavat” şeklinde gülbanklar okunmaktadır⁹⁰⁰. Doğru batı şeklinde hazırlanan mezara indirilirken Kur’an’dan sureler ve ayetler okunmaktadır. Cenaze namazını ya dedeler ya da diyanet tarafından arzu edildiği takdirde gönderilen imamlar tarafından kıldırılmaktadır⁹⁰¹. Bunun dışında duruma göre çevredeki hocalar kıldırılmaktadırlar⁹⁰². Fidan Çetinkaya’ya göre Alevilere ait olan dualar

⁸⁹⁶ Tanrıverdi, “a.g.m.”, s. 150.

⁸⁹⁷ Ali Güven, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

⁸⁹⁸ Aktürk, s.132.

⁸⁹⁹ Aktürk, s.132.

⁹⁰⁰ Feride Yücel Ekici, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

⁹⁰¹ Hasan Aydın, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Özgül Çetin, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Özkan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kırış, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Turhan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁰² Şahin Urtük, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

defin sırasında okunur ve helallik istenir⁹⁰³. Ölüye telkini dedeler onun yokluğunda hocalar vermektedir⁹⁰⁴. Ali Büyükşahin'e göre dedeler genellikle defin işlemine karışmamaktadırlar. Kendisi de bu defin işlemlerine büyük oranda karışmadığını belirtmektedir⁹⁰⁵.

Bu telkinlerin içeriği ve uygulanma biçimi Sünni toplumla hemen hemen aynıdır⁹⁰⁶. Mevtanın yüzü kibleye döndürülerek mezara yatırılmaktadır⁹⁰⁷. Definden önce mevtanın yüzü onun ölüm anında yanında olmayan oğullarına, ebeveynlerine veya kardeşlerine gösterilebilir⁹⁰⁸. Bu işlemin ardından üç defa “ Ya Allah” denilmektedir. Mithat Büyükşahin'e göre “*Cenab-ı Allah bizi yarattı ve tekrar alıyor*” inancından kaynaklanmaktadır⁹⁰⁹.

⁹⁰³ Fidan Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Abuzer Mama, “Defin ve Cenaze” , Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Aziz Mama, “Defin ve Cenaze” , Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Elif Polat, “Defin ve Cenaze” , Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019

⁹⁰⁴ Selvi Özen “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Mehmet Özkan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁹⁰⁵ Ali Büyükşahin, –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁰⁶ Mehmet Özkan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017. ‘‘Bismillâh ve Bismişâh... Ey ... oğlu/kızı ... (3 defa ölenin anne ve kendi adı söylenir). Yaşamında sürekli söylediğin ve kabul ettiğin şekilde şunları söyle: Bilirim ve bildiririm ki Allah’tan başka tanrı yoktur. Yine bilirim ve bildiririm ki Hz. Muhammed, Allah’ın kulu ve elçisidir. Ve tanıklık ederim ki şâh-ı velâyet İmam-ı Ali tanrının velisidir. Kuşkusuz cennet gerçektir. Cehennem gerçektir. Kıyamet günü gerçektir. Bunda kuşku yoktur. Ulu tanrı kabirlerde bulunanları muhakkak diriltip mahşer yerinde toplayacaktır. İlk söz verişini unutma ve ikrârından dışarı çıkma. Hatırla ki: Rab olarak Allah’a, din olarak İslam’a, peygamber olarak Hz. Muhammed’e, İmam olarak Hz. Ali’ye ve müminlerin kardeşler olduğuna râzı bulunmuş idin. Ey ... oğlu/kızı ... (3 defa ölenin anne ve kendi adı söylenir). De ki: Allah’tan başka tanrı yoktur. Ona sığındım. O büyük arşın sahibidir. De ki: Rabbim Allah’tır. Dinim İslam’dır. Peygamberim Hz. Muhammed’dir. İmamım şâh-ı velâyet Aliyye’l-Mürtezâ’dır. Allah seni sözünde durucu kılsın ve doğru olan yola götürsün. Seni sevdiğinle birlikte rahmetinin gölgesinde saklasın. Ey ulu tanrım! Bu ölüyü yalnız bırakma. Sen sahip çıkanların en hayırlısıdır’’ bkz. Arı, “Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)”, s.

⁹⁰⁷ Hasan Turan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Hüseyin Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Hanım Alan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹⁰⁸ Ali Büyükşahin, –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Gaferiye Türkeri, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Yaylakonak Köyü/Adıyaman: 15 Mart 2018.

⁹⁰⁹ Mithat Büyükşahin, -Dede- “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019.



Eski dönemlerde cenaze defedilmeden önce mezarın içine, para ve çeşitli eşyalar atılmakta veya konulmaktadır⁹¹⁰. Ali Çoşkun'a göre bu ritüelin gerçekleştirilmesinde ve özellikle de mezarın içine para atılmasında ölen şahsın ahrete borçlu gitmemesi için atıldığını belirtmektedir. Telli Çoşkun ve Sinan Çetin ise mezara atılan bozuk paranın mevtanın sorgu meleklerine mezarın kendisine ait olduğunu ifade etmesi için atıldığını belirtmektedir. Bunun dışında vefat edenin yüzük gibi değerli, şahsi eşyaları da onunla gömülebilmektedir⁹¹¹. Bunda kişinin vasiyeti de etkili olabilmektedir. Güzel ailesinin damadı olan Yusuf Öztop, vefatından önce ailesinden hac farızasını yerine getirirken giymiş olduğu kıyafetinin de beraberinde gömülmesini vasiyet etmiş ve ölümünün ardından bu vasiyeti yerine getirilmiştir⁹¹².

⁹¹⁰ Ali Güven, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018; Abdurrahman Turan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Tevrat Apaki, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Mikail Buğdaci, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

⁹¹¹ Ali Çoşkun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü: 18 Temmuz 2020; Selver Şahin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018; Emine Karadağ, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹¹² Hatice Güzel, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020



Hüseyin Doğan'a göre ise, mezara atılan veya bırakılan ölenin hatırı için bu işlem gerçekleştirilmektedir. Yine cenaze, kefen dışında bazı aileler tarafından battaniyeye de sarılarak gömülmektedir⁹¹³. Hasan Korkmaz özellikle genç ölümlerinde mezarında üşümesin diye cenazeye battaniye sardıklarını belirtmektedir⁹¹⁴. Selvi Özen ise battaniye ve yazma gibi eşyalar dedenin izin vermesi halinde mezara konulduğunu belirtmektedirler⁹¹⁵. Ortanca köyünden Fidan Hanım'a göre mezara konan eşyalar arasında battaniye dışında yazma ve çorap gibi nesnelere bulunmaktadır⁹¹⁶. Aynı şekilde Sedat Kırac da vefat eden bayan ise yüzünün yazma ile örtüldüğünü belirtmektedir⁹¹⁷. Ali Avcı, eski dönemlerde önemli bir ev eşyası olan yün döşeğin zengin ve varlıklı kesim tarafından defin sırasında mevtanın altına serilerek gömüldüğünü müşahade ettiğini belirtmektedir. Ona göre bu tür definler genellikle zenginler tarafından gerçekleştirilmiştir⁹¹⁸. Fatma Buğdacı, vefat edenin hayattayken çok sevdiği kişisel eşyası, takısı ve hatta elbisesi dahi giydirilerek gömüldüğünü belirtmektedir⁹¹⁹. Mahmut Bozat, mezarlığın içine fotoğrafın dahi bir anı ve bir özlem hatırası olarak mezara

⁹¹³ Hüseyin Doğan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Selvi Özen "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Emine Karadağ, "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kırac, "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Karakuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019; Hatice Güzel, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020; Gaferiye Türkeri, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Yaylakonak Köyü/Adıyaman: 15 Mart 2018.

⁹¹⁴ Hasan Korkmaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019.

⁹¹⁵ Selvi Özen "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹¹⁶ Fidan Çetinkaya "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹¹⁷ Sedat Kırac, "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹¹⁸ Ali Avcı, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹¹⁹ Fatma Buğdacı, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü: 18 Şubat 2018.

konulabildiğini belirtmektedir⁹²⁰. Bununla birlikte Alevi dedelerinden Mithat Büyüksahin, mezara para atılması ve cenazenin battaniye ile gömülmesinin uygun olmadığını cemaate bildirmesine rağmen gelenekleştirdiğinden dolayı bu ritüellerin devam ettiğini vurgulamaktadır⁹²¹. Kendisinin defin işlemini gerçekleştirdiği sırada buna pek de müdahale etmediğine şahit olduk ancak bunda geçmişin başarısız girişimlerinin etkili olduğunun düşüncesindeyiz. Nitekim katılımcılarımızdan bazıları uyarılmalarına rağmen ısrarla cenazelerini battaniye ile gömme konusunda ısrarlı olduklarını belirtmektedirler⁹²².

Mezara cenaze ile birlikte konan bazı eşyalar kişinin özlemlerini ve isteklerini de yansıtmaktadır. Hanım Alan, görüncesinin bir gün evleneceği umuduyla özenle kendisine çeyiz hazırladığını ancak evlenmeden vefat ettiği için büyük bir hevesle hazırlamış olduğu çeyizinin bir kısmıyla birlikte gömüldüğünü belirtmektedir⁹²³. Son olarak kendisi de bir dede olan Hasan Turan bu konu ile ilgili olarak *“Ölen kişinin çok kıymetli, manevi değeri olan bir eşyası varsa mezara konur. Benim babam beden önce köyün dedesiydi ve tek çocuktuk. Öldüğünde üzerinde yattığı döşeği de beraberinde gömdük. Öldüğü günün akşamından sabasına kadar Allah tarafından mezarında ışık yandığı söyleniyor.”* şeklinde açıklamalarda bulunmuştur⁹²⁴.

Genel olarak bu eylemler, İslam dinine uygun olmayan bu eylemler dedelerin ve hocaların uyarılarına rağmen cenaze sahibinin isteği ve zorlaması üzerine gerçekleştirilmektedir⁹²⁵. Katılımcılarımızdan Zeynep Hanım, annesinin defin töreninde sarıldığı battaniye çıkarılmak istendiğinde kendisinin buna engel olduğunu belirtmektedir⁹²⁶. Bununla birlikte battaniye ile gömülmek sadece sıradan Alevilerde olan bir ritüel olmayıp dede ailesine mensup olan kesimlerde de gerçekleştirilmektedir. 24.12.2019 tarihinde dede ailesine mensup olan müteveffa Rıza Yıldız (80), vefatının ardından kendisi için hazırlanan mezara gömülmeden önce kefenle sarılı olduğu battaniyesinin bir bölümünün ıslak olmasından dolayı battaniyesi yeni ve kuru bir battaniye ile değiştirilmiştir⁹²⁷. Bu eylemde cenazenin ıslak battanieden dolayı üşüyeceği varsayılarak ıslak olan bir yenisi ile değiştirilmiştir. Alevi topluluklarının yaşadığı bölgelerden Pazarcık bölgesinde⁹²⁸ Muğla ve

⁹²⁰ Mahmut Bozat, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017

⁹²¹ Mithat Büyüksahin, -Dede- “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019.

⁹²² Fatma Fırat, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

⁹²³ Hanım Alan, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹²⁴ Hasan Turan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹²⁵ Rıza Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Zeynep Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Feride Yücel Ekici, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

⁹²⁶ Zeynep Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹²⁷ Mehmet Ali Yıldız,-Akademisyen- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi; 12.02.2020.

⁹²⁸ Aras, s.237.

Mersin bölgelerinde de aynı uygulamanın var olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla bu eylemin geçmiş dönemlerden günümüze aktarılan bir şefkat ve merhamet ritüeli olduğu inancındayız.

Mezara bir şeyler atma veya koyma âdeti birçok katılımcımıza göre toplumda artık unutulmaya ve ortadan kalkmaya yüz tutmuştur⁹²⁹. Hüseyin Çetinkaya’da aynı görüşte olup ona göre bu durumun azalmasında mezara atılan nesne ve diğer eşyaların mezarda vefat edenin yerini daraltacağı inancının yaygınlaşmasından kaynaklanmaktadır⁹³⁰.



Taziyede dedeler genellikle ehlibeyt dualarını okumaktadırlar. Cenazenin toprağa verilmesinin ardından dede veya hoca “*Bismullahu Allahuekber Ala Milleti Resulallah ve Allah Rahmet Eylesin Mekânı Cennet Olsun Allah’ın Emriyle Defnettik Sizi*” dedikten sonra Fatıha ve Yasin sürelerini okunmaktadır⁹³¹.

Cenazenin definin genellikle erkekler gitmekle birlikte ölenin kadın aile bireylerinin de katıldığı olmaktadır. Defin sırasında kadınlar erkeklerden ayrı bir şekilde definin tamamlanmasını izlemektedirler.⁹³²

⁹²⁹ Fidan Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zahide Arslan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Abuzer Mama, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Aziz Mama, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Elif Polat, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019

⁹³⁰ Hüseyin Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹³¹ Mithat Büyükşahin, -Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019.

⁹³² Hüseyin Doğan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Özgül Çetin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs

Vefat eden genç ve evlenmemiş bir bayan ise tabutunun üzerine defin edileceği yere kadar bir başörtüsü veya gelinlik serilmektedir. Bu durum aynı zamanda cenazenin cinsiyetini belirtmek içinde kullanılmaktadır. Erkek cenazelerde bu işlem yapılmamaktadır.⁹³³. Hasan Aydın'a göre eğer ölen yaşlı ve ölümü beklenen bir hasta ise kadınlar mezarlığa gitmeyip erkelerin eve dönmesini beklerler ancak ölen genç ve ani bir ölüm ise o zaman kadınlar mezarlığa gelmeleri yadırganmamaktadır. Ona göre şehir merkezlerinde de ailenin isteğine göre battaniyeye cenaze sarılmaktadır. Bunda muhtemelen şehre çevre köylerden geldikleri için geçmiş alışkanlıklarını şehre taşımalarının etkisi büyüktür⁹³⁴. Toplumda eski dönemlerde kadınların mezarlıklara gitmediği bilinmektedir. Bununla birlikte günümüzde artık defin sırasında kadınlar mezarlıklara gitmektedirler⁹³⁵. Günümüzde bu anlayış yukarıda görüldüğü gibi değişime uğramıştır. Kadınlar özellikle erkekler defin işlemini bitirdikten sonra kadınlar mezara yaklaşarak eksik kalmış ise etrafını düzenleyerek ağıtlarını yakmaktadırlar⁹³⁶. Dede Mithat Büyükaşahin, kadınların cenaze defnine katılmasını pek uygun bulmadığını belirtmektedir⁹³⁷.

2019;Yusuf Felek, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Telli Özkan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Zeliha Durmuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kıraç, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Sedat Turhan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Hasan Tellal, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹³³ Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Hasan Korkmaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019; Zekiye Turan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Mehmet Özkan, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁹³⁴ Hasan Aydın, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

⁹³⁵ Selvi Özen "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeliha Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zahide Arslan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Özgül Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Fatma Kuşak, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Yusuf Felek, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Telli Özkan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Zeliha Durmuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kıraç, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Sedat Turhan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Hasan Tellal, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹³⁶ Hasan Karakuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019; Mehmet Özkan, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁹³⁷ Mithat Büyükaşahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019

Kadınların cenaze defninden sonra yaptıkları en önemli ritüeller arazında kabrin toprak düzenlemesini yapmak, mezar taşına cinsiyetini belirleyen yazma veya başörtüsü gibi semboller asmak gelmektedir. Özellikle mezar sahibinin kadın olduğunu belirtmek için kadınlar tarafından mezar taşına başörtüsü sarılmakta veya takılmaktadır⁹³⁸. Definden sonra mezarlık üçüncü, yedinci ve kırkıncı gün ziyaret edilmektedir. İlk zamanlar dışında, mezarlıklar cuma günleri, arefe günü, bayramlar ve yıl dönümü dışında ziyaret edilmektedir⁹³⁹. Günümüzde Anneler ve Babalar Günü kutlanmasının yaygınlaşmasına bağlı olarak anneler ve babalar gününde de özellikle gençler tarafından mezarlıklar ziyaret edilmektedir⁹⁴⁰.



Eski dönemlerde Adıyaman Alevi mezarlıklarında yedi yaşından küçük çocukların kabirleri yetişkinlerden farklı olarak mezarlığın ayrı bir bölümüne defn edilmiştir. Bunun temel nedeni olarak çocukların günahsız olup günahkâr olan yetişkinlerle birlikte gömülmesinin uygun olmadığı inancından kaynaklanmaktadır⁹⁴¹. Ancak günümüzde bu anlayış genel olarak uygulamadan kalkmıştır. Bunun nedenleri arasında aile mezarlıklarının bir arada olması isteğinin önemi büyüktür. Yukarıdaki resimde çocukları küçük yaşta vefat eden merkeze bağlı Oluklu köyü'nden iki kişi görülmektedir.

⁹³⁸ Zeliha Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹³⁹ Şükrü Aslan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Mehmetşah Çoban, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Abdurrahman Turan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁴⁰ Gurbet Durmuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Leyla Durmuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹⁴¹ Fadıl Binzet, **Dünden Bugüne Adıyaman**, Gaziantep: Tarihsiz, s.101.

Definle ilgili olarak cenazenin toprağa verilip telkinin verilmesinden sonra kalabalık dağılır ve geride akrabalarından birisi bir müddet daha kalarak mevtaya korkmaması için bir nevi eşlik etmektedir⁹⁴². Onunda gelmesiyle birlikte defin işlemi tamamen bitmiş sayılmaktadır.

6. Taziye İşlemleri

Taziye yerleri şehirlerde mümkünse cem evinde yoksa en yakın taziye evinde veya köylerde köy odasında gerçekleştirilmektedir⁹⁴³. Taziye işlemleri genellikle üç gün sürmektedir. Bu işlemde kadınlar ve erkekler birbirinden ayrı bir şekilde oturmaktadırlar. Her iki cinsiyetin bir arada oturması hoş karşılanmamaktadır⁹⁴⁴. Taziye süresi köylerde eski dönemlerde bir yıla kadar sürmekte iken günümüzde genellikle üç gün olmakla birlikte vefat edenin aile genişliğine bağlı olarak yedi güne kadar uzamaktadır⁹⁴⁵. Taziye sırasında başta Fatiha olmak üzere ehlibeyt duaları okunmaktadır⁹⁴⁶. Gelenlerin mevtanın arkasından ettiği dualar arasında “*Mekânı cennet olsun*”, “*Allah günahlarını affetsin*” ve “*Allah onu Hz. Ali’ye komşu yapsın*” gibi temenni içeren dualar bulunmaktadır⁹⁴⁷.

Taziye vermek için yapılan ziyaretlerde mümkün mertebe kalabalık gidilmelidir. Bu sayede taziye sahibine gelenler aralarında birlik ve düzenlik içinde oldukları mesajı verilmektedir. Bu nedenle genellikle taziyelere katılımda mümkün olduğunca özellikle abi kardeşler birlikte katılmaya özen göstermektedirler⁹⁴⁸.

⁹⁴² Tevrat Apaki, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Mikail Buğdaci, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018

⁹⁴³ Hasan Korkmaz, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019; Özgül Çetin, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Özkan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kıracı, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Turhan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁴⁴ Feride Yücel Ekici, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Selver Şahin, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018; Hasan Karakuş, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019; Mehmet Özkan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Nuriye Yalçın, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mart 2018.

⁹⁴⁵ Zeynep Ozan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Gurbet Durmuş, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹⁴⁶ Feride Yücel Ekici, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

⁹⁴⁷ Zahide Arslan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹⁴⁸ Tanrıverdi, *age.*, s.161.

Cenaze sahibi defin işleminden sonra mezarlığın çıkışında vefat edenin büyük yakın akrabaları başta olmak üzere yakınları taziyeleri kabul etmeye başlar aynı durum taziye evinde de geçerlidir. Misafirleri karşılamak için aile bireyleri, kapıya yakın girişte bir sandalye veya makat üzerinde yaşa göre bir sıra halinde misafirleri karşılamak için kapıya yakın bir yerde oturur ve her geleni ayakta karşılamakla mükelleftir⁹⁴⁹. Taziye sahipleri gelen her misafiri ayakta karşılamak, onu selamlamak ve ona hoş geldin demek zorundadır. Misafirlerin yerlerine oturmasından sonra taziye sahibi tek tek gelerek hatırlarını sorar ve onlara hoş geldiniz der. Çok kalabalık değilse ellerini tek tek sıkarak ancak kalabalık bir grup ise elini kalbine götürür, hafifçe eğilerek hepsine hoş geldiniz der.⁹⁵⁰

Kâhta'nın Bağlar köyü'ndeki Hüseyin Bey'e göre taziyelerdeki ağıt işlemlerini erkekler de gerçekleştirmektedir⁹⁵¹. Hasan Karakuş, Kuşakkaya köyünde ağıtların sadece kadınlar tarafından gerçekleştirildiğini belirtmektedir⁹⁵². Selvi Özen'e göre kendi köyleri olan Ortanca Köyü'nde ağıtlar yaşlı kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir⁹⁵³. Genel olarak ağıtlar, insanları ağlatma konusunda mahir olanlar tarafından yakılır ve diğer insanlar da onlara eşlik ederler⁹⁵⁴.

Taziyeye gelenlerden bilenler Kuran-ı Kerim'den sureler, Yasin ve diğer duaları okurlar. Cenaze sahipleri tarafından Dede'den taziyede ölenin ruhu için dualar ve sureler okuması beklenmektedir⁹⁵⁵. Mehmet Alan'a göre dedelerden ve hoclardan özellikle Kuran-ı Kerim'i bilenlerin taziyede ve mevlitlerde daha fazla yer alınması istenmektedir⁹⁵⁶. Genel olarak dedeler mümkün olduğu mertebede taliplerinin ve cemaatlerinin taziyelerine katılmaya çalışmaktadırlar. Bu ziyaretlerinde cemaate *“kendinizi üzmeyin, haktan geldik hakka gidiyoruz, dünya kimseye kalmaz, başınız sağ olsun, Allah rahmet eylesin, birbirinize destek olun ölenle ölünmez, ona göre hayat mücadelenizi devam ettirin”*, *“Tenler ölür, canlar ölesi değildir”* gibi teselli edici sözler söylemektedirler⁹⁵⁷. Cenaze sahiplerine taziye vermek için gelen dede veya hoca, Yasin ve ehlibeytten dualar okumaktadır. Mithat Büyükşahin, bunlara örnek olarak *“Ehl-i beyt imamlarının 12 imamların, 14 masum-ı pak imamların ruhlarını şad*

⁹⁴⁹ Rıza Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Hasan Aydın, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Fidan Çetinkaya “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selvi Özen “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Hasan Korkmaz, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019.

⁹⁵⁰ Mehmet Özkan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017

⁹⁵¹ Hüseyin Doğan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017.

⁹⁵² Hasan Karakuş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019.

⁹⁵³ Selvi Özen “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

⁹⁵⁴ Ali Büyükşahin, –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁵⁵ Selvi Özen, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Mithat Büyükşahin, -Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019.

⁹⁵⁶ Mehmet Alan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017.

⁹⁵⁷ Ali Büyükşahin, –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

eyle Yarabbi, yavrularımızı ana baba sözü dinleyenlerden eyle! Yarabbi, ruhlarımıza şifa, dertlerimize, deva, borçlu olanlarımıza edalar nasip eyle ya Rabbi! Yüzümüzün karasına bakma, bizi narın arasında yakma Yarabbi!” dua sözcüklerini vermektedir⁹⁵⁸.

Kâhta gibi şehir merkezlerinde taziyeler üç gün sürdüğü⁹⁵⁹ gibi köylerde bu süre bir hafta ile 10 gün arasında değişmektedir. Taziyeler genellikle sabah 10’dan gece saat 11’e kadar sürmektedir⁹⁶⁰. Rıza Tanrıverdi, eskiden taziyelerin on yirmi ve hatta kırk gün sürdüğünü belirtmektedir. Ancak günümüzde üç gün olarak kabul gördüğünü belirtmektedir. Eskiden taziye için özel mekânlar bulunmamaktadır. Günümüzde Adıyaman’da yaygınlaşan Taziye evlerindeki üç günlük taziye sonrası taziye işlemleri evlere taşınmaktadır. Taziye sadece cenazenin ilk dereceden akrabalarına verilmez aynı zamanda amcaları ve dayılarının da evlerine gidilerek taziye verilmektedir⁹⁶¹. Taziye evinden sonra cenaze sahipleri kırk gün kadar evlerinde taziye kabul etmektedirler⁹⁶². Definden sonra üçüncü veya yedinci gün (bir hafta sonra) cenazenin ruhu için bir keçi veya koyun kesilerek yemek yenilmektedir⁹⁶³. Bu ritüelde amaçlanan kesilen hayvan sayesinde ölene hayır yapmak ve kurban etiyle yapılan yemeği yiyen kişilerden helallik almaktır⁹⁶⁴. Bu sayede mevtanın ahirete günahsız gitmesi amaçlanmıştır.

Taziye cenaze sahiplerinin gelen misafirlerine ikram etmeleri için şeker ve çay getirilmektedir. Bunun temelinde eskiden bu tür ikramların oldukça pahalı ve ev sahiplerine maddi yük bindirmesinden kaynakladığını düşünmekteyiz. Taziyesinde şeker ve çay alan cenaze sahibi mutlaka hediyeyi getiren kimseye aynı şekilde karşılık vermek durumundadır.

⁹⁵⁸ Mithat Büyükaşahin, -Dede- “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019.

⁹⁵⁹ Selvi Özen, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

⁹⁶⁰ Hasan Aydın, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

⁹⁶¹ Rıza Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Hasan Karakuş, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019.

⁹⁶² Hasan Korkmaz, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019; Zekiye Turan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Özgül Çetin, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Özkan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kıracı, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Turhan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁶³ Hüseyin Doğan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Mehmet Özkan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Nuriye Yalçın, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mart 2018.

⁹⁶⁴ Kılıç, s. 99.

Bazı durumlarda özellikle taziye gelen gidenleri ağırlama konusunda sıkıntıya düşen ailelere bazen yağ, şeker, çay vermek yerine doğrudan para yardımı da yapılabilmektedir. Ancak bunu gizli ve taziye sahibini rencide etmeden yapmalıdırlar⁹⁶⁵. Nüret Tosun, Rıza Tanrıverdi ve Ali Çoşkun, 1960lar ve 1970lere kadar yakınları ve dostları taziye sahibine misafirleri ağırlaması ve doyurması için bulgur yapımı için veya satın alımı bir iki çuval buğday, yağ, şeker, çay ve para dışında koyun keçi ve un da götürüldüğünü belirtmektedir⁹⁶⁶. Bu kişilerden Mehmet Hüseyin Ayaz, 2018 yılında halasının vefat etmesinden dolayı taziye sahibi olan kuzenlerinin misafirlerine kavurma ve etli yemek ikram etmeleri için bir keçi aldığını ifade etmiştir⁹⁶⁷. Keçi ve diğer küçükbaş hayvan götürülmesindeki kıstas Nüret Tosun'a göre taziye sahibiyle olan akrabalık derecesi ve onun ekonomik durumuyla yakından alakalıdır. Eğer taziye sahibi maddi durumu kötü ve muhtaç sahibi bir kimse ise, yakın akrabaları gelen misafirlerini ağırlaması için küçükbaş hayvan götürmektedirler⁹⁶⁸.

Hasan Korkmaz, bunlara ek olarak ekmeğin satın alınmadığı dönemlerde ya imkânın olmadığı zamanlarda yakınları veya komşuları tarafından evde ekmek yapılıp götürüldüğünü belirtmektedir⁹⁶⁹. Bundaki en temel etmen taziyelerin oldukça uzun ve misafirleri ağırlamanın külfetli olmasıdır. Taziye ziyaretleri sırasında gıda maddeleri ve hayvan dışında köylerde taziye sahibine yardım olsun diye köy halkı arasında imece usulü para toplanarak ilgili aileye teslim edilmektedir⁹⁷⁰. Doğanlı köyü'nden Aziz Akar, bu paranın kendi köyleri için 100 ile 150 tl arasında olduğunu belirtmektedir. Bağışı yapan akraba ise bu miktar daha da artabilmektedir⁹⁷¹. Hasan Karakuş, cenaze sahibi için bu para toplama işleminin kendi köylerinde daha çok fakir aileler için uygulandığını belirtmektedir⁹⁷².

İlk üç gün taziye yemeğini cenaze sahibi verdiği gibi ilk yemekten sonraki günlerin yemeğini ailenin yakın akrabaları veya dostları vermektedir. Bu durumda taziye sahibine

⁹⁶⁵ Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Hüseyin Doğan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Ali Büyüksahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁶⁶ Ali Çoşkun, 58, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü: 18 Temmuz 2020; Hüseyin Doğan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Nüret Tosun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Zeynep Kızır, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Zeynep Güleç, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Makbule Fırat, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Mehmet Özkan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çoban, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü: 05 Kasım 2019.

⁹⁶⁷ Mehmet Hüseyin Ayaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

⁹⁶⁸ Nüret Tosun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017

⁹⁶⁹ Hasan Korkmaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019.

⁹⁷⁰ Selver Şahin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 12 Kasım 2018; Mehmet Özkan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017

⁹⁷¹ Aziz Akar, 70, Doğanlı Köyü.

⁹⁷² Hasan Karakuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019.

yemeği vererek olan kişi filanca günün öğle veya akşam yemeğini ben vereceğim diyerek yemeğin masrafını üstlenmektedir⁹⁷³. Vefat eden kişi genç ve aile reisi olup taziye yemeğini verecek durumda çocukları yoksa en yakın akrabaları veya taziyeye gelenler tarafından aralarında para toplayarak yemek masrafını karşılamaya çalışırlardı.

Taziyeye gidilirken özellikle vefat eden 70-80 yaşlarında bir ihtiyarsa giysilerde herhangi bir giysi renk tercihi bulunmamakta ve gündelik kıyafetlerle taziyeye gidilmektedir. Buna rağmen siyah, kahverengi gibi koyu renkler daha çok tercih edilmektedir. Taziyesine gidilen aile bireyi genç yaşlarda vefa etmiş ise kılık kıyafetin rengine dikkat edilmektedir. Hasan Aydın'a göre bazen bu tür durumlarda köylüler, kendiliğinden aralarında para toplayarak taziyesi olan aileye yardımda bulunmaktadırlar. Taziyede yemek genellikle ailenin yakınları tarafından yapılır veya yaptırılır. Eğer yemeği yaptıran kişinin kan bağı yoksa bile aileyle olan bağını komşuluğunu göstermek için bile yemek yaptırdığı durumlar olabilmektedir.

Üç günün ardından cenaze sahibi taziye sahipleri artık evinde kabul etmektedir. Eskiden taziyeye gelenlere şeker, kolonya ve sigara ikram edilirken artık bu gelenek özellikle şehirlerde artık nerdeyse ortadan kalkmaktadır. Taziyeye gelen misafirlere yemek vermek için daha önceleri koç, teke veya benzeri bir küçükbaş kesilirken şimdilerde yemek şirketleriyle anlaşarak misafirlere yemek çıkarılmaktadır⁹⁷⁴.

Taziyelerde eskiden çok fazla renge falan dikkat edilmez iken şuan gençler özellikle siyah elbiseler giyerken yaşlılar gündelik elbiseleriyle taziyeye katılmaktadırlar. Taziyede kadınların normal zamanların aksine daha kapalı elbiseler, uzun kollu elbiseler, şalvar (pantolon yok), yelek ve yazma (başörtüsü) takarlar⁹⁷⁵. Alevi kanaat önderlerinden Kemal

⁹⁷³ Hasan Aydın, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Hasan Korkmaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019; Özgül Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Özkan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kıraç, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Turhan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁷⁴ Hüseyin Doğan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Mehmet Özkan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁹⁷⁵ Fidan Çetinkaya "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zekiye Turan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selver Şahin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 12

Dede, taziyelerde özellikle kıyafet rengine dikkat edildiğini ve koyu renklerin bir yas işareti olarak tercih edildiğini belirtmektedir⁹⁷⁶.

Taziyede yüksek sesle konuşmak, gülmek, kız istemek, tıraş olmak, kırk güne kadar televizyon seyretmek, kız istemek taziyeye sahipleri tarafından hoş görülme hareketlerdir⁹⁷⁷. Televizyon eskiden taziyeye sahiplerince ve yakınlarınca kırk gün boyunca izlenilmez, izlenilmesi hoş karşılanmazdı⁹⁷⁸. Ancak televizyon seyredilmesinin uygun görülmediği süreler genç ölümlerde kırk veya daha fazla iken yaşlı ölümlerde bu yasak kısılabilmektedir⁹⁷⁹. Televizyon izlenilmesi matem tutulmadığının veya matem bittiğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Yine banyo yapılması⁹⁸⁰ cenaze evinde elbise yıkanmasının ve saçlarının boyanmasının hoş karşılanmadığını belirtmektedir⁹⁸¹. Yine Alevi

Kasım 2018; Hasan Karakuş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019; Ali Büyüksahin, – Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁷⁶ Kemal Güzel, –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

⁹⁷⁷ Hüseyin Doğan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Rıza Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Zekiye Turan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selver Şahin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018; Hasan Karakuş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019; Abuzer Mama, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Aziz Mama, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Elif Polat, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019

⁹⁷⁸ Feride Yücel Ekici, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017; Özgül Çetin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Özkan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kıracı, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Turhan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁷⁹ Mehmet Özkan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Arslan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Fatma Çelik, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Yusuf Temel, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

⁹⁸⁰ Selvi Özen, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selver Şahin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018.

⁹⁸¹ Fidan Çetinkaya “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selvi Özen, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Özgül Çetin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Özkan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kıracı, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Turhan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

kültüründe oldukça önemi olan saz da çalınmayan ve çalınması hoş görülme- yen enstrümandır⁹⁸².

Bir Anadolu kültürü olarak Adıyaman ve çevresinde de bir köyde veya akrabalar arasında yakın bir tarihte vefat etmiş bir bireye rağmen bir düğün veya eğlence tertip edildiğinde ölene ve taziye sahiplerine saygısızlık olarak addedilmekte ve taraflar arasında sosyal ilişkilerin bozulmasına ve küslüklere neden olmaktadır.⁹⁸³ Bu nedenle bir Alevi köyünde taziye varsa bir ay civarında o köyde düğün yapılmamasına özen gösterilerek taziyesi olan aileye saygı gösterilmektedir. Eğer evlenecek bireyler taziye sahibiyle yakın akraba ise bu süre daha da uzamaktadır⁹⁸⁴. Bazı durumlarda düğün sahipleri belli bir süre geçtikten sonra taziye sahipleriyle görüşerek onların rızalarını alarak düğünlerini gerçekleştirmektedirler. Bu durumlarda eğlenceler abartılmadan olağan durumlara göre daha sade yapılmaktadır. Yine yakın dönemlerde taziyesi olmuş olan bireylerin mecbur kalmadıkları takdirde düğünlere katılması, oynaması veya eğlenmesi hoş karşılanmamaktadır.

Taziyeler toplumda aynı sosyal ilişkilerin gözden geçirildiği bir törendir. Bütün Anadolu'da olduğu gibi taziyelere özellikle yakın akrabaların ve dostların gelmesi ve taziye vermesi beklenmektedir. Yakın bilinen kimselerin taziye gelmemesi taraflar arasında kırgınlara ve var olan ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesine neden olmaktadır. Aynı şekilde daha önceden taraflar arasında bir kırgınlık veya küslük olan bireyler taziye sayesinde barışabilmektedirler. Küs olan taraflardan taziye sahibine karşı taraftan bir taziyede bulunulması ve taziye miktarının birden fazla olması taraflar arasındaki küslük ve dargınlığın sona ermesinde etkili bir rol oynamaktadır. Zira küs olan taraflardan taziyesi olana yapılan ziyaret değer verme olarak görülmektedir⁹⁸⁵. Cenazeler ve taziyeler akrabalar ve aynı aile bireylerinin de birbiri ile barışması için bir olanak ve fırsat yaratmaktadır.

7. Kabirde Ateş Yakılması

Ateş birçok toplumda kutsal sayılan bir elementtir. Eski Yunan'da Prometheus ateşi insanlığa verdiği için Olimpus'taki tanrılar tarafından lanetlenmiştir. Ateşin yok edici özelliği ilkel toplumlarda ona büyük bir saygı duyulmasına ve çeşitli anlamlar yüklenmesine neden olmuştur. Eski Türklerde Hazarlarda, Kırgızlar ve diğer kavimlerde ölünün günahlarından ve

⁹⁸² Ali Güven, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

⁹⁸³ Ali Büyüksahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fadime Aydın, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017.

⁹⁸⁴ Hasan Aydın, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Selvi Özen, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zekiye Turan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹⁸⁵ Ali Büyüksahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

kötülüklerden arındırılması için ateş vasıtasıyla arındırılma geleneği mevcuttur⁹⁸⁶. Nejat Birdoğan, Aleviler için ateşi “*Anadolu’da Sünni halk arasında ateş kültünü yansıtan uygulamalar, Kızılbaş Türkler ve Kürtlerde daha belirgin ve aslına daha yakındır. Tahtacılar’da her sabah evde yakılan ateş büyük bir hürmet görür. Kadınlar bu ateşten aldıkları yanan bir kor parçasını evin bütün odalarında dolaştırarak içerisini kötü ruhlardan temizlediklerine inanmaktadırlar. Hasta çocuklar yahut yetişkinler, iki taraflı yakılan ateş öbekleri arasından geçirilmek suretiyle tedaviye çalışılmaktadır. Bu muamelenin uyguladığı hastalıklar, daha çok sara, bayılma gibi ruhi bir mahiyeti, dolayısıyla cinler ve fena ruhlarla ilgili olduğuna inanılan hastalıklar içindir. Eski Türkler ve Moğollarda günümüzde Sibiry’a da ve Altaylar ’da ateşe karşı yapılması yasak işler aynen Kızılbaş Türkler ve Kürtler arasında da geçerlidir. Ateşe bıçak tutmak, su dökmek, pis bir şey atmak yasaktır. Bunlar ateşin ölümüne sebep olacağı için uğursuzluk getireceğine inanılır.*” “*Ateşin bu kadar büyük bir kutsallığa mazhar olması, Bektaşî ve Kızılbaş zümrelerinde ocağın da takdisine yol açmıştır.*” Sözleriyle belirtmektedir.⁹⁸⁷

Adıyaman Alevi toplumunda cenaze ve defin işleminde ateşin önemli bir yeri vardır. Cenazenin yıkanmasından sonra evde başka bir ölünün çıkmaması için cenazenin yıkandığı tahta kaldırılmadan üzerinde bir mum veya bir ateş yakıldığı da belirtilmektedir⁹⁸⁸. Özellikle Hıdırsor Aşireti’ne mensup olan köylerde eski dönemlerde ve şimdi artık uygulanmayan bir ritüel olarak cenazenin defnedilmesinden hemen aynı günün akşamında kabir üzerinde bir ateş yakılmaktadır. Bu ateş sayesinde ölünün aydınlanmasına ahrete giderken arınmasına ve onun faydasına olacağına inanılmaktadır. Bunun dışında neden yapıldığını kaynaklarımız tam olarak aktarmamaktadırlar.⁹⁸⁹ Kabir üzerinde ateş yakma hadisesi toplum tarafından artık unutulmaya yüz tutmuş bir ritüel olarak görülmeye başlamıştır. Ali Haydar Yıldırım’a göre kendi köylerinde en son kabir üzerinde ateş yakma hadisesi 10 yıl önce gerçekleştirilmiştir⁹⁹⁰. Muhtemelen bunun İslam dışı bir uygulama olduğu ve toplum tarafından hoş karşılanmadığı düşüncesiyle bazı kaynak kişilerimiz cevap vermek istememiş, bazıları ise bilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Ali Çoşkun, ise ateş yakma hadisesinin kendi köylerinde de geçmiş dönemlerde yapıldığını ancak neden yapıldığını bilmediğini söylemekle birlikte bizim için köyün yaşlılarına sorarak geçmiş dönemler de bu işlemin yapılmasının bir diğer

⁹⁸⁶ İbn Fazlan, **Seyahatname**, Ter. Ramazan Şeşen, İstanbul: Bedir Yayınları, 1995, s. 122; İnan, s.43-45.

⁹⁸⁷ Nejat Birdoğan, **Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı (İçerik ve Köken)**, İstanbul: Mozaik Yayınları, 1995, s.100. Tuva Türklerinde ölünün yedinci ve kırk dokuzuncu günlerinde muhakkak ateş yakılır. Bkz. Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Hz. Hızır’dan Sultan Nevruz’a**, s.123.

⁹⁸⁸ Kaynanasından Aktaran: Bayram Özkaya, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018

⁹⁸⁹ Aziz Sincar, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Azikan Köyü: 07.08.2020.

⁹⁹⁰ Ali Haydar Yıldırım, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Azikan Köyü: 07.08.2020

nedeninin de taze mezarın vahşi hayvanlarca açılıp mevtanın rahatsız edilmemesi olduğunu belirtmiştir⁹⁹¹. Kabir üzerinde mevtanın yakınları tarafından ateş yakma geleneği sadece Adıyaman bölgesine mahsus bir ritüel olmayıp Elâzığ bölgesinde de gerçekleştirilmektedir⁹⁹².

8. Mevlit

Toplumda taziyenin üçüncü günü isteyen mevlit okutabilmektedir⁹⁹³. Ancak bu mevlit genel olarak Kur’andan okunan sureler ve dualardan oluşmaktadır⁹⁹⁴. Hasan Aydın’a göre eğer üçüncü gün mevlit okutulmaz ise defin işleminden kırkıncı gününde mevlit okutulduğunu belirtmektedir. Bu işlem sırasında eskiden helva ve tatlılar evde yapılırken şimdilerde ise hazır olarak alınarak mevlide gelenlere dağıtılmaktadır⁹⁹⁵.

Bu helva kazanlarda kavru lan unun pekme zle karıştırılmasından yapılan zaman zamanda içine susam eklenen bir çeşit un helvasıdır⁹⁹⁶. Fidan Hanım ise Ortanca köyünde kendi köylerine mevlit yerine dedenin kırkıncı gün gelip mevlit yerine dualar okuduğunu ve ardından helva yerine yemek verildiğini belirtmektedir⁹⁹⁷. Çakal köyü’nden Leyla Kırmızı, mevlitten sonra helva ve bazen de helva yerine şekerli tablama dağıtıldığını belirtmektedir⁹⁹⁸. İster helva ister yemek dağıtılsın bütün bu işlemler ya dedenin ya da hocanın duası bitmeden dağıtılmaz ve ikram edilmez⁹⁹⁹. Gelen misafirlere verilen yemekten önce sofranın bereketi, gelenlerin afiyeti ve ölenin hayrı için aşağıda örneği verilen bir sofr a dualarından birisi okunmaktadır.

‘Allah Allah! Kurbanlarınız kabul, ikrârınız kadîm olâ, Hâk Dergâhı’na yazıla. Emekleriniz boşa gitmeye. On İki İmam ağrı-acı vermeye. Yüzünüz ağ işiniz sağ olâ. Lokmalar nûr olâ, gönüller bir olâ. Lokma sahipleri lokmalarından şefâat bula. Hâk erenler

⁹⁹¹ Ali Çoşkun, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Tilikyan Köyü: 12 Temmuz 2017.

⁹⁹² Levent Sağ lam, “Elazığ Tür kmen Alevileri Örneğinde Ölüm Ritüeli”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, 2019), s.47-48. Elazığ bölgesi için Levent sağ lam, “Cenaze defnedilip, mezarlıktan gelindikten sonra ilk gerçekleştirilen mezar ziyareti o günün akşam vakti olmaktadır. Mezara ölen kişinin en yakınları ve ona destek için giden az sayıda, tabiri caizse bir avuç insan giderek mezarın üzerinde ateş yakarlar. Bu ateş yakma pratiği, yorumlanırken “ Mezar taze olduğu için porsuk veya vahşi hayvanların mezarı kazıp ta cesedi çıkarmasını engellenmesi ” amacı güdülmekte olduğu söylenmektedir. Bu olayın bir başka yorumunda ise “ Kuran-ı Kerim’ de herkes ateşini beraber öbür tarafa götürür” düşüncesi ile yakıldığına değ inilmektedir.” ifadelerini kullanmaktadır.

⁹⁹³ Hüseyin Doğan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kahta/Bağ lar Köyü: 2 Mart 2017; Hasan Aydın, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Elif Avcı, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kahta/Bağ lar Köyü: 2 Mart 2017; Mehmet Alan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kahta/Bağ lar Köyü: 2 Mart 2017.

⁹⁹⁴ Ali Büyü kşahin, –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

⁹⁹⁵ Hasan Aydın, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Rıza Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017. Alevi toplumunda önemli olan bir takım sayılar bulunmaktadır. Bunlar üç, yedi, kırk ve elli ikidir. Bkz. Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Türk Halk İnançları, Dedem Korkut Daş Elleri**, s.74, 132.

⁹⁹⁶ Zeynep Alan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹⁹⁷ Fidan Çetinkaya “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selvi Özen, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zekiye Turan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019. Bahar Çelik ise, helvanın bir somun içine konularak komşulara dağıtıldığını ifade etmektedir. Bkz. Bahar Çelik, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

⁹⁹⁸ Leyla Kırmızı, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

⁹⁹⁹ Fatma Çoban, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü:05 Kasım 2019; Mahmut Bozat, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017; Fatma Fırat, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

utandırmaya, cehennem nârına yandırmaya, Üçlerin, Beşlerin, Yedilerin, On İki İmamların hüsn-ü himmeti üzerinizde olâ. Ali haldâşınız, Hızır yoldâşınız olâ. Bir lokmanız bin bir kazâya belâyâ karşı gele. Allah dualarımızı, ibadetlerimizi kabul eyleye. Bu cemde bulunan büyük-küçük bacı, kardeşler! Bir bardak suyun hakkı vardır; birbirinize haklarınızı helâl eyleyiniz. Kusurlarımız var ise hoşgörü ile bağışlayınız. Nûr-u Nebî, kerem-i Ali, pîrimiz üstâdımız Hünkâr Hâc-ı Bektâş-ı Veli, kerem-i evliyâ! Mü'mine Yâ Ali!’’ Sofralar kaldırılırken ise mürşid şöyle dua eder: ‘‘Duran-oturan, Kovsuz-gaybetsiz evine varan yastığına baş koyan, Sağ yata sefâ kalka, hayırlı işler hayırlı düşler göre. İsteğinizi, dileğinizi Hâk-Muhammed-Ali vere. Hazret-i Hüseyin yardımcınız, Hazret-i Hızır yoldâşınız olâ. Gerçeğe hü...’’¹⁰⁰⁰

Genel olarak mevlit üçüncü ve kırkıncı günlerde okutulmaktadır. Mevlit ya hoca tarafından veya dede tarafından okunmaktadır. Görüşmelerimizde toplumda taziyenin kırkıncı veya üçüncü gününde dedenin gelip dualar okuması da mevlit olarak adlandırılmaktadır. Mevlit okuması için taziye sahibi yakındaki veya talibi olduğu dedeyi ya kendisi veya bir yakını tarafından arabayla aldirarak mevlit alanına getirmektedir. Dedeye cemaatin özellikle ortasında herkese hitap edebileceği bir alanda yer verilmektedir. Bu sırada her misafir özellikle de yaşlılar yeni gelen dedeye hoş geldin demekte ve bazıları elini öpme referanslarıyla saygı göstermektedir. Bu sırada taziye sahipleri genellikle kapı kenarında veya girişte misafirlere hoş geldin demek için eğer açık alanda ise ayakta karşılamaktadır. Mevlit okunmaya başlayınca kadar taziye sahipleri gelen misafirlere çay sunması için seyyar bir çay ocağı kurmaktadır. Taziye sahibinin genç erkek yakınlarının bir kısmı gelenlere çay servisi ederken diğer bir kısmı ise bardak yıkama işlemleri ile uğraşmaktadırlar.

Taziyeye gelen misafirler aynı taziyenin ilk üç günü gibi kadınlar başları örtülü ve aynı erkekler gibi koyu renk elbiselerle erkeklerden ayrı olarak oturmaktadırlar. Bu durum mevlit yemeğinin dağıtılması ve yenmesi sırasında da geçerlidir.

Mevlit olarak adlandırılan uygulamada sırasıyla Yasin, İhlas, Felak ve Nas sûreleri okunmaktadır. Bu sûrelerin okunmasından sonra dede taziye sahipleri ve ölenin ruhu için duada bulunmaktadır. Bu işlem sırasında genellikle dedenin sesini duyurabilmesi için ses düzeneği ayarlanmaktadır. Bu işlem için Mithat Büyükşahin Dede’ye Avrupa’dan seyyar bir ses düzeneği getirilmiştir. Onun taziyede surelerden sonra etmiş olduğu dualarından birini aşağıda naklediyoruz.

‘‘Keremine nihayet olmayan kullarını lütuflarından mahrum bırakmayan yüce Allah! Yarabbi divanına geldik yalvartıyor dualarımızı sevgili habibin hazreti Muhammed

¹⁰⁰⁰ Arı, ‘‘Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)’’, s.223.

Mustafa'nın aşkına kabul eyle! Ya Rabbi, bütün günahlarımızı bağışla yaptıklarımızdan dolayı bizi cezalandırma ya Rabbi okuduğumuz Yasin'den ve dudaklarımızdan çıkan Allah Allah seslerinden nasip olan manayı aziz peygamberimize arz ediyorum ve kendisinden şefaah bekliyoruz kabul eyle ya Rabbi ve diğer peygamberlerini ve ehli beyti on iki imamları on dört masum pak efendilerimizin ruhlarına şad eyle. Hususiyle okuduğumuz duaları, anne ve balarımızı ahiret âlemine göçen yakınlarımıza duyur ya Rabbi. Yavrularımızı anne baba sözü dinleyen kimselerden eyle yarabbi ¹⁰⁰¹

Mevlit sırasında dede dualarını okurken bir kısmı kendi aralarında konuşmalar içinde ve yapılan törene katılmadıkları gözlenmiştir. Zeynal Karınca'ya göre bu durum inançtaki zayıflamalardan kaynaklanmaktadır¹⁰⁰².

9. Yas Törenleri

Taziye gelenlerden özellikle kadınlar ölenin arkasından onun meziyetlerini sayarak ağlar ve etrafını da bu hüzne katarlar. Bu işlem genellikle yakın akraba bireylerinden birisi tarafından gerçekleştirilmektedir¹⁰⁰³. Taziye sahipleri taziye işlemleri sırasında yas işareti olarak saç ve sakal tıraşı olmamaktadır. Hatta bu durum bazıları özellikle de vefat eden genç bir birey ise aile bireyleri bu yas törenleri tarafından kırk günden fazla sürdürülmektedir¹⁰⁰⁴. Özellikle kırsal alanda taziye sahibinin komşuları ve köylüleri bir saygı nişanesi olarak sakal bıyık ve saç tıraşı olmaz ve kırk gün boyunca köyde düğün yapılmamıştır. Bir yas alameti olarak televizyon açılmadığı gibi evdeki aynanın üzerine de bir örtü örtülmektedir¹⁰⁰⁵.

Yas törenlerinde aile bireylerinden özellikle erkeklerin ölümü metanetle karşılayıp gelen misafirleri iyi ağırlaması ve vakurlu durması beklenmektedir. Yas törenleri ve taziyelerde ölenin arkasından dedikodu yapılması ve kötü söz söylenmesi ayıp karşılanmaktadır.

¹⁰⁰¹ Mithat Büyükşahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019

¹⁰⁰² Zeynal Karınca, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017.

¹⁰⁰³ Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Ali Büyükşahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Özgül Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Fatma Kuşak, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Yusuf Felek, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Özkan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeliha Durmuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kıracı, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Turhan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

¹⁰⁰⁴ Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Ali Büyükşahin -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019. Bazı kimselere göre ölen kimsenin ruhu amelîne göre çeşitli formlar alabilmektedir.

¹⁰⁰⁵ Ali Tanrıverdi, *age.*, s.167.

Taziye ziyaretine gelenler, cenaze evine giderken bir takım yazılı olmayan kurallara uymak durumundadırlar. Bunların başında kılık kıyafetlerin renklerinin siyah ve koyu renkli olmasına dikkat edilmesidir. Kadınlarında kolları uzun ve başlarının kapalı olmasına dikkat edilmektedir. Açık renkli parlak renkli kıyafetlerle taziyeye gidilmesi cenazeye saygısızlık olarak kabul görmektedir¹⁰⁰⁶. Ortanca köyü'nden Zeliha Durmuş, cenaze yakınlarının vefatın genç olması halinde cenaze sahibi kadınların başlarına “Şak” adı verilen siyah örtü veya yazmalar taktıklarını belirtmektedir¹⁰⁰⁷.

10. Ağıtlar ve Ağıtçılar

Anadolu Alevilerinde olduğu gibi Adıyaman'dakilerde ölümlerin arkasından ağıtlar yakmaktadırlar¹⁰⁰⁸. Bu işlemi genelde yaşlı ve ağıt yakmakta tecrübeli kimseler tarafından yapılmaktadır. Bunun dışında ölünün yakın yaşlı akrabaları da bu işlemi gerçekleştirmektedir. Ağıtlarda genellikle ölenin iyi meziyetleri ile ölümün acı yönü vurgulanmaktadır Ağıtlarda kadınlar göğüslerini yumruklar, saçlarını çeker, üzerini başını paralayarak acılarının büyüklüğünü göstermektedirler.¹⁰⁰⁹ Taziye evine gelen misafirlerde ölene olan sevgilerini göstermek için cenazenin yakınları ile birlikte ağıt yaktıkları da bilinen bir olgudur¹⁰¹⁰. Toplumda taziye gelip güzel ağıt yakan kadınlar için “ *Şu filanca kadın gelip de ne güzel*

¹⁰⁰⁶ Selver Şahin, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018; Özgül Çetin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Fatma Kuşak, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hanım Sarıgül, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Emine Karadağ, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hamdi ?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Yusuf Felek, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zeynep ?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Telli Çoşkun, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Telli Özkan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Zeliha Durmuş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalış, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sedat Kırac, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Sedat Turhan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Birkan Göçer, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019;Hasan Tellal, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zübeyde Demirci, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Nehir, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

¹⁰⁰⁷ Zeliha Durmuş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Zehra Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹⁰⁰⁸ Tanrıverdi, *age.*, s.168.

¹⁰⁰⁹ Aziz Doğan, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Bircan Güneş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Şahmir/Yedioluk Köyü: 25 Şubat 2019; Elif Güneş, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Elif Şahin, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Şahmir/Yedioluk Köyü: 25 Şubat 2019; Fatma Güneş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Lüf Köyü: 12 Ekim 2018; Hasan Güneş, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Hüseyin Bozkurt, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Lüf Köyü: 12 Ekim 2018;Hüseyin Güneş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Bulam Köyü: 05 Kasım 2018;Kahraman Mama, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Leyla Kırmızı, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kartık Köyü: 10 Kasım 2018;Mahmut Güneş, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019;Mehmet Ülgün, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Molla Ali Bozkurt, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019;Peri Güneş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Recep Köyü: 10 Ekim 2018Sait Kırmızı, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019;Elifi Güneş, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Elifi/İpekli Köyü: 12 Kasım 2018; Şehnaz Ülüş, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Zeycan Bozkurt, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Bulam Köyü: 05 Kasım 2018; Zeliha Şahin, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Zeynep Horoz, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019;Zeynep Kırmızı, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Zübeyde Doğan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Terman Köyü: 12 Kasım 2018.

¹⁰¹⁰ Nuriye Mama, Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

ağladı” veya “ Bir kılam (kelam) yaktı ki hepimizi ağlattı” şeklinde övücü ifadeler de kullanılarak ağıtçı kadınlar onurlandırılmakta ve övülmektedir¹⁰¹¹.

Ağıtlar toplumda acının dışavurumu olarak görülmektedir Bu dışavurum toplumda kadın bireyler tarafından gerçekleştirilmesi olumlu karşılanırken erkeklerin ağıtlar yakması toplum tarafından ayıp karşılanmaktadır. Erkeklerden metanetli ve sağduyulu bir şekilde taziye evinde oturmaları ve misafirlerini ağırlaması beklenmektedir¹⁰¹². Bazı durumlarda taziye evine gelen misafirlere ailesinden birini yeni kaybetmiş kadınlar veya diğer bireyler bu sırada kendi acılarını da hatırlayarak cenaze sahiplerine eşlik etmek ve de kendi acılarını yeniden hatırlamak adına ağıt yakmaktadırlar. Bu durum toplum tarafından normal karşılanmakta ve taziye sahibi için bir dayanışma ve eşlik etme olarak görülmektedir.

11.Ağız Açma

Çevre Alevi yerleşimlerinde bulunduğu gibi Adıyaman’da da mevtanın defninden sonraki üçüncü gün hazırlık yapılarak “ağız lokması” adı altında bir yemek verilmektedir. Bunun diğer bir adı da “ağız açma” dır. Bu işlemde verilecek olan lokma/yemek genellikle vefat edenin kendi emeği, malı ve mülkü ile onun parasıyla yapılmaktadır. Eğer vefat edenin böyle bir malı mülkü yoksa çocukları veya kardeşleri tarafından bu masraf üstlenilmektedir. Ağız Açma lokmasından sonra kadınlar bir kez daha mezarlığa giderek kabri ziyaret etmektedirler.

Bu lokma hadisesinde defin aşamasından önce yapılan telkinin bir benzeri olup orada olmayanların için tekrarlanabilmektedir. Hazirundan mevta için sorunlarını ifade etmelerinden sonra rızalık alınmaktadır. “Ağız açma” ifadesiyle katılımcılardan mevta ile ilgili müşkülâtı olan veya sorunu olan varsa çekinmeden konuşsun ve meramını dile getirsin anlamında kullanılmaktadır. Bunun için lokma için kurban kesilirken gerçekten hayvanın ağızı açılmakta ve topluma yukarıdaki mesaj verilmektedir¹⁰¹³. Kurban kesiminden sonra bir tepsi içinde bulgur ve tuz topluluk içinde dolaştırılarak bir nevi tuz ve ekmek hakkı olanların haklarını helal etmesi istenmektedir¹⁰¹⁴.

12.Mezar Taşı

Mezar taşları, dikildikleri mekân, üzerlerindeki yazı ve bezemeleriyle, ait oldukları toplumun, sanatı, kültürü, özlere, dini inanç ve estetik kaygıları ile ilgili önemli ipuçları

¹⁰¹¹ Ali Haydar Yıldırım, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Azikan Köyü: 07.08.2020; Bahar Çelik, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹⁰¹² M.Ali Demirci, Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

¹⁰¹³ Ali Büyükçöşkun –Dede- “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sinan Çetin, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Tellal, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Hasan Çalı, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Mehmet Kaz, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Tanrıverdi, *age.*, s.167; Tanrıverdi, “agm.”, s. 150.

¹⁰¹⁴ İlkay Ayaz, -Memur- “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020.

içeren belgelerdir. Mezar taşlarının üzerine kazınan veya yazılan sembol ile ifadeler sahiplerinin sosyal ve kültürel özelliklerini yansıttığından antropolojik ve sosyolojik açıdan da büyük önem taşımaktadır.

Mezar taşları, insanlık tarihi boyunca vefat edenin kabrinin kaybolmasının önüne geçmek, vefat eden kişiyi hatırlatmak ve hayatta olan akrabalarını birbirine bağlamak amacıyla kullanılagelen bir semboldür. Mezar taşlarının toplumdan topluma göre birçok çeşidi ve yapısal anlamı bulunmaktadır. Alevi toplumlarında mezar taşları her ne kadar fazlaca yazılı kaynaklarda belirtilmemiş ise de toplum için özel bir anlama sahiptir. Gözlemlerimiz de mezarlık ziyaretlerinde mezar sahibinin başucundaki taşları akrabaları ile çocuklarının saygıyla öptüklerini ve okşadıklarını müşahede ettik. Bu durum sadece Alevilere özgü bir şey olmayıp bazı Sünni kişilerce de aynı ritüel gerçekleştirilmektedir. Ayrıca mezar taşının öpülerek saygı gösterilmesi Pazarcık Türkmenlerinde¹⁰¹⁵ ve Hac Bektaş yani İç Anadolu Türkmenlerinde de uygulanmaktadır¹⁰¹⁶.

Adıyaman şehir mezarlıklarından faal halindeki iki mezarlıktan birisi olan Karapınar Mezarlığı Belediye Mezarlıklar Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Adıyaman Alevi köylerindeki mezarlıklarda olduğu gibi Karapınar Mezarlığı da Organize Sanayi Yolu'nun üzerinde kurulmuştur¹⁰¹⁷. Bu mezarlık çok eski olmayıp otuz kırk yıldan beri kullanılagelen bir mezarlıktır. Adını almış olduğu Karapınar Mahallesi Cumhuriyetle kurulmuş olan daha çok Alevi vatandaşlarımızın oturduğu bir mahalledir. Bu mahalleye ilk zamanlar dağlık köylerden daha iyi yaşam koşullarında yaşamak isteyenler, çeşitli sorunlardan dolayı köylerini terk etmek zorunda kalan bireyler, eğitim için şehre gelmek zorunda kalanlar ve bu bölgeden toprak alanlar tarafından oluşturulmuştur. İlk zamanlar yerleşimler köyleri ile bağlarını koparamadıklarından, kopartmak istemediklerinden dolayı cenazeleri genellikle kendi köylerinde defnetmişlerdir. Günümüzde bile bir kısım mahalle sakinleri özellikle yaşlıların isteği üzerine cenazelerini köylerine defnetmektedirler. Bununla birlikte zamanla nüfusun artmaya başlaması ve kırsaldan ekonomik ve sosyal olarak kopmalarla birlikte aileler, yakınlarını ziyaret edebilmek ve zaman zaman görmek istedikleri için mahallerine yakın bir mezarlık arzusunda bulunmuşlardır. Bu konuda yapılan girişimler sonunda Karapınar Mezarlığı ihdas edilmiştir.

¹⁰¹⁵ Aras, s.237.

¹⁰¹⁶ Baha Said Bey, s.236.

¹⁰¹⁷ Kılıç, s. 187.

Günümüz Adıyaman Organize Sanayi Sitesi'nin güneyinde bulunan mezarlık yeni bir mezarlık olduğu için kabirlerin hemen hemen hepsi, birkaç istisna dışında, yenidir. Nitekim bu mezarlıkta kabir başlarına dikilen en yaşlı ağaçların bile 20-30 yıllık olduğu görülmektedir. Bu mezarlık ve yeni mezarlık oluşturulmadan önce Aleviler cenazelerini Sünnilerle birlikte eski mezarlığa gömmüşlerdir. Bu mezarlık alanın dolması ve şehrin büyümesi üzerine zorunluluktan dolayı mezarlıklar ayrılmıştır. Toplumsal bütünlük için bunun yanlış olduğu kanaatindeyiz.

Karapınar Alevi mezarlığında ve diğer Alevi mezarlarında defin sonrasında mezarın üzerin bir naylon veya su geçirmeyen başka bir örtü ile kapatılmaktadır. Bunun temel nedeni cenazenin ıslanmaması olduğunu müşahade ettik. Bu aşamadan sonra geçici olarak mezar taşı olarak geçici bir tafta veya genellikle kerpiç konulmaktadır.



Karapınar mezarların ve kabrin başucuna dikilen taşlarının büyük ölçüde yeni olduğu mezarlıkta mevtanın yakınları tarafından definin gerçekleşmesinin üzerinden bir yıl sonra mevtanın mezarı suni veya doğal mermerden yapılmaktadır. Bir yıl beklenmesinin nedenleri arasında yeni mezarın oturmasının beklenmesi ve çökmesinin engellenmesidir. Yapılan mezar taşlarında kuşların su içmesi için su bölmeleri bulunmaktadır. Bu özelliği ile Adıyaman Alevi mezarları ve kabirleri Anadolu'daki herhangi bir ildeki mezarlıklarla aynıdır. Anadolu'daki şehirlerde bulunan mezarlıklarda zaman zaman mezarların üzerine su ve yiyecek konulduğu da bilinir. Bununla amaçlanan yolu düşüp ihtiyaç duyana Allah rızası için hayır işlemek hizmet vermektir.¹⁰¹⁸. Bu ve benzeri uygulamalar aynen Karapınar mezarlığında da mevcuttur. Dini ibarenin bulunmadığı mezarlarda bile mezar sahiplerinin özellikle mezar

¹⁰¹⁸ Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Hz. Hızır'dan Sultan Nevruz'a*, s.120.

taşına veya kenarına yiyecek ve içecek koymaları oldukça yaygındır. Aşağıda mezar bunun tipik bir örneğidir.



Genel olarak Alevi mezar taşlarında var olan simgelerin bir kısmı Şii/Alevilikten gelen matem ve mersiye'nin taşlara yansımalarıdır. Bunların kökenine inildiğinde Kerbela Olayına yani Hz. Hüseyin'in şehit edilmesine ve Pir Sultan Abdal'a kadar uzatılabilmektedir. *“Hak Muhammed Ali'nin Şefaati Üzerine Olsun Mekanın Cennet Olsun”, “Ahiret İçin Yaratılan Dünya ile Ne İşi Var ve Elinden Alınacak Mal İçin Ne Yapmak İster? Halbuki Sonunda Hesabı da Vebali de Ona Sorulacak”* Hz. Emirel Mümünin İmam Ali (S.A), *“ Her Nefis Ölümü Tadacaktır.”*

Mezar taşlarında Aleviler kültürü içinde önemli bir yeri olan Cafer-i Sadık'a ait sözler olan tek bir örnek mezar taşı bulunmaktadır. Bu mesaj Korlu Derviş Gözel'in mezar taşında *“Namazı Hafife Alanlar Şefaetimize Nail Olamayacaklardır İmam Cafer-i Sadık (s.a.)”* sözleriyle yer almaktadır. Ancak yeni bir mezarlık olan Karapınar Mezarlığı'nda bu tür motifler oldukça azdır. Çiçek motifleri cinsiyet olarak hem erkek ve kadınlarda kullanılmasında rağmen yoğunluk kadınlardadır.



Karapınar Mezarlığında bulunan mezar taşlarının niteliğine bakıldığında büyük bir bölümü çift yönlü bir özelliğe sahiptir. Doğuya bakan yüzde bütün Anadolu'da olduğu gibi genellikle lale, gül, çınar yaprağı zeytin ağacı, bitki motifleriyle hayvan olarak ağzında zeytin dalı veya benzer bir nesne taşına güvercin veya sadece güvercin motifleri kullanılmıştır.



Bunun dışında birkaç örnek mezar taşında da diğer Anadolu mezar taşlarında ve Adıyaman Alevi köylerinde olduğu gibi Hz. Ali'yi simgeleyen Zülfikar motifli kılıç resmedilmiştir. Ama bunun bütün Alevi mezarlıklarındaki mezar taşlarında olduğunu ifade etmek oldukça cüretkâr bir ifade olacaktır. Nitekim yeni bir mezarlık Zeynel Abidin Türbesi civarındaki mezarlarda kılıç motifi bulunmamaktadır.



Çiçek motifleri cinsiyet olarak hem erkek ve kadınlarda kullanılmasında rağmen yoğunluk kadınlardadır. Bazı mezar taşlarında cinsiyeti belirlemek için yukarıdaki örneklerde olduğu gibi erkek mezar taşlarına kravat ve kadın mezar taşlarına ise yazma veya başörtüsü bağlanmaktadır.



İç yüzeyde mevtanın aile nüfus bilgisi, ruhuna Fatih yazısı, besmele gibi ibareler bulunmaktadır. Buradan da anlaşıldığı üzere Adıyaman Alevi mezarlığındaki dini mezhepsel

motifler Anadolu'daki Tokat, Amasya, Yozgat ve Sivas illeri başta olmak üzere diğer Aleviler ile benzerlikler bulunmaktadır. Bunlar arasında Hz. Ali'nin kılıcı olan Zülfikar, lale ve gül motifleriyle birlikte mezar taşının dışı bakan yerinde dua dışında dileklerin bulunması gösterilebilir¹⁰¹⁹. Ayrıca daha önceden mezar taşlarında sadece yazılar ve süslemeler bulunurken son dönem mezarlarının büyük çoğunluğunda mevtanın resmi bulunmaktadır. Bu durum kırsal alandaki mezarlıklar için de geçerlidir¹⁰²⁰. Karapınar Mezarlığı'nda bulunan mezarların betonarme, granit ve büyük bir çoğunlukla mermerden oluşmaktadır. Özellikle varlıklı olan kişilerin mezarlarını daha gösterişli yaptıkları görülmektedir.

Karapınar mezar taşları mezar taşının iç kısmında kabirde yatan kişiyi tanımlayan doğum, ölüm tarihleri, lakabı ve baba adı gibi açıklayıcı bilgiler bulunurken dış kısmında ise Allah'tan mağfiret, geride kalanlara dua, nasihat, esenlik dileme, helalleşme, ayrılma acısı gibi kavramlar taşlara kazınmıştır¹⁰²¹. Bu mezarlık yeni bir mezarlık olduğu için meslek ve uğraşlarla ilgili aşağıda belirttiğimiz tek bir mezar tespit edebildik.



12.1.Mezar Taşlarında Dua İsteği

İnsanoğlu özellikle sıkıntılı zamanlarında, kendinden güçlü gördüğü, aciz kaldığı durumlarda kutsal bir varlığa sığınma veya ondan yardım bekleme duygusuna girer bunun da dini literatürdeki karşılığı duadır. Dua aynı zamanda bir sığınma, şefaet ve yardım dileğidir. Arapça anlamıyla dua genel olarak; “çağırarak, birini bir şeye sevk etmek, davet etmek, birini

¹⁰¹⁹ Güven Karaköse, “Sıraç Alevilerinde Ölüm Fenomeni”,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, 2019), s.3,38, 72-84; Kılıç, s. 187. Adıyaman Alevi köylerinin bazılarındaki mezar taşlarında silah ve tabanca resimlerinin bulunduğu bilinmektedir. Orta Asya'daki topluluklarda mezar taşlarının üzerinde silahların ve ağaç motiflerinin yer almaktadır. Bkz. Tanrıverdi, *age.*, s. 215; Jean-Paul Roux, **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, İstanbul: İşaret Yayınları, 1995, s.292.

¹⁰²⁰ Kılıç, *age.*, s.187.

¹⁰²¹ Sedat Veyis Örnek, **Anadolu Folklorunda Ölüm**, Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 208, 1971, s.70-75.

isimlendirmek ve birini başkasına nispet etmek” anlamlarını taşımaktadır¹⁰²². Mezar taşlarında var olan dua isteği, ahrette Allah tarafından mevtaya ihsanlar ve nimetler ihsan edilmesi için mevtanın geride kalan akrabaları ve yakınları tarafından yazılmaktadır. Mezar taşlarının bir kısmının da Arapça besmele bulunurken genelinde besmele bulunmamaktadır. Ölenin ardından başlıca istenilen sure Fatiha suresidir. Bunun dışında bir sure bulunmamaktadır. Fatiha isteği genellikle mezar taşlarının iç yüzeyinde bulunmakla birlikte az bir miktarında mezar taşının dış yüzeyinde bulunmaktadır.



Karapınar Mezarlığında bir sadece bir mezar taşının alt tarafında ziyarete gelenlerin okuması için Latince Fatiha Suresinin tercümesinin bulunduğunu gördük. Bunun temel nedeni olarak mezar yakınlarının kabirlerine gelip gidecek olan kişilerin bir kısmının Arapça ezberden Fatiha suresini okuyamayacakları düşünülerek ziyaretçilerin ziyaretlerinde en azından bir Fatiha okunmasını sağlamak olduğu düşüncesindeyiz.

Zeynel Abidin Türbesi Mezarlığında da Türkçe karakterli surelere yer veren bir mezar bulunmaktadır. Kemal Güven'in kabrinde Bakar Suresi 156'ın "Biz Allah'ınız Gene De Gerisin Geriye Ona Döneceğiz" ayet ile Ankebût 57 Ayette geçen "Herkes Ölümü Tadacak Sonra da T(K) apımıza Geleceksiniz" ifadeler yer almaktadır.

¹⁰²² Esra Türk, "Dini Eğitim Açısından Çocukluk Döneminde Dua Kavramının Önemi", *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)*, Cilt:1/Sayı:3, Aralık 2015, s.446.



Karapınar mezar taşlarında çok fazla olmamakla birlikte birkaç tane de Arapça Allah ve besmele yazılı mezar taşı bulunmaktadır. Bunlardan birkaçını aşağıda belirttik.



12.2. Siyasi Mesaj İçeren Mezar Taşları

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkemizde başlayan sağ sol çatışmaları ülke geneli olduğu gibi Adıyaman'ı da etkilemiştir. 1960'la kadar genel olarak bir bütün içinde hareket eden Adıyaman'daki toplum soğuk savaşın ve yerel dinamiklerin de etkisiyle parçalanma yaşamıştır. Bu bağlamda 1960'lardan sonra Aleviler kendilerini sol ve sosyalist siyasal akımın içinde bulmuşlardır. Bu bağlamda Türkiye İşçi Partisi gibi sol yelpazede duran partileri desteklemişlerdir. Sol akımın kaynağı olan Leninist ve Markist akımlar daha sonları güç kazanacak olan Kürt Milliyetçiliğine zemin hazırlayarak Alevilerin siyasal yüzlerinin bu

tarafa doğru dönmesine neden olacaktır.¹⁰²³. Sol kuşağın söylemlerinden etkilenen kuşaklar ve bunların yakınları mezar taşlarına bu siyasi görüşlerini de yansıtmışlardır. Bu bağlamda Karapınar Mezarlığı'ndaki mezar taşlarının birinde Ahmet Arif'in Bu Zindan, Bu Kırgın, Bu Can Pazarı ve Anadolu adlı şiirlerinden dizeler bulunmaktadır.



¹⁰²⁴ Siyasi olarak dünya görüşünü mezar taşına yazarak gelecek nesillere nasihat olarak aktarma amacını taşıyan en güzel örneklerden bir tanesi de aşağıda örneği verilen mezar taşı dizeleridir.

¹⁰²³ Helga Rittersberg Kılıç, "Development and Reformulation of a Returnee Identity as Alevi", **Alevi Identity, Cultural, Religious and Social Perspectives**, Edited by Tord Olsson, Elisabeth Özdalga and Catharina Raudvere, Swedish Research Institute in İstanbul, Francis & Taylor, 2005, s. 90-91.

¹⁰²⁴ Diğer bir mezar taşında Ahmed Arif'in "Senin sonun yok.

Mandaların, kavakların pazarı olur,

Senin pazarın olamaz.

Sensiz nar çatlamaz, bebek gıı demez.

Beni böyle şair, divane etmez,

Kızımın çatal göğsü.

Senin yüzün suyu hürmetinedir

Buğdalara, cevizlere yürüten" dizlerine yer verilmiştir.



Siyasi söylem ve mesaj kendisine;

“*Halk Uğruna Düşünüp Yatanlar, Hiç Dinmiyor Bu Feryatlar, Hiç Uğruna Hücrelerde Nice İnsanlar, Benim İçin Sakın Haykırmayın, Halkım.....*” dizeleriyle kendisine mezar taşında yer bulmuştur. Sol akımın Kürtçülüğe dönüşmesiyle birlikte sol yazınsalı ve şiiri yerini mezar taşlarında Kürtçe kod adlarına ve mesajlarına bırakmıştır. Karapınar mezarlığında bu şekilde sadece beş mezar taşı tespit ettik. Yine aynı şekilde Zeynel Abidin Türbesi mezarlığında dört mezar tespit ettik.



Karapınar mezarlığındaki Kürtçe mezarların iki tanesi PKK üyelerine aittir. Birincisi 17.05.1994 tarihinde çatışmada öldürülenlerin PKK grubunun bir arada gömülmüş olduğu toplu mezardır. Diğeri ise YPG saflarında Suriye’de öldürülen Rojhilat Tolhıldan kod adlı Engin Taştan’ın mezarıdır. Kürt milliyetçiliği yapan veya PKK’lı olanların mezar taşlarında

dini ibare yerine örgütsel kod adları ve mesajları bulunmaktadır. Bu konudaki mezarlıktaki ilk mezar toplu mezardır. 1994 tarihli mezar taşında “*Biz Yaşamı Uğruna Ölecek Kadar Seviyoruz*”, “*Çiya'ya Bizare*” yazıları bulunmaktadır.

Zeynal Abidin Türbesi Mezarlığı'nda ise Rıza Güven'in Kürtçe mezar taşında öldürülen diğer örgüt elemanlarından farklı olarak taşın sol uç tarafında bir güneş sağ tarafında ise ağzında bir zeytin dalı olan güvercin resmedilmiştir. Diğer var olan üç mezar ise kadınlara ait olup anneye olan sevgi Kürtçe ifade edilmiştir. Ayrıca bu mezar taşlarından Zeynep Doğan'ın taşında hem Türkçe ve hem de Kürtçe ifadelerle birlikte diğerlerinden farklı olarak dua isteği de yer almaktadır.



12.3.Şiir, Şarkı ve Popüler Kültür Mesaları İçeren Mezar Taşları

Edebiyat ve şiirlerden yapılan alıntılarla oluşturulan mezar taşlarında anne özleminden dolayı Bedirhan Gökçe'nin “*Sol Yanım Acıyor Anne*”, Erdem Beyazıt'ın “*Ölüm bize ne uzak bize ne yakın ölüm / Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm*” şirinin son iki satırı ile Barış Manço'nun “*Gül Bebeğim*” şarkısının “*Sensiz Yaşamak Ne Kadar Zor, Ayrılık Acısını Gel Bana Sor*”, dizeleri de en fazla kullanılan dizelerdendir. Ancak bu sözlerin mezar sahiplerinin kendilerine göre uyarlandığı görülmektedir.



Nerdeyse tamamının yazıldığı şiir olarak Dursun Ali Akın- Selahattin Aygün'ün “Azrail'in Gelir Kendi, Ne Ağa der Ne Efendi, Sayılı Günler Tükendi, Yolun Sonu Görünüyor, Geçtim Dünya Üzerinden, Ömür Bir Nefes Derinden, Bak Feleğin Çemberinden, Yolun Sonu Görünüyor” dizleri Aşık Mahzuni Şerif'in “Hak Bana Bir Can Vermiş, Boşu Boşuna, Vücutuma Bir Can Girmiş, Boşu Boşuna, İsa Meryem'e mi Kanmış (kalmış) ,Musa Asadan Ne Bulmuş, Süleyman Bir Sultan Olmuş Boşuna” ve “Güneşe Saygıdandır, Çiçeğin Boyun Eğmesi, Bütün Aşklardan yücedir, İnsanın İnsan sevmesi”, adlı şiirleri ile Ahmet Kaya'nın “ Bir Kuş Oldun Gök yüzünde Uçamadın Sen, Nehir Oldun Irmak Oldun Taşamadın Sen, Çocuk oldun Sokaklarda Oynamadın Sen, Doğdun da Büyüdüün Ama Yaşamadın Sen “ , Kazım Koyuncu'nun,, İşte Gidiyorum Şarkısı'nın “Ne küslük var ne, pişmanlık kalbimde,,Y (T) ürüyorum sanki, senin (Ailemin) yanında, Sesin uzaklaşır, her bir adımda, Ayak izim, kalmadan, gidiyorum” şarkı ve şiirleri bulunmaktadır. Bunlar arasında en fazla esinlenen söz ve şarkı Barış Manço'ya ait olan Gül Pempe'dir.



12.4.Özlem ve Ayrılık Acısı İçeren Mesaj Taşları

Karapınar mezarlığında en fazla taşlar üzerinde özlem ve duygulu dolu mesajlar bulunmaktadır. Bunların büyük bir bölümü özlem, yoksunluk ve ölümün zamansızlığı içermektedir. Bazı mesajlar “Yaşamasam da Ben Babamın Biricik Oğluyum” ve “Ah Ölüm Bir Kuş İdim, Uçtum Yuvadan Ecel Ayırdı Beni Gül Gibi Yavrularımdan”, “Baki Olan Allah'tır”, “Dünyana Doyamadım Gittiğim Yoldan Dönemedim, Sevdiklerimi Son Kez Göremedim”, “Bunca Gayretin Sonu Değil Mi, Bir Avuç Toprak, Ölümünden Korkum Yok, Korktuğum Tek Şey Unutulmak,” gibi ölünün ağzından yazılırken büyük bir çoğunluğu ise mevtanın yakınlarının duygu ve özlemlerini içermektedir. “Aylar Oldu Yokluğuna Alışamadık, Acın Bir Volkan Gibi İçimi Dağlıyor, Yanıyor Bu Yürek, Yanıyor, Dua Ediyorum Allah'ıma, Giresin Diye Rüyalarıma, Görebilsem O Gül Yüzünü, Öpebilsem Tekrar”, “Sen Bizi İncitmedin Allah da Seni İncitmesin” Bizi İncitmedin Allah da Seni İncitmesin Yattığın Yer Mekanın Cennet Olsun” Her Zaman Hayatımda Bir Boşluk, Bir Yanım Noksan kalacak, Yokluğun Çok Zor, Çok Zor Oğlum, Ben Nasıl Bu Hayata Alışacağım” , “Bizim masalımız: yazılmadan, okunmadan bitti, Hani: Yarenimin yarına dair umudu, Fırtınada sığındığı limanı, Sarsılrsa da yıkılmayan dağıydın, Geriye: Yaşanmamış Günlerimiz, Söylenmemiş Sözlerimiz, Bitmemiş Hikâyemiz Kaldı” , Baba başta taç imiş, Her Derde İlaç İmiş, Evlat Bir Pir de Olsa Babaya (Anaya) Muhtaç İmiş”, “Gecemiz Gündüzümüz Seninle Oldu, Sevgili Babacığımız Seni Hiç Unutmayacağız, Kalbimiz Senin Sevginle Yaşayacak, Seni Hiç Unutmayan, Ailen Mekanın

Cennet Olsun, Toprağın Bol Olsun, Sevgili Babacığımız”, “Önce Serin Bir Rüya Esti, Yalnızca Bedenin Ayrıldı, Bu Dünyadan Sen Artık, Sadece Fotoğraflarda, Anılarda Kaldın Ama En Önemlisi de Yüreğimizde Ağlayan Gözler Bıraktın, Kanayan Yürekler, Hasretinle Dayanamayan Gönüller.....Biz Seni Hep İçimizde Yaşatacağız!”, “Kalbi Güzel İnsan, Mekanı Cennet Olsun”, “*Sesimi duyuramam, Yanıma çağıraramam, Hala inanamam, Toprak mı oldu sen babam*”¹⁰²⁵.

Zeynel Abidin Türbesi civarında bulunan mezarlıkta bazı mezar taşı yazılarında vefat edenin geri de bıraktıklarına teselli edici popüler kültür yazıları bulunmaktadır. Buna ” *Dünde, bugünde, yarında yanınızdayım, yüreğiniz kadar yakınınızdayım. Ne zaman kendinizi yalnız hissederseniz elinizi yüreğinize koyun. Çünkü ben sizin için hep oradayım*” örnek verilebilir.

Sevgi ve özlem içeren mesajlardan başka mezar taşı sahibinin hayattayken çekmiş olduğu sıkıntı ve sevginin de ifade edildiği bir yer olarak da görülmüştür. Zeynep Ünlü hakkında çocuklarının yazdırdığı “*Hem Anamızdın Hem Babamızdın Ruhun Şad Olsun*” çocuklarına kol kanat geren bir anneye duyulan bir özlemi içermektedir. Zeynel Abidin Türbesi Mezarlığında kabir sahibinin ağzından çekilen çileler ve çektirenler hakkında “*Karaymış yazım daha doğmadan tomurcuk gülüm henüz solmadan dünya’yı başıma etti zindan kendi isteğimle göçmedim o fani yalan dünyadan (bir gün hesaplarız onunla o dünyada)*” gibi sitem dolu ifadeler de bulunmaktadır.

“*Cehennem Dediğin Dal, Odun Yoktur, Herkes Ateşini Buradan Götürür*”, “*Şu Yalan Dünyanın Sonu Hiç İmiş Akşam Gelip Konan Göç İmiş*” Pir Sultan Abdal’a ait sözler bulunmaktadır. Adıyaman’daki mezar taşlarında Alevi kimliğine vurgu yapan bazı mezar taşları bulunmaktadır. Bu durum sadece ilimize özgü olmayıp Tokat gibi Alevi toplumun yaşamış olduğu diğer yörelerimizde de görülmektedir¹⁰²⁶.

Defin işleminden önce kabrin mezar taşları hazırlanır ve kabrin başına getirilirdi. Mezar taşlarından küçük olan cenazenin ayakucuna büyük olanda başucuna yerleştirilmektedir. Mezar taşında genellikle ölen kimsenin ailesi (Anne babasının ismi), doğum ve ölüm tarihleri yazılmakla birlikte eğer kabir sahibi genç yaşta ölmüş ise onun resmini de mezar taşına işletmektedirler¹⁰²⁷. Fidan Hanım’a göre mezar taşlarına resim

¹⁰²⁵ “*Sesimi duyuramam, Yanıma çağıraramam, Hala inanamam, Toprak mı oldu sen babam*” Bu dizeler Niğde, Adana ve Malatya gibi il mezarlıklarında da görülen yazılardır. Bkz. <http://www.sanalbasin.com/nigde-derbent-mezarligindan-mezar-tasi-yazilari-25576827/>; <https://beyazgazete.com/haber/2010/12/10/mezar-taslarinin-dili-408649.html>;

¹⁰²⁶ Orhan Yılmaz, “Tokat, Zile, Acısu Köyü Mezarlığında, Anşabacı Sıraçları (Beydili Alevi Türkmene)’Na Ait Mezar Taşları”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Sempozyumu*, 01-03 Kasım 2013, s.11.

¹⁰²⁷ Hüseyin Doğan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Hasan Korkmaz, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019.

konulmamaktadır¹⁰²⁸. Ancak aynı köylü Selvi Hanım isteğe göre resim konulabildiğini belirtmektedir¹⁰²⁹. Bazı aileler mezar taşına çocuklarının ve yakınlarının mezar taşındaki resmi her gördüklerinde daha da üzüleceklerini düşündüklerinden dolayı mezar taşlarına resim ekletmeyi uygun bulmuyorlar. Selver Hanım bu nedenle kocasının mezarını mermerden yaptırırken mezar taşına resim konulmasını istemediğini belirtmektedir¹⁰³⁰. Hasan Karakuş'a göre toplumda mezarların mermerden yaptırılma geleneği özellikle 2000'li yıllardan sonra yaygınlık kazanmıştır¹⁰³¹.

Hasan Aydın, 48, Adıyaman'a göre ailenin isteğine göre su haznesi veya resim eklenmektedir¹⁰³². Fatma Öner, ise mezar taşlarına resim dışında gül ve çiçek motifleri de konduğunu belirtmektedir¹⁰³³. Balyan köyünden Feride Yücel Ekici'ye göre çiçek resimleri ölen kişi genç yaştaysa daha çok tercih edilmektedir¹⁰³⁴. Rıza Tanrıverdi'ye göre mezarın yaptırılması defin işleminden bir yıl sonra gerçekleştirilmektedir. Mezarı yaptırana bunun İslami bir gelenek olmadığını ifade etmelerine rağmen ahaliden gücü yetenlerin bu işlemi gerçekleştirdiklerini belirtmektedir. Defin işlemi gerçekleştirildikten sonra mezarın etrafı briketlerle (eskiden taşlarla) çevrelenerek düzlendiğini belirtmektedir¹⁰³⁵. Hasan Korkmaz'a göre mezar taşları "Eski Tanrılardan" denilerek briketin olmadığı zamanlarda çevreden toplanan taşlardan oluştuğunu belirtmektedir¹⁰³⁶.

Karapınar mezarlığında bulunan motifler ve desenler Anadolu'daki Tokat, Amasya, Yozgat ve Sivas illeri başta olmak üzere diğer Anadolu illeriyle benzerlikler göstermektedir. Bunlar arasında ön plana çıkanlar Hz. Ali'nin kılıcı olan Zülfikar, lale, çınar yaprağı ve gül motifleridir. Bu motifler mevtanın toplumundaki yerini belirttiği gibi dünyevi hayatındaki toplumsal bağlılığını da göstermesi bakımından önem arz etmiştir. Alevi mezar taşları Sünnilere oranlar daha fazla resim içermektedir. Ayrıca cinsiyeti belirtmek için erkeklerde kravat kadınlarda ise yazma kullanımı mevcuttur.

Mezar taşlarındaki var olan yazılarda en fazla duygularını yansıtan görüşlere yer verilmiştir. Dini hassasiyetleri taşıyan Fatiha ve dua dileklerinden başka en yoğun olarak kullanılan sözler ise Barış Manço'nun "Gül Pembe" isimli şarkısından esinlenen sözlerdir. Özellikle zamansız ve erken yaşlardaki ölümlerde mezar taşlarına yazılan yazıların daha fazla

¹⁰²⁸ Fidan Çetinkaya "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹⁰²⁹ Selvi Özen, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹⁰³⁰ Selver Şahin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018.

¹⁰³¹ Hasan Karakuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019.

¹⁰³² Hasan Aydın, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

¹⁰³³ Fatma Öner, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

¹⁰³⁴ Feride Yücel Ekici, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

¹⁰³⁵ Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Hasan Korkmaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019.

¹⁰³⁶ Hasan Korkmaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019.

duygusal ve daha yoğun sözcükler içerdiği olduğu görülmektedir. Sol tandansa daha yakın olan bireyleri ise bu durumu mezar taşlarına nakşettirerek vurgulama ihtiyacı hissetmişlerdir. Bunun için kendilerini sözcülerle ifade ettikleri gibi Ahmed Arif'in şiirlerinden dizeler de kullanmışlardır. Birkaç Kürtçe mezar yazısı dışında bütün mezar taşları Türkçe yazılmış, dua ve dilekler içermektedir. Söz konusu az sayıdaki mezar taşlarında dua ve dilek sözlerinin olmaması dini duyguların milliyetçilik duygusuna yenildiğinin göstere olarak da okunabilir.

Bir duygu ve söz toplumu olan Alevi toplumunun sözlerin ve duyguların ifade edilmesinde duygularına ve beğenilerine öncelik verdikleri görülmektedir. Nitekim mevtanın yakınlarının siyasal düşüncede farklı yelpazede yer almalarına rağmen Barış Manço, Erdem Beyazıt ve Bedirhan Gökçe gibi kimselerin eserlerini kullanmaktan çekinmemeleri göstermektedir. Bu durum Adıyaman Alevi toplumunun çok zengin bir fikir ve düşünce çeşitliliğinin mezar taşlarına yansımaları olarak da ele alınabilir. Karapınar mezarlığında Alevi kültürünü sembolize eden ifadeler günümüzde popüler kültüre yenik düşmüştür. Aleviliği anlatan sembollerin azalmasıyla Alevilik bilincinin azalmasında bir paralellik olduğu düşüncesindeyiz. Mezar taşlarında bazı söz ve dizelerin Malatya ve Niğde gibi Anadolu şehir mezarlıklarındaki sözler ile aynı olduğu görülmektedir. Son olarak mezar taşlarındaki yazılarda birçok imla ve yazım hatası bulunmaktadır. Bu durum mezar taşlarını yapan ustaların ve sahiplerinin eğitim seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir.

13. Defin İşlemi ve Kabir

Cenaze namazı namazına hazırlık yapılırken cemaate ölenin cinsiyetini, yaşını ve medeni durumunu belirten bir takım semboller kullanılmaktadır. Cinsiyet olarak vefat eden erkek ise cenaze sandukasının üzerine ceket veya gömlek, kadın ise başörtüsü konulmaktadır. Yaş ve medeni durumda ise evlenmemiş bir kız ise sandukasının üzerine başörtüsü ile gelinlik konulurken vefat eden bebek ise elbisesi ve bir oyuncak konulmaktadır. Eğer vefat eden erkek nişanlı ise onun sandukasına diğerlerinden farklı olarak nişanlısının bir başörtüsü de konulmuştur. Cenazenin mezarlığa götürülmesi erkekler tarafından gerçekleştirilmektedir. Eskiden kadınlar mezarlığa gelmez iken günümüzde özellikle vefat eden genç bir birey ise erkeklerle birlikte define katılmaktadırlar. Ancak bu işlem sırasında erkeklerden uzak ve arka sıralarda bulunmaktadırlar.

14. Mezarlık Ziyaretleri

Taziye başladıktan sonra ikinci günün sabahı mutlaka mezarlık ziyaretine gidilmektedir. Üçüncü gün bir lokma (etli yemek/ağız lokması) verilmekte ve misafirler dağıldıktan sonra tekrar bir mezar ziyareti yapılmaktadır. Bu işlemden sonra haftasında

(yedinci gün), onuncu gün ve kırkında mezar ziyaretleri gerçekleştirilmektedir. Kırkıncı gün yeniden bir lokma (yemek) verilmekte ve misafirlerin dağılmasından sonra mezarlık tekrar ziyaret edilmektedir¹⁰³⁷. Hasan Korkmaz'a göre ölenin hayrı için bu yemekten mezarın başına gelenlerin yemesi götürüldüğü belirtilmektedir¹⁰³⁸.

Definden sonra yapılan ziyaretler vefat edenin yakınları özellikle de yakın kadın bireyleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu ziyaret esnasında kadınlar, ölenin hayrına daha önceden hazırlamış oldukları eskiden helva günümüzde daha kolay geldiği için şeker, lokum, bisküvi, çikolata, gofret ve hatta Selver Hanım'a göre lahmacun gibi yiyecekler yapıp orada bulunanlara ister tanıdık ister yabancı kimselere dağıtmaktadırlar. Orada bulunup bu ikramlardan almamak cenaze sahipleri ve toplum tarafından büyük bir kabalık olarak görülmektedir. Bu nedenle mezarlıkta bulunanlar bu tür ikramları yemeseler bile koşulsuz kabul eder ve cenaze sahibinin gönlünü kırmamaya dikkat eder. Bazı durumlarda özellikle mezarın yakınlarındaki diğer kabirlere veya yol üstündeki mezarlıklara da bu ikramlardan bırakılarak onların nasiplenmesi sağlanmaktadır.

Ölenin kırkıncı gününe dedenin gelmesi beklenir veya gelecekse hiç kimse dede gelmeden ve ölenin duası okunmadan yemek yiyemez. Ancak dede duayı bitirip buyurun demesiyle yemek başlayabilmektedir¹⁰³⁹. Ayrıca dede, taziyede ölenin bir yakını olarak gelen misafirleri karşılamaktadır¹⁰⁴⁰.

Köy yerlerinde taziye yemeklerinde genellikle bir sulu yemek, salata veya tatlı ile pilav verilmektedir. Genellikle bulgur/pirinç pilavı, kuru fasulye veya başka bir türlü yemeği verilmektedir¹⁰⁴¹. Eskiden şehir merkezlerinde ve yakın köylerde taziye sahibi aile bu yemeği kendi yaptığı gibi artık daha ekseriyetle yemek şirketlerine vermektedirler¹⁰⁴².

Anadolu toplumunda mezarlık ziyaretleri olmazsa olmaz en eski ritüellerdendir. Bu nedenle çeşitli şekillerde ve geleneklerde bu tür ritüeller devam ettirilmeye devam etmektedir. Adıyaman'da bulunan Alevi toplumundaki mezarlık ziyaret adetleri Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibidir. Ölüye geride kalanlardan bir vefa ve bir veda gösterisidir.

Defin işleminden sonra 3'üncü, 7'nci ve 40'ıncı günlerde cenaze yakınları mezarlığı ziyaret ederler. Bunun dışında ölümün seneyi devriyesinde her iki bayramda, 12 imam

¹⁰³⁷ Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Fidan Çetinkaya "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Ali Büyüksahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

¹⁰³⁸ Hasan Korkmaz, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019.

¹⁰³⁹ Fidan Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye" Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selver Şahin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018; Ali Büyüksahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Abdurrahman Turan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

¹⁰⁴⁰ Fatma Öner, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

¹⁰⁴¹ Fidan Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹⁰⁴² Şahin Urtürk, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

aşuresinde ve Hızır orucunda ölenin mezarı ziyaret edilmektedir. Bu ziyaretler sırasında ölenin hayrına daha önce belirtildiği gibi bisküvi, gofret, şeker, lokum ve lokma (etli yemek) dağıtımı yapılmaktadır¹⁰⁴³. İlk günlerde yapılan ziyaretlerde vefat edenin hayrı için gofret, bisküvi, çikolata, yemek ve meyve dahi dağıtılmaktadır¹⁰⁴⁴. Şehir merkezindeki özellikle Karapınar Mezarlığı'nda yukarıdaki yiyeceklere ek olarak çikolata ve şekerlemeler de dağıtılmaktadır. Dağıtımdan arka kalan yiyecekler bazen mezar taşlarının başkalarının yemesi için başucuna konduğu da görülmüştür. Hasan Korkmaz, bu ziyaretlerde Fatiha okuduklarını ve mezar üzerine biraz su döktüklerini belirtmektedir¹⁰⁴⁵. Mikail Buğdaci, mezarlık ziyaretlerinde kabir sahibinin hayattayken sevdiği yiyecek ve buna benzer nesnelere bırakıldığını belirtmektedir. Bu bağlamda babasının hayattayken sigarayı çok sevdiği için her mezarlık ziyaretinde bir tane yakıp mezarının üzerine bıraktığını belirtmektedir¹⁰⁴⁶.

Mezarlık ziyaretinde kabrin durumu da sürekli olarak kontrol edilir ve etrafı düzeltilerek eğer yapılmamış ise çevresi özellikle köy yerleşim yerlerinde küçük taşlarla çevrelenerek mezarın kaybolması engellenemeye çalışılmıştır.

Mezarlık ziyaretlerinde kabir eğer yolları üzerindeyse yakınları ve özellikle çocukları ziyaret etmeden geçmemektedirler. Bununla birlikte kabir vefat edenin ilk yılında ve daha sonrasında ise her bayram günlerinde ziyaret edilmektedir¹⁰⁴⁷.

Son zamanlarda Babalar Günü ve Anneler Günü gibi modern zamanların önemli günlerinde de mezar ziyaretlerini gerçekleştirenler olmaktadır. Rıza Tanrıverdi, anne ve babasını bu özel günlerde ziyaret ederek mezarlarına çiçek bıraktığını ifade etmektedir¹⁰⁴⁸.

15.Mezarlara Ağaç Dikilmesi

Yörükler, tahtacılar ve diğer Alevi toplumlarında ağaç kültürü oldukça önem arz etmektedir. Ahmet Yaşar Ocak, bu kültürü İslamiyet öncesi Orta Asya kültürüne kadar götürmektedir. Nitekim onunda tespit ettiği üzere Adıyaman ve çevresinde ardıç, alıç, meşe gibi ağaçlara saygı gösterilip çeşitli dilekler için ağaçlara çaput bağlandığı bilinmektedir. Bunun dışında Alevi toplumunda özellikle mezarlık ve önemli kişilerin defnedildiği yerlerin

¹⁰⁴³ Hüseyin Doğan, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017; Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Zekiye Turan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Hasan Karakuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019.

¹⁰⁴⁴ Fatma Öner, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018; Fidan Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019, Selvi Hanım bunlara kolayı da eklemektedir. Selvi Özen, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹⁰⁴⁵ Hasan Korkmaz, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019; Tevrat Apaki, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Fatma Buğdaci, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Ebru Buğdaci, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Mikail Buğdaci, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

¹⁰⁴⁶ Mikail Buğdaci, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

¹⁰⁴⁷ Selver Şahin, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018; Hasan Karakuş, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019;Ali Büyükkahin, -Dede- "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

¹⁰⁴⁸ Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017.

ağaçlandırıldığı ve bu ağaçlara dokunulmadığı bilinmektedir. Bazı durumlarda ise ulu ve yaşlı ağaçların civarına yapılan definlerden sonra ulu ağaçlardan ötürü kutsallık atfedildiği bilinmektedir.¹⁰⁴⁹ Mahmut Ensari Türbesi yakınlarında alıç ağacı, Adıyaman'daki Aleviler için Hz. Ali'nin atı olan Düldül'ün bağlandığı kazığın yeşermesiyle oluşmuştur.¹⁰⁵⁰

Hazarların bir kısmı Avrupa Hunları, Kırgızlar ve Uygurlar gibi ağaçlara tapardı; onlara atlar kurban eder ve kafalarıyla derilerini dallarına asarlardı.¹⁰⁵¹ Uygurlar onlara iki ağacın oğulları olduklarını söylemişler. Çocuklar bu yüzden ağaçlara ve onları yeşerten toprağa çok saygı duymuşlardır¹⁰⁵². Çok büyük ya da çok yaşlı ağaçlara özellikle saygı gösterir ve onları kesmekten kaçınırlar. Kiri çıkarmak için su kullanmaya yönelik yaygın tabularının aksine ağaçları kesmeden önce ayinsel bir banyoları vardır¹⁰⁵³. Buryatlarda ağaçlara hayvan derileri ve kurdeleler bağlanır.¹⁰⁵⁴ Orta Asya'da Moğollar bir bölgede yalnız olan ağaçların kutsal olduğuna inanılmakta ve ona dua edilmektedir.¹⁰⁵⁵

Adıyaman civarında Alevi toplumunda da ulu ve yaşlı ağaçlara büyük saygı duyulduğu bilinmektedir. Tekpınar Köyü'ndeki yol açma hadisesi sırasında yaşlı bir ağacın kesilmesinden önce bir keçi kurban edildiği ve Çelikhane civarında Recep Köyü'nün karşı kıyısında bir yaşlı çınara saygı gösterdiği bilinmektedir. Bu ulu çınarın kutsal olduğunu eskiden Alevilerin toplanma mekânı olduğu Aziz Akar tarafından belirtilmiştir. Görüşme yapmış olduğumuz Doğanlı sakinleri adı geçen ağacın yamacında kurbanlar kestiklerini açıklamışlardır¹⁰⁵⁶.

Saygı duyulan ağaçların önemli bir bölümü mezarlık ve türbelerin etrafında bulunan ağaçlardır. Özellikle türbelerde bulunan alıç ve dut ağaçlarına dilek için bağlanan çaputların dilekleri yerine geldiğinde çözülmesi gerekmektedir. Bu işlemde dikkat edilmesi gereken husus şahsın kendi bağladığı çaputu sökmesidir. Bir başkasına ait olan çaput söküldüğünde uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır¹⁰⁵⁷.

Mezarlıklara ağaç dikilmesinde ölen kişiye dua edilmesi ve özellikle de mezar yerinin kaybolmaması için kabir sahibinin yakınları tarafından bir nişane olarak dikilmektedir¹⁰⁵⁸. Nitekim aynı amaçla eski Türklerde ve Şamanizm'de ölümün ardından mezarların başına bir

¹⁰⁴⁹ Yavuz Uysal, *a.g.e.*, s.45-46; Ahmet Yaşar Ocak, **Alevî ve Bektâşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri, Bektâşî Menakibnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s.134-135,137-139. Türk toplumunda ağaçlara dedelik ve veliliklerin dahi verildiği bilinmektedir. Bkz. Yümnü Sezen, **Kültür ve Din Türk-İslam Örneği**, İstanbul: İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2015, s.118, 195.

¹⁰⁵⁰ Tanrıverdi, *age.*, s.103.

¹⁰⁵¹ Baldick, s. 16, 42, 64.

¹⁰⁵² Baldick, s. 69.

¹⁰⁵³ Baldick, s. 99.

¹⁰⁵⁴ Baldick, s. 133.

¹⁰⁵⁵ Baldick, s. 142.

¹⁰⁵⁶ Aziz Akar, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

¹⁰⁵⁷ Uysal, s.46.

¹⁰⁵⁸ Fidan Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

tahta parçası veya ağaç kütüğü dikilmektedir. Özellikle kutsal olduğuna inanılan bir ağacın altına cenaze gömüldüğü veya kabir başına bir ağaç dikildiği eski dönemlerden beri bilinen bir gerçektir. Bütün bunların ortak amacı kabrin yerini unutmamak ve gerektiğinde onu tekrar bulabilmektir¹⁰⁵⁹. Hz. Peygamber (sav.) bir mezarlıktan geçerken, iki mezardaki ölünün bazı küçük şeylerden dolayı azap çekmekte olduklarını gördü. Bu iki mezardaki ölülerden biri hayatında koğuculuk yapıyor, diğeri ise idrardan sakınmıyordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s) yaş bir dal almış, ortadan ikiye bölmüş ve her bir parçayı iki kabre de birer birer dikmiştir. Bunu gören ashap, niye böyle yaptığını sorduklarında: "Bu iki dal kurumadığı sürece, o ikisinin çekmekte olduğu azabın hafifletilmesi umulur." buyurmuşlardır. (Buhârî, Cenâiz, 82; Müslim, İmân, 34; Ebû Dâvud, Tahâret, 26)

Mezarlıklarda defin işleminden sonra dut, gül, badem, zeytin ve son zamanlarda çam dikilmektedir. Çamın son zamanlarda dikilmesinin sebebini Rıza Tanrıverdi, kışın yapraklarını dökmemesi, hoş kokusu, gölgesi ve görüntüsünden kaynaklandığını belirtmektedir. Mezarın başucuna dikilen meyve ağaçlarından cenaze sahibi yararlanamaz. Bazı durumlarda meyve ağaçlarından elde edilen ürünler, mezar sahipleri tarafından onun adına hayır olarak dağıtmaktadırlar. Mezarlıktan elde edilen herhangi bir ürün veya meyvenin eve getirilmesi uygun görülmemektedir.

Mezarlıkta ölenin adına kurban kesilip hayrat olarak dağıtılmaktadır. Bunun dışında mezarlığa getirilen odun vb. eşyalar mezarlık dışına çıkartılmayarak orada bırakılmaktadır¹⁰⁶⁰. Fidan Çetinkaya'ya göre vefat edenin seney-i devriyesinde hayrına bir kurban kesilerek ya yemek verilmektedir veya dağıtılmaktadır¹⁰⁶¹. Gözlemlerimizde mezarlıkta dikilen ağaçlar arasında dut, zeytin, çam, nar, ladin ve servi gibi ağaçlar olduğu dikkat çekmektedir.

16.Ölünün Eşyalarının Dağıtılması

Taziyenin ilk günlerinde ölünün eşyaları özellikle de kıyafetleri ve kişisel eşyaları ağıt yakanlar tarafından öpülüp koklanarak üzerine ağıtlar yakılan bir nesne görevini görmektedir¹⁰⁶². Ağıt ve mersiye'nin bitmesinden sonra Anadolu kültüründe ve geleneğinde olduğu gibi Adıyaman bölgesindeki Alevi toplumunda da vefat edenin arkada bırakmış olduğu eşyalar genellikle köyün fakirlerine eğer onlarda bulunmaz ise uzak bölgelerdeki fakir

¹⁰⁵⁹ İbn Fazlan, s. 134-315.

¹⁰⁶⁰ Rıza Tanrıverdi, "Cenaze ve Taziye "Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017, Çam dikilmesini Fidan ve Selvi hanımlar da yaprağını dökmeye için gölgesinden yararlanma ve gölgesinden dolayı mezar sahibine dua etmesi gayesiyle dikildiğini belirtmektedir. Fidan Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selvi Özen, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zekiye Turan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹⁰⁶¹ Fidan Çetinkaya, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zekiye Turan, "Cenaze ve Taziye", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

¹⁰⁶² Mikail Buğdaci, "Cenaze ve Taziye ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

insanlara verilmektedir¹⁰⁶³. Bu eşyaların verilmesinde ölenin hayrı, bir ihtiyaç sahibinin ihtiyacını görmek ve vefat edeni hatırlatacak basit eşyaları verilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Selvi Özen, bunun dışında vefat edenin eşyalarını verecek kimse bulunmadığında yakınları tarafından bu eşyaların geride kalanlara acılarını hatırlatması için yakıldığını belirtmektedir¹⁰⁶⁴. Bununla birlikte mevtanın altın, saat vb. değerli şahsi eşyaları çocukları tarafından başkalarına verilmeyerek saklanmaktadır¹⁰⁶⁵.

D. Sünnet

Sünnet, tarih boyunca çeşitli topluluk ve milletlerce uygulana gelen bir geçiş törenidir. Bu törende erkek çocuk veya Mısır'da ve diğer bazı Afrika bölgelerinde olduğu gibi kızlar da hayatın yeni bir evresine geçişi simgeleyen toplumsal bir törendir. İlk sünnet, bazı antropologlar milattan önce 4.000 yıllarında Mısır'da yapılmıştır. Diğer bir kısım antropologlara göre ise bu işlemin 10.000 yıldan daha fazla bir geçmişi bulunduğunu iddia etmektedirler¹⁰⁶⁶. Ataerkil toplumlarda sünnet, ergenliğe ulaşma öncesinde erkek çocuğunun artık anne gözetiminden sıyrılıp erkek yetişkin sınıfına dahil olma töreni olarak da görülmektedir¹⁰⁶⁷. Nitekim bazı toplumlarda erişkinliğin bir sembolü olmasından dolayı sünnet olmayan bireylere yaşı ne olursa olsun evlenme izni alamamakta ancak sünnet olduğu takdirde evlenmesine müsaade edilmektedir¹⁰⁶⁸.

Bizim toplumumuzda ise sünnet bir İslam dinin ritüeli ve olmazsa olmazıdır. Bu bağlamda sünnet toplum tarafından oldukça önemsenen bir ritüel halini alarak zamanla kendine has kirvelik gibi bir takım geleneksel uygulamaları beraberinde getirmiştir. Dede ailesinden Merdan Bozkurt'a göre ilk kirveyi Hz.İbrahim, Afrika bölgesinden Karaçilerden (Adıyaman bölgesinde Çingene) tutmuştur. Böylece onlarla nesep ve nesil olarak karışmamıştır¹⁰⁶⁹. Garip Dede'ye göre ise de Hz. İbrahim'e dayanmaktadır. “*Hz. İbrahim'in Allah'a kurban edileceği rüyasında gördüğü oğlunu kurban ederken tığlamakla (kesimle) ilgili olan bir şeydir. Söz vermiştir. Oğlu olduğunda yani çok sevdiği şeyi kendisine kurban edecektir. Çocuğu olduktan sonra kıyamamıştır. Develer, koyunlar bir sürü kurban kesmiştir ama kabul edilmemiştir, İsmail'den kan akacaktır. Sünnet, önce Hacer'le Sara arasında iki*

¹⁰⁶³ Fidan Çetinkaya “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Selvi Özen “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zekiye Turan, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Ali Büyükaşahin, –Dede- “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019; Sakine Taymaz, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021; Mikail Buğdacı, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü: 18 Şubat 2018.

¹⁰⁶⁴ Selvi Özen, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹⁰⁶⁵ Ali Büyükaşahin, –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

¹⁰⁶⁶ Dunsmuir WD, Gordon EM. **The History of Circumcision**. BJU Int. 1999; 1: 1-12, 189; S. H. Hooke, *age.*, s. 156, 161,189, 199.

¹⁰⁶⁷ Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri**, Çev. Kudret Emiroğlu, Ankara: İmge Yayınevi, 1995, s. 114.

¹⁰⁶⁸ Emil Durkheim, **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**, Çev. Fuat Aydın, İstanbul: Ataç Yayınları, 2005, s.375.

¹⁰⁶⁹ Merdan Bozkurt, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

kadın arasında geçen bir olaydan ibarettir. Önce kadınlar sünnet edilmiştir. Sara, cariyesi Hacer'i eşine İbrahim'e hediye ederken zevklerden yoksun (olsun) zevk almasın diye önce Hacer'i sünnet ettirmiştir. Daha sonradan (Allah'tan) emirle İbrahim ve Sara da sünnet olmuştur.... Kirvelik olayı yani sünnet ve kirvelik birbirleri ile bağlantılıdır, o dönemde Kıtmır (Kıpti) dediğimiz Duma, Çingene, Karaçi ve Gevende dediğimiz kabileler vardı. Hz. İbrahim, İsmail'i kurban ederken bunlardan Karaçileri, kirve edindi ve bunlardan kız alışverişi yapılmayacak diye kirve edindi. Biz halen göçebe Karaçi dediğimiz insanlara kirve deriz. İbrahim'den gelen bir gelenekten dolayı. O dönemde kurban kesildi, Allah'a karşı tığlandı, eti lokma edilip dağıtıldı. Kirvelik'in çıkış noktası burasıdır” sözleriyle bu durumu açıklamaktadır¹⁰⁷⁰. Genel olarak toplumda sünnet islamın ve Müslümanlığın bir ritüeli olduğuna inanılmakta bu anlayış uyarınca gerçekleştirilmektedir¹⁰⁷¹.

1.Kirvelik

Kirvelik, sünnet sayesinde yaratılan veya gerçekleştirilen sanal bir akrabalıktır. Bazı durumlarda kirvelik dost kazanmak isteyen veya toplum nezdinde arkasında güç arayan bireylerin bu isteğini gerçekleştirmek için kullandıkları bir araçtır. Nitekim Elazığ bölgesinde Osmanlı dönemlerinde Ermenilerle Kürtler arasında kirvelik ilişkisinin kurulduğunu Hagop Muntzuri'nin “*Kapandı Kirve Kapıları*” isimli öyküsüne isim vermesinden de anlaşılabilir¹⁰⁷². Adıyaman bölgesinde buna benzer birçok örnek bulmak mümkündür. Bunlara Börgenek Köyü'ndeki günümüz AKP Milletvekili Yakup Taş ve ailesinin kendi köylerindeki Alevi olan Sabri Ağa (Tanrıverdi)'nin ailesiyle nerdeyse bir asırlık kirvelik ilişkisi örnek verilebilir. Bu güçlü kirvelik ilişkisi nedeniyle Taş ailesindeki bazı bireylere Kamber, Ali vb. Alevilere özgü isimler verilmiştir¹⁰⁷³. Bu durum aynı şekilde önemli bir bölümü Sünni olan Kav Aşireti için de geçerlidir. Bu aşiret içinde karşılıklı birçok kirvelik ilişkisi bulunmaktadır. Kirvelik Erzincan¹⁰⁷⁴, Sivas, Malatya gibi Anadolu'nun birçok bölgesinde varlığını sürdüren bir sosyal kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma kültürüdür. Adıyaman Alevi toplumuna göre sünnet, Hz. İbrahim'den günümüze gelen bir gelenektir. Kirvenin çocuğu kucağına alması Hz. Muhammed'in torunları olan Hz. Hüseyin ile Hz.

¹⁰⁷⁰ Garip Bozkurt, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁷¹ Sıdka Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Hanım Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

¹⁰⁷² Hagop Muntzuri, **Kapandı Kirve Kapıları**, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2001.

¹⁰⁷³ Murat Durmaz, “Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme., Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

¹⁰⁷⁴ Peker, s.112-113.

Hasan'ın sünnet sırasında kucağına almasını sembolize etmektedir¹⁰⁷⁵. Ebru Kaya'ya göre “*Kirve dediğin adamın kendisinin yokluğunda karısını ve kızını emanet ettiği kişidir.*”¹⁰⁷⁶

Kirvelik akrabalar dışında bir ailenin çocuğunun sünnet merasimini vesile kılarak kan bağı olmayan başka bir aile ile soyut bir akrabalık kurma sistemidir. Bu sistemde karşılıklı sevgi, saygı, rıza ve menfaat söz konusudur. Yapılan görüşmelerde aileler özellikle sevdikleri kimselerle kirvelik bağı kurduklarını belirtmişlerdir¹⁰⁷⁷. Bu işlemde sünnet olacak çocuğu olan aile kendisine akraba olmayan niteliklerine artı bir nitelik katacak ve toplumda daha iyi konuma gelmelerini sağlayabilecek her anlamda güvенеbileceği ve uzun bir yol yürüyeceği bir aile arayışına girer. Bu bağlamda çocuğa kirve yapılacak kişide aranılan özellikler arasında dürüstlük, yardımseverlik, sorumluluk sahibi, toplumda iyi bir konuma sahip olması ve varlıklı olması gibi etkenler aranılmaktadır. Kirvelik aynı zamanda uzun soluklu karşılıklı bir yardımlaşma ve sözleşme gibidir. Bu nedenle seçiminde titiz davranılmaya çalışıldığı görülmektedir. Zira kirvelik bir kişi ile değil aile aynı zamanda sülaleyle yapılan ve nesiller boyunca devam eden bir gelenektir¹⁰⁷⁸. Kirveliliğin bir dayanışma kültürü temeline dayanmasından dolayı eski dönemlerde öncelikle kirve belirlenmesinde geleneksel olarak kirvelik ilişkisi devam eden ailelere öncelik verilmiştir. Bu her iki taraf içinde geçerli olduğundan yüzyıllar boyunca aileler arasında bu ilişki süregelmiştir. Günümüzde ilişkiye genç ailelerin istekleri ve sosyal ilişkileri yön vermektedir¹⁰⁷⁹.

¹⁰⁷⁵ Ali Taştan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁷⁶ Ebru Kaya, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁷⁷ Mustafa Alkan, -Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mehmet Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Rıza Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017; Ramazan Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

¹⁰⁷⁸ Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Ali Coşkun, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü: 30 Haziran 2019; Hüseyin Gülmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Rıza Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 1 Haziran 2019; Hasan Akcan, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Kazım Taşkıran, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Rıza Çabuk, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Türkan Ögel, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Aziz Ögel, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Milla Bilgiç, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Doğan Kaya, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Hüseyin Gezer, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Kazım Kiy, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 25 Mayıs 2019; Hacı Cömert, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karaağaç Köyü: 30 Mayıs 2019; Hikmet Ülger, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Besime Ariş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Hanım Yarılgaç, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Derviş Bekir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Fatma Yılmaz, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 05 Haziran 2019.

¹⁰⁷⁹ Sabri Sönmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018; Mehmet Kaya, “Sünnet ve Kirvelik” ,Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Medine Bütün, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.; Fahriye Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019;

Katılımcılarımıza göre kirve, sünnet töreninden sonra aile içine teklifsizce girip çıkabilecek bir kimse olarak görüldüğünden kirve, toplumca saygıdeğer ve namuslu birisi olmalıdır¹⁰⁸⁰. Filiz Uçar'a göre kirvelik aslında iki ailenin birbirini sevmesi ve çok iyi anlaşmasıyla başlayan bir sürecin düğünle tamamlanmasıdır¹⁰⁸¹. Kirvelik bir övünç kaynağı veya çevreye karşı bir gösteriş ve kişisel dostluklarda arka ve yandaş olarak üstünlük durumu da ortaya koyan bir faktördür. Bazı durumlarda çevreye veya içinde bulunan topluma caka satmak veya daha saygın karşılanmak için “*Filanca kişi benim kirvemdir*” şeklinde övünme biçimlerine rastlanmaktadır. Kirvelik, sadece aynı mezhepten veya aşiretten olmak durumunda değildir. Kirveler, farklı mezhepten kimseler de olabilmektedir. Bu durum tarafların karşılıklı arzusu ile gerçekleştirilmektedir¹⁰⁸².

Hasan Tanrıverdi'ye göre bir kimsenin seçeceği kirve onun toplum nezdindeki yerinin sorgulanmasına neden olabilir. Bunun için “*Filanca kimsenin kirvesi işte ne olacak*” ifadesinin dahi kullanıldığını belirtmektedir.¹⁰⁸³

Kirve yapılacak olan kişi kesinlikle akrabalar arasından seçilmemektedir¹⁰⁸⁴. Kirve olunan aileden ne kız alınır ne de kız verilir. Bu iki aile arasında bu tür hadiseler toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır¹⁰⁸⁵. Bu nedenle toplumda birbirini seven kimseler evlilik mevzuuna girmek istemediklerinden birbirlerine seninle kirve olacağız sen kirvemizsin gibi ifadeler kullanılır ve şakalar yapılmaktadır.

Aileye kirve olunması istenen kimseye bu teklifi iletmek için ailece beraberlerinde tatlı, çiçek vb. yiyeceklerle gidilerek kendilerini çok sevdiklerini ve aralarında kirvelik bağı

Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Filiz Ehi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; İsmet Özen, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Deniz Ören, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; İbrahim Arıca, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁸⁰ Şahide Adalı, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Ramazan Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

¹⁰⁸¹ Filiz Uçar, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁸² Mehmet Güzel, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mustafa Alkan, -Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019

¹⁰⁸³ Hasan Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁸⁴ Mehmet Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Kaya, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Medine Bütün, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.; Fahriye Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Ebru Kaya, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁸⁵ Mehmet Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Hüseyin Gülmez, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, “Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Ramazan Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017. Kirveler arasında çok ender olsa da evlilikler gerçekleştiğini Hasan Tanrıverdi, ifade etmektedir. Hasan Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

kurulmasını istedikleri teklifini sunmaktadırlar¹⁰⁸⁶. Mehmet Taştan'a göre bu hediye elma olmaktadır¹⁰⁸⁷. Genellikle kabul gören bu teklif, ancak kirve olunması istenen kişinin kirvelikliğinin getirdiği maddi külfeti kaldıracak güçte olmadığını belirtmesi üzerine veya yakınlarında bir yakının cenazesi olduğu gerekçesiyle kibarca reddedilebilmektedir. Buna mukabil teklifte bulunan ailenin beklemeye zamanı ve sünnet masraflarını karşılamaya gönüllü olması durumunda kirvelik durumu gerçekleşmektedir. Bazı durumlarda çocuk sahibi olan aile, kirve olmasını istediği ve değer verdiği ailenin maddi durumunun yetersiz olması durumunda onu takviye etmek ve kirve yapmak için onun masraflarının bir kısmını üzerine almaktadır¹⁰⁸⁸. Kirvelikğin kabulünden sonra kirve sünnet olacak olan çocuk veya çocukların sünnetlik adı verilen kılık kıyafetlerini almak ve sünnet sırasında çocuğa takı takmak sünnet merasiminin olmazsa olmaz ritüellerindendir¹⁰⁸⁹.

Mustafa Alkan'a göre kirvelik musahiplik gibi kardeşlik bağıdır. Ona göre kirvelikte her iki kişi arasında mizaç ve huy bakımından da benzerlikler olmalıdır.¹⁰⁹⁰ Sünnet İslamiyet'in bir gereğidir¹⁰⁹¹. Ali Çoşkun eskiden kirvelikğe kardeşlik ve hatta daha ileri bir gözle bakıldığını ancak günümüzde toplumda artık bu anlayışın giderek kaybolmaya yüz tuttuğunu belirtmektedir¹⁰⁹². Şükrü Gülден'e göre kirvenin kucağında akıtılan sünnet kanı her iki aileyi kan bağı ile birleştirmektedir¹⁰⁹³. Mehmet Taştan'a göre kirvelik bağı bir kere kurulduktan sonra yedi kuşak boyunca devam etti¹⁰⁹⁴.

Kirve olunacak kimseye ve aile bireylerine sünnet öncesi hediyeler hazırlandığı gibi eskiden kirvenin gelişinin şerefine ve ona verilen değeri göstermek için bir kurban kesildiği

¹⁰⁸⁶ Filiz Uçar, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Ramazan Demir, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017

¹⁰⁸⁷ Mehmet Taştan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁸⁸ Mustafa Alkan-Ozan- "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁸⁹ Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Kaya, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Medine Bütün, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.; Fahriye Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Hasan Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Filiz Ehi, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; İsmet Özen, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Deniz Ören, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; İbrahim Arıca, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹⁰⁹⁰ Mustafa Alkan, -Ozan- "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Ali Buğdacı, "Sünnet ve Kirvelik ", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü: 18 Şubat 2018.

¹⁰⁹¹ Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mustafa Alkan, -Ozan- "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019; Hüseyin Turan, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Öksüz Matur, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Leyla Durmuş, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹⁰⁹² Ali Çoşkun, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü: 30 Haziran 2019.

¹⁰⁹³ Şükrü Gülден, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

¹⁰⁹⁴ Mehmet Taştan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

bilinmektedir¹⁰⁹⁵. Geçmiş günlerin bir hatırası olan bu uygulama özellikle kırsal alanda gerçekleştirilmekte olup günümüzde artık şehirlerde uygulanmadığı gibi köylerde de azalma eğilimine girmiştir.

Kirve ve ailesi kirve olunan ailenin bu aşamdan sonraki bütün sosyal ve geçiş ritüellerinde yani doğumunda, sünnetinde düğününde, cenaze ve taziyelerinde sürekli yanında bulunmaktadır. Bu sayede kirve olunan aileye desteğini göstermektedir. Örnek olarak Selahattin Şahin'in kirvesi olan Mehmet Şar, Şahin'in cenazesinde ve mevlidinde sürekli birlikte bulunmuş ve misafirleri birlikte kabul etmişlerdir.

Kirveler genellikle grup içinden olduğu kadar grup dışından da sevilen kimselerden de seçilebilmektedir. Özellikle kirve, kirvelik yapmış olduğu evde bir misafir gibi değil ev halkı gibi görülür ve hane halkı onu ağırlamaktan büyük bir mutluluk duyar¹⁰⁹⁶. Katılımcılarımıza göre sağdıç, kirve, kanaat önderi olan dedeyle birlikte insanın evinde mutlaka misafir etmesi gereken kişilerden birisidir¹⁰⁹⁷.

Alevi toplumunun kırsal alandan şehre göçü, diğer bütün sosyal yapılarında olduğu gibi kirveliliği de etkilemiştir. Eskiden kirvenin kim olacağına ailenin geleneksel yapıda olmasından dolayı ailedeki büyük erkek üyeler karar verirken eğitim, şehre göç, dayanışmaya daha az gereksinim duyulması ve daha az önemsenmesi nedeniyle artık kirvenin kim olacağına çekirdek aileye dönüşmüş olan çocuğun babası ve annesi karar vermektedir. Ayrıca kirveliliğin artık eski öneminin olmadığı ve gittikçe azaldığı bir gerçektir. Ancak yapılan düğün ve benzeri törenler sembolik de olsa toplumun bir araya getirme ve bir arada olma düşüncesine hizmet ettiği de bir gerçektir. Toplumda herkesin bir kirvesinin olması gerektiği inancı ve bir sünnet düğününün yapılması gerektiği düşüncesi toplumsal bir anane olarak devam etmektedir. Bu bağlamda özellikle kırsal alanda kirvelik geleneği ve ritüeli oldukça güçlüdür.

2.Sünnet Yaşı Ne Kadar Olmalıdır

Alevi toplumunda sünnet yaşını belirleyen en önemli özellik ailenin sünnet törenini köyde veya sülalesinde layıkıyla gerçekleştirebilecek maddi varlığı sahip olup olmaması

¹⁰⁹⁵ Abuzer Sib, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.; Rıza Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 1 Haziran 2019; Erdal Akman, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ağaçonak Köyü: 05 Ocak 2018.

¹⁰⁹⁶ Nüret Tosun, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Hasan Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018;Filiz Ehi, ""Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018;İsmet Özen, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018;Deniz Ören, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; İbrahim Arıca, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018..

¹⁰⁹⁷ Zeynep Güleç, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Ramazan Demir, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017

önemli bir etkidir¹⁰⁹⁸. Mustafa Alkan'a göre eski dönemlerde parasızlıktan ve imkânsızlıktan eskiden bazı aileler çocuklarını 20 yaş gibi ileri yaşlara kadar sünnetlerini erteleyebilmekteydiler¹⁰⁹⁹. Bunun nedenleri arasında sahip olunacak çocuk sayısının belli olmaması ve sürekli olarak her çocuğa sünnet yapılamaması ve toplumun buna hoşgörüyü yaklaşmamasıdır¹¹⁰⁰. Bu nedenle eski dönemlerde sünnet yaşı daha yukarılarda bulunmaktadır. Doğanlı Köyü'nden Aziz Akar, kendi sünnetinin 14 yaşında gerçekleştiğini ve akabinde amcakızı olan ilk eşyle evlendiğini belirtmektedir¹¹⁰¹. Günümüzde ise 3, 5, 7 gibi yaşlarda aileler çocuklarını sünnet ettirmektedirler. Çocuklarını ileri yaşlarda sünnet etmek günümüzde bile utanılacak, çekinilecek bir durum olarak görülmektedir¹¹⁰². Bu duruma göre çocuklarını erken yaşlarda sünnet ettirebilenler daha çok varlıklı ve nüfuzlu kişiler olmaktadır.

Toplumda sünnet yaşının çocuğun ergenliğe girmesinden önce yapılması nerdeyse genel kural olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle aileler ellerinden geldiğince çocuklarını ruhsal ve bedensel sıkıntı yaşamayacakları dönemlerde sünnet ettirmektedirler.

3.Sünnet'in Aileler için Anlamı

Aileler için sünnet İslam'ın şartı, peygamber sünneti ve erkek çocuğu olan aileler için evlatlarının ergenlik çağına girdiğinin etrafa ilan edilmesidir¹¹⁰³. Örtük anlamda ise eski dönemlerde sünnet olan çocuğun artık çocukluktan çıkıp birer yetişkin olarak toplumda yerini alabilmesi için düzenlenen bir törendir¹¹⁰⁴. Bu bağlamda sünnet olan çocuk için “*artık erkek oldun*” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Eski devirlerde sünnet olan çocuk, kadınlarda ayrılıp

¹⁰⁹⁸ Hüseyin Gülmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, “Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, “Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Kamber Torun, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Ali Buğdaci, “ Sünnet ve Kirvelik ”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018

¹⁰⁹⁹ Abuzer Sib, Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mustafa Alkan, -Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁰⁰ Mahmut Kartal, Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

¹¹⁰¹ Aziz Akar, 70, Doğanlı Köyü.

¹¹⁰² Abuzer Sib, Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mustafa Alkan, -Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Hasan Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Kamber Torun, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018

¹¹⁰³ Mustafa Alkan, -Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Hüseyin Gülmez, Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, “Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, “Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, Sünnet ve Kirvelik “ Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Kamber Torun, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Fatma Öner, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018;Betül Şahin, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Nedim Doğan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁰⁴ Abuzer Sib, Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mustafa Alkan, -Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Tanrıverdi, 40, İkametgâh Karapınar

artık erkeklerle bir arada oturmaya veya yemek yemeye hak kazanmış sayılmaktadır. Burada unutulmaması gereken durum eski devirlerde çocuklar günümüzden daha ileri yaşlarda sünnet olmaktadır.

Toplumun büyük bir çoğunluğuna göre dine ve inanca göre her erkeğin mutlaka sünnet olması gerekmektedir. Sünnet olmayan bir bireye toplumda hor gözle bakılmakta toplum tarafından dışlanmaktadır.¹¹⁰⁵ Bu işlem peygamber sünneti olduğu için gerçekleştirilmelidir¹¹⁰⁶. Hasan Erbaş'a göre "*Peygamberimizden kalma hem bir temizlik hem de süregelen bir geleneğimizdir*"¹¹⁰⁷

4.Sünnet Düğünü

Sünnet, kirvelik ve sünnet düğünü merasiminin yapılmasıyla tamamlanan bir ritüeldir. Bu tören özellikle eski dönemlerde ilkbahar son bahar aylarında icra edilmektedir. Düğün törenleri eski devirlerde köy meydanlarında, büyük odalarında veya okul bahçelerinde yapılmaktayken şimdilerde özellikle şehirlerde bu iş için tutulmuş olan düğün salonlarında gerçekleştirilmektedir¹¹⁰⁸. Eski dönemlerde ve kırsal alanlarda düğün sahipleri sünnet düğününe bağlı buldukları dedeyi çağırır ve onun hayır duasını almaya özen gösterirlerdi. Ancak kentleşme ve toplumun artan ihtiyacına cevap vermenin zorlaşmasından dolayı dedeler sünnet düğününe katılamamaktadır. Bu durum sünnet düğünlerine dedelerin katılım beklentisinin toplumda azalmasına ve katılımın seyrekleşmesine neden olmuştur¹¹⁰⁹. Bununla birlikte düğüne katılan dede veya pir "*Bismişah, Bismişah, ya Allah Allah Sünnet Buyurdu Halil İbrahim Hak Yolunda Muhammed Ali Hayırlı Olsun*" örneğinde olduğu gibi dualar okumaktadır¹¹¹⁰.

¹¹⁰⁵ Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mustafa Alkan, -Ozan- "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Hüseyin Turan, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Öksüz Matur, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Leyla Durmuş, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Arzu Ağca, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Gülten Başar, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Yeter Süngü, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Hüseyin Ara, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁰⁶ Abuzer Sib, Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Ramazan Demir, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

¹¹⁰⁷ Hasan Erbaş, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018; Hüseyin Yıldırım, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

¹¹⁰⁸ Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mustafa Alkan-Ozan- "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mehmet Tanrıverdi, 40, İkametgâh Karapınar; Hüseyin Turan, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Öksüz Matur "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Leyla Durmuş, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹¹⁰⁹ Arı, "Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)", s.160.

¹¹¹⁰ Ali Taştan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Eski dönemlerde sünnet düğünleri normal bir düğün gibi kabul edilmekte ve cumadan başlayarak üç gün boyunca sürmekteydi. Günümüzde şehirleşmeye ve ekonomik yaşamın zorluklarına bağlı olarak bir gün veya birkaç saatle sınırlı tutulmaktadır¹¹¹¹. Bir ailede icra edilen sünnet sonrası doğan çocuklar için ayrıca bir sünnet düğünü yapılmamakta, akraba veya yakınların evlilik merasimine dahil edilmektedir¹¹¹².

Bu düğün törenine düğün sahipleri aileleri çağırarak için yakın akrabalara ve kirvenin kardeşlerine “*Hilat*” adı verilen kumaş, havlu veya gömlek gibi kıyafetler alıp vermektedirler. Daha geniş akraba ve komşulara ise yakınlık ve ilişki durumuna göre çorap, şeker veya düğün kartı dağıtılmaktadır. Düğüne gelen misafirlere düğün sahibine yakınlıklarına göre yardım amacıyla çocuklara altın, takı veya para takılmaktadır¹¹¹³. Düğüne gelen misafirlere düğün sahibi çay, kahve (nadiren) ve yemek sunmakla yükümlüdür¹¹¹⁴. Düğün harcamaları genellikle çocuğun ailesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Buna mukabil bazı durumlarda kirvenin de masraflara katıldığı durumlara rastlanmaktadır¹¹¹⁵.

Sünnete kirvenin gelişi sırasında eski dönemlerde kurban kesildiği ve ağır bir şekilde karşılandığı bilinmektedir. Bazı yerlerde kirvenin düğüne gelişi sırasında kirvenin geldiği anlaşılın diye bir bir bayrak ve bayrak sopasının üzerine şeker asılmaktadır. Kirvenin düğüne gelişini davulcular önünde davul çalarak karşılar ve ondan bahşiş alırlar¹¹¹⁶. Eski zamanlarda kirve düğüne gelişinde bir küçükbaş davar getirmektedir. Günümüzde hayvan getirme geleneği yerini altına bırakmıştır¹¹¹⁷. Hüseyin Taştan, bu konuda sünnet sahibinin kirveye düğün sahibinin bir kuzu gönderdiğini kirveninde bu hediyeye karşılık olarak kendisine gönderilen kuzu ile birlikte bir koçu kirvesine getirmektedir¹¹¹⁸.

¹¹¹¹ Hüseyin Gülmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

¹¹¹² Fatma Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019; Şengül Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

¹¹¹³ Mehmet Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mustafa Alkan-Ozan- “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹¹⁴ Mustafa Alkan-Ozan- “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

¹¹¹⁵ Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Hüseyin Gülmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

¹¹¹⁶ Arzu Ağca, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018

¹¹¹⁷ Tahir Buğdaci, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Hüseyin Taştan, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹¹⁸ Hüseyin Taştan, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Geçmiş dönemlerde köylerde sünnet işlemini bölgede gevende adı verilen davulcular ve abdallar yapmışlardır¹¹¹⁹. Bu dönemde kirve, sünnet olacak olan çocuğu berber karşısında berberin işini daha rahat yapabilmesi için kendisi için hazırlanan yastığa oturan ve çocuğu kucağında tutan ve sünnetine bizzat yardımcı olan kimseyken şimdilerde sünnet işlemi kliniklerde veya hastanelerde yapılmakta ve kirve sadece kılık kıyafet, takı ve kirvelığın diğer ritüellerini gerçekleştirmektedir¹¹²⁰. Sünnet yastığının ortaya gelmesi demek sünnetin başladığının topluma ilan edilmesi anlamına gelmektedir¹¹²¹.

Kirve, sünnet sırasında maddi durumu iyiye sünnetçinin parasını kendisi vermektedir¹¹²². Mehmet Güzel ve Mehmet Tanrıverdi'ye göre sünnet işlemi sırasında kirvenin yastığa oturtulması ona verilen kıymet ve önemden kaynaklanmaktadır¹¹²³. Mehmet Güzel, aynı şekilde sünnet işlemi için kesin bir zaman vermemektedir. Ona göre sünnet işlemi düğün sırasında, başında veya daha sonrasında da gerçekleştirilebilmektedir¹¹²⁴.

Sünnet işlemi sırasında çocuğun ağlamaması için kirve veya sünnet işlemi sırasında çevrede bulunan yakınardan birisi tarafından çocuğun ağızına önceden hazırlanmış olan lokum sıkıştırılarak dikkatinin dağıtılması ve işlem sırasında ağlamamasına çalışılırdı¹¹²⁵. Bu ritüelin gerçekleştirilmesinde lokumun seçilmesinde eski dönemlerde şekerli tatlıların oldukça pahalı olması ve sünnet gibi ağırlı bir işlemde anestezi gibi uyuşturma olanaklarının olmamasından dolayıdır.

Adıyaman Alevilerinde Sünni kesimin aksine sünnet düğünlerinde mevlit okunmamaktadır. Daha çok eğlence ve müzik eşliğinde tören icra edilmektedir¹¹²⁶. Sünnet'e

¹¹¹⁹ Hüseyin Gülmez, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

¹¹²⁰ Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mustafa Alkan-Ozan- "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Kaya, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Medine Bütün, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.; Fahriye Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019 Tahir Buğdaci, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018

¹¹²¹ Hüseyin Taştan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹²² Yaşar Taşkın, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

¹¹²³ Mehmet Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 20118; Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹²⁴ Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹²⁵ Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mustafa Alkan-Ozan- "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 20118; Hüseyin Gülmez, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

¹¹²⁶ Mustafa Alkan-Ozan- "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mehmet Güzel, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Hüseyin Gülmez, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

veya düğününe bir dede geldiğinde toplumda ona özel bir yer ayrılmakta ve saygı gösterilmektedir. Dedelerin bulunmuş olduğu mekana, sünnet gerçekleşmeden önce çocuklar getirilerek dededen onlar için dua edilmesi istenmektedir. Bu dua Garip Dede tarafından “*Ömrünüz uzun olsun, Hak Ehli Beyt’in darından, didarından, yolundan, ikrarından ayırmasın*” şeklinde dua ettikten sonra elini sünnet olacak olan çocuğun sırtına vurur ve inancını pekiştirmeye çalışır. Bu örnek dua dışında da dedeler toplumun hissiyatını okşayan birlik beraberlik içeren başka dualar da okuyarak sünnetin hayırlı olmasını temenni eder¹¹²⁷.

5.Sünnet Kıyafeti

Eski dönemlerde sünnet olacak çocuk için sabit bir kıyafet bulunmamaktaydı. Fistan veya libas olarak adlandırılan kıyafetler dahi giydirilmekteydi¹¹²⁸. Bunda özellikle çocuğun sünnet sonrasında tenine dokunmayacak onun içinde rahat edebileceği elbiseler olmasına dikkat edilmektedir¹¹²⁹. Kirve tarafından alınan sünnet kıyafetini çocuk giymeden önce çocuğa temiz bir banyo yaptırılır ve ardından kıyafet giydirilmektedir. Bu kıyafette çocuğa süs olarak bir yelek, pelerin, nazar boncuğu ve asa ile maşallah yazısı iliştilmektedir¹¹³⁰. Çocuk için hazırlanan kıyafetlerin özellikle iç kıyafetlerin normalden biraz daha geniş olmasına dikkat edilmektedir¹¹³¹.

Genellikle sünnet kıyafetini kirve almaktadır. Ancak bazı durumlarda kirvenin maddi durumunun kötü olması halinde aile ona yardımcı olabilmek adına çocuğunun kıyafetini kendisi olabilmektedir. Bu kıyafetler arasında çocuğun sünnet düğünü sonrasında giyeceği uzun dizlere kadar uzanan gömlekler veya sünnet eteği de bulunmaktadır¹¹³². Bunun dışında çocuğun bu önemli gününde ailesi ve özellikle kadın bireyleri onun mutlu olması için odasını balon renkli kâğıt ve diğer süslerle hazırlayarak sünnet sonrasında mutlu olmasını

¹¹²⁷ Garip Bozkurt,-Dede- “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018; Selda Bozkurt, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018

¹¹²⁸ Mustafa Alkan-Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Arzu Ağca, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

¹¹²⁹ Mehmet Güzel, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Kaya, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Medine Bütün, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.; Fahriye Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019

¹¹³⁰ Mehmet Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Güzel, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şahide Adalı, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Hüseyin Gülmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019..

¹¹³¹ Zeliha Alan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Betül Şahin, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹³² Mehmet Güzel, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018

sağlamaya çalışmaktadırlar¹¹³³. Şehir merkezlerinde maddi durumu iyi olan aileler çocuklarını sünnet merasimi için kuaföre götürerek saç tıraşını yaptırmaktadırlar¹¹³⁴. Sünnet kıyafetinde olmazsa olmaz aksesuarlar, asa, taç/başlık, nazar boncuğu, pelerin ve nazar boncuğudur. Eski dönemlerde çocukların sünneti ilk okul beşinci sınıfın sonuna denk getirilerek sünnet kıyafeti olarak alınan veya diktirilen takım elbisenin ortaokul döneminde de kullanılmasına çalışmıştır¹¹³⁵. Bu şekilde aile hem okul sünnet kıyafet işini hem de okulda çocuğun giyeceği kıyafeti bir arada çıkartmış olmaktadır.

Günümüzde bu sünnet elbiselerine ilaveten çocukların düğün salonuna girişlerinde binmeleri ve omuzda taşınmaları için tahtı revanlar dahi kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim Alevi toplumun çoğunlukla kullanmış olduğu Karapınar Mahallesiinde Can Düğün Salon’unda bu amaçla kullanılan bir tahtırevan bulunmaktadır.

6. Sünnette Akrabaların Görevleri

Sünnet öncesinde teyze, hala, elti gibi kadın akrabalar, sünnet yemeğinin hazırlanmasından birinci derece sorumlu kimselerdir. Hazır yemekle misafir ağırlama alışkanlığı öncesi özellikle köylerde sünnet düğününden birkaç gün önce gelebilecek olan misafir ve harcanabilecek olan ekmek ihtiyacına göre kadın akrabalar bir araya gelerek bir kısmı hamur yoğurur ve bir kısmı da yufka pişirerek istifleme görevini yerine getirirdi. Bunun dışında başka dolma ve sarma gibi farklı yemekleri de hazırlamaktadırlar¹¹³⁶. Özellikle köylerde sünnet düğünü için kesilen hayvanların etlerinin doğranması, kavrulması ve yemekler için hazır hale getirilmesi yakın akrabaların sorumluluğundadır. Verilen yemek sırasında yakın akrabalarından birisi yemek sırasında izdiham olmaması ve ölçülü bir şekilde bütün misafirlere dağıtılması için yemeklerin başında bulunmaktadır.

Günümüzde düğün için tutulan salonlara yemek ve diğer ikramların servis edilme hizmetinin dahil olması bu yardımlaşma alışkanlığına son vermiş gibi görünmektedir.

İhtiyaca göre yakın akrabalar, sünnet sahibine yardımcı olmak için temizlik, misafirlere hoş geldin demek ve düğün esnasında ev sahibinin ilgilenemediği davetlileri ağırlayarak misafire yalnızlığını hissettirmemeye çalışmaktadırlar. Bu düğün seremonisi sırasında her iki tarafın akrabaları da birbirlerini yakından tanıma fırsatı bulmaktadırlar.

¹¹³³ Şahide Adalı, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Ramazan Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

¹¹³⁴ Filiz Uçar, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹³⁵ Macit Uğur, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Ramazan Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

¹¹³⁶ Şahide Adalı, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Ayşe Sevindi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

7.Sünnette Lokum

Tatlı ve şekerli nesnelere çocuklar tarafından sevildiği veya ağlayan çocuğa bu tür yiyeceklerin verilerek susturulduğu toplumumuzda bilinen bir gerçektir. Eski dönemlerde çikolatanın bilinmediği ve yaygınlaşmadığı dönemlerde lokum bu tür şekerlemeler içinde önemi bir yere sahiptir. Bu özellikleriyle günümüzde çikolatanın her yerde bulunabilmesine rağmen yerleşmiş geleneksel kalıplar ve ritüeller nedeniyle lokum sünnetlerin vazgeçilmez bir unsurudur. Bu özellikleriyle lokum eski dönemlerde anestezinin yaygın olarak kullanılmadığı dönemlerde sünnet olan çocuğu avutmak, sünnet için tedirgin bekleyişini, endişesini ve dikkatini dağıtmak için kullanılan bir araçtır. Toplumda eski dönemlerde pahalı bir yiyecek olan lokumu almak ve çocuğun sünnet olurken ağzına vererek dikkatini dağıtma ve acısını dindirme görevi kirveye verilmiştir. Kirve, bu nedenle elinden geldiğince pahalı ve güzel bir lokum almaya çalışır. Zira sadece çocuğa değil sünnet töreni sırasında çocuğun yanında bulunan kimselere de dağıtılmaktadır¹¹³⁷.

Günümüzde daha çok kırsal alanda ve köylerde yapılan sünnet töreni öncesinde yapılan ritüellerden birisi de sünnet olacak çocuk ve kirvenin birlikte yastığa oturmasıdır. Sünnet işlemi sırasında bir halı yere serilir üzerine şişkince bir yastık konarak önce kirve sonrada onun kucağına çocuk oturtularak sünnet işlemi başlar¹¹³⁸. Kirve çocuğun sünnet işlemi esnasında ani bir şekilde hareket ederek herhangi bir olumsuz hadise yaşanmasını ihtimaline karşı çocuğun kollarını çocuğun kalçalarının arasında geçirerek dış taraftan tutarak çocuğun sünnet sırasında hareketsiz kalmasını sağlamaktadır. Katılımcılarımızdan bazılarının göre kirvenin yastığa oturtulması ona duyulan saygı ile doğrudan orantılıdır¹¹³⁹.

Sünnet ritüelinde yapılan eğlencelerden birisi de sünnetin başlamasından kısa bir süre önce kirveden başkasının sünnet sırasında çocuğun oturacağı yastığa oturmasıdır. Bu

¹¹³⁷ Şahide Adalı, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Dilber Yadin, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Filiz Uçar, 42, İkametgah Karapınar; Hüseyin Gülmez, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Merdan Bozkurt, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Hüseyin Turan, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Öksüz Matur, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Leyla Durmuş, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Fatma Öner, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018;Betül Şahin, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Nedim Doğan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹³⁸ Erdal Akman, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ağaçonak Köyü: 05 Ocak 2018.; Kamber Torun, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Hasan Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Yeter Süngü, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Zeliha Alan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Aziz Baydar, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹³⁹ Hasan Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Kamber Torun, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Hasan Doğan, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

sahte sünnet çocuğunu yastıktan kaldırmak veya kalkmaya razı edebilmek için kirve bir hediye veya para vermektedir. Hediye alan çocuk veya kimse yastıktan kalkarak yastığı kirveye teslim etmektedir¹¹⁴⁰. Bu ritüel aslında kirvelik çok önemli olduğunu ve şahısların istemediği birinin bile çocuğun sünnet edileceği yastığa oturma vasıtasıyla kirve olabileceği ve artık aileye katılacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenle yanlış ve istenmeyen birinin kirve olmasının önüne geçmesi için onun gönül razılığı ile yastıktan kaldırılması gerekmektedir. Bunu sağlamak için hediye veya para vermek geçmiş günlerin kalıntılarında birisidir. Günümüzde muzip gençler kirveden bahşiş alabilmek için bu ritüeli uygulamaktadırlar.

Bu tür eğlence şakalar kirve kucağına ancak seçilen çocuğun oturabileceği yönündeki bilinçaltı olguya hitap etmektedir. Bununla birlikte hijyen şartlarına verilen önem ve sünnet düğünlerinin salonlarda yapılmaya başlamasına bağlı olarak çocuklar düğünden birkaç gün hatta birkaç hafta öncesinde hastanelerde doktorlar tarafından sünnet edildiğinden sünnet çocuğunun yastığına oturma geleneği de yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Günümüzde şehirlerde sünnet işlemleri hastanelerde günler öncesinden hatta aylar öncesinden yapılmakta ve sadece aileler kirvelik işleminin gerçekleşmesi için düğün yapmaktadırlar. Bu durum günümüzde artık kırsala alana da sirayet etmiştir. Bu nedenle kirvenin yastığa oturarak çocuğun sünnet edilmesi olayları artık geçmişe ait bir konu olmaya başlamıştır.

8.Sünnet Çocuğunun Türbelere Götürülmesi

Adıyaman bölgesinde Sünni Alevi her kesim düğün törenlerinde olduğu gibi sünnet törenlerinde de hem saygı hem de sünnet olacak çocuğa sünneti sırasında şefaathçi olması adına Abdul Musa, Mahmut El-Ensari, Zeynal Abidin ve Abuzer El Gıfari türbelerine yakın akraba eş dostların oluşturmuş olduğu araç konvoyuyla götürülerek türbe ziyareti gerçekleştirilmektedir¹¹⁴¹. Şehir merkezinden uzak bölgelerde ve köylerde yakınlarında bulunan Demir Dede Türbesi¹¹⁴² veya Ortanca Köyü'ndeki Derviş Yusuf veya Seyit Hasan

¹¹⁴⁰ Dilber Yadin, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Rıza Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 1 Haziran 2019.

¹¹⁴¹ Mustafa Alkan-Ozan- "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Güzel,"Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Şahide Adalı,"Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Hüseyin Gülmez, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mehmet Kaya, "Sünnet ve Kirvelik" ,Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Medine Bütün, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.; Fahriye Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019; Songül Ayık, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018

¹¹⁴² Abuzer Sib, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Filiz Uçar, 42, İkametgâh Karapınar

gibi türbelerde bu amaçla kullanılmaktadır¹¹⁴³. Sünnet düğününden sonra isteyen bazı aileler tarafından sünnet edilen çocuk, sünnetin sorunsuz geçmesinden ve saygı amaçlı tekrar ziyaretlere götürüldüğü bilinmektedir¹¹⁴⁴.

Sünnet öncesi konvoyla çocuğun türbelere götürülme adeti Adıyaman merkezde Sünni ve Alevi her kesim tarafından icra edilen bir faaliyettir. Buna mukabil Besni ve çevresindeki Alevi toplumunda sünnet çocuğunu türbelere götürme adeti bulunmamaktadır¹¹⁴⁵.

9.Sünnet Sonrası Ziyaretler

Sünnet düğününden sonra düğün sahibi aileyi ve çocuğun durumunu sormak için başta kirve olmak üzere yakınları ve dostları ziyarete gelmektedir¹¹⁴⁶. Böylelikle taraflar arasında yeni kurulan bağın pekiştirilmesi sağlanmaktadır¹¹⁴⁷. Bu ziyaret sırasında karşılıklı sohbetler yapıldığı gibi yakınlıklar da kurulmaktadır. Bu ziyaretten sonra sünnet olan çocuğun ailesi de kirveye bir iadeyi ziyarette bulunmaktadır. Beraberlerinde kirvenin ailesine bir tepsi baklava, ziynet veya eski dönemlerde büyük önem atfedilen halı vb. eşyalar da götürülmektedir. Böylelikle kirveye kendilerine kirve olduğu için bir memnuniyet de belirtilmiş olmaktadır. Sünnet olan çocuk artık toplumda erkek olarak kabul edilmeye başlayarak toplumdaki bir geçiş törenini yerine getirmiş olmaktadır¹¹⁴⁸. Filiz Uçar'a göre artık ev halkının arasına bir erkek birey daha girmiş ve artık erkek olmuştur¹¹⁴⁹. Zira toplumda sünnet olmayan kişi dinin ve mezhebin gereğini yerine getirmemiş ve erkek sınıfına dahil olmaya hak kazanamamıştır. Merdan Bozkurt'un da belirttiği gibi toplumda sünnet olmayan bir erkeğin tavuk bile kesmesine izin verilmemektedir¹¹⁵⁰. Sünnet olan çocuk artık yetişkin bir birey olarak kabul

¹¹⁴³ Hüseyin Turan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Öksüz Matur, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Leyla Durmuş, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

¹¹⁴⁴ Mehmet Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁴⁵ Zeynep Yıldız, Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019; Yılmaz Yılmaz, Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019.

¹¹⁴⁶ Mustafa Alkan-Ozan- "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mehmet Güzel,"Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁴⁷ Mehmet Güzel,"Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Zeliha Alan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Betül Şahin, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Fatma Öner, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018;Betül Şahin, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Nedim Doğan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁴⁸ Şahide Adalı, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Dilber Yadin, , "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Filiz Uçar, , "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şevket Buğdacı, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Zeynal Sever, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Yusuf Duymaz, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Saniye Kaya, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Taştan, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁴⁹ Filiz Uçar, , "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Rıza Tanrıverdi, "Sünnet ve Kirvelik", Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 1 Haziran 2019.

¹¹⁵⁰ Merdan Bozkurt, "Sünnet ve Kirvelik "Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

görür ve evlenmesine hiçbir mani kalmaz. Bu bağlamda sünnet evliliğin ilk şartlarından birisidir¹¹⁵¹.

Sünnet olmayan kişiyi toplum hoş karşılamadığı gibi hor görür¹¹⁵² ve bu özelliğinden dolayı Hristiyan, Ermeni ve çoğunlukla “gavur” olarak görüldüğü belirtilmektedir. Bu nedenle sünnet Müslüman Alevi toplumunun olmazsa olmaz ritüellerinden birisidir. Kazım Kiy, bütün Anadolu’da olduğu gibi sünnet dışında askerliği yapmanın da erkek olmanın şartlarından birisi olarak görüldüğünü belirtmektedir¹¹⁵³. Toplumun sünnet ve ritüel uygulamalarına baktığımızda toplumun Anadolu’nun birçok yöresi ile islami yönden birçok hassasiyet ve ortak paydayı paylaştığını görmekteyiz.

10.Kirveliğin Bitmesi

Kirveliğin ortadan kalkması için karşılıklı veya tek taraflı olarak kirveliğin gereklerinin yerine getirilmemesi halinde gerçekleşmektedir. Buna göre karşılıklı bayram, cenaze-taziye, düğün ve doğum gibi bir ailenin önemli anlarında yanında olunmaması veya ziyaret edilmemesi tarafların birbirine kırıcı davranışlarla incitmesi kirveliğin taraflar arasında öneminin yitirilmesine neden olabilmektedir¹¹⁵⁴. Ancak genel olarak görüşmelerimizde kirveliğin bitmediğini hatta babadan oğlu devam eden bir şekilde devam ettiği belirtilmektedir¹¹⁵⁵. Derviş Bekir, kirvelerin kendi aralarında dargın veya küs olsalar bile

¹¹⁵¹ Ecem Yavuzer, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Türkan Oral, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Nedim Doğan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁵² Nedim Doğan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁵³ Hacı Cömert, “Sünnet ve Kirvelik“, Konulu Görüşme, Karaağaç Köyü: 30 Mayıs 2019;Kazım Kiy, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 25 Mayıs 2019.

¹¹⁵⁴ Mustafa Alkan-Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Mehmet Güzel,“Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Şahide Adalı,“Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Filiz Uçar, , “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Hüseyin Gülmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Yaşar Taşkın, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Uğur Eğilmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şükrü Gülden, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Mahmut Kartal, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Rıza Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 1 Haziran 2019; Hüseyin Turan, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Öksüz Matur, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Leyla Durmuş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Ramazan Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Zeliha Alan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Betül Şahin, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Fatma Öner, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018;Betül Şahin, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Nedim Doğan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018

¹¹⁵⁵ Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Ramazan Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Şerif Keleş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Mehmet Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017; Hasan Doğan, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

kendilerine gelen yeniden kirvelik davetini geri çeviremediklerini bunun da tarafların aralarının düzelmesine yardımcı olduğunu ifade etmektedir¹¹⁵⁶.

Bu bağlamda tarafların çocukları ilerleyen yıllarda kendi çocuklarının sünnet törenlerinde birbirlerini tekrar kirve yapabilmektedirler. Bu durum birkaç nesilden fazla sürebilmektedir¹¹⁵⁷. Zira kirvelik o kadar önemlidir ki; “*Kirve insanın kardeşinden önce gelir*” kavramı toplum nezdinde zaman zaman kullanıla gelmiştir¹¹⁵⁸. Rıza Tanrıverdi, bu duruma “*senin kardeşlerinin ve akrabalarının çocuğu sana (çocuğuna) düşüyor kirvenin çocuğu sana düşmüyor*” sözleriyle açıklama getirmiştir¹¹⁵⁹.

Toplumda kirveliğin düşmesinin nedeni olarak tarafların birbirinden kız alması, kız kaçırması ve adam öldürme gibi her iki tarafın da müsamaha edemeyeceği hadiselerin yaşanmasından sonra bittiği belirtilmektedir¹¹⁶⁰. Görüşmelerde bu durum genel olarak namus meselesi olarak adlandırılmıştır. Türkan Ögel, kirveliğin bitmesine ailelerden birisinin erkek çocuğunun olmamasını da bir etken olduğunu ifade etmiştir¹¹⁶¹.

Kirve olunan insanla sanal bir yakın kan bağı ilişkisi meydana gelmektedir. Bundan ötürü kirve olunan ailenin kızı alınmaz veya onun çocuklarına kız verilmez. Zira kirve olunan kişi, ailenin kardeşi olduğu gibi onun çocukları da aynı muameleye tabidir.¹¹⁶² Kirve artık ailenin bir parçası olarak teklifsizce eve gelebilmekte ve söz sahibi olabilmektedir. Geçmişte kirvenin kız verilmesi esnasında fikri sorulan birisi olması öneminin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Kirvelik eski dönemlerde arada çok büyük kırgınlıkların veya düşmanlıkların oluşması nedeniyle biterken günümüzde tarafların birbirilerine olan taziye, düğün gibi ritüellerini önemsememesi ve bağın gerektirdiği karşılıklı ziyaretlerin yapılmaması

¹¹⁵⁶ Derviş Bekir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Şevket Buğdaci, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018

¹¹⁵⁷ Mehmet Güzel, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.Hikmet Ülger, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

¹¹⁵⁸ Ali Sağ, Hasan Doğan, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018; Mehmet Güzel, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019; Şevket Buğdaci, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

¹¹⁵⁹ Rıza Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 1 Haziran 2019..

¹¹⁶⁰ Erdal Akman, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Ağaçkonak Köyü: 05 Ocak 2018; Ali Güven, 64, Sarıkaya Köyü; Faik Aksoy, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018; Hüseyin Gezer, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019; Hüseyin Turan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Zeynep Öksüz Matur, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Leyla Durmuş, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019; Songül Ayık, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018; Zeliha Alan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Betül Şahin, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

¹¹⁶¹ Türkan Ögel, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

¹¹⁶² Mustafa Alkan-Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019 Mehmet Güzel, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Fatma Öner, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018;Betül Şahin, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Meral Çoban, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018; Nedim Doğan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

nedeniyle zayıflamakta ve anlamını yitirmektedir. Ancak söylem olarak kirvelik adını kurmaktadır.

Sonuç

Adıyaman'daki Alevi varlığı Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeye başladıkları dönemlerden itibaren kendisini hissettirmiştir. Nitekim Anadolu Selçuklularının yıkılışına zemin hazırlayan ve ilk Alevi ayaklanmalarından birisi olarak kabul edilen Babai ayaklanması Adıyaman ve çevresinde ortaya çıkmış, Anadolu'nun diğer şehirlerine yayılarak bugünkü Malatya, Tunceli, Sivas, Erzincan, Tokat, Amasya, Çorum ve Kırşehir gibi esas Alevi yerleşim yerlerinin oluşumuna yol açmıştır. Türkiye'deki Alevi yerleşim yerleri bugün dahi genel hatlarıyla hala geçerliliğini korumaktadır.

Türkiye'de II. Dünya Savaşı'nın akabinde dünyadaki liberal-komünist ideoloji çekişmesi Adıyaman'a da yansımıştır. Bunun bir yansıması olarak özellikle 1960'lardan sonra Türkiye İşçi Partisi'nin ve diğer sol siyasi yelpazenin rejimle olan çekişmelerinde Alevileri kendi safında tutabilmek için onların geçmiş dönemlerine yapmış oldukları vurgu ve düzenle kavgalarını kendi ideolojileri için kullanmaları Adıyaman Alevilerini sol yelpazeye yaklaştırmıştır. Ancak Alevilerin Osmanlı dönemlerinde veya cumhuriyetin erken dönemlerindeki yaşamış oldukları olumsuz hadiselerin Adıyaman bölgesinde cereyan etmediğini söylemek mümkündür. Zira Osmanlı Arşivi'nden elde ettiğimiz özellikle son üç yüz yıla ait olan belgelerde Alevi- Sünni çatışması yerine aşiret çatışmalarının yaşandığını görmekteyiz. Özellikle Rışvan Aşireti içindeki Hıdırsor Alevileri ile Kav Aşireti arasındaki aşiret çatışmaları Alevi dünyasına damga vurmuştur. Bu çatışmaların günümüze yansıması olarak tarafların geçmişten kalan çatışmaların anısına birbirlerine karşı zaman zaman küçümseyici ifadeleri bulunmaktadır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra her ne kadar bir kısım Aleviler çete kurarak eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmuş iseler de toplumun geneli ülkemizin Kurtuluş Savaşı'na Adıyaman Alevi toplumu da katkı sağlayarak çevredeki illerin Fransız işgalinden kurtulmaları için yardımda bulunmuş ve Şeyh Sait ayaklanmasına karşı durmuşlardır. Bu büyü Alevi toplumunun sol veya komünist akımlarla tanışmasıyla bozulmaya başlamıştır. 1960'ların sonlarından itibaren başlayan sol eğilim ve sol eğilim içinde yer alan Kürtçülük 1980'lerden sonra Alevi toplumun içinde filizlenerek kendine yer bulmuştur. Bu nedenle 1990'lardan sonra Alevi toplumunun bir kısmının siyasi ve politik eğilimi sol fraksiyondan Kürt milliyetçiliğine kayacaktır. Bunda sol siyasi akımının Kürtçüğü kendi içinde bir şube olarak görüp Alevilere bu akımı aşılmasının önemi büyüktür. Bu nedenle günümüzde toplumda kırk yaş ve üstü kişiler Kürtçülük yapanları ve Kürt milliyetçisi olanları "Solcu" olarak tanımlamaktadırlar. Gerçekte ise "Kürtçülük" ve Kürt milliyetçiliği siyasi yelpazede sağ akımın yani Alevi gelenek ve göreneklerinin karşısında olan bir eğilim olarak durmaktadır. Günümüz toplumunda bu görüş özellikle gençler arasında büyük bir

sempati toplamış bulunmaktadır. Kürt milliyetçiliği aynı zamanda toplumu bir arada tutan mezhep birliği inancının da önüne geçerek birinci bağ olma yolundadır. Bundan dolayı toplumdaki dini kanaat ve lider unsurlar olan dedelerin ve Alevi kurumların toplumsal gücü ve konumu azalma eğilimine girmiştir. Bu nedenle bazı kanaat önderleri bu durumdan yararlanmak için söz konusu siyasi çizgide siyaset yapmışlardır. Bu değişimin toplumdaki en güzel seyri toplumundaki çocuklara verilen isimlerin değişiminden izlenebilmektedir. 1970lere kadar geleneksel Anadolu ve Alevi toplumunun gelenekleri olan ata veya ananın adı olan Ali, Bektaş, Derviş, Rıza gibi isimler yerine özellikle eğitilmiş ve siyasal zemini sola yakın olan kesimler tarafından Eylem, Evrim, İnan ve Deniz gibi isimler konulmaya başlamıştır. 1990'lardan itibaren bu isimlere tarihte hiçbir zaman kullanılmamış olan PKK'nın da bazen kod adı olarak kullanmış olduğu Kürtçe'den türetilmiş isimler vermeye başlamıştır. Bu isim verme hadisesi Kürt siyasalının güçlenmesi ve zayıflamasına bağlı olarak azalıp artmaktadır. Bu kısım ile ilgili son olarak Adıyaman'daki Aleviler 1960'lara kadar toplumda sosyal ayrımcılığa uğradıklarını düşünmeden yaşayan bir toplumdur. Soğuk Savaş'ın siyasete getirmiş olduğu anlayış kendilerini ve konumlarını yeniden tanımlamak durumunda bırakmıştır. Bu bağlamda bazı siyasal ideolojiler tarafından verilen bilinçle önceleri kendilerini Sünni bloğu içinde azınlık tanımlanmışlardır. Kürt milliyetçiliğin yayılmasıyla birlikte bu sefer Kürt nüfus içinde mezhepsel olarak kendilerini azınlık olarak görenler kimseler dahi çıkmıştır. Bu durum kendilerini azınlık içinde azınlık olarak hisseden bireylerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kürt ayrılıkçı fikirlere sahip olanlar içinde mezhepsel duyarlılığı fazla olanlar arasında gelecekteki tasavvurları gerçekleştiğinde Kürt Sünniliği içinde mezhepsel ayrımcılığa maruz kalacakları konusunda görüş sahibi olanlar bulunmaktadır. Bu durum bu kesimde paradoksal bir çelişki oluşturmaktadır. Aslında Aleviler, geçmişten gelen protest kültürünün de etkisiyle Kürt milliyetçiliği içinde kendi yollarını arayan bir grup olarak da tanımlanabilir.

Günümüzde Adıyaman Alevilerinin toplumsal durumu ile ilgili tanımlar yapılırken genellikle tanımlamaları yapanlar tarafından onları siyasal olarak bir tarafa çekebilme veya bir tarafın arkasında sıfır olarak görebilmenin kaygısı bulunmaktadır. Bu nedenle özellikle siyasal ve mezhepsel bağlam anlamında amatör araştırmacılar ve siyasal bağlantısı bulunan kişiler tarafından yapılan yorumlar ve çalışmalar genellikle güdümlü olarak ilerlemiştir. Biz bu çalışmamızda genel olarak Adıyaman Alevilerinin tarihsel süreç ve deneyimlerini belgeler ve kaynaklar ışığında ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışmalarımız esnasında Adıyaman Alevileri ile Türk Alevileri arasında ortak tarihsel bir geçmişe sahip olduklarını gördük. Arşiv vesikalarından ve diğer inceleme eserlerden Anadolu Alevileri ile Adıyaman Alevilerinin

erken tarihlerinin paralel bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Bununla birlikte siyasal ve ideolojik söylemleri bir tarafa bıraktığımızda Adıyaman Alevileri diğer bölgelerdeki Alevilere nazaran daha rahat ve sorunsuz bir dönem geçirdiklerini varsayabiliriz. Bunun nedenleri arasında Adıyaman'da Alevi Sünni geçişenliğinin fazla olması, yani Kav Aşireti örneğinde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde her iki kesime mensup bireylerin birbirleri ile akraba olmaları büyük çatışmaları önlemiştir. Bu durum Osmanlı dönemi içinde geçerli olmuştur. Bu dönemde genel ezberlerin aksine Adıyaman'daki Alevi aşiretler, Sünni bloklarla karşılıklı olarak çatışmamış tam tersine kendi aralarındaki çatışmalarda Sünni aşiretlerden müttefikler bulmuş ve Sünnilerle ittifak içinde olmuşlardır. Bu bağlamda Kav aşireti, Sünnilerden İzollularla işbirliği yaparken Hıdırsorlular ise Rişvan aşiretinin bireyleri ile ittifak kurmuşlardır. Günümüzdeki Alevi Sünni gerilim hattının temel nedeni güncel muhafazakâr ve Kürt milliyetçisi olan siyasi partilerin politikalarından ve Alevileri kendi siyasi mecralarına çekmek istemesinden kaynaklanmıştır. Alevi toplumundaki geçiş törenlerinin temelinde büyük oranda Anadolu'daki diğer Sünni ve özellikle Alevi toplumuyla özdeş olduğu görülmektedir.

Aleviler konusundaki çalışmalar yapılırken bütün araştırmacıların kullandıkları en önemli kaynakların başında Alevi dedeleri ve onlarla yapılan söyleşiler gelmektedir. Dedeler, toplumda nüfuz ve etki sahibi olmakla birlikte söz konusu kendi denetimlerinde veya gözlemlerindeki topluluklar olduğunda olması gereken veya geçmişteki uygulamaları örnek vermektedirler. Oysa toplumun değişim ve gelişim içinde olduğundan onların söylemleri dışında örneklemeler ortaya çıkmaktadır. Çalışmaların çoğunda evlilikte özellikle dedenin rızası ve Alevi ritüelleri önemli görülürken gözlemlerimizde özellikle şehirlerde artık gençlerin ister ve istekleri ön plana alınmaya başlamıştır. Kız veya erkek başka mezhepten birisi ile evlenmek istemiş ise aileler buna rıza göstermektedir. Ayrıca özellikle şehirlerde ve eğitimli gençler arasındaki evliliklerde resmi nikah yeterli görülmektedir.

Anadolu'daki Alevi toplumunun kentleşme ve eğitim seviyesine bağlı olarak gerçekleştirilen evliliklerde özellikle 1960'larda ivme kazanan sol siyasal görüşe sahip olanlar arasında siyasetin Alevilikle eşdeğer olarak kabul edilerek artışlar yaşanması Adıyaman'da da geçerlidir. Ancak bu tarihlerde Adıyaman Alevi toplumunun eğitim seviyesinin bu tür evliliklerin sayıca fazla olmasının önüne geçmiştir. Bununla birlikte özellikle 1990lardan sonra Adıyaman'daki Alevi toplumundaki siyasal dönüşümünün Kürtçülüğe kaymasından dolayı eski dönemlerde evliliklerde kolaylaştırıcı bir etkisi olan sol çizgiye, Kürt milliyetçiliği çizgisi de eklenmiştir. Kürt milliyetçiliği, Sünni ve Alevi gibi iki farklı mezhebi bir araya getiren yeni yakınlaştırıcı özelliklerden birisini oluşturmaktadır. Bu durum özellikle daha

öncede Hanefi mezhebine göre daha tutucu yaklaştıkları ve evlilik konusunda daha mesafeli oldukları şafi mezhebinden olan Diyarbakır, Mardin gibi illerde yaşayan insanlarla evliliğe daha kolay rıza gösterilmesine neden olmuştur.

Adıyaman'daki Alevi toplumunun bir bütün olarak yerleşik hayata tamamen geçmesi 1970lere kadar sürmüştür. Bu nedenle şehirleşme oranı ve şehir kültürü Sünni topluma göre daha yeni olduğundan kırsal ve ataerkil aile yapısının özelliklerini bütün ritüellerinde bir şekilde yansıtmaktadır. Tam bir tanımlama yapacak olursak şehirde yaşayan Alevi toplumu şehirli gibi görünen kırsal ataerkil bir toplumdur. Ancak bu zaman, eğitim ve şehir kültürünün etkisinin artmaya başlamasıyla birlikte değişmeye yüz tutmuştur.

Geçmiş dönemin Alevi geçiş törenlerinde görülen en büyük özellik, bu törenlerin toplumsal bağı sürekli olarak kendini yenilemesine ve kontrol altında kalmasına yardımcı olmasıdır. Sünnet ile yeni sanal bir akrabalık yaratılarak sürekli olarak iki sülalenin birbiri ile irtibat halinde olmasının yolu açılarak etkileşim ve iletişim artmaktadır. Evliliklerde daha çok akraba ve yakın çevreler tercih edilerek var olan asabiyetin kaybolmasına ve birlik duygusunun kuvvetli bir şekilde içlerinde yaşamasına neden olmaktadır.

Geleneksel Alevi toplumunda kadın kaçırmak, hiçbir sebep olmadan kadın boşamak ve birden fazla evlilik yapmak yasaklanmış ve bu tür işlere girişen kimseler toplumdaki en büyük ceza ve dışlanmayı da içeren “*düşkün*” ilan edilmiştir. Görüşmelerimizde katılımcılarımızın ilk tepkileri kendilerini karşısındakine göre konumlandırma ve söylevde bulunma refleksi ile bu tür olayların olmadığı yönünde beyanda bulunmalarına rağmen samimiyetimizin artmasına bağlı olarak özellikle kız/kadın kaçırma ve çok eşlilik gibi bu tür olayların geçmişte yaşandığını günümüzde yok denecek kadar az olduğunu belirtmektedirler. Görünüşte her ne kadar Alevi ritüellerine sonuna kadar bağlı kalmak istemiş olmakla birlikte bu ve buna benzer durumlar Adıyaman'daki halkın Anadolu'daki diğer Alevi topluluklardan farklı yönleri olduğunu ortaya koymaktadır.

Eski dönemlerde Alevi toplumunda gerek akrabalık ve gerekse de toplumsal duyarlılıktan dolayı boşanma büyük bir tabu olarak görülmüştür. Ancak köyden kente olan göçle birlikte Alevi toplumunda meydana gelen kentleşme ve ekonomik kaynakların toplumsal işbölümünü gerektirecek koşullardan sıyrılarak sanayi işçiliği ve devlet memurluğu gibi alanlara kayması toplumdaki ailesel denetimi ve toplumsal normların göz ardı edilmesine neden olmuştur. Eski dönem boşanmalarında ailelerin ve toplum büyüklerinin isteği belirleyici olurken artık gençlerin istek ve arzuları ön plana çıkmıştır. Kentleşme ve eğitimle birlikte Alevilikten kopuşta bu konudaki sınırları gevşetmiş ve toplumun normlarını görmezden gelmelerine neden olmuştur. Bunu kolaylaştıran diğer etmenler ise eski döneme

göre evliliklerin yakın akrabalar arasında yapıma sıklığının azalması, başlık gibi boşanma durumunda geri ödenmesi gereken tazminatların olmaması ve toplumsal ekonomik faaliyetlerin azalmasına bağlı olarak cemaatçilikten bireyselliğe doğru kayışın da önemi büyüktür.

Adıyaman'daki Alevi toplumu ile Sünni toplumu arasında evliliklerde diğer bölgelere nazaran eskiye dayalı köklü bir geçmişe sahiptir. Bunda Adıyaman bölgesinin kültürel dokusu kadar burada bulunan aşiretlerin bir kısmının her iki mezhebe ait fraksiyonlarının bulunmasının da etkisi büyüktür. Geçmişte Atmalı Aşireti, günümüzde ise Kavi Aşireti'nin bu özelliği Alevi Sünni evliliklerinin artmasına pozitif bir katkı sağlamaktadır. Günümüzde eğitim seviyesinin artması, çoğulcu yapı gerektiren geleneksel ekonomik yaşamın bireysel ekonomik yaşama kayması, şehirleşme, aşiret yapısının çözülmesi ve akrabalık bağlarının azalmasına bağlı olarak taraflar arasında evlilik ilişkisi artmaktadır. Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen karşılıklı evliliklerde yine de ailelerin ilk tercihi kendi cemaatlerinden veya mezheplerinden olmasıdır. Bununla birlikte aileler çocuklarının kendileri yüzünden mutsuz olmalarından korkmaları ve kendi evliliklerinin kendi rızalarından daha çok ailelerinin arzusuyla gerçekleştiğinden dolayı aynı duyguları çocuklarına yaşatmamak adına Alevi – Sünni evliliğine rıza göstermektedirler.

Cenaze ve taziye olayları da aynı şekilde karşılıklı olarak iletişimi arttırmakta ve var olan ilişkilerin gözden geçirildiği dayanışma töreni olarak da görülmektedir. Bu nedenle toplumda herkes taziye gitmelidir. Eğer taziye sahibi yakın akraba ise taziye gitme sıklığı ve taziye evinde kalma süresi artmaktadır. Cenaze ile yakın bir kan bağı bulunan birisi taziye görevini layıkıyla yerine getirmediğinde veya ihmal ettiğinde taziye sahibi ile ilişkileri ileriye dönük zehirlenmektedir. Adıyaman'daki toplumun cenaze törenlerine bakıldığında Anadolu'nun diğer bölgelerindeki Alevi toplumuyla benzer özellikler gösterdiği görülmektedir. Bu durum Kürt olarak nitelendirilmekle birlikte Adıyaman Alevilerinin aslında Türk Alevileriyle büyük bir kültürel alt yapıyı paylaştığını göstermesi açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

ARŞİV VESİKALARI

OSMANLI ARŞİV VESİKLARI

A.{DVNSMHM.d. (Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri)

A.}MKT.MHM. (Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı)

A.}MKT.UM (Sadaret Umum Vilayet Evrakı)

A.MKT.DV. (Sadâret Mektubî Kalemi Belgeleri)

AE.SMST.III. (Ali Emiri Mustafa III.)

BEO. (Bab-ı Ali Evrak Odası)

C.ADL. (Cevdet Adliye)

DH.EUM.6.Şb. (Altıncı Şube)

DH.EUM.AYŞ. (Asayiş Kalemi)

DH.H. (Dahiliye Hukuk)

DH.MKT. (Dahiliye Mektubi Kalemi)

DH.ŞFR. (Dahiliye Şifre Kalemi)

DH.TMIK.M. (Dahiliye Muamelat)

DH.TMIK.S. (Dahiliye Islahat)

HR.MKT. (Mektubî Kalemi Belgeleri)

İ.DH. (İrade Dahiliye)

İ.MVL. (İrade Meclisi Vala Evrakı)

İ.ŞD. (İrade Şuray-ı Devlet)

MŞH.ŞSC.d: (Şer'îye Sicili Defteri)

MVL. (Meclis-i Vala)

ŞD. (Şuray-ı Devlet)

TSMA.e. (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı)

Y.A.HUS. (Sadâret Hususî Maruzât Evrakı)

Y.PRK.UM. (Yıldız Umumi)

CUMHURİYET ARŞİVİ

BCA. 30-11-1-0 / **Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı**/ 258 - 25 – 4.

BCA.30-10-0-0 / **Muamelat Genel Müdürlüğü** / 104 - 682 – 20.

BCA.30-10-0-0 / **Muamelat Genel Müdürlüğü** /105-686-9.

BCA.490-1-0-0 / **Cumhuriyet Halk Partisi** / 312 - 1273 – 1

TBMM ARŞİVİ

Tutanaklar, M. Meclisi B : 68 24 . 3 . 1969 O : 1.

KİTAP VE MAKALELER

A. Celalettin Ulusoy, **Hünkar Hacı Beştaş Veli ve Alevi Bektaşî Yolu**, Hacıbektaş, 1986.

Abbas Türnüklü, “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme” **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 24 (24), 2000, s. 543-559.

Abdi-Zade Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, Sad. .Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş, Ankara: 1986.

Abdülkadir İnan, **Eski Türk Din Tarihi**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976.

Abdülkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm (Materyaller ve Araştırmaları)**, Ankara: TTK Yay., 1972

Abdülkadir Yuvalı , **İlhanlılar Tarihi I Kuruluş Devri**, Ankara: Erciyes Üniversitesi Yay., 1994.

Adnan Işık, **Malatya 1830-1919**, İstanbul: 1998.

Ahmet b. Mahmut, **Selçuk Name II**, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1977.

Ahmet Yaşar Ocak, “Babaî İsyanından Kızılbaşlığa; Anadolu’da islam Heterodoksisinin Doğuş ve Gelişim Tarihine Kısa Bir Bakış”, **Belleten**, LXIV/239, TTK, Ankara Nisan 2000, ss.129-160.

Ahmet Yaşar Ocak, **Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri, Bektaşî Menakîbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Ahmet Yaşar Ocak, **Babaî İsyanı (Aleviliğin Tarihsel Altı Yapısı veyahut Anadolu’da Türk İslam-Heterodoksisinin Teşekkülü)**, 2.Baskı, İstanbul: Dergah Yay., 1996.

Alaaddin Melik Ata Cüveynî, **Tarih-i Cihan Güşa, III**, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.,1988.

Alan Barnard, **Sosyal Antropoloji ve İnsanın Kökeni**, Çev. Mehmet Doğan, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2015.

Alev Karaduman, **Anlıyorum Ama Konuşamıyorum**, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

Ali Aşkın, “İnanç Müziği Etnolojisi Çerçevesinde Adıyaman İli Bulam Kasabasında Alevi İnanç Müziği Geleneği”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İnönü Üniversitesi SBE, 2019).

Ali Sevim- Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi**, Ankara: TTK Yayınları, 1995.

Ali Tanrıverdi, “Adıyaman Alevi Köylerinde Yaşanan Sosyal Değişim Üzerine Nitel Bir Araştırma”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Üniversitesi SBE, 2019).

Ali Tanrıverdi, “Anadolu Alevi geleneğinde kutsalların bir derlemesi: Adıyaman örneği”, **Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi**, 3(5):2018, s. 139-158.

Ali Yıldırım- Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 9.Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

Alison Jolly, **Lucy'nin Mirası İnsanın Evriminde Cinsellik ve Zekâ**, Çev. Nalan Özsoy, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.

Annemarie Schimmel, **Dinler Tarihine Giriş**, Düz. Recep Kibar, İstanbul: Kırkambar Yayıncılık, 1999.

Anthony Battaglia, “Helenistik Beden Kavrayışı ve Hıristiyan Toplumsal Etiğindeki Mirası”, **Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet**, Derleyen: Sylvia Marcos, Çev. Sibel Özbudun-Balkı Şafak- İlker Çayla, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.

Arnold Hauser, **Sanatın Toplumsal Tarihi**, Çev. Yıldız Gölönü, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984.

Arşag Alboyacıyan, *Malatya Ermenileri Coğrafya, Tarih Etnoğrafya*, Çev. Sirvat Malhasyan, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2020.

Ayhan Gaspak, “Malatya Yöresi Alevilerinin Dini İnanç ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma (Arguvan Örneği)”, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Fırat Üniversitesi SBE, 2017).

Ayhan Yalçınkaya, **Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 17, 1996.

Aynur Durmuş, “Milli Mücadele Yıllarında Diyarbakır’da Kürdistan Devleti Kurulması Çalışmaları Ve Malatya Mutasarrıfı Bedirhanî Halil Rami”, **Millî Mücadele’de Güney Bölgesi Sempozyumu 25- 27 Aralık 2013 / Gaziantep Bildiriler**, Yayına Hazırlayanlar Erdem Ünlen, Orhan Neçare, Yunus Emre Tansü, Mehmet Biçici, Ankara 2015.

Bahtiyar Murat Aras, “Pazarcık Türkmen Alevileri”, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE, 2017).

Bahtiyar Murat Aras, “Pazarcık Türkmen Alevileri”, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE, 2017).

Baki Öz, **Kurtuluş Savaşı’nda Alevi Bektaşiler**, İstanbul: Cumhuriyet Yayını, 1997.

Başkumandan Simbat, **Başkumandan Simbat Vekâyinâmesi**, Çev.Hrant D. Andreasyan, TTK Kütüphanesi'nde Basılmamış Nüsha.

- Beki L. Bahar, **Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri**, Ankara: Pan Yayıncılık, 2003.
- Bertrand Russell, **Evlilik ve Ahlak**, Çev. Vasıf Eranus / Yay., Birinci Baskı, İstanbul: Say Kitap Pazarlama, Ocak 1983.
- Bilge Umar, **Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi (Türkiye Türkleri Ulusunun Oluşması)**, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yay., 1998.
- Bilgen Kıral, “Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, **Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi**, 15, Yıl 2020, s.170-189.
- Bronislaw Malinowski, **Büyük, Bilim ve Din**, Çev. Saadet Özkal, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 1990.
- Bronislaw Malinowski, **Kuzeybatı Malenazya’da Vahşilerin Cinsel Yaşamı**, Çev. Saadet Özkal, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 1992.
- Bruce L. Berg, Howard Lune, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Çev. H. T. Aydın, Konya: Eğitim Kitabevi, 2015.
- Bülent Bingöl, “Türk Siyasal Yaşamında Birlik Partisi-Türkiye Birlik Partisi”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2008).
- C.H. Wheeler, **Letters From Eden; Reminiscences of Missionary Life In The Turkey**, Boston: American Tract Society, 1868.
- C.H. Wheeler, **Ten Years on The Euphrates; Primitive Missionary Policy Illustrated**, New York : American Tract Society, 1868.
- Calvin Wells, **İnsan ve Dünyası**, Çev. Erzen Onur, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1972.
- Cem Tüysüz, “Türkmenler”, **Türkler**, IV, Ankara: TTK Yayınları, 2002.
- Cemal Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, İstanbul: Ant Yayınları, 1998.
- Cemal Şener, **Aleviler Ne Yapmalı, Alevilerin Güncel/Tarihsel Görevleri**, İstanbul: Ant Yayınları, 1998.
- Charles Lindholm, **İslami Ortadoğu, Tarihsel Antropoloji**, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2004.
- Claude Levi-Strauss, **Din ve Büyük**, Çev. Ahmet Güngören, İstanbul: Yol Yayınları 1983.
- Claude Lévi-Strauss, **Hepimiz Yamyamız**, Çev. Haldun Bayrı, İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Claude Lévi-Strauss, **Yapısal Antropoloji**, Çev. Adnan Kahiloğulları, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, Kasım 2012.
- Conrad Philip Kottak, **Antropoloji - İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış-**, Çev. Komisyon, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2002.

Cornelius Castoriadis, **Toplum, İmgeleminde Kendini Nasıl Kurar? 2. Cilt: Toplumsal İmgelem ve Kurum**, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Çiğdem Savaş, “Kütahya’ya Bağlı Sofça ve Sorban Köylerindeki Alevilik ile İlgili İnanç ve Uygulamalar”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dumlupınar Üniversitesi SBE, 2011).

Çoşkun Alptekin, **Türkiye Selçukluları**, 2., Baskı, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yay., 1983.

David Graeber, **Anarşist Bir Antropolojiden Parçalar**, Çev. Bengi Kurtege Sefer, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012.

David le Breton, **Acımın Antropolojisi**, Çev. İsmail Yerguz, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2005.

Diana Gittings, **Aile Sorguluyor**, Çev. Tuna Erdem, İstanbul: Pencere Yayınları, 2012.

Diyârbekir Vilayet Gazetesi, 24 Cemaziyelahir 1286, No.9.s.1

Duncan Hanson, “Europe”, Edit. Scott W. Sunquist-Caroline N. Becker, **A History of Presbyterian Missions 1944-2007**, Geneva: Geneva Press, 2008.

Dunsmuir WD, Gordon EM. **The History of Circumcision**. BJU Int. 1999. 1: 1-12, 189.

Durmuş Ekiz, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 5. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.

Durmuş Kandıra, “84 Numaralı Mühimme Defteri”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi, SBE,1995).

E. W. Charles Noel, **Kürdistan 1919, Binbaşı Noel’in Günlüğü**, İstanbul: Avesta Yayınları, 2014.

E.E. Evans Pritchard, **Sosyal Antropoloji**, Çev. Fuat Aydın- İrfan İnce-Muharrem Kılıç, İstanbul: Birey Yayıncılık, 1998.

Ebülferec-İbnülibrî, **Tarihi Muhtasaruddüvel**, Çev. Ord. Prof. Şerafeddin Yalçkaya. İstanbul: Maarif Vekâleti, 1941.

Emil Durkheim, **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**, Çev. Fuat Aydın, İstanbul: Ataç Yayınları, 2005.

Emrullah Kaleli, **Alevi Kimliği ve Alevi Örgütlenmeleri**, İstanbul: Can Yayınları 124, 2000.

Erdal Gezik, **Dinsel, Etnik ve Politik, Sorunlar Bağlamında Alevi Kürtler**, Ankara: Kalan Yayınları, 2000.

Erdal Gezik, **Dinsel, Etnik ve Politik, Sorunlar Bağlamında Alevi Kürtler**, Ankara: Kalan Yayınları, 2000.

Erich Fromm, **Özgürlükten Kaçış**, Çev. Şema Yeğin, İstanbul: Payel Yay., 1996.

Erich Fromm, **Sahip Olmak Ya Da Olmak**, Çev. Aydın Arıtan, İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2003.

Esmâ Aygün, “Türkiye’de Öteki Kavramı ve Birlikte Yaşama Kültürü: Alevi-Sünni İlişkileri”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Cumhuriyet Üniversitesi SBE, 2013)

Esra Paköz, “I Numaralı Maraş Ahkâm Defterinde Malatya’ya Gönderilen Hükümlerin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2014).

Esra Türk, “Dini Eğitim Açısından Çocukluk Döneminde Dua Kavramının Önemi”, **İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)**, Cilt:1/Sayı:3, Aralık 2015, ss.445-471.

Fadıl Binzet, **Dünden Bugüne Adıyaman**, Gaziantep: Tarihsiz, s.101. Fadime Aydın, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017.

Faruk Söylemez, “Anadolu’da Sahte Şah İsmail İsyanı”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Sayı: 17 Yıl: 2004/2, ss.71-79.

Faruk Söylemez, **Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi- Rişvan Aşireti Örneği**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2007.

Faruk Sümer, **Safevi Devleti’nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**, Ankara: TTK Yay., 1999.

Gary Buffalo ve Sherry Firedancer, **Şamanların Erk Hayvanları Hayvanların Enerjileri**, Çev. Bülent Uluçer, İstanbul: Okyanus Yayınları, 2007.

Georg Simmel, **Gizliliğin ve Gizli Toplumların Sosyolojisi** Çev. İdil Dünder, İstanbul: Pinhan Yayınları, 2016.

Göknur Akçadağ, “16. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağı’nda Eşkîyalık Hareketleri: Malatya Sancağı Örneği”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, Ocak-2012 ss.43-68.

Gregory Abu’l Farac, *Abul Farac (Barhebraeus) Tarihi*, I, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara: TTK Yay., 1988.

Güven Karaköse, “Sıraç Alevilerinde Ölüm Fenomeni”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erciyes Üniversitesi SBE, 2019).

H. Ertuğrul - S. Eskioğlu, **Bütün Yönleriyle Besni**, İstanbul: Türdav Yay., 1987.

Habibe Şahin- Dilek Ongan- Neriman İnanç- Mürüvvet Başer- Salime Mucuk, “Gebelerin İnanışları: Besin Seçimi Bebeğin Cinsiyetini ve Fiziksel Özelliklerini Etkiler mi?”, **Aile ve Toplum**, Yıl: 11 Cilt: 5 Sayı: 19 Ekim-Kasım-Aralık 2009, ss.41-52.

Hagop Mintzuri, **Kapandı Kirve Kapıları**, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2001.

Halil Berktaş-Ümit Hassan-Ayla Ödekan, **Türkiye Tarihi I (Osmanlı Devletine Kadar Türkler)**, Editör, Sina Akşin, 5.Baskı, İstanbul Temmuz: Cem Tarih Yayınları, 1997, .

Hamdi Doğan, “Milli Mücadelede Adıyaman ve Çevresi”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012 11(2), ss. 555 -585.

Hamit Aktürk, “Toplumsal Değişme ve Alevi Dernekleri–Adıyaman Örneği-“, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, 2013), s. 289.

Hans Lukas Kieser, **Iskalanmış Barış: Doğu Vilayetleri'nde Misyonerlik, Etnik Kimlik ve Devlet 1839-1938**, Çev. Atilla Dirim, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Hans-Lukas Kieser, “Muslim Heterodoxy and Protestant Utopia. The Interactions between Alevis And Missionaries in Ottoman Anatolia”, **Die Welt des Islams**, New Series, Vol. 41, Issue 1, (Mar., 2001), pp.89-111.

Harald Schüler, **Particilik, Hemşerilik, Alevilik**, Çev. Yılmaz Tonbul, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s. 181.

Harold Barclay, **Efendisiz Halklar, Bir Anarşi Antropolojisi**, Çev. Zarife Biliz, İstanbul: Versus Yayınları, 2010.

Hasan Arslan, “17. Yüzyılda Maraş Sancağı (Siyasi, İdari, İktisadi ve İctimai Tarihi)”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, 2014), s.180.

Haşım Aslan, *Alevilik*, (Yayınlanmamış Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 2014).

Heinrich Zimmer, **Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler**, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2004.

Helga Rittersberg Kılıç, “Development and Reformulation of a Returnee Identity as Alevi”, **Alevi Identity, Cultural, Religious and Social Perspectives**, Edited by Tord Olsson, Elisabeth Özdalga and Catharina Raudvere, Swedish Research Enstitute in İstanbul: Francis & Taylor, 2005.

Henry J. Van Lennep, **Bible Lands: Their Modern Customs and Manners Illustratiye of Scripture**, NewYork: 1875.

<http://www.sanalbasin.com/nigde-derbent-mezarligindan-mezar-tasi-yazilari-25576827/>

<https://beyazgazete.com/haber/2010/12/10/mezar-taslarinin-dili-408649.html>;

<https://www.evrensel.net/haber/300715/chp-myk-secimlerde-chpye-oy-vermeyen-uyelerini-ihrac-etti>

<https://www.facebook.com/buyuksahinveli/>

Irene Melikoff, **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe**, Çev. Turan Alptekin, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2010.

İbn Fazlan, **Seyahatname**, Ter. Ramazan Şeşen, İstanbul: Bedir Yayınları, 1995.

İbni Bibi, **El Evamirü'l-Ala'iyе Fi'l-Umuri'l Alaiye (SelçukName), I-II.**, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara; Kültür Bakanlığı Yay., 1996.

İbnü'l Esir, **el-Kâmil fi't-Tarih**, c XII, Çev. Abdulkerim Özaydın, İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.

İbrahim Kanadıkırık, “260 Numaralı Hısn-ı Mansûr (Adıyaman) Kadı Sicilinin 1-122 Sahifelerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2005).

İsa Tolga Çıplak, *Demokrat Parti Döneminde Aleviler ve Bektaşiler'in Siyasi ve Sosyo-Kültürel Faaliyetleri (1950-1960)*, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Balıkesir Üniversitesi SBE, 2017).

İsa Tolga Çıplak, *Demokrat Parti Döneminde Aleviler ve Bektaşiler'in Siyasi ve Sosyo-Kültürel Faaliyetleri (1950-1960)*, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Balıkesir Üniversitesi SBE, 2017).

İshak Sunguroğlu, **Harput Yollarında, I**, İstanbul: Elâzığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yay., 1958.

İsmail Firdevs, “Adıyaman Yöresi Aşiretleri”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2013).

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı **Devleti Teşkilatına Medhal**, Ankara: TTK., Yay., 1988.

İsmet Zeki Eyüboğlu, **Anadolu İnançları Anadolu Mitolojisi, İnanç-Söylence Bağlantısı**, İstanbul: Geçit Kitabevi, 1987.

İsmet Zeki Eyüboğlu, **Anadolu Büyüleri**, İstanbul: Derin Yayınları, 2004.

James L. Barton, **Daybreak in Turkey**, Boston: The Pilgrim Press, 1908.

Jean-Paul Roux , **Moğol İmparatorluğu Tarihi**, Çev. M. Kabalcı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2001.

Jean-Paul Roux, **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, İstanbul: İşaret Yayınları, 1995, s.292.

Jean-Paul Roux, **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, İstanbul: İşaret Yayınları, 1995.

Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri**, Çev. Kudret Emiroğlu, Ankara: İmge Yayınevi, 1995.

Julian Baldick, **Hayvan ve Şaman Orta Asya'nın Antik Dinleri**, Çev. Nevin Şahin, İstanbul: Hil Yayınları, 2011.

- Kelime Ata, **Alevilerin İlk Siyasal Denemesi (Türkiye) Birlik Partisi (1966-1980)**, Ankara: Kelime Yayınevi, 2007.
- Kırıştına Kehl-Bodroğı, **Kızılbaşlar/ Aleviler**, Çev. Oktay Değirmenci & Bilge Ege Aybudak, İstanbul: İdea Ayrıntı Dizisi: 11, 2012.
- Kudret Emiroğlu- Suavi Aydın, **Antropoloji Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.
- Lale Bulut, **Samsat Ortaçağ Seramikleri (Lüster ve Sıratlılar)**, İzmir: 2000.
- Levent Sağlam, “Elazığ Türkmen Alevileri Örneğinde Ölüm Ritüeli”, (**Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erciyes Üniversitesi SBE, 2019).
- Lewis Henry Morgan, **Eski Toplum ya da İnsanlığın Barbarlık Döneminden Geçerek Yabaniılıktan Uygarlığa Yükselmesi Üzerine Araştırmalar I**, Çev. Ünsal Oskay, İstanbul: Payel Yayınları, 1986.
- Lütfi Kaleli, **Alevi Kimliği ve Alevi Örgütlenmeleri**, İstanbul: Can Yayınları 124, 2000.
- M.Çağatay Uluçay, **İlk Müslüman Türk Devletleri**, İstanbul: M.E.B Yay., 1965.
- Mahmut Goloğlu, **Millî Mücadele Tarihi-III 1920 Üçüncü Meşrutiyet, Birinci Büyük Millet Meclisi**, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2010.
- Mahmut Tezcan, **Türk Ailesi Antropolojisi**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2000.
- Matt Ridley, **Kızıl Kraliçe, Cinsellik ve İnsan Doğasının Evrimi**, Çev. Erhun Yücesoy, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- Mehmet Ertan, “Alevism in Politics: Possibilities and Limits of Alevi Identity Politics”, (**Unpublished degree of Doctor of Philosophy**, Boğaziçi University AE., 2016).
- Mehmet Ertan, “The Circuitous Politicization of Alevism: The Affiliation Between The Alevites and The Left Politics (1960-1980)”, (**Unpublished degree of Master of Arts**, Boğaziçi University SSE, 2008).
- Mehmet Karaaslan, “Kaşkay Türklerinde Geçiş Dönemleri Doğum- Evlenme- Ölüm”, (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, 2010).
- Mehmet Kenan Şahin, “Alevî Geleneğinde Toplum ve Aile Kavramı” **Kelam Araştırmaları** 9:1 (2011), ss.263-284.
- Mehmet Naci Önal, “Dobruca’daki Türk-Müslüman Topluluğunun Medeniyeti Üzerine Sözlü Kaynaklar (Tarihi Mukayeseler Açısından Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri)”, (**Yayımlanmamış Tarih Tezi, Bükreş Üniversitesi Tarih Fakültesi**, 1995).
- Mehmet Sadık Gürsoy, **Ben ve Ailem**, Adana: 2016.

Mehmet Serkan Şahin, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1923-1950)”, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2016).

Mehmet Yılmaz, **Nizip Tarihi**, Basım Yeri Yok: 1973.

Menâkıbbûl-Kudsiye Fi Menasibi'l-Ünsi'yye (Baba İlyas-ı Horasâni ve Sülâlesinin Menkıbevî Taihi), Haz. İsmail E. Erünsal- Ahmet Yaşar Ocak, Ankara: TTK Yayınları, 1995.

Meral Cansız Aktaş, “Nitel Veri Toplama Teknikleri”, Edit. Haluk Özmen ve Orhan Karamustafaoğlu, **Eğitimde Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Pegem Akademi. 2019..

Metin Akis, “Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Kilis Sancağındaki Aşiretlerin İdareleri, Nüfusları ve Yaşam Tarzları”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, c.23, Sayı 35, 2004, ss.9-30.

Mihriban Artan, “Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti’nde Eşkıyalık Hareketleri (1626-1631)”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Mardin Artuklu Üniversitesi SBE, 2016).

Muhammet Nuri Tunç, "18. Yüzyılda Adıyaman'da Asayiş Sorunu ve Nizâmı Sağlama Faaliyetleri", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl 12, S. XL, Haziran 2019, s.446-491.

Muhammet Nuri Tunç, **18. Yüzyılda Adıyaman (Hısn-ı Mansur, Behisni, Gerger, Kahta ve Samsat) İdari, Sosyal ve İktisadi Tarihi**, İstanbul: Kitabevi Yay., 2019.

Muhammet Nuri Tunç, **Hurufât Defterleri’ne Göre Hısn-ı Mansur Kazası (Adıyaman)**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019.

Muhammet Nuri Tunç, **Hurûfât Defterleri'ne Göre Behisni Kazası (Besni)**, İstanbul: Libra Yay., 2021.

Muhittin İmlil, “Ulus İnşa Sürecinde PKK ve Din İlişkisi”, (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, 2016).

Munzur Çem, **Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, (Etnisite, Dini İnanç, Kültür ve Direniş)**, İstanbul: Vate Yayınları, 2011.

Murat Yümlü, “Türkiye’de Alevi Siyaseti Örneği Türkiye Birlik Partisi (1966–1981)”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, 2008).

Mustafa Kılıç, “Adıyaman Ağuiçen Alevilerinde İnançlar Törenler ve Geçiş Dönemleri Üzerine Bir İnceleme”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gaziantep Üniversitesi SBE, 2019).

Mustafa Uğur Canpolat, “Construction of Cultural Differences Through Traditional Rituals and Music: The Case Study of Alevis in Adıyaman”, (**Unpublished Master Thesis Social**

- Anthropology Programme**, Vytautas Magnus University Faculty of Social Sciences
Department of Sociology, Kaunas 2019)
- Muzaffer Sencer, **Dinin Türk Toplumuna Etkileri**, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.
- Müneccimbaşı, **Anadolu Selçukileri**, Çev. H. Fehmi Turgal, Ankara: MEB Yay., 1943.
- Müverih Vardan, “Türk Fütühat Tarihi (889–1269)”, **Tarih Semineri Dergisi 1/2**, İstanbul: 1937.
- Nejat Birdoğan, **Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı (İçerik ve Köken)**, İstanbul: Mozaik Yayınları, 1995.
- Nejat Kaymaz, **Pervâne Mu’înü’-d-din Süleyman**, Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay., 1970.
- Nephan Saran, **Antropoloji**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1992.
- Nesimi Yazıcı, **İlk Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yay., 2002.
- Nevill Drury, **Şamanizm, Şamanlığın Öğeleri**, Çev. Erkan Şimşek, İstanbul: , Okyanus Yayınları, 1989.
- Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 17. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2014.
- Numan Aras, “Ondokuzuncu Yüzyılda Malatya Sancağı Besni Kazasının Tarihi-Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2006).
- Nurettin Çalışkan, **Odtü Tarihçe:1956-1980**, İstanbul: Propananda Yayınları, Eylül 2015.
- Orhan Yılmaz, “Tokat, Zile, Acısu Köyü Mezarlığında, Anşabacılı Sıraçları (Beydili Alevi Türkmeni)’na Ait Mezar Taşları “, **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Sempozyumu**, 01-03 Kasım 2013.
- Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, 2. Baskı, İstanbul: Nakışlar Yayınevi, 1984.
- Ömer Ağın, **Kürtler, Kemalizm ve TKP, 2006**: , Basım Yeri Belirtilmemiş,
- Ömer Faruk Gökdeniz “262 Numaralı Hısn-ı Mansur (Adıyaman) Kadı Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2006).
- P.M. Holt, **Haçlılar Çağı (11.Yüzyıldan 1517’ye Yakındoğu)**, Çev.Özden Arıkan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1994.

- Peter I. Berger ve Thomas Luckmann, **Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi Modern İnsanın Yönelimi**, Çev. Mustafa Derviş Dereli, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2015.
- Peter L. Berger, **Kutsal Şemsiye Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları**, Çev. Ali Çoşkun, 4. Baskı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011.
- Pierre Bourdieu-Loïc Wacquant, **Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, Çev. Nazlı Ökten, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Pierre Clastres, **Vahşi Savaşçının Mutsuzluğu "Siyasal Antropoloji Araştırmaları"**, Çev. Alev Türker-Mehmet Sert, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1992.
- Pierre Dardot- Christian Laval, **Dünyanın Yeni Aklı Neoliberal Toplum Üzerine Deneme**, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 387, 2012.
- R. Stephen Humphreys, **From Saladin to the Mongols, The Ayyubids of Damascus 1193-1260**, Albany: New York Press, 1997.
- Refet Yinanç, **Dulkadirliiler**, Ankara: TTK Yay., 1987.
- Reha Çamuroğlu, "Resmî İdeoloji ve Aleviler" **Birikim Dergisi**, Sayı 105-106- Ocak/Şubat 1998, s.112-116.
- Remzi Kaptan, **Alevi Duaları Gülbanklar**, Tarihsiz.
- Report of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, Presented at the Meeting held at Cleveland, Ohio, October 1-3, 1861**, Boston: 1861.
- Robert C. Bogdan and Sari Knopp Biklen, **Qualitative Research for Education: Introduction and Methods**, Boston: Allyn and Bacon, 1992.
- Ronald De Waux, **Yahudilikte Aile**, Çev. Ahmet Güç, Bursa: Arasta Yayınları, 2003.
- S. H. Hooke, **Ortadoğu Mitolojisi Mezopotamya Mısır Filistin Hitit Musevi Hıristiyan Mitosları**, Çev. Alaeddin Şenel, Ankara: İmge Kitabevi, 1993.
- Sadi Yaver Ataman, **Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Rit'leri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Saim Savaş, **XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik**, I. Baskı, Ankara: Vadi Yay., 2002.,
- Sait Gürbüz- Faruk Şahin, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri/ Felsefe-Yöntem Analiz**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.
- Salih Çepni, **Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş**, Trabzon: Celepler Matbaacılık, 2007.
- Salim Sakaoğlu, "Karaca Oğlan'ın Şiirlerini Nasıl Yayımlamalıyız?", **Millî Folklor**, 2011, Yıl 23, Sayı 90, ss.15-25.
- Samet Alıç, "Dulkadir Beyliği'nin Komşu Beylik ve Devletlerle Münasebetleri (1337-1522)", **(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam SBE, 2017)**.

Sami Kılıç, Ayhan Gaspak ve Abdullah Altuncu, “Geleneksel Alevilik: Haçova Örneği”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Number: 53, Winter II 2016, ss. 285-296.

Sedat Veyis Örnek, **Anadolu Folklorunda Ölüm**, Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 208, 1971.

Sedat Veyis Örnek, **Anadolu Folklorunda Ölüm**, Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 208, 1971, s.70-75.

Selahattin Kenger, “190 Numaralı Besni (Behisni) Kazası Osmanlı Şer’iyye Mahkemesi Kayıtlarının 118–236 Sahifelerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Hicri 1313–1315/ Miladi: 1896–1897)”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2006).

Selcen Özyurt Ulutaş, “XIV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Alevî-Bektaşî Toplulukların Oluşumu ve Merkezi Yönetim ile İlişkileri (Sivas-Dobruca Örneğinde Karşılaştırmalı İncelenmesi)”, (**Basılmamış Doktora Tezi**, Ege Üniversitesi SBE, 2014).

Sema Özveren, “Kahramanmaraş Alevi Ocaklarında İnanç, İbadet ve Erkân: Sinemilli Ocağı Örneği”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Mersin Üniversitesi SBE, 2019).

Seydi Vakkas Toprak, **1835 Tarihli Nüfus Sayımına Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Hısnımansur (Adıyaman)**, Adıyaman Üniversitesi Yayınları Yayın No: 16, Adıyaman 2018.

Sharan B. Merriam, **Case Study Research in Education: A Qualitative Approach**, San Francisco: Jossey-Bass, 2009.

Sibel Özbudun, **50 Soruda Antropoloji**, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2012.

Şener Büyüköztürk-Ebru Çakmak Kılıç, Özcan Akgün- Şirin Karadeniz ve Funda Demirel, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Pegem Akademi, 2017.

Şerafettin Turan, **Türkiye-İtalya ilişkileri I (Selçuklulardan Bizans’ın Sona Erişine)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2000,

Şükrü Uslu ve Çalışma Ekibi, “Malatya ve Adıyaman Çevresinde Misyonerlik”, **Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik**, Kasım 2005,

The Missionary Herald of The American Board. Vol.LVIII. November, 1862., No.11.

The Missionary Herald: Containing The Proceeding At Large of The American Board of Commissioners for Foreign Mission; With A View of Other Benevolent Operations for The Year 1857., Vol. LIII, Boston: 1857.

The Misyonyary Herald, Volume LXXV. June, 1879. Number 6.

Türk İstiklal Harbi IV’üncü Cilt Güney Cephesi, Ankara: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2009.

- Türk, Esra, “Dini Eğitim Açısından Çocukluk Döneminde Dua Kavramının Önemi”, **İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)**, Cilt:1/Sayı:3, Aralık 2015.
- V.V. Bartold, **Orta Asya Tarih ve Uygarlık**, Çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2010
- Vahap Aktaş, “Safvetü’s-Safa’ya Göre Anadolu’da Kızılbaş (Alevi) İnancının Teşekkülü ve Anadolu’da Kızılbaş (Alevi) –İktidar Münasebetleri (XIII.Yüzyıl)”, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2013),
- Vehbi Ersan, **1970’lerde Türk Solu**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Veysel Sönmez-Fusun G. Alacapınar, **Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama**, Ankara: Pegem Akademi, 2016.
- W.A. Wigram- Edgar T. Wigram, **İnsanlığın Beşiği Kürdistan’da Yaşam**, Çev. İbrahim Bingöl, İstanbul: Avesta Yayınları, 2004
- Wilhem Reich, **Cinsel Ahlakın Boygöstermesi**, Çev. Bertan Onaran, İstanbul: Payel Yayıncılık, 1977.
- William E. Strong, **The Story of The American Board; An Account of The First Hundred Years of American Board of Commissioners for Foreign Mission**, Boston: 1910.
- Wolfgang Gust, **Alman Belgeleri Ermeni Soykırımı 1915-16, Alman Dışişleri Bakanlığı Siyasi Arşiv Belgeleri**, Çev. Zekiye Haşçebi ve A. Takçan, İstanbul: Belge Yayınları, 2012.
- Yaşar Kalafat, **Altaylar'dan Anadolu'ya Kamizm-Şamanizm -Sosyal Antropoloji Araştırmaları**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2004.
- Yaşar Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Hz. Hızır'dan Sultan Nevruz'a**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2011.
- Yaşar Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Türk Halk İnançları, Dedem Korkut Daş Elleri**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2008.
- Yavuz Uysal, **Adıyaman Türbeleri & Memoratlar**, Konya: Palet Yayınları, 2020.
- Yılmaz Arı, “Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik (Adıyaman Örneği)”, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Erciyes Üniversitesi SBE, 2019).
- Yılmaz Ceylan, “Yeni Bir Kimlik Hareketi: Anadolu Aleviliği”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Nisan 2015 YIL -7, S.13, ss.210-226.
- Yılmaz Ceylan, “Yeni Bir Kimlik Hareketi: Anadolu Aleviliği”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Nisan 2015 YIL -7, S.13.
- Yusuf Ziya Yörükkan, **Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Yümni Sezen, **Kültür ve Din Türk-İslam Örneği**, İstanbul: İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2015.

Zeynel Özlü, “Besni Kazasında Alevi Bektaşî Ocakları ile İlgili Bulgular”, **Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi** / 2012 / 63, ss.245-265

Zeynep Akile Yılmaz, “Adıyaman’da Yaşayan Alevilerin Doğum, Evlilik ve Ölüm İle İlgili İnanç ve Uygulamalarının Dinler Tarihi Açısından İncelenmesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 12 Sayı: 63 Nisan 2019.

Ziya Şakir, **Saltanatın Son Günleri**, No.19, İstanbul: Tarihsiz.

KAYNAK KİŞİLER

Abbas Şahin, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017.

Abdurrahman Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

Abdurrahman Çelik, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Küçük Kırklı Köyü: 26 Aralık 2018.

Abdurrahman Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019.

Abdurrahman Oğuzcan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Abdurrahman Özabacı, “Adıyaman’da Pazar Duası Kültürü”, Konulu Görüşme, Turgut Reis Mahallesi: 21 Haziran 2018.

Abdurrahman Turan, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Abdurrahman Yılmaz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Abuzer Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Abuzer Akkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

Abuzer Bege, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Abuzer Büyükkaya, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Abuzer Çelik, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Abuzer Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Abuzer Mama, “Defin ve Cenaze” , Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Abuzer Sib, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Abuzer Ündür, Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kayacık Köyü:10.05.2018.

Ahmet Tunç “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Ali Aksan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Ali Avcı, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Ali Bayat, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

Ali Bayat, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

Ali Buğdaci, “ Sünnet ve Kirvelik ”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018

Ali Büyükaşahin –Dede- “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Ali Çağlayan, ,“Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Ali Çiftçi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Çınarlı Köyü: 28 Eylül 2018.

Ali Çoşkun, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü: 12 Temmuz 2017.

Ali Çoşkun, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü:20 Temmuz 2017.

Ali Çoşkun, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü: 18 Temmuz 2020.

Ali Çoşkun, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Tilkiyan Köyü: 30 Haziran 2019.

Ali Güven, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

Ali Güven, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

Ali Haydar Yıldırım, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020

Ali Haydar Yıldırım, “Çocuk Bakımı” Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020.

Ali Haydar Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020.

Ali Mahsun Topçu “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018.

Ali Mahsun Topçu, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

Ali Polat, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

Ali Polat, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 05 Temmuz 2020.

Ali Sağ, Hasan Doğan, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

Ali Taştan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Ali Tosun, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Çamlıca Köyü:12.10.2018.

Ali Turan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Bağlar Köyü: 08.11.2018.

Ali Yeşilyol, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Ali Yorulmaz -Çiftçi- “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Aliye Hanım Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Alpaslan Demir, “İki Şecere Üzerine Birkaç Söz: Şeyh Mahmudü'l-Kebir Ya Da Derviş Beyaz Kimdir?” s.6.

Arzu Ağca, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Aycan Çevik, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi:02 Kasım 2018.

Ayn Zeliha Gözübüyük, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü:05 Kasım 2019.

Aynı Zeliha Şahin, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Kındırali Köyü:07 Kasım 2018.

Ayşe (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Ayşe Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Ayşe Arslan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Küllüm Köyü: 05 Ekim 2017.

Ayşe Aydın, “Saç ve Sakal”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Ayşe Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Ayşe Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Ayşe Dünder, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

Ayşe Dünder, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Ayşe Kırmızı, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

Ayşe Önal, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Ayşe Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019.

Ayşe Sevindi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

Ayşe Uçar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

Ayşe, (?), “Evlilik ve Doğum”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Ayşehan Aydın, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Ayşehan Aydın, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Ayten Erdal, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü/Çelikhan: 30 Eylül 2018.

Aziz Akar, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

Aziz Akar, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

Aziz Akar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

Aziz Akar, “Kav Aşireti” , Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

Aziz Akar, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021

Aziz Baydar, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Aziz Doğan, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Aziz Güven, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Aziz Mama, “Evlilik ve Doğum”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Aziz Mama, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Aziz Ögel, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

Aziz Sincar, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020.

B.Ö. ,-Doktor, “ Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.

Bahar Çelik, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Bayram Özkaya, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.

Bayram Özkaya, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.

Bedriye Esen, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Bağlar Köyü: 08.11.2018.

Berfin Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Berfin Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Berivan Hazır, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Besime Ariş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Besime Korkmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

Bilal Mama, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Bircan Çiftçi, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 15 Kasım 2017.

Bircan Güneş, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Şahmir/Yedioluk Köyü: 25 Şubat 2019.

Birkan Göçer, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Cansu Gülmez, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019.

Cem Bilgiler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni: 12 Kasım 2019.

Cemile Demirel, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Ceylan Buğdaycı, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

Ceylan Güler, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Ceylan Kupal, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019.

Deniz Ören, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Derviş Bekir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

Devrim Ehi, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 05 Mayıs 2018.

Dilber Tekdemir, - Memur- “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

Dilber Tekdemir, -Memur- “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

Dilber Tekdemir, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

Dilber Tekdemir, -Memur- “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

Dilber Yadin, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Dilek Bulut, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Dilforoz Mama, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

Doğan Çağatay, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.

Doğan Kaya, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

Doğan Kırmızı, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

Ebru Buğdaci, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Ebru Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Ebru Kaya, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Ecem Yavuzer, , “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Elif (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017.

Elif Arslan- Güvenlik Görevlisi- “Balyan Aşireti”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Mart 2017.

Elif Avcı, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017.

Elif Çoşkun, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2017.

Elif Doğan, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

Elif Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

Elif Doğan, -“Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Yayla Konak Beldesi: 10.06.2017.

Elif Güneş, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Elif Kaçar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Elif Kaçar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Elif Kuda, “Misafirlilik Kültürü”, Konulu Görüşme, Kındırali Köyü:07 Kasım 2018.

Elif Polat, “Defin ve Cenaze”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019

Elif Şahin, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Şahmır/Yedioluk Köyü: 25 Şubat 2019.

Elif Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 20 Kasım 2019.

Elif Taşar, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Kotur Köyü: 1 Ekim 2017.

Elif Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

Elif Tunç, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Elifi Güneş, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Elifi/İpekli Köyü: 12 Kasım 2018.

Emine (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019

Emine Çiftçi, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Çınarık Köyü: 20.07.2020.

Emine Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Emine Karadağ, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Emine Yavcık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 23 Ekim 2019.

Enver Çetin, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019.

Erdal Akın, -Öğretmen Adayı- “Balyan Aşireti”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Mart 2017.

Erdal Akman, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Ağaçkonak Köyü: 25 Eylül 2018.

Erdal Akman, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Ağaçkonak Köyü: 05 Ocak 2018.

Erkan Aker, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018.

Fadime Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

Fadime Aydın, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017.

Fahriye Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Faik Aksoy, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

Fatma Malkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 5 Nisan 2019.

Fatma (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019.

Fatma (?), “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 5 Mart 2019.

Fatma Adak, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Fatma Akgül, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018.

Fatma Arslan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Fatma Bayram, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Fatma Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Dandırmaz Köyü: 26 Aralık 2018.

Fatma Buğdaci, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Fatma Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Fatma Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Fatma Çabuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Fatma abuk, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Fatma elik, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Fatma oban, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü:05 Kasım 2019.

Fatma Etyemez, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Gömükhan Köyü: 09 Nisan 2019.

Fatma Fırat, “Batıl İnançlar “Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

Fatma Fırat, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

Fatma Güneş, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Lf Köyü: 12 Ekim 2018.

Fatma Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Fatma Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Fatma Kıran, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Fatma Koçak, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

Fatma Kuşak, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Fatma Malkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 5 Nisan 2019.

Fatma Oku, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Gazi elik, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Gazi etin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

Gazi Mama, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 şubat 2019.

Gazi Mezaracı, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Büyük Kırklı Köyü: 06 Mayıs 2017.

Gurbet Durmuş, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Gülay Taysi, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Gülcan Koçak, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 5 Kasım 2018.

Güler Yıldız, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Güllü Büyükkaya, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Gülnaz Sevmez, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Gülseren Anoz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Gülşen Büyükaşahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2017.

Gülten Başar, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Gürbüz Boztemir, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Hacı Cömert, “Sünnet ve Kirvelik“, Konulu Görüşme, Karaağaç Köyü: 30 Mayıs 2019.

Halil Biltekin, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Besni: 15 Kasım 2018.

Halil Oğuz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

Hamdi?, “Cenaze ve Taziye“, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Hanım (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeşilyurt Mahallesi: 15 Nisan 2017.

Hanım Aktaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Hanım Alan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Hanım Alan, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Hanım Alkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Hanım Alkoç, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Adıyaman:10 Nisan 2019.

Hanım Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Hanım Çalış, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Oluklu Köyü: 9 Nisan 2019.

Hanım Çetinkaya, “Alevilikte Misafirlik” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 2 Mart 2019.

Hanım Çetinkaya, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Hanım Çetinkaya, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Hanım Hanol, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Hanım Göksu, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

Hanım Karakuş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Hanım Kırmızı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019

Hanım Kırmızı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Aralık 2018.

Hanım Ocak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Hanım Sarıyıldız, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

Hanım Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Hanım Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Hanım Savaş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Hanım Tabcu, “Misafirlilik Kültürü”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

Hanım Taşar, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Koru Köyü: 20 Mayıs 2019.

Hanım Yarılgaç, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Hanım Yeşilyurt, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017.

Hanife Yorulmaz, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Gömükhan Köyü:05 Haziran 2018.

Hanifi Akgün, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

Hasan Akcan, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

Hasan Aydın, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

Hasan Bilgiç, “Misafirlilik Kültürü”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

Hasan Cengiz, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Hasan Doğan, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

Hasan Erbaş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

Hasan Karadağ, “Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Ağustos 2018.

Hasan Karadağ, -Öğretmen-,” Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2017.

Hasan Karakuş, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kuşakkaya Köyü: 10 Nisan 2019.

Hasan Karakuş, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Koru Köyü: 20 Mayıs 2019.

Hasan Korkmaz, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kuzucuk Köyü: 10 Mart 2019.

Hasan Özgüler, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Besni/Beşkoz: 12 Kasım 2019.

Hasan Öztop, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Ahmet Hoca Köyü: 09 Nisan 2019.

Hasan Şahin, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Bağlar Köyü: 08.11.2018.

Hasan Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018.

Hasan Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Hasan Tellal, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Hasan Tepeli, “Saç ve Sakal”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Hasan Turan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Hasan Turan, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Hasan Turan, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Hasari Bektaş, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 05 Temmuz 2017.

Hasari Bektaş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 05 Temmuz 2017.

Hatice Güzel, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020

Hatice Güzel, “Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020.

Hatice Güzel, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020.

Hatice Güzel, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 5 Kasım 2020.

Havva Alan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Havva Alan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Haydar Mama, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Hayriye Akyüz, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

Hıdır Çekim, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018.

Hikmet Ülger, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

Huriye Anık, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Hülya Bahar Canlı- Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020.

Hülya Bahar Canlı- Memur- “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü: 10 Nisan 2020.

Hülya Bahar Canlı, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Kızılcapınar Köyü:20 Mayıs 2020.

Hülya Bahar Canlı, -Memur- Boşanma ve Dulluk”, Konulu Görüşme Kızılcapınar: 20 Mayıs 2020.

Hüseyi Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018.

Hüseyin Alp, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 10 Mart 2020.

Hüseyin Ara, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Hüseyin Aydın, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Hüseyin Bilgiç, Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karahöyük Köyü: 01 Kasım 2019.

Hüseyin Bozkurt, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Lüf Köyü: 12 Ekim 2018.

Hüseyin Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Hüseyin Dedeoğlu, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

Hüseyin Dedeoğlu, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

Hüseyin Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

Hüseyin Didin, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Hüseyin Doğan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017.

Hüseyin Eren, “Saç ve Sakal”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Hüseyin Erol, -Akademisyen- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 29 Nisan 2021.

Hüseyin Erol, -Akademisyen- “Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler”, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 29 Nisan 2021.

Hüseyin Ersoy, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

Hüseyin Gezer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 26 Eylül 2018.

Hüseyin Gezer, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

Hüseyin Gülmez, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 08 Nisan 2019.

Hüseyin Gülmez, “Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Hüseyin Güneş, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Bulam Köyü: 05 Kasım 2018

Hüseyin Hazar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Hüseyin Karakuş, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

Hüseyin Kaya, Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Hüseyin Kuruca, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

Hüseyin Kuruca, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Hüseyin Taştan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Hüseyin Turan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Hüseyin Turan, Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Hüseyin Ülger, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Hüseyin Yıldırım, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

Hüseyin Yumuşak, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Büyükkırıklı Köyü: 10 Ekim 2017.

Hüsniye Çapuk, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

İbrahim Kaplan, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

İbrahim Taşar, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Akçalı Köyü: 8 Nisan 2019.

İlkay Ayaz, -Memur- “Boşanma ve Dulluk”, Konulu Görüşme Mestan Köyü:20 Mayıs 2020.

İlkay Ayaz, -Memur- “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020.

İlkay Ayaz, -Memur- “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020.

İlkay Ayaz, -Memur- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mestan Köyü:20 Mayıs 2020.

İlkay Ayaz, -Memur- “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme Mestan Köyü:20 Mayıs 2020.

İmam Ocak, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Oluklu Köyü: 10 Mart 2019.

İmam Ocak, “Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 17 Temmuz 2017;

Suzan Yıldırım, - Memur- “Kürt Milliyetçiliği ve Aleviler”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

İmiş Koca, “Misafirlilik Kültürü”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:10 Kasım 2018.

İnci Çetin, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

İslim Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

İslim Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

İsmail Lale, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

İsmet Özen, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Kader Çelik, “Alevilikte Misafirlilik” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 2 Mart 2019.

Kader Çelik, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Kadime Konaca, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Kahraman Mama, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Kahraman Mama, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Kamber Bozkurt, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017.

Kamber Torun, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Kanber Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

Kasım Şer, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017.

Kazım Kiy, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Börgenek Köyü: 25 Mayıs 2019.

Kazım Mama, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018.

Kazım Taşkıran, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

Kemal Gözaydın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Kemal Güzel, -Dede- “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

Kemal Güzel, -Dede- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019.

Kemal Güzel, -Dede- “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 25 Mayıs 2019.

Kezban Kara, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Kiraz Tuluk, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Kudret Aksoy, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018.

Kudret Büyükkaya, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Kudret Emiroğlu- Suavi Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.

Leyla Bozan, “Yemek Kültürü”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Leyla Durmuş, “Alevilikte Misafirlik” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 2 Mart 2019.

Leyla Durmuş, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Leyla Durmuş, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Leyla Kırmızı, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Karük Köyü. 10 Kasım 2018

Leyla Kırmızı, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

M.Ali Demirci, Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Macit Uğur, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Mahmut Arslan, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

Mahmut Aslan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Mahmut Batur- Esnaf- Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ataköy: 5 Ekim 2017.

Mahmut Bozat, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017

Mahmut Güneş, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Mahmut Hanol, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Mahmut Kartal, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Mahmut Sim, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Makbule Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Datoli Köyü (?): 28 Eylül 2018.

Makbule Ezen, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Makbule Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Makbule Fırat, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

Makbule İnce, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019.

Medine Bütün, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Medine Doğan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Mimar Sinan Mahallesi: 25 Eylül 2018.

Medine Kılıç, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Medine Küçükocak, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019

Medine Taşkaynatan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018.

Mehmet Adak, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Mehmet Alagöz, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Mehmet Alan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kahta/Bağlar Köyü: 2 Mart 2017.

Mehmet Ali Gül, -Polis- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2017

Mehmet Ali Kılınç, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Kuru Köyü: 20 Mayıs 2019.

Mehmet Ali Yıldız, “Adıyaman Alevileri ve Milliyetçilik”, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 18 Ocak 2018. Sait Çiftçi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018.

Mehmet Ali Yıldız, -Akademisyen- “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi. 12.02.2020.

Mehmet Ali Yıldız-Akademisyen-, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 02 Kasım 2020.

Mehmet Arslan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Mehmet Aslan, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

Mehmet Aydemir, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Mehmet Bilir, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Mehmet Çayır, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

Mehmet Çelik, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Mehmet Çelik, Saç ve Sakal”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Mehmet Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Mehmet Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Mehmet Güzel, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Mehmet Hüseyin Ayaz, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

Mehmet Karadayı, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Mehmet Kaya, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Mehmet Kaz, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Mehmet Keleş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Mehmet Koç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Bağlar Köyü: 08.11.2018.

Mehmet Koçkan, Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çamgazi Köyü: 10 Mart 2020.

Mehmet Ocak, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Mehmet Özkan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Mehmet Polat, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Mehmet Tanrıverdi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

Mehmet Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Mehmet Taştan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Mehmet Topçu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018.

Mehmet Topçu, “Misafirlilik Kültürü”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

Mehmet Ülgün, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Mehmet Yaprak, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Mehmet Yıldırım, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Azıkan Köyü: 07.08.2020.

Mehmet Yorulmaz, “Balyan Aşireti”, Konulu Görüşme, Gömükhan Köyü: 10 Mart 2020.

Mehmetşah Çoban, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Meral Çoban, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Merdan Bozkurt, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Meryem Akar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

Mesut Güneş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Mayıs 2018.

Metin Ocak, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017.

Mılla Bilgiç, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

Mikail Buğdaci, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Mithat Büyükaşahin, -Dede- “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019.

Mithat Büyükaşahin, -Dede- “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019.

Mithat Büyükaşahin, Dede-, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Nisan 2019

Molla Ali Bozkurt, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmalaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Molla Ali Söncü –Emekli- “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Ekim 2017.

Mulla Akbuğa, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, İncearaplar Köyü/Besni: 12 Kasım 2019.

Mulla Temel, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Çamgazi Köyü: 03Nisan 2019.

Murat Çetinkaya, “Alevi Sünni Evliliği”, Konulu Görüşme, Adıyaman 5 Mart 2019.

Murat Durmaz, -Memur-, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

Murat Durmaz, “Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 19 Mart 2019.

Murat Yolun, “Kav Aşireti”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 10 Haziran 2020.

Murtaza Beştaş -Esnaf-, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Ekim 2017.

Mustafa Alkan, - Ozan-“Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Mustafa Alkan, -Ozan- “Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Mustafa Ara, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Mustafa Çetinkaya, -Memur- “Alevi Sünni Evliliği”, Konulu Görüşme, Adıyaman 5 Mart 2019.

Mustafa Tunç, “Adıyaman’da Eşkıyalar, Konulu Görüşme, Esentepe Mahallesi: 13 Mart 2018.

Mustafa Tunç, Emekli Müfettiş,-“ Kav Aşireti” Konulu Görüşme, Adıyaman: 12 Şubat 2017.

Mustafa Tunç, Emekli Müfettiş, 1951/Gözebaşı Köyü.

Mustafa Üngar, Saç ve Sakal”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Muti Fırat, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Muzaffer Batur- Esnaf- Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ataköy: 5 Ekim 2017.

Mülkiye Taştan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

Münevver Çelik, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Yeni Sanayi Mahallesi: 15 Haziran 2019.

Müslüm Özdemir, Saç ve Sakal”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Naciye Polattaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

Naki, (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Nana Güneş, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

Nazlı Göçer, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Nedim Doğan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Nejla apuk, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Nigar Ulaş, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Nuriye (?), “Hamilelik ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yeni Mahalle: 10 Mart 2019.

Nuriye Mama, Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Nuriye Şahin, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Nuriye Turan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Yassıkaya Köyü: 15 Ekim 2017

Nuriye Yalçın, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mart 2018.

Nursel alış, “Hamilelik ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

Nusel ıtil, -Memur- “Balyan Aşireti”, Konulu Görüşme, Adıyaman Üniversitesi: 20 Şubat 2017.

Nüret Tosun, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

Nüret Tosun, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Ötyan Taşar, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 23 Ekim 2019.

Özge etin, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Akdere Köyü: 15 Mart 2018.

Özgöl etin, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Özgöl Yeşilyurt, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017.

Özgöl Yeşilyurt, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Pınarbaşı-Aktaş Köyü: 15 Nisan 2017.

Özgür Akar, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

Özlem Bozan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Özlem Karakoç, -Mühendis-, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Ekim 2017.

Özlem Yıldırım, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

Perihan Öztürk, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Koru Köyü: 20 Mayıs 2019.

Pınar Akkoç, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Pınar Ülgüp, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017

Rabia Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Güneşli Köyü: 4 Kasım 2018.

Rabia Aslan, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü:07 Kasım 2018.

Rabia Dedeoğlu, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Bulam Köyü:05 Kasım 2018.

Rabia Selçuk, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

Rabia Sezgin, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Sarıkaya Köyü: 25 Eylül 2018.

Rabia Tanrıverdi, “Alevilikte Misafirlik” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 2 Mart 2019.

Rabia Tanrıverdi, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Rabia Yalçın, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019.

Rahime (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018.

Ramazan Demir, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Rıza Çabuk, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

Rıza Taner, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Rıza Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017.

Rıza Tanrıverdi, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Rıza Tanrıverdi, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017.

Rıza Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 1 Haziran 2019.

Rıza Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017.

Rıza Tanrıverdi, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 1 Haziran 2019.

Ruşen Ekinci, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Ruşen Ekinci, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Saadet Karagöz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yedioluk Köyü: 10 Nisan 2018.

Saadet Özlersu, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

Sabri (?), Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 7 Eylül 2018.

Sabri Harmancı, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Sabri Sönmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018.

Sadık Avcı, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Sait Kırmızı, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019

Sakine Aslan, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Sakine Bayram, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Sakine Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Sakine Taymaz, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

Sakine Taymaz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021.

Sakine Taymaz, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Doğanlı Köyü: 10 Ocak 2021

Saniye Kaya, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Sariye Kaya, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

Sedat Kırış, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Sedat Turhan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Sedat Yıldız, 24, Kırdırali. Hüseyin Selçuk, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

Seher (?), “Kılık Kıyafet”, Konu Görüşme, Terman Köyü:12 Nisan 2017.

Selahattin Şahin, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, İncearaplar Köyü/Besni: 02 Şubat 2020.

Selçuk Tabak, -Doktor- Syasetçi- “2015 Seçimleri”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Ocak 2020.

Selda Bozkurt, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02 Aralık 2018

Selver Ergün, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Selver Ergün, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Selver Erol, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Gümüşlü Köyü: 29 Nisan 2021.

Selver Hanol, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Çelikhan: 5 Nisan 2019.

Selver Şahin, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü:12 Kasım 2018.

Selvi Özen “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

Selvi Selçuk, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar: 5 Mart 2019.

Sever Çelik, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018

Sevi Bilgin, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Seycan Kaya -Ev Hanımı- “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Sezen Hanol, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Sıdıka Ayık, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Sıdıka Keleş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Sıdıka Şeker, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Sıthiye Arık, Saç ve Sakal”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Sibel Çelik, Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Sinan Çetin, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Siti Arık, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

Songül Ayık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Songül Ayık, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Songül Çelik, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Songül Özdoğan, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

Songül Yıldırım, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Sultan (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Sultan Çelik, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Besni: 5 Ekim 2017.

Sultan Çoban, “Yemek Kültürü”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Sultan Doğan, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Sultan Gümüş, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

Sultan Güneş, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 5 Nisan 2019.

Sultan Kıran, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Sultan Kis, , “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 22 Aralık 2018.

Sultan Mama, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Sultan Tuncay, “Hamilelik ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Büyükkırklı: 10 Mart 2019.

Suna Güngördü, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

Suzan Durmaz, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Akhisar Köyü: 19 Mart 2019.

Suzan Yıldırım, - Memur- “ Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

Suzan Yıldırım, - Memur- “ Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 02.02.2021.

Şahide Adalı, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Şahin Urtük, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Şehnaz Ülüş, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Şehriban Akkoç, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Şehriban Aktaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Şengül Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Şengül Savaş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Şerif Keleş, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Şevket Buğdacı, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Şeyh Mehmet Yaşar, -“ Kav Aşireti” Konulu Görüşme, Adıyaman: 12 Şubat 2017.

Şeyho Kırmızı, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Şikiye Şahin, “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, Kızılcık Köyü: 5 Nisan 2019.

Şükrü Aslan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

Şükrü Aslan, “Doğum ve Lohusalık “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Şükrü Gülden, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Tahir Buğdacı, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018

Taner Aslan, “Doğum ve Lohusalık “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Telli Çoşkun, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Telli Çoşkun, Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

Telli Özkan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Telli Yumuşak, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Büyükkırıklı Köyü: 10 Ekim 2017.

Tevrat Apaki, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Tevrat Apaki, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Timi Taysi, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Tuba Akgün, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Tülay Eren, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 1 Ekim 2017.

Tülay Ölbeci “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018.

Türkan Bozgün, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Ürgüç Köyü:05 Aralık 2018.

Türkan Oral, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Türkan Ögel, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 01 Haziran 2019.

Uğur Eğilmez, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Ümmühan Yaylı, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ahmethoca Köyü: 10 Ekim 2017.

V.V. Bartold, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, Çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2010

Yasemin Özet, “Doğum ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

Yaşar Taşkın, “Sünnet ve Kirvelik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:05 Haziran 2019.

Yeter Arık, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019.

Yeter Arık, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karagöl Köyü: 18 Ekim 2019

Yeter Süngü, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Yılmaz Kurtar, Berber, “Aleviler ve Ticaret”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Şubat 2021.

Yılmaz Yılmaz, Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019.

Yunus Işık, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Ekim 2020.

Yunus Işık, -Memur-, “Kav Aşireti”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 15 Ekim 2020.

Yusuf Doğan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Yusuf Duymaz, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Yusuf Ekinci, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Yusuf Ezen, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Yusuf Felek, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Yusuf Güneş, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Yusuf Hamamcı, “Saç ve Sakal”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Yusuf Temel, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 20 Ekim 2017.

Yusuf Üngar, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Z.O.G., -Hemşire- “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Mayıs 2018.

Zahide Arslan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zahide Arslan, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Çokpınar Köyü: 06 Kasım 2018.

Zahide Aslan, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zahide Durmaz, “Doğum ve Lohusalık”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zahide Gemici, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Zahide Yalçın, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 5 Kasım 2018.

Zahide Yalçın, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 5 Kasım 2018.

Zehra Tanrıverdi, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zekiye (?), “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2019.

Zekiye Turan, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zeliha (?), “Kılık Kıyafet Kültürü”, Konulu Görüşme, İpek Köyü: 5 Nisan 2019.

Zeliha Alan, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Zeliha Ayni Şahin, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018.

Zeliha Bozan, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Zeliha Buğdaci, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Zeliha Buğdaci, “Nişan ve Düğün”, Konulu Görüşme, Mustafa Beyli/Çeper Köyü:18 Şubat 2018.

Zeliha Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zeliha Çetinkaya, -Memur- “Alevi Sünni Evliliği”, Konulu Görüşme, Adıyaman 5 Mart 2019.

Zeliha Çoşkun, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Durukaynak Köyü: 20 Eylül 2018.

Zeliha Durmaz, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Kömür Belediyesi: 01 Kasım 2019;

Zeliha Durmuş, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Zeliha Durmuş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Zeliha Gemici, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Zeliha Karadayı, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Zeliha Selçuk, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Çokpınar:12 Kasım 2018.

Zeliha Şahin, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Zemine Adak, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 20 Aralık 2018.

Zeycan Bozkurt, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Bulam Köyü: 05 Kasım 2018.

Zeycan Mama, “Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 Şubat 2019.

Zeynal Karınca, “Cenaze ve Taziye”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Mart 2017

Zeynal Rençber, “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 20 Eylül 2018.

Zeynal Sever, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Zeynep (?), “Damatlık ve Gelinlik”, Konulu Görüşme, Yazıbaşı Köyü: 20 Eylül 2018.

Zeynep, ? “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Zeynep Akile Yılmaz, “Adıyaman’da Yaşayan Alevilerin Doğum, Evlilik ve Ölüm ile İlgili İnanç ve Uygulamalarının Dinler Tarihi Açısından İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 12 Sayı: 63 Nisan 2019.

Zeynep Ala, Doğum İnanışları ve Çocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 7 Eylül 2018.

Zeynep Alan, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

Zeynep Alan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zeynep Çetin, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018

Zeynep Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zeynep Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019

Zeynep Çetinkaya, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zeynep Demirbaş, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 12 Ekim 2017.

Zeynep Doğan, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Adıyaman: 5 Kasım 2018.

Zeynep Güleç, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

Zeynep Güleç, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 22 Haziran 2018.

Zeynep Güven, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Eylül 2018.

Zeynep Güven, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi:10 Kasım 2018.

Zeynep Güzel, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Zeynep Horoz, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 şubat 2019.

Zeynep Kapıcı, “Batıl İnanışlar”, Konulu Görüşme, Bykkırlık Köyü: 10 Ekim 2017.

Zeynep Kaya, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

Zeynep Kırmızı, “Cenaze ve Taziye “Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 şubat 2019.

Zeynep Kızır, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 2 Mart 2017.

Zeynep Mutlu, “Doğum İnanışları ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Zeynep Ozan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zeynep ksz Matur, “Sünnet ve Kirvelik “Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 6 Mart 2019.

Zeynep Savaş, “Evlilik ve Düğün”, Konulu Görüşme, Tekpınar Köyü: 09 Ekim 2019.

Zeynep Tekyılmaz, “Evlilik ve Boşanma”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 05 Haziran 2019.

Zeynep Tunç, “Alevi Kültüründe Nişan” Konulu Görüşme, Adıyaman: 10 Ekim 2018.

Zeynep Yıldız, “Kız İsteme ve Evlilik”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü: 07 Kasım 2018.

Zeynep Yıldız, “Misafirlik Kültürü”, Konulu Görüşme, Kındıralı Köyü:07 Kasım 2018.

Zeynep Yıldız, Sünnet ve Kirvelik “, Konulu Görüşme, Akkuyu Köyü/Besni: 22 Kasım 2019.

Zübeyda Doğan, “Evlilik ve Doğum”, Konulu Görüşme, Yarmakaya Köyü: 25 şubat 2019.

Zübeyde Demirci, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Adıyaman: 3 Mayıs 2019.

Zübeyde Demirtaş, “Doğum ve ocuk Bakımı”, Konulu Görüşme, Karapınar Mahallesi: 12 Nisan 2017.

Zübeyde Doğan, “Cenaze ve Taziye “, Konulu Görüşme, Terman Köyü: 12 Kasım 2018.

Zübeyde Ezen, “Kız isteme” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Zübeyde Ezen, “Nişan ve Nişanlılık” Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

Zühre Tanrıverdi, “Yemek Kültürü”, Konulu Görüşme, Ortanca Köyü: 4 Mart 2019.

